• Prof. ECAT. BRANIȘTE • Prof. ENE BRANIȘTE

NOȚIUNI DE CATEHISM

CREDINTA NOASTRA

Pr. Prof. ENE BRANIȘTE

Prof. ECATERINA BRANIȘTE

NOȚIUNI DE CATEHISM

MANUAL DE EDUCAȚIE RELIGIOASĂ — MORALĂ

RUGĂCIUNILE
la intrarea și ieșirea din clasă.

LA INTRAREA ÎN CLASĂ:

Dimineața, ora I. *Slavă Ție, Dumnezeul nostru, slavă Ție. Împărate ceresc, Mîngîietorule, Duhul adevărului, care pretutindeni ești și toate le împlinești. Vistierul bunătăților și dătorule de viață, vino și te sălășluiește întru noi și ne curățește pe noi de toată întinăciunea și mîntuiește, Bunule, sufletele noastre.*

În numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh. Amin.

După amiază, ora I. — *Tatăl nostru, care ești în ceruri, sfințească-se numele Tău, vie împărăția Ta, facă-se voia Ta, precum în cer și pe pămînt. Pîinea noastră cea de toate zilele, dă-ne-o nouă astăzi și ne iartă nouă greșalele noastre, precum și noi iertăm greșiților noștri. Și nu ne duce pe noi în ispită, ci ne izbăvește de cel viclean.*

În numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh. Amin.

LA IEȘIREA DIN CLASĂ:

La amiază și seara, la sfîrșitul orelor de clasă. — *Cuvine-se cu adevărat să te fericim pe tine, Născătoare de Dumnezeu, cea pururea fericită și prea nevinovată și Maica Dumnezeului nostru.*

Ceea ce ești mai cinstită decât Heruvimii și mai mărită fără de asemănare decît Serafimii, care fără stricăciune pe Dumnezeu-Cuvîntul ai născut. Pe tine, cea cu adevărat Născătoare de Dumnezeu, te mărim.

De la Paște pînă la înălțare

LA INTRAREA ÎN CLASĂ :

Atît de dimineață, cît și după amiază, la ora I. — *Învierea lui Hristos văzînd, să ne închinăm sfîntului Domn Iisus, Unuia Celui fără de păcat. Crucii Tale ne închinăm, Hristoase, și sfîntă învierea Ta o lăudăm și o mărim. Că Tu ești Dumnezeul nostru, afară de Tine pe altul nu știm, numele Tău numim. Veniți toți credincioșii să ne închinăm sfintei învieri a lui Hristos. Că iată a venit prin cruce bucurie la toată lumea. Totdeauna binecuvîntînd pe Domnul, lăudăm învierea Lui, că răstignire răbdînd pentru noi, cu moarte pe moarte a stricat.*

Hristos a înviat din morți, cu moartea pe moarte călcînd și celor din morminte viață dăruindu-le.

LA IEȘIREA DIN CLASĂ :

Atît la amiază cît și seara, la sfîrșitul orelor de clasă. — *Luminează-te, luminează-te, noule Ierusalime, că slava Domnului peste tine a răsărit. Saltă acum și te bucură, Sioane, iar tu, curată Născătoare de Dumnezeu, veselește-te întru învierea Celui născut al tău.*

Hristos a înviat din morți, cu moartea pe moarte călcînd, și celor din morminte viață dăruindu-le.

LECȚIA I

Sfînta tradiție. Simbolul credinței. Sinoadele ecumenice

SFÎNTA TRADIȚIE — Sub numele de *Sfînta Tradiție* se înțelege întreaga învățătură de credință și de viață a Bisericii, care nu se cuprinde în Sfînta Scriptură. Ea se transmite din generație în generație de către fiii dreptcredincioși ai Bisericii. Adevărurile Sfintei Tradițiuni au fost descoperite oamenilor de către Dumnezeu, întocmai ca și adevărurile cuprinse în Sfînta Scriptură și au fost propoveduite la început de

către Mântuitorul și Sfinții apostoli, prin viu grai. De aceea Sfînta Tradiție se mai numește și *dumnezeiască* sau *apostolească*. Mîntuitorul n-a scris nimic ; toată învățătura Sa a predat-o oral și tot așa au făcut la început și Sfinții Apostoli. Cu vremea însă, s-a simțit nevoia fixării în scris a Sfintei Tradiții, pentru ca nu cumva să fie schimbată sau greșit înțeleasă. Astfel, ea ni s-a păstrat pînă astăzi în sfînta liturghie și în toate practicile bisericești, ca : afundarea de trei ori în apă la botez, ungerea diferitelor părți ale corpului la taina mirungerii, punerea cununiilor pe cap le nuntă, facerea semnului crucii, în scrierile Sfinților Părinți, în canoanele sinoadelor ecumenice și particulare sau locale, în simboalele de credință, în actele martirice.

SINOADELE ECUMENICE. SIMBOLUL CREDINȚEI. Pentru că începuseră discuții asupra Ființei lui Dumnezeu, asupra întrupării Fiului și a purcederii Sfîntului Duh, Biserica a căutat să lămurească și să stabilească, odată pentru totdeauna, învățătura ei despre aceste adevăruri de credință. De aceea, atunci cînd a fost nevoie, episcopii și mitropoliții s-au adunat la un loc, pentru a discuta învățătura de credință, de organizație și de disciplină sau morală a Bisericii. Aceste adunări ale căpeteniilor întregii creștinătăți s-au numit *sinoade ecumenice*. Au fost în total șapte sinoade ecumenice, în care s-a stabilit întreaga învățătură după care se conduce astăzi Biserica Creștină Ortodoxă. Dintre aceste sinoade, cel dintîi s-a ținut la anul 325, la Nicea (un oraș de pe atunci din Asia Mică) ; al doilea s-a ținut la anul 381, la Constantinopol, oraș care era pe atunci capitala imperiului roman. La aceste două sinoade, Sfinții Părinți au alcătuit *Simbolul credinței* sau *Crezul*, pe care-l auzim rostindu-se în Biserică, în fiecare sărbătoare la sfînta liturghie. În Simbolul credinței se cuprinde pe scurt învățătura de credință a Bisericii, împărțită în 12 articole sau puncte de credință, care ne arată ce să credem despre Dumnezeu, despre Mântuitorul, Sfîntul Duh, despre Biserică, botez, învierea morților, judecata de apoi și viața viitoare. Fiind un rezumat al credinței noastre, Crezul trebuie învățat și rostit de orice creștin.

Simbolul credinței sau Crezul are următorul cuprins :

1. *Cred într-unul Dumnezeu Tatăl, Atotțiitorul, Făcătorul cerului și al pămîntului, al tuturor celor văzute și nevăzute.*

2. *Și într-unul Domn Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Unul născut, Carele din Tatăl s-a născut mai înainte de toți vecii, Lumină din Lumină, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, născut iar nu făcut, Cel ce este de o ființă cu Tatăl, prin Care toate s-au făcut.*

3. *Care pentru noi oamenii și pentru a noastră mîntuire S-a pogorît din cer, S-a întrupat de la Duhul Sfînt și din Fecioara Maria și S-a făcut om.*

4. *Și S-a răstignit pentru noi în zilele lui Pontiu Pilat, a pătimit și S-a îngropat.*

5. *Și a înviat a treia zi după Scripturi.*

6. *Și S-a înălțat la ceruri și șade de-a-dreapta Tatălui.*

7. *Și iarăși va să vie cu slavă să judece viii și morții, a Cărui împărăție nu va avea sfârșit.*

8. *Și întru Duhul Sfînt, Domnul de viață Făcătorul, Care din Tatăl purcede, Cel ce împreună cu Tatăl și cu Fiul este închinat și slăvit, Care a grăit prin prooroci.*

9. *Într-una sfîntă, sobornicească și apostolească Biserică.*

10. *Mărturisesc un botez întru iertarea păcatelor.*

11. *Aștept învierea morților.*

12. *Și viața veacului ce va să fie. Amin!*

LECȚIA II

Explicarea articolului I:

Dumnezeu Tatăl, Creator al lumii văzute și nevăzute.

„Cred într-unul Dumnezeu Tatăl, Atotțiitorul, Făcătorul cerului și al pămîntului, al tuturor celor văzute și nevăzute".

Dintru început mărturisim credința noastră într-un *singur Dumnezeu.* S-a precizat lucrul acesta pentru a se deosebi credința creștină de cea a păgînilor, care credeau în mai mulți dumnezei, pentru că, în orbirea lor, aceștia îndumnezeiau și pietrele și arborii și animalele, așa precum mai fac încă și astăzi unele popoare. După cum zice sfîntul apostol

Pavel, „nu este decît un singur Dumnezeu, căci deşi sînt — fie în cer, fie pe pămînt — unele lucruri care se numesc dumnezei, precum sînt şi mulţi dumnezei şi mulţi domni, pentru noi nu este decît unul singur : Dumnezeu Tatăl, de la care sînt toate şi pentru care sîntem şi noi...".

Noi Îl numim pe Dumnezeu *Tată*, pentru că toţi sîntem creaţi prin voia şi puterea Lui, pentru că El ne-a dăruit viaţa şi existenţa. Iar întru cît El este stăpînul universului, adică al întregii lumi, noi Îl numim şi *Atotţiitorul*. El a făcut şi stăpîneşte cerul şi pămîntul, tot ceea ce se vede şi ceea ce nu se vede. Prin *cele nevăzute* înţelegem lumea nematerială a spiritelor bune şi rele sau îngerii şi demonii.

Inger înseamnă în limba greacească *crainic* sau *vestitor*, pentru că îngerii vestesc oamenilor voia lui Dumnezeu. Ei au fost creaţi de Dumnezeu înaintea lumii văzute şi a omului. La început toţi îngerii au fost buni, pentru că Dumnezeu n-a făcut nimic rău ; dar din pricina neascultării şi a trufiei, o parte din ei au căzut şi au fost alungaţi din cer. Aceştia sînt *îngerii cei răi*, *demonii* sau *diavolii*. Din îngeri luminaţi ei s-au prefăcut în diavoli întunecaţi şi, ca să supere pe Dumnezeu, amăgesc încontinuu pe om la rău. Ca să nu lase pe om cu totul singur în puterea celui rău, Dumnezeu în marea-i bunătate a dat fiecărui din noi cîte un înger bun sau păzitor, care să ne ocrotească şi să ne apere sufletul şi trupul împotriva îngerului rău, după cum zice Sf. Scriptură : „Îngerilor Săi va porunci (Domnul) pentru tine, ca să te păzească în toate căile tale", (Ps. XCI, 11). Îngerii sunt fiinţe spirituale sau imateriale ; ei n-au nici trupuri şi nici trebuinţe trupeşti ca oamenii, însă cîteodată pot îmbrăca forma trupului omenesc, pentru a fi văzuţi de oameni.

După ce a creat lumea cea nevăzută a îngerilor, Dumnezeu a făcut din nimic şi *lumea cea văzută* sau materială. El a făcut toate numai cu porunca Sa, atît cerul cît şi pămîntul şi toate cîte sînt pe pămînt, în apă, sub pămînt şi în aer. Pe om însă la făcut în urma celorlalte vieţuitoare şi într-un chip deosebit. El i-a modelat trupul cu însăşi mâna Lui şi i-a dat suflare de viaţă din însăşi suflarea Sa dumnezeiască. Sfînta Scriptură ne spune că omul a fost făcut *după chipul şi asemănarea lui Dumnezeu*. *Chipul lui Dumnezeu* în noi este sufletul nostru înzestrat cu raţiune sau minte şi cu voie liberă, prin care ne deosebim de toate celelalte vieţuitoare, iar *asemănarea cu Dumnezeu* o căpătăm prin sfinţenie. De aceea sîntem datori să ne străduim neîncetat de a căpăta această

asemănare, prin viaţă curată, prin împlinirea neştirbită a voii lui Dumnezeu şi prin luminarea minţii cu învăţătura cea bună şi folositoare. Păcatul întunecă chipul lui Dumnezeu în om. De aceea să ne ferim de păcat şi să ne păstrăm curat sufletul pe care Dumnezeu ni l-a dăruit, căci numai aşa vom putea ajunge la asemănarea cu El.

LECTURA.

Un tată care nu moare.

Un om credincios se îmbolnăvi greu. Toţi din jurul lui începură să fie îngrijoraţi. Nevasta şi copiii stăteau lîngă patul lui de boală şi-l îngrijeau.

Cu toate că se simţea foarte rău, credinciosul le dădea tuturor sfaturi, îndemnîndu-i a-şi pune nădejdea în Dumnezeu.

Dar boala nu cruţă pe om.

Simţind că i se apropie sfîrşitul, nevasta sa îi zise, plîngînd :

— „Cui ne laşi acuma“ ?

Atunci credinciosul le spuse :

— „Vă las copiii mei, unui Tată care nu moare niciodată...“ Şi ridicînd ochii spre cer, îşi dădu duhul.

Nevasta şi copiii, punîndu-şi nădejdea în Dumnezeu, izbutiră să înfrîngă greutăţile vieţii. Căci, în adevăr, Tatăl nostru cel din ceruri nu uită niciodată pe cei care se încredinţează grijii Lui.

LECŢIA III

Cunoaşterea lui Dumnezeu. Providenţa divină.

Dumnezeu este o fiinţă spirituală şi desăvîrşită, pe care mintea neputincioasă a omului nu o poate pătrunde în esenţa ei. Cu ajutorul credinţei sădite chiar de Dumnezeu în om şi cu ajutorul descoperirii pe care Dumnezeu a făcut-o omului la creaţie, prin prooroci şi prin însuşi Fiul Său, omul a ajuns să constate doar existenţa lui Dumnezeu şi să deducă numai

anumite însușiri ale ființei Sale. Astfel, zicem că Dumnezeu este *spirit etern*, atotbun, atotputernic, atotdrept, atotștiutor, fiind pretutindeni, neschimbător. Mîntuitorul însuși zice : „Duh este Dumnezeu și cel ce se închină Lui, se cade să se închine în duh și adevăr“ (Ioan IV, 24). Despre *eternitatea* sau *veșnicia* lui Dumnezeu, David spune : „Mai înainte de a se fi făcut munții și a se zidi pămîntul și lumea, din veac și pînă în veac Tu ești“ (Ps. XC 2). Iar despre *bunătatea* lui Dumnezeu, Mîntuitorul zice că „nimeni nu este bun, decît numai singur Dumnezeu“ (Matei, XIX, 7). Iar sfîntul apostol Ioan zice că „Dumnezeu este dragoste“ (I Ioan, IV, 8). Iar despre atotștiința lui Dumnezeu, același sfînt apostol spune : „Dumnezeu mai mare este decît inima noastră și știe toate“ (I. Ioan, III, 20). Despre *dreapta judecată* a lui Dumnezeu spune psalmistul : „Drept este Domnul și dreptățile a iubit și drepții vor vedea fața Lui“ (Ps. XI, 7), iar sfîntul apostol Pavel spune că : „Dumnezeu va da fiecăruia după faptele sale“ și că : „La Dumnezeu nu este părtinire“ (Romani, II, 6, 11). Despre *atotputernicia* lui Dumnezeu avem cuvintele Arhanghelului din Evanghelie, atunci cînd vestește Sfintei Fecioare nașterea Domnului : „La Dumnezeu nici un lucru nu este cu neputință“ (Luca, I, 37). Dumnezeu este *neschimbător*, precum zice sfîntul apostol Iacob : „La Părintele luminilor nu este schimbare, nici umbră de mutare“ (Iacob I, 17). Însușirea lui Dumnezeu de *a fi pretutindeni* este descrisă de David astfel : „Unde mă voi duce de la duhul Tău și de la fața Ta unde voi fugi ? De mă voi sui în cer, Tu acolo ești. De mă voi pogorî în iad, de față ești ; de voi lua aripile dimineții și mă voi sălășlui la marginile mării, și acolo mîna Ta mă va povățui și dreapta Ta mă va ține. De aș zice : poate întunericul să mă acopere și lumina din jurul meu să se facă noapte, însuși întunericul nu se va ascunde de Tine și noaptea se va lumina ca ziua ; cum e întunerecul așa e și lumina“ (Ps. CXXXIX, 7—12).

Puterea lui Dumnezeu o descoperim în fiecare părticică a naturii care ne înconjoară de la firicelul de iarbă care crește sfios și de la gîza plăpîndă ce se urcă pe el, pînă la copacul falnic ce se urcă spre cer și pasărea ce zboară în lumină și soarele și luna și miliardele de stele.

PROVIDENȚA DIVINĂ. Creind lumea, Dumnezeu îi și poartă necontenit de grijă. Această neîntreruptă purtare de grijă a lui Dumnezeu față de lume se numește *providență divină sau dumnezeiască*. Prin înțelepciune și bunătate El în-

treține existența sau viața și puterile făpturilor Sale, le îndreptează către scopuri bune, ajutîndu-le să facă binele și să se ferească de rău.

LECTURĂ

Urmele lui Dumnezeu.

Un preot care propovăduia Evanghelia Domnului la păgîni, se găsea într-o zi, cu mai mulți din aceștia, într-un pustiu.

La un popas pe care-l făcură, preotul le vorbi despre Dumnezeu. Atunci unul din păgîni zise :

— „De unde putem noi ști că este Dumnezeu“ ?

Preotul îi arătă pe nisip niște urme de cămile — și-i zise :

— „Iată urmele acestea... Vedem numai urmele — și cu toate acestea știm că sînt și cămile, cu toate că nu le vedem... Așa este și cu Dumnezeu. Nu-l putem vedea, dar îi putem vedea urmele...“

Păgînul întrebă :

— „Care sînt urmele lui Dumnezeu ?“

Preotul îi arătă soarele pe cer — și-i zise :

— „Iată, soarele este urma puterii lui Dumnezeu, căci El l-a făcut... Asemenea apele, — asemenea vietățile, asemenea copacii, — toate sunt urmele lui Dumnezeu....“.

Păgînul rămase mulțumit, — și ascultă mai departe vorbirea preotului.

LECȚIA IV

Explicarea articolelor II—VII :

Dumnezeu Fiul, Mîntuitorul lumii.

De la articolul II pînă la al VII-lea al Crezului, ni se vorbește despre Domnul nostru Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu și Mîntuitorul lumii :

„Și într-unul Domn Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Unul născut, Care din Tatăl S-a născut mai înainte de toți

vecii, Lumină din Lumină, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, născut iar nu făcut, Cel ce este de-o ființă cu Tatăl, prin care toate s-au făcut.

Care pentru noi oamenii și pentru a noastră mîntuire S-a pogorît din cer, S-a întrupat de la Duhul Sfînt și din Maria Fecioara și S-a făcut om.

Și S-a răstignit pentru noi în zilele lui Pontiu Pilat, a pătimit și S-a îngropat.

Și a înviat a treia zi după Scripturi.

Și s-a înălțat la ceruri și șade de-a-dreapta Tatălui.

Și iarăși va să vie cu mărire să judece viii și morții, a Căruia împărăție nu va avea sfîrșit".

IISUS FIUL LUI DUMNEZEU. Numele de Iisus înseamnă *mîntuitor* și s-a dat Fiului lui Dumnezeu la nașterea Sa pe pămînt ca om, după cum spusese Arhanghelul Gavriil Fecioarei Maria : „Vei naște un fiu și va fi numele lui *Iisus*" (Luca I, 31). *Hristos* însemnează *uns*, trimis al Domnului ; așa îl numiseră proorocii în profețiile lor. Tot Arhanghelul l-a numit *Fiu al lui* Dumnezeu, iar la botezul Domnului și la Schimbarea la față pe muntele Taborului glasul lui Dumnezeu-Tatăl l-a numit Fiul Său cel mult iubit. Însuși Mîntuitorul se numește pe Sine Fiu al lui Dumnezeu, iar pe Dumnezeu Îl numește *Tată*. El este născut din veci din Tatăl, adică mai dinainte de a exista timpul ; Fiul există din veșnicie odată cu Tatăl. Precum lumina care se naște din soare este aceeași cu soarele, tot așa Fiul născut din Tatăl este de aceeași ființă cu Tatăl, este „Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat", după cum se spune în Simbolul credinței. Dumnezeu Tatăl și Dumnezeu Fiul sînt o lumină veșnică, neîmpărțită și nedespărțită. Mîntuitorul însuși, vorbind despre Sine și despre Dumnezeu Tatăl, zice : „Eu și Tatăl una sîntem" (Ioan X, 30).

IISUS MÎNTUITORUL LUMII. Păcatul primilor oameni, Adam și Eva, a trecut din neam în neam asupra tuturor oamenilor și asupra întregii firi. Blestemul păcatului și, odată cu el, moartea a stăpînit deopotrivă peste oameni ca și peste animale și plante. Totuși, cînd primii oameni au mărturisit și au recunoscut păcatul lor în fața lui Dumnezeu, Acesta în îndurarea Sa le-a făgăduit un mîntuitor, care să-i scape de

sub blestem și moarte. Făgăduința aceasta și nădejdea venirii unui mîntuitor a fost păstrată necontenit trează în sînul poporului evreu, prin patriarhi și prooroci. Mîntuitorul avea să fie însuși Fiul lui Dumnezeu, Care S-a întrupat de la Duhul Sfînt adică a luat trup omenesc, născîndu-Se din Fecioara Maria. Ca Fiu al lui Dumnezeu. Mîntuitorul este Dumnezeu adevărat, iar ca fiu al Fecioarei El a fost în același timp și om adevărat, adică a avut toate însușirile și slăbiciunile trupului omenesc, în afară de păcat. De aceea Sfînta Fecioară Maria se mai numește pe bună dreptate și *Născătoare de Dumnezeu* și trebuie cinstită și mărită mai mult decît toți sfinții și chiar decît îngerii.

Din pricina multelor stăpîniri străine sub care a trăit și a păcatelor în care a căzut, poporul iudeu a pierdut cu timpul adevăratul înțeles al făgăduinței și nădejdii într-un mîntuitor Iudeii nu mai așteptau un mîntuitor care să-i scape din robia păcatului și a morții, ci nădăjduiau într-un mare împărat lumesc, care să-i elibereze de sub jugul stăpînirilor străine și să supună toate neamurile pămîntului. De aceea, cînd au văzut pe Iisus smerit și blînd, îndemnînd pe oameni la pace, iubire și smerenie, cărturarii și fariseii Iudeilor nu L-au recunoscut ca Mîntuitorul făgăduit și trimis de Dumnezeu, ci L-au ucis, răstignindu-L pe cruce între doi tîlhari. Domnul Iisus a îndurat toată batjocura, ura și răutatea lor „pentru noi oamenii", cum zice simbolul credinței, pentru că numai moartea Lui sîngeroasă și dureroasă putea să aducă lumii mîntuirea. El S-a jertfit de bunăvoie, dovedind prin aceasta marea Sa iubire de oameni. A fost răstignit pe cruce și de aceea crucea a rămas de atunci. pentru noi obiect și semn sfînt și vrednic de cinste. A fost înmormîntat ca orice mort, dar a treia zi El a înviat, arătîndu-și astfel dumnezeirea Sa. După înviere S-a arătat femeilor mironosițe, sfinților Săi apostoli și la o mulțime de oameni, pentru ca să le arate că a înviat cu adevărat și să le întărească credința în El. La patruzeci de zile după înviere „S-a înălțat la cer și șade de-adreapta Tatălui". Prin aceste cuvinte nu înțelegem însă că ar exista un loc deosebit unde ar sta Mîntuitorul, ci că, terminîndu-Și misiunea Sa pămînteasică, El a reintrat în slava și puterea Tatălui, unde fusese de la începutul veacurilor. De acolo El „va să vie iarăși cu slavă ca

să judece viii și morții". A doua venire a Mîntuitorului nu va mai fi însă simplă și umilă ca cea dintîi, ci solemnă și înfricoșătoare, căci El va veni în slava Sa, înconjurat de sfinții Săi îngeri (Matei XXV, 31). El va veni atunci nu ca să mîntuiască lumea, ci ca să o judece, adică să răsplătească fiecăruia după faptele făcute în viață. Venirea aceasta va fi la sfîrșitul lumii, însă timpul ei nu-l știu nici îngerii din ceruri.

LECTURA.

Feciorul împăratului.

Un împărat se chibzuia cu sfetnicii săi. O provincie îndepărtată din împărăția sa se răzvrătise împotriva împăratului, îi necinstise numele și se lepădase de el. Sfetnicii împărăției erau adunați în divan și mai marele oștirilor se înfățișă înaintea împăratului și zise : „Dă-mi oastea și eu voi aduce pe răzvrătiți la ascultare". Împăratul însă clătină din cap. Se sculă atunci marele vornic și zise : „Voi da poruncă aspră, ca de acum înainte cine va nesocoti numele tău, să plătească cu capul, și să i se ia și averea". Împăratul clătină din nou din cap și zise : „La ce mi-ar sluji și am o ceată de sclavi ce tremură, dar pîndesc prilejul în tot momentul, să scape de mine ?". Sfetnicii amuțiră.

Dar iată că unicul fecior al împăratului, prințul moștenitor, se plecă înaintea împăratului și zise : „Lasă-mă, pe mine, să mă duc la ei și-i voi întoarce la ascultare". Împăratul, mirat, întrebă : „Cum socotești să faci aceasta ?". Prințul grăi : „Le voi povesti de dragostea și îndurarea ta și de slava împărăției tale. Nu voi conteni cu iubirea mea pentru ei, pînă ce nu-i voi scoate din rătăcire, pînă ce flacăra dragostei nu se va aprinde din nou în sufletele lor reci".

Atunci împăratul privi îndelung și cu duioșie în ochii iubitului său fiu și zise : „Mergi și poartă grijă de cei căzuți. Numai dragostea ta îi va putea izbăvi și legea din nou și strîns, inimile lor de mine". Și s-a dus departe feciorul, în țara răzvrătită, și nu știa de odihnă, numai să caute pe cei pierduți și să întoarcă la tatăl pe cei rătăciți. Prețul plătit a fost scump — căci a trebuit să-și dea viața pentru ei — dar pentru aceasta, biruința a fost mai strălucită.

„E ușor de înțeles, cine e împăratul și cine e feciorul".

LECȚIA V

Explicarea articolului VIII :

Despre Sfîntul Duh și Sfînta Treime.

„Și în Duhul Sfînt, Domnul de viață Făcătorul, Care din Tatăl purcede, Cela ce împreună cu Tatăl și cu Fiul este închinat și slăvit, Care a grăit prin prooroci“.

În acest articol al Simbolului credinței mărturisim credința noastră și în Duhul Sfînt, care este cea de a treia persoană a Sfintei Treimi. Căci Dumnezeu este Unul singur după ființă, însă întreit în fețe sau persoane : Tatăl, Fiul și Sfîntul Duh. Învățătura aceasta despre Sfînta Treime o găsim numai în creștinism. Ea este mai presus de puterea de înțelegere și de pricepere a minții noastre, dar o primim cu tărie prin credință, căci a fost descoperită oamenilor de Dumnezeu însuși. S-au făcut multe încercări de a explica taina aceasta, cu ajutorul unor analogii sau asemănări, însă nici una nu este pe deplin izbutită, ci ne dau numai o slabă icoană a adevărului. Astfel, ca să arate cum Dumnezeu poate fi unul singur în ființă dar întreit în persoane, Sf. Spiridon a făcut asemănarea cu o cărămidă. Precum cele trei elemente din care e alcătuită cărămida, adică pămîntul, apa și focul, fac un singur corp, tot așa și cele trei persoane sau fețe treimice alcătuiesc în Dumnezeu o singură ființă. Sfînta Treime a fost de asemenea asemănată cu cele trei părți ale unui arbore : rădăcina, trunchiul și coroana ; apoi cu cele trei înfățișări ale timpului, adică trecutul, prezentul și viitorul ; cu cele trei facultăți sau funcțiuni ale sufletului omenesc, adică inteligența, sentimentul și voința.

Dogma Sfintei Treimi a fost descoperită nouă de Dumnezeu însuși. Arătarea ei a avut loc la botezul Domnului. Fiul primește botezul în apa Iordanului, glasul Tatălui îl mărturisește de sus ca Fiul Său iubit, Care a binevoit, iar Sfîntul Duh se pogoară în chip de porumbel deasupra Fiului. De asemenea e mărturisită prin cuvintele Mîntuitorului, cînd a trimis la propoveduire pe sfinții Săi ucenici și apostoli : „Mergînd, învățați toate neamurile, botezîndu-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh“ (Matei, XXVIII, 19). Formulează dogma Sfîntul apostol și evanghelistul Ioan despre Sfînta Treime, atunci cînd spune : „Trei sînt care mărturi-

sesc în cer : Tatăl, Cuvîntul și Sfîntul Duh și acești Trei una sînt“ (I Ioan V, 7). Sfînta Tradiție ne dă în sfîrșit o mulțime de dovezi despre existența Sfintei Treimi, în mărturisirile Sfinților Părinți, într-o mulțime de imne și de cîntări bisericești, cum este de exemplu așa numita *doxologie mică* : *„Slavă Tatălui și Fiului și Sfîntului Duh“*, apoi practica întreitei cufundări la botez în numele fiecăreia din persoanele Sfintei Treimi. Din toate aceste mărturii se vede că cele trei persoane sau fețe ale dumnezeirii sînt *consubstanțiale* adică de aceeași substanță sau ființă, nici una din ele nefiind mai mare sau mai mică decît alta. Raportul dintre persoanele Sfintei Treimi este acesta : Dumnezeu Tatăl nu Se naște și nu purcede din nimeni, Dumnezeu Fiul Se naște mai înainte de veci din Tatăl, iar Duhul Sfînt purcede numai din Tatăl mai înainte de veci. Cele trei persoane sînt însă cu totul egale : după cum Tatăl este Dumnezeu adevărat, tot așa și Fiul este Dumnezeu adevărat și de asemenea Sfîntul Duh este Dumnezeu adevărat.

Fiind a treia persoană a Sfintei Treimi, Sfîntul Duh este deopotrivă sau *„împreună slăvit cu Tatăl și cu Fiul“* și îl mai numim și *Domn* ca și pe Mîntuitorul. El este acela Care dă făpturilor viață și în deosebi viață spirituală și de aceea se numește *Domnul de viață Făcătorul*. „De nu se va naște cineva din apă și din Duh, nu va intra în împărăția lui Dumnezeu“ (Ioan III, 5). Tot Sfîntul Duh este Acela care a inspirat sau a insuflat pe sfinții prooroci, descoperindu-le adevărul dumnezeiesc, de aceea se zice că „a grăit prin prooroci“. Domnul nostru Iisus Hristos mai numește pe Sfîntul Duh și *Mîngîietorul* (Ioan XIV, 26 ; XVI, 7), și l-a trimis sub formă de limbi de foc asupra sfinților Săi apostoli în ziua Cincizecimii, spre a le întări credința și a le lumina sufletele. De atunci încoace Sfîntul Duh se revarsă necontenit în bunii și adevărații creștini, prin taina botezului și a mirungerii și rămîne totdeauna în cei ce păzesc cu sfințenie poruncile lui Dumnezeu. Așa ne spune sfîntul apostol Pavel : „Nu știți oare că voi sînteți biserica lui Dumnezeu și că Duhul lui Dumnezeu locuiește întru voi ?“ (I Cor. III, 16). Nu numai prin sfintele taine ci și prin rugăciunea curată și cu convingere putem căpăta de asemenea darul Sfîntului Duh, după cum zice Mîntuitorul însuși : „Dacă voi, care sînteți răi, știți să dați fiilor voștri lucruri bune, cu atît mai vîrtos Tatăl vostru Cel din ceruri va da Duhul Sfînt acelora care cer“ (Luca XI, 13).

După învățătura sfintei noastre Biserici, *darurile pe care le dă Duhul Sfînt* sînt în număr de șapte și anume : *înțelepciunea, înțelegerea* sau *priceperea, sfatul sau dreptatea, tăria cunoștința, cucernicia* și *temerea de Dumnezeu.*

LECTURĂ.

Într-o zi, un credincios se afla în tovărășia unui preot, vorbind împreună despre lucrurile privitoare la Dumnezeu. La un popas, credinciosul își arăta părintelui o nedumerire, spunîndu-i :

— „Nu pot înțelege prea bine cum în Sfînta Treime sînt trei persoane și cu toate acestea, una este ?“

Părintele privi atunci spre soare — și zise credinciosului :

— „Iată, fiul meu, uită-te la soare !... Ceea ce vedem mai întîi este discul sau globul de flacără care dăinuiește de mii și milioane de ani, așa cum îl vedem. Să zicem că discul acesta este *Tatăl cel ceresc*. Apoi vedem că soarele luminează. Lumina aceasta înfățișează pe *Fiul*, cel ce-a venit pe pămînt să aducă lumină. Și mai vedem că soarele ne trimite căldură. Căldura aceasta asemenea este Duhul Sfînt, care vine și ne încălzește sufletele...“.

Oprindu-se puțin, preotul încheie, zicînd :

— „Iată, fiul meu, după cum soarele cu căldura și cu lumina lui sînt una, cu toate că-s trei lucruri deosebite, tot așa Sfînta Treime este una, cu toate că are și Ea trei persoane sau fețe“.

LECȚIA VI

Explicarea articolului IX :

Despre Sfînta Biserică și însușirile ei.

„Și într-una sfîntă, sobornicească și apostolească Biserică“

Cuvîntul „biserică“ are două înțelesuri : pe de o parte înseamnă locașul sfînt în care se săvîrșesc sfintele slujbe și se aduce închinare lui Dumnezeu, iar pe de altă parte însemnează comunitatea sfîntă întemeiată de Domnul nostru Iisus Hristos și formată din toți creștinii, adică din cei care cred în

Mîntuitorul și mărturisesc învățătura Lui. Biserica a fost întemeiată de Domnul nostru Iisus Hristos prin sfinții Săi apostoli în ziua Cincizecimii sau a Rusaliilor, cînd Duhul Sfînt s-a pogorît peste ucenici și cînd au fost botezați în ziua aceea, „ca la trei mii de oameni", după cum ne istorisește Cartea Sfîntă (Fapte II, 41). Ziua aceea o sărbătorim noi în Duminica Rusaliilor.

Scopul întemeierii Bisericii a fost ca toată lumea să poată cunoaște învățătura Domnului și să poată cîștiga mîntuirea. De aceea Mîntuitorul a poruncit apostolilor să meargă pentru ca să propovăduiască la toate neamurile și să le boteze în numele Sfintei Treimi. El a dat putere atît lor cît și urmașilor lor spunîndu-le că oricine ascultă de ei, de El ascultă și oricîte vor fi legate pe pămînt legate vor fi și în cer și ori cîte vor dezlega pe pămînt dezlegate vor fi și în cer. Urmașii apostolilor sunt *episcopii, preoții* și *diaconii*. Aceștia formează la un loc *clerul*.

Biserica conducătoare sau *ierarhia bisericească*. Biserica conducătoare are obligația de a învăța și a conduce turma cuvîntătoare sau Biserica ascultătoare, formată din poporul drept credincios. Autoritatea cea mai înaltă care conduce în chip văzut Biserica întreagă *sfîntul sinod*, adică adunarea episcopilor ; iar în chip nevăzut, Biserica este condusă de însuși întemeietorul ei, Domnul nostru Iisus Hristos.

Biserica cuprinde în sînul ei nu numai pe credincioșii vii ci și pe cei trecuți în viața de dincolo. Cei vii alcătuiesc *Biserica văzută* sau *luptătoare*, pentru că ei se găsesc încă în luptă pentru dobîndirea mîntuirii ; cei trecuți din viață formează *Biserica nevăzută* sau *triumfătoare*, pentru că ei au trecut de vremea luptei și se repauzează în viață veșnică. Membri ai Bisericii sînt toți aceia care au primit taina sfîntului botez și nu s-au lepădat în cursul vieții lor de adevărata credință. Cei care se leapădă însă de această credință, adică *apostații*, nu mai pot fi membri ai Bisericii ; de asemenea *ereticii* și *sectanții*, adică cei care au schimbat și au falsificat credința Bisericii, precum și *schismaticii*, adică cei care nu se supun poruncilor și rînduielilor stabilite de Biserică. Cei care au săvîrșit păcate grele nu sînt alungați din sînul Bisericii, însă dacă nu se pocăiesc și continuă a trăi în păcate, sînt ca și morți pentru Biserica lui Dumnezeu și nu pot avea parte de mîntuire.

INSUȘIRILE BISERICII. Zicem că Biserica este „*una sfîntă, sobornicească și apostolească*". Biserica este *una*, pentru că Mîntuitorul n-a întemeiat mai multe biserici, ci una sin-

gură, fiindcă una a fost și învățătura Sa. Această unitate a Bisericii este arătată și de ființa și menirea ei, ca instituție întemeiată de Dumnezeu pentru mîntuirea oamenilor. Mîntuitorul a întemeiat o singură Biserică, cu un singur conducător, care este El, cu o singură credință și un singur botez, după cum zice sfîntul apostol Pavel : „*Un Domn, o credință, un botez*“ (Efeseni IV, 5). În decursul vremii însă, Biserica s-a împărțit în mai multe biserici mai mici sau confesiuni. Cele mai mari și mai însemnate din ele sînt : 1) *Biserica Ortodoxă a Răsăritului*, din care facem parte și noi, 2) *Biserica romano-catolică (a Apusului)* și 3) *Bisericile Protestante*. Între ele sînt deosebiri de credință, de organizație și de cult.

Biserica este „*sfîntă*“, pentru că Întemeietorul ei este sfînt pentru că e sfîntă învățătura ei, ca una ce este dată chiar de Dumnezeu și pentru că scopul ei este de a face pe credincioși sfinți și neprihăniți. Mai numim Biserica *sfîntă* pentru că ea este trupul lui Hristos și despre ea spune sfîntul apostol Pavel : „Hristos a iubit Biserica și S-a dat pe Sine petru ea ca s-o sfințească...“ (Efeseni V, 25). Mulți dintre cei ce au murit pentru credința creștină sau au trăit o viață curată au realizat cu adevărat într-înșii această sfințenie a Bisericii. Aceștia sînt *sfinții*, a căror amintire o cinstim și o prăznuim în zilele de sărbătoare. Ei sînt pentru noi exemple de viețuire creștină și modele vrednice de imitat ; iar dacă nu toți credincioșii sau membrii Bisericii pot să ajungă la sfințenie, vina este a lor, pentru că sînt prea robiți de patimile și de poftele trupului, care îi îndeamnă la păcat.

Mai departe, Biserica este „*sobornicească*“ adică universală, pentru că scopul ei este să cuprindă și să aducă la mîntuire pe toată lumea. Înainte de a Se înălța la cer, Mîntuitorul a poruncit sfinților Săi apostoli să meargă și să propoveduiască Evanghelia *la toată lumea*. După sfinții apostoli, preoții au făcut și fac același lucru. Astăzi vestea cea bună a învățăturii lui Iisus a pătruns pînă și în cele mai îndepărtate și mai sălbatice ținuturi din Africa și Australia, iar mulți dintre misionarii și propoveduitorii creștini au plătit cu prețul vieții lor această răspîndire a vestei celei bune.

În sfîrșit, Biserica este „*apostolească*“, pentru că a fost organizată dintru început de sfinții apostoli ; pe temelia așezată de aceștia adică pe orînduirile și pe legile stabilite de ei s-a înălțat și stă și astăzi Biserica noastră drept credincioasă a Răsăritului, care se poate numi cu adevărat *biserica apostolică*.

LECTURĂ.

Corabia Bisericii.

Într-o zi, mergeau într-o barcă, pe un lac, doi oameni. Unul era credincios al Bisericii drept-măritoare, pe cînd celălalt, prins de demonul trufiei, trecuse la eretici, urmînd pe sectanții care zic că nu le trebuie biserică și preot.

Și cum mergeau așa, iată că ereticul luă cuvînt de ispitire — și zise credinciosului :

— „Ce nevoie mai este de Biserică ? Omul poate trăi și fără ea...“.

Atunci credinciosul îi spuse :

— „Iată, prietene, tu, acum, de ce nu ieși din barca aceasta, ca să mergi la mal fără ajutorul ei ?“.

Acela răspunse :

— „Fiindcă mă tem să nu mă înnec...“.

Credinciosul îl întîmpină atunci cu vorbele acestea :

— „Tot așa este și cu Biserica... Ea este corabia pe care trebuie să ne urcăm, pentru ca valurile vieții să nu ne înghită !...“.

Sectantul tăcea, iar credinciosul urmă :

— „Și după cum numai barca ne poate duce la mal, tot asemenea numai Biserica se poate duce la limanul mîntuirii. Așa că, prietene, rău zici că nu ne trebuie Biserică... Iar după cum barca nu poate merge cum se cuvine fără cîrmaci, tot asemenea și corabia bisericii are nevoie de preoți...“.

Sectantul tăcu, fiindcă, la drept vorbind, nici nu mai avea ce spune.

Din „*Cartea cu Pilde*“ de Al. Lascarov-Moldoveanu

LECȚIA VII

Poruncile Bisericii

Toți creștinii care sînt adevărați membrii ai Bisericii trebuie să se supună poruncilor și orînduirilor ei. Căci nu sîntem creștini dacă mărturisim numai cu buzele credința, dar cu sufletul și cu faptele noastre o dezmințim.

Poruncile pe care Biserica ne cere să le împlinim sînt în număr de nouă.

PORUNCA I. *Să luăm parte la serviciul divin din duminici și sărbători.*

Sfintele slujbe, care se săvîrșesc în zilele de sărbători, în biserici, sînt prilejuri binecuvîntate pentru înălțare sufletească și pentru descătușare din grijile obișnuite ale vieții. Numai acolo în casa Domnului, ascultînd cîntările și rugăciunile slujitorilor Bisericii, îl putem simți viu și apropiat pe Dumnezeu. Acolo ne putem deschide inima și, în fața sfințeniei Lui, ne putem vedea mulțimea păcatelor noastre și ne rugăm pentru iertarea lor. Și ne putem ruga nu numai pentru noi înșine, ci și pentru toți cei dragi ai noștri : pentru părinții care muncesc și se străduiesc pentru noi, pentru frații noștri, pentru cei plecați departe pe cîmpurile de luptă ca să ne apere Țara și Neamul, pentru morții noștri scumpi. Acolo putem mulțumi cum se cuvine lui Dumnezeu și putem să-i aducem laudă și slăvire pentru toate binefacerile pe care ni le dă și tot acolo, în casa sfîntă a Lui, căpătăm harul și binecuvîntarea Sa.

De aceea să nu ne lăsăm tîrîți fără întrerupere de grijile și nevoile pămîntești ale vieții, ci să dăruim sufletului nostru cele cîteva ceasuri de reculegere, de liniște și de rugăciune pe săptămînă, mergînd în fiecare sărbătoare la biserică. Este porunca cea dintîi și cea mai însemnată a Bisericii și de aceea trebuie să o împlinim.

PORUNCA II. *Să ținem posturile.* În înțelesul obișnuit, postul este înfrînarea trupului de la mîncările de dulce, adică de la carne, lapte, brînză și ouă, în zilele rînduite de Biserică : Miercurea și Vinerea în fiecare săptămînă precum și cele patru posturi mari de peste an, adică postul Paștelui, postul Crăciunului, al sfinților Petru și Pavel (Sînpietru) și al Sîntămăriei. (Sf. Maria) Postul acesta trupesc este foarte necesar, pentru că prin el, înfrînîndu-ne trupul, ne oțelim voința și credința, putînd să luptăm mai ușor împotriva păcatului. În afară de postul trupesc, există însă și un alt fel de post și anume postul sufletului, care este de și mai mare însemnătate. El este o înfrînare a patimilor, a limbii și a gîndului nostru de la tot ce e rău. Căci ce folos că nu vom mînca de dulce în zilele de post, dar în schimb ne vorbim de rău, blestemăm și urîm pe aproapele nostru, sau ne gîndim numai la rele, ori furăm avutul semenului nostru ? De aceea, postul trupesc trebuie completat

și desăvîrșit neapărat prin postul și înfrînarea sufletului. Și aceasta nu numai în zilele de post, ci în toate zilele vieții noastre trebuie să ne oprim de a face fapte rele.

PORUNCA III. *Să respectăm persoanele bisericești.* Prin *persoane bisericești* înțelegem pe slujitorii sfîntului altar, adică pe episcopi, preoți și diaconi, precum și pe călugări. Aceștia sînt trimișii și slujitorii Domnului în lume ; ei sînt îmbrăcați cu puterea harului dumnezeiesc și prin mîinile lor primim botezul, iertarea păcatelor, sfînta împărtășanie și toate sfintele taine. Ei se roagă pentru noi și pentru mîntuirea lumii, pentru binele și fericirea noastră și tot ei ne însoțesc pe drumul cel din urmă încredințînd sufletul și trupul nostru în paza lui Dumnezeu. Tot ei sînt aceia care vor răspunde în fața lui Dumnezeu de mîntuirea noastră la judecata viitoare. Iată de ce trebuie să respectăm pe slujitorii Bisericii. Dacă nu-i respectăm pe ei, înseamnă că nu respectăm harul dumnezeiesc care se află într-înșii. Iar respectul ni-l putem arăta salutîndu-i cu toată cuviința și sărutîndu-le mîna ori de cîte ori îi întîlnim, nevorbindu-i de rău niciodată, dar mai ales ascultîndu-le sfaturile și povețele folositoare pe care ei ni le dau spre binele nostru.

PORUNCA IV. *Să ne mărturisim păcatele și să ne împărtășim cît mai des.*

O datorie a adevăratului creștin este să se spovedească și să se împărtășească cel puțin de patru ori pe an, în timpul celor patru posturi. Cu cît ne vom spovedi mai des cu atît ne putem controla mai ușor sufletele, pentru că ne putem da astfel mai ușor seama de gradul de curăție sau de păcătoșenie în care ne aflăm. În chipul acesta vom deveni mai atenți pentru viața noastră morală și ne vom strădui mai mult spre virtute.

Prin sfînta împărtășanie primim în ființa noastră pe însuși Mîntuitorul, căci pîinea și vinul sfințite de Sfîntul Duh sînt însuși trupul și sîngele cel sfînt al Domnului. Acestea ne curățesc trupul și sufletul, ne întăresc credința și ne întăresc în lupta cea grea a vieții, după cum întăresc armele pe ostașul care pleacă la luptă. Căci ce putere ne va mai sta împotrivă cînd avem cu noi pe însuși Mîntuitorul ? Iată de ce trebuie să ne mărturisim păcatele și să ne împărtășim cît mai des cu putință.

PORUNCA V. *Să nu citim cărți eretice.* Cărțile eretice sînt acelea pe care le scriu și le răspîndesc cei rătăciți de la dreapta credință a Bisericii.

De multe ori aceștia își răspîndesc chiar gratuit, adică fără plată, scrisul lor, pentru ca să poată astfel să atragă mai ușor sufletele celor lesne încrezători și să-și facă adepți cît mai numeroși. Cărțile lor nu cuprind adevărată credință. Iar cine pierde credința cea dreaptă și adevărată, pe care o poate găsi numai în Biserică, acela își pierde și sufletul. Tot așa de mult trebuie să ne ferim de asemenea și de cărțile cu cuprins stricător și îndemnător la rău. Cărțile pe care le citim sînt ca o hrană a sufletului și a minții. Și după cum trupul se îmbolnăvește dacă îl hrănim cu mîncăruri stricate sau proaste, tot așa și sufletul și mintea noastră se îmbolnăvesc și se strică dacă le hrănim cu cărți rele.

PORUNCA VI. *Să ne rugăm pentru toți dregătorii bisericești și lumești.* Prin dregători bisericești și lumești înțelegem atît pe conducătorii și reprezentanții Bisericii, adică pe episcopi, preoți și diaconi, cît și pe conducătorii statului. Pe toți aceștia trebuie să-i respectăm întrucît ei veghează la bunul mers al treburilor Bisericii și ale Țării și se străduiesc pentru fericirea, liniștea și propășirea Neamului nostru. Biserica înalță totdeauna rugăciuni pentru conducătorii și dregătorii Bisericii și ai statului, dar îi pomenește mai cu seamă în timpul sfintei liturghii, atunci cînd preoții ies în mijlocul bisericii cu sfintele daruri, precum și în timpul sfințirii darurilor. Atunci trebuie să unim rugăciunile noastre cu ale Bisericii.

PORUNCA VII. *Să ținem posturile și să facem rugăciunile rînduite de episcopul locului.*

Se întîmplă uneori nenorociri mari și grele care lovesc o țară întreagă sau numai unele regiuni, ca de pildă : secete îndelungate, boli de tot felul, foamete, năvăliri de ape, războaie. Atunci episcopul locului, ca unul ce este căpetenia noastră în cele sufletești, are dreptul să orînduiască posturi și rugăciuni speciale, în afară de cele obișnuite de peste an, pentru izbăvirea noastră de acele nenorociri. Trebuie să respectăm aceste posturi și să ne rugăm în asemenea cazuri, pentru ca Dumnezeu să îndepărteze de la noi aceste pedepse și necazuri. Dar să nu uităm, bineînțeles, să și mulțumim lui Dumnezeu atunci cînd toate treburile noastre merg bine, ca de pildă în

anii cînd avem recoltă bogată, cînd ploile cad la timp, cînd toți ai noștri sînt sănătoși, mulțumiți și fericiți, cînd avem un succes sau o bucurie.

PORUNCA VIII. *Să nu răpim avutul Bisericii.*

Fiecare biserică își are avutul sau zestrea sa, adunată din daniile dreptcredincioșilor din contribuția tuturor membrilor, sau din daruri de diferite feluri. Această avere constă fie în pămînturi, în imobile sau case, fie în bani, sau mai ales în odoare bisericești, adică în lucrurile și obiectele de preț sfințite, care servesc la sfintele slujbe. A fura sau a răpi ceva din acestea, este cea mai mare nelegiuire nu numai împotriva oamenilor ci și împotriva lui Dumnezeu, căci cine fură din biserică, din casa lui Dumnezeu fură.

PORUNCA IX. *Să nu facem nunți în post.*

Zilele de post, orînduite de Biserică, sînt pentru noi creștinii nu numai zile de înfrînare de la anumite mîncări, ci și zile de întristare și de pocăință, pentru că ele ne aduc aminte, în general, de vremea cînd Mîntuitorul a îndurat patimi pentru mîntuirea noastră. Fiind deci prilejuri de dureroase amintiri, timpurile postului trebuiesc respectate cu smerenie, seriozitate și bunăcuviință. De aceea, în asemenea timpuri sînt cu totul oprite nunțile, care sînt însoțite de obicei cu veselie și petrecere.

Acestea sînt cele nouă porunci ale Bisericii, pe care trebuie să le cunoaștem și să le păzim totdeauna cu sfințenie, ca pe un îndreptar și o călăuză a vieții noastre.

LECTURĂ.

Despre mergerea la biserică.

Nu știți oare că Dumnezeu a ridicat bisericile, ca să fie în orașe ca niște porturi pe mare, unde să ne putem refugia de amețeala zgomotului zilnic, ca să ne bucurăm de liniște desăvîrșită ? Aici n-avem să ne mai temem de furtuna valurilor, de încălcarea tîlharilor, de năvala răufăcătorilor, de vuietul vînturilor, de atacul fiarelor. Căci biserica este un port scutit de toate acestea, port duhovnicesc al sufletelor. Și martori ai celor spuse sînteți voi înșivă. Oricine dintre voi și-ar deschide cugetul, va găsi aici multă liniște : Nu-l mai supără mînia, nu-l mai arde pofta, nu-l mai roade invidia, nu mai e prins de orgoliu, nu-l

mai frămîntă dorința vanității, ci toate aceste fiare se retrag ; ascultarea Sfintelor Scripturi, intrîndu-i prin auz în suflet, ca o măiastră cîntare dumnezeiască a adormit toate aceste patimi nesocotite. Cîtă jale, deci, cînd, cu tot cîștigul sufletesc ce avem de aici, vezi că mama noastră a tuturor, biserica, nu este continuu căutată și cercetată ! Și spune-mi : Ce petrecere de timp este mai necesară decît aceasta ? Ce întîlnire mai folositoare ? Și ce te oprește de a veni aici ? Vei spune desigur, că te împiedică sărăcia, de a lua parte la această frumoasă adunare, dar pretextul nu este îndreptățit.

Șapte zile are săptămîna, și Dumnezeu ni le-a dăruit nouă pe toate șapte, fără să-și dea Lui mai mult, iar nouă mai puțin, sau să le împartă măcar pe jumătate. Nu și-a luat trei pentru El, ca să ne dea și nouă trei, ci ție, ți-a dat șase, iar pentru El a oprit una singură. Și nu te înduri nici în această întreagă zi să te abții de la cele de rînd, ci, ca și cei care fură chiar lucrurile sfinte, îndrăznești și tu să răpești această zi, una care este sfîntă și rînduită pentru ascultarea învățăturilor sufletești, ca să o întrebuințezi pentru grijile obișnuite. Dar ce vorbesc despre ziua întreagă ? Ci, cum a făcut văduva cu milostenia, fă și tu cu timpul zilei : Așa cum aceea a dat doi bănuți și a cîștigat mult înaintea lui Dumnezeu, acordă și tu două ceasuri lui Dumnezeu și vei aduce în casa ta cîștig de mii de zile.

După Sf. Ioan Hrisostom Trad. de T. M. Popescu

LECȚIA VIII

Biserica, locaș de închinare. Obiectele și veșmintele bisericești.

Din primele timpuri ale creștinismului existau anumite locuri unde credincioșii se adunau ca să se roage și să preamărească pe Dumnezeu. Încă înainte de veacul al IV-lea, adică de vremea împăratului Constantin cel Mare, cînd au încetat persecuțiile păgînilor împotriva credinței creștine, începuseră să se ridice locașuri anumite pentru rugăciune, adică biserici. Ele se zideau de obicei ca și azi, în formă de *cruce* sau de *corabie* și aveau totdeauna intrarea în partea de Apus, pentru

ca credincioșii să poată sta în ele cu fața spre răsărit de unde ne vine lumina soarelui și de unde a răsărit nouă Soarele dreptății, Hristos, Mîntuitorul lumii.

Biserica se împarte în patru părți : pridvorul, tinda sau pronaosul, naosul sau sînul și altarul.

1. *Pridvorul*, care se mai numea și *portic*, se află în partea cea mai de Apus a bisericii, fiind îngrădit cu coloane, cum se vede mai des la bisericile de sate, sau închis chiar cu uși și geamuri, cum se vede mai ales în bisericile de la orașe. În pridvor stăteau odinioară cei ce trebuiau să se pocăiască, precum și săracii. Și astăzi stau aici uneori sărmanii care cer de pomană.

2. A doua parte a bisericii este *tinda* sau *pronaosul*, care e despărțită de restul bisericii prin stîlpi sau chiar prin pereți de zid. În această parte stăteau în vechime păcătoșii opriți de la sfînta împărtășanie precum și femeile, așa cum se mai păstrează încă rînduiala prin unele biserici de la sate. Tot aici se făceau *privegherile* adică slujbele de noapte și *prohodirile* pentru cei morți și se ținea cazanul de botez. Aici se săvîrșește și astăzi slujba botezului și se citesc moliftele de deslegare pentru femei, după patruzeci de zile de la naștere precum și rugăciunile de curățire pentru tinerii căsătoriți, la opt zile după cununie. Această parte a bisericii se mai numea odinioară și paradis ; de aceea, pe partea dinăuntru a peretelui dispre Miazăzi se zugrăvea și se mai zugrăvește încă uneori și astăzi Adam și Eva în rai, simbolizînd ideea că raiul pierdut de primii oameni prin păcat se regăsește în Biserica lui Dumnezeu pe pămînt.

3. A treia parte a bisericii e *naosul* sau *sînul* sau *nava*. Numirea aceasta ne arată că în biserică credincioșii află liniștea și mîntuirea sufletelor lor, întocmai cum pe o mare furtunoasă cei amenințați de urgia valurilor și a furtunilor își găsesc scăparea în corabie. În naos credincioșii stau împărțiți după vîrstă și sex. Lîngă peretele dinspre stînga al naosului se află la unele biserici, mai ales la orașe, *amvonul*, care este o mică estradă sau un balcon, de pe care slujitorii altarului citesc sfînta Evanghelie sau rostesc predica. De-a lungul pereților sînt strane sau scaune în care credincioșii se pot așeza în timpul slujbei, iar în partea dinspre Apus, de o parte și de alta, se află uneori strane sau jețuri speciale pentru conducătorii țării și pentru arhierei. Naosul se desparte de altar prin *tîmplă* sau *cata-petеasmă*, care este un fel de perete alcătuit în întregime

numai din icoane. În partea de jos a catapeteasmei se află trei uși (la mijloc o ușă dublă și cîte una laterală la nord și la sud. În altar se intră prin cele trei uși, dintre care cele de la mijloc se numesc *uși împărătești*, iar cele laterale se numesc *uși îngerești* sau *diaconești*.

4. A patra și cea mai însemnată parte a locașului bisericesc este *sfîntul altar*. În mijlocul lui se află *sfînta masă* sau *prestol*, pe care se săvîrșește sfînta liturghie. Ea închipuiește masa de la Cina cea de Taină și mormîntul Domnului. Este acoperită mai întîi cu o pînză albă, care închipuie giulgiul în care a fost înfășurat trupul Domnului cînd a fost pus în mormînt. Peste această pînză se așterne apoi un alt acoperămînt mai strălucitor. În cele patru colțuri ale sfintei mese se așează chipurile sfinților evangheliști, iar la piciorul sau la temelia ei se pun într-o cutiuță sfinte moaște ale sfinților mucenici, pentru că în vechime toate bisericile se zideau pe mormintele sfinților martiri, care-și dădeau sufletul pentru credința creștină. Pe sfînta masă se află totdeauna *sfîntul antimis*, adică o bucată pătrată de pînză de in, în care se află o bucățică din oasele vreunui sfînt și pe care se zugrăvește de obicei punerea în mormînt a Domnului. Fără sfîntul antimis nu se poate săvîrși nicidecum sfînta liturghie.

Deasupra sfîntului antimis șade pe sfînta masă *sfînta Evanghelie*, care cuprinde textele din Sfînta Scriptură pe care preoții sau diaconii le citesc la slujbele dumnezeiești. Tot pe sfînta masă se mai află una sau mai multe cruci mai mici, două sau mai multe sfeșnice sau făclii, precum și *chivotul*, care este un fel de biserică mică de metal scump, în care se păstrează sfînta împărtășanie pentru cei bolnavi. În spatele sfintei mese străjuiește o cruce mai mare pe care se află zugrăvită răstignirea Domnului cu care se înconjoară biserica la denia cea mare în Vinerea Patimilor.

În peretele de Miazănoapte al altarului se află o mică adîncitură care se numește *proscomidiar*. Ea simbolizează ieslea în care s-a născut Pruncul Sfînt. Acolo se pregătesc darurile adică pîinea și vinul care se sfințesc în timpul sfintei liturghii și tot aici stau și *sfintele vase* adică *potirul*, *discul*, *steluța* și *copia* precum și *sfintele văluri*, *pocroveț*e *sau acoperăminte liturgice*. În peretele de Miazăzi al altarului se află o altă despărțitură numită *diaconicon* sau *veșmîntar*, unde se păstrează sfintele veșminte și cărțile de slujbă.

VEȘMINTELE BISERICEȘTI. Slujbele bisericești sînt lucrări sfinte și de aceea sfinții slujitori în timpul lor îmbracă veșminte speciale, deosebite de cele pe care le poartă de obicei și mai strălucitoare decît acelea. Preoții nu se pot prezenta în fața lui Dumezeu îmbrăcați în hainele pe care le poartă în afară de biserică, ci cînd slujesc Împăratului ceresc trebuie să poarte veșminte deosebite și mai luminate. Acestea sînt *veșmintele liturgice sau bisericești (odăjdii)*. Ele se fac din materii prețioase, de obicei din mătase sau din in și sînt împodobite cu semnul crucii, cu chipuri de sfinți, cu flori, etc., brodate cu fir de aur sau de argint. Atît veșmintele cît și chipurile de pe ele au fiecare un înțeles al lor deosebit sau simbolic.

În ceea ce privește culoarea, veșmintele liturgice erau la început toate de culoare albă, luminată și strălucitoare. Mai tîrziu s-au introdus și alte culori și anume cea roșie pentru veșmintele întrebuințate la sărbătorile sfinților mucenici și martiri, și culoarea neagră sau mohorîtă pentru veșmintele întrebuințate în postul Patimilor.

Fiecare culoare își are semnificația sau simbolismul ei, Astfel, cea luminată sau albă închipuie curăția, lumina și bucuria ; cea roșie închipuie sîngele care a curs din sfintele răni ale Domnului pe cruce și din trupurile sfinților mucenici ; în sfîrșit cea neagră sau mohorîtă închipuie durerea, întristarea și pocăința în amintirea patimilor Domnului.

Fiecare veșmînt preoțesc mai are și o însemnare simbolică fie în legătură cu patimile Domnului, cu hainele în care a fost El îmbrăcat înainte de răstignire, cu vrednicia preoțească a celui ce le îmbracă sau cu virtuțiile pe care trebuie să le aibă acesta.

Dintre veșmintele bisericești noi amintim numai de veșmintele preotului. Acestea sînt în număr de 5 și anume :

1. *Stiharul*, care este un fel de cămașă lungă pînă la călcîie și care se îmbracă primul.

2. *Epitrahilul* sau *patrafirul*, care este o fășie lungă și lată, care se pune peste grumaz ;

3. *Brîul* sau *cingătoarea*, care se încinge la mijloc, peste stihar și epitrahil ;

4. *Mînecuțele* care sînt un fel de manșete cu care se leagă mînecile stiharului ;

5. *Felonul* sau *sfita*, care este un fel de mantie fără mîneci, ce se îmbracă pe deasupra celorlalte veșminte.

Dintre toate aceste veşminte, cel mai necesar şi mai important este *epitrahilul*. Celelalte veşminte preoţeşti pot lipsi la anumite servicii, pe cînd fără epitrahil nu se poate săvîrşi nici o slujbă şi nici o lucrare sfîntă.

LECŢIA IX

Venerarea sfinţilor şi cinstirea sfintelor icoane. Sărbători creştine.

Porunca a patra a decalogului ne spune : „Adu-ţi aminte de ziua de odihnă ca s-o sfinţeşti pe ea ; şase zile să lucrezi şi să-ţi faci din ele tot lucrul tău, iar ziua a şaptea este ziua de odihnă a Domnului Dumnezeului tău... ; căci în şase zile a făcut Domnul cerul şi pămîntul, marea şi toate cîte sînt, iar în ziua a şaptea S-a odihnit. De aceea a binecuvîntat Domnul ziua a şaptea şi a sfinţit-o“ (Exod XX, 8—11).

Ziua aceasta de odihnă este la iudei *sabatul* sau sîmbăta, căci în limba ebraică, la odihnă se spune „sabat“, după orînduiala Legii Vechiului Testament. Prin venirea Mîntuitorului însă, Legea Veche a fost desfiinţată şi odată cu ea şi prăznuirea sabatului. Creştinii prăznuiesc şi serbează ziua Duminicii, în amintirea Învierii Domnului. Această zi se cade să fie cinstită cum se cuvine, nu cu petreceri şi desfătări lumeşti, ci cu rugăciune şi evlavie creştinească.

A ne ruga este desigur o datorie a noastră de fiecare zi şi seară, înainte şi după masă, la începutul şi la sfîrşitul oricărui lucru. Dar mai ales în ziua de Duminică trebuie să înălţăm rugăciunile noastre alături de ale slujitorilor lui Dumnezeu în biserici, ascultînd sfintele slujbe şi cîntări aduse aici întru preamărirea Domnului. Aceasta este o zi de liniştire a sufletului şi nicăieri sufletul nu se simte mai senin şi mai ocrotit decît în casa lui Dumnezeu. Frumuseţea slujbei dumnezeieşti, imnele şi cîntările, frumuseţea veşmintelor şi a podoabelor bisericii înalţă sufletele credincioşilor, le întăreşte nădejdea în îndrumarea divină şi îndeamnă la împlinirea datoriilor creştineşti. Iar după ce am ieşit din biserică, în restul zilei este de folos să ne ocupăm mai bine cu citirea cărţilor bune şi ziditoare

de suflet, decît să ne pierdem timpul în petreceri și desfătări lumești. Fapta bună, pe care trebuie s-o facem în fiecare clipă a vieții noastre, o vom împlini mai ales în ziua aceasta cînd sîntem mai liberi. Acum putem de pildă să vizităm pe bolnavi în spitale, să mîngîiem și să ajutăm pe cei lipsiți și sărmani, sau să dăruim din prisosul nostru celor ce au nevoie.

VENERAREA SFINȚILOR ȘI CINSTIREA SFINTELOR ICOANE. *Sfinții* sînt toți aceia pe care Biserica îi cinstește și ni-i pune înainte ca modele de urmat, fie pentru viața lor curată, fie pentru moartea lor martirică sau pentru lupta lor deosebită în răspîndirea și în întărirea credinței creștine. Ei sînt *eroii credinței*, așa cum vitejii pe cîmpul de luptă sînt eroii neamului. Căci un cîmp de luptă este și viața noastră, în care avem de dus un război neîncetat împotriva pornirilor rele din noi înșine sau a ispitelor din afară : împotriva mîniei, a invidiei, a răutății de tot felul, a ambițiilor deșarte, a lăcomiei, a desfrînării și așa mai departe. În lupta aceasta însă, puțini sînt cei ce biruiesc desăvîrșit ; acești biruitori, acești învingători sînt eroii lui Hristos, sînt sfinții, care au cîștigat cununa mîntuirii. De aceea Biserica cinstește pomenirea lor, sărbătorindu-i în anumite zile închinate lor. Chipurile lor se află zugrăvite pe sfintele icoane sau pe pereții sfintelor biserici, pentru ca credincioșii să aibă totdeauna în fața ochilor pilda vieții lor și să-i imite.

Sfintele icoane au existat de la început în biserica creștină și au fost totdeauna înconjurate cu multă cinste și evlavie. Ele alcătuiesc un fel de scriptură în imagini sau în chipuri, în care pot citi chiar și neștiutorii de carte. Înfățișînd chipurile sfinților, icoane din istoria sfîntă a Vechiului și a Noului Testament, scene din viața pămîntească a Mîntuitorului sau din viețile sfinților, sfintele icoane nu numai că ne învață istoria și doctrina creștină, ci ne îndeamnă și la trăirea unei vieți de sfințenie. De aceea le cinstim sau le venerăm, închinîndu-ne în fața lor. Această închinăciune noi nu o dăm însă lemnului icoanei sau vopselei de pe ea, ci o dăm persoanei sfințite pe care ne-o înfățișează icoana căci, privind icoana gîndul se îndreaptă la cel zugrăvit pe ea.

SĂRBĂTORI CREȘTINE. Dintre sărbătorile stabilite de Biserică în cursul anului, unele sînt în cinstea Mîntuitorului și a Sfintei Fecioare și se numesc *sărbători împărătești*, iar altele în cinstea și în amintirea sfinților.

Sărbătorile împărătești se împart în două : unele cu dată fixă sau neschimbătoare, iar altele cu dată schimbătoare sau variabilă. Sărbătorile cu dată fixă în cinstea Mîntuitorului, sînt : 1) *Nașterea Domnului*, la 25 Decembrie ; 2) *Tăierea împrejur*, la 1 Ianuarie ; 3) *Botezul Domnului*, la 6 Ianuarie, care ne amintește de botezul primit de Mîntuitorul de la Ioan Botezătorului, la vîrsta de 30 ani ; 4) *Întîmpinarea Domnului*, la 2 Februarie, în amintirea aducerii la templu a Mîntuitorului de către Sf. Fecioară și a întîmpinării lui de către dreptul Simeon, care L-a luat în brațe și a proorocit patima Sa ; 5) *Schimbarea la Față*, la 6 August, în amintirea schimbării la față a Mîntuitorului, pe muntele Tabor.

Sărbătorile cu dată fixă în cinstea Maicii Domnului sînt : 1) *Nașterea Sfintei Fecioare* sau *Sîntămăria mică*, la 8 Septembrie ; 2) *Intrarea în biserică* a Sfintei Fecioare, la 21 Noiembrie, ne amintește de prezentarea la templu a Sfintei Fecioare de către părinții ei Ioachim și Ana ; 3) *Buna Vestire* la 25 Martie, în amintirea vestirii nașterii Domnului, Sfintei Fecioare Maria de către arhanghelul Gavriil ; 4) *Adormirea Maicii Domnului* sau *Sîntămăria Mare*, la 15 August, în amintirea trecerii la cele veșnice a Sfintei Fecioare Maria

Tot printre sărbătorile împărătești cu dată fixă se numără și *Înălțarea Sfintei Cruci*, la 14 Septembrie, în amintirea găsirii și a ridicării sfintei cruci a Domnului la Ierusalim, de către Sf. Elena, mama împăratului Constantin cel Mare.

Sărbătorile împărătești cu dată variabilă sau schimbătoare sînt : 1) *Duminica Floriilor sau a Stîlpărilor*, care se sărbătorește cu o săptămînă înaintea Învierii, în amintirea intrării triumfale a Mîntuitorului în Ierusalim înainte de patima Sa ; 2) *Paștele sau Învierea Domnului*, care este cea mai mare sărbătoare a creștinătății ; 3) *Înălțarea la cer* a Domnului, la 40 de zile după Înviere ; 4) *Rusaliile* sau *Duminica Cincizecimii*, care se prăznuiește la 50 zile după Înviere, în amintirea pogorîrii Sfîntului Duh peste sfinții apostoli.

Toate sărbătorile închinate în cinstea sfinților sînt cu dată fixă sau neschimbătoare. Cele mai însemnate dintre acestea sînt : sărbătoarea sfinților arhangheli Mihail și Gavriil, la 8 Noiembrie ; sfîntul marele mucenic Dimitrie, la 26 Octombrie ; Sfîntul Nicolaie, arhiepiscopul Mirelor Lichiei, la 6 Decembrie ; Sfinții Trei Ierarhi Vasile cel Mare, Grigorie Teo-

logul și Ioan Gură-de-Aur, la 30 Ianuarie ; Sfîntul marele mucenic Gheorghe, la 23 Aprilie ; Sfinții împărați Constantin și Elena la 21 Mai și Sfinții apostoli Petru și Pavel, la 29 Iunie.

LECTURĂ.

1. *Lucrează Dumnezeu pentru noi.*

Vorbeau odată doi săteni așa :

— „Cum faci dumneata bădiță Ioane, de isprăvești toate treburile bine și degrabă, cu toate că în zi de Duminică nici dumneata și nici vreunul din casa dumitale nu lucrați ?“.

Și bătrînul „bădița Ion“ răspunse gospodarului mai tînăr :

— „Fiindcă în vremea cînd ne odihnim (în zi de Duminică) lucrează pentru noi bunul Dumnezeu...“.

— „Cum așa, bădiță Ioane ?“.

— „Foarte bine, măi tată... Mai întîi și întîi, Dumnezeu lucrează că ne dă soare sau ploaie după nevoie, — pe urmă ne dă la slujba de la biserică puteri mari pentru toată săptămîna, atît mie, cît și la toți ai mei. El ne pune în duh gînduri bune și în trup sănătate. Te poftesc să vii în gospodăria mea sau la ogor Lunea dimineața, — și să vezi cum pornim treaba!... Ne simțim mai îmbărbătați, mai cu putere proaspătă — și așa lucrul sporește văzînd cu ochii... Așa că, dragul meu, vezi bine cum lucrează Dumnezeu pentru noi cînd îi respectăm ziua Lui...“.

Gospodarul cel tînăr dădu mulțumire lui bădița Ion, și-i făgădui că va face și el așa.

Din „*Cartea cu pilde*“, de Al. Lascarov-Moldovanu

2. *Un ogor lucrat Duminica.*

Un boier necredincios de la țară, voind să abată pe țărani de la „superstiția“ de a nu lucra în duminici și Sărbători — alese un ogor mare pe care îl lucra numai duminica : îl ara duminica, îl secera duminica. Avu o recoltă bună.

Vedeți — zicea el batjocoritor către țărani — am lucrat ogorul numai în „sfînta duminică“ și ce recoltă bună am avut.

Dumnezeu să-ți ajute să o poți folosi — grăi un țăran cuminte.

— Dar pe urmă ce s-a întîmplat ? Un lucru mic, din care a ieșit o pagubă mare. Copiii boierului jucîndu-se cu o mîță,

îi legară de coadă niște fîșii de hîrtie colorată și ca să rîdă și mai mult de spaima mîței — dădură foc hîrtiei îndreptînd mîța spre hotar. Dar pisica, în loc de hotar, sări repede să se ascundă între cirezile de grîu. Într-o clipă, recolta grămădită pentru treierat luă foc. Toate încercările de stingere fură zadarnice. Scrum și fum se alese de toată recolta boierului.

Recolta strînsă duminica a fost bună ....de foc. Un așa fel de spor au și toți cei ce rîvnesc să lucreze în praznicile Domnului.

Din „*Istorioare, pilde și asemănări religioase*“

LECȚIA X

Cimitirele. Cultul morților. Cinstirea eroilor.

Credința în viața de după moarte a îndemnat pe oameni în toate timpurile să dea trupurilor celor morți o îngrijire deosebită, îngropîndu-le în locuri ferite, pentru a nu fi pîngărite. Profanarea sau pîngărirea și violarea mormintelor era socotită de cei vechi ca o mare nelegiuire și se pedepsea cu foarte mare asprime. În primele trei secole ale Bisericii, creștinii fiind persecutați de către păgîni, nu puteau să-și îngroape morții lor în orașe și de aceea își căutau locuri ferite, în afara orașelor sau în apropierea drumurilor. De atunci a rămas probabil datina ca cimitirul să fie așezat, mai ales la sate, în cîmp, la marginea satului. După încetarea persecuțiilor, creștinii au început a fi îngropați împrejurul sau chiar în pridvorul bisericii. Și la noi este obiceiul ca ctitorii sau ziditorii de biserici să fie înmormîntați chiar în biserică.

Cimitirele se așezau, ca și azi la orașe, pe lîngă biserici, pentru ca cei ce veneau la biserică să-și aducă aminte de cei răposați. Din respect pentru cei morți, se cuvine ca cimitirele să fie bine întreținute, împrejmuite cu garduri și plantate cu pomi și flori.

Cultul sau cinstirea morților se întemeiază pe credința în nemurirea sufletului. De aceea îl găsim și la popoarele păgîne dinainte de Hristos. Sub o formă superioară, cultul acesta s-a păstrat și în creștinism. Păgînii obișnuiau să pună în mor-

mîntul celui mort tot ce îi fusese aceluia drag în viață : mîncărurile preferate, cîinii și chiar sclavii, pentru că ei credeau că morții se pot folosi de acestea și în viața de dincolo. Desigur că această credință a fost risipită de creștinism, care aduce o nouă lumină asupra vieții viitoare. Viața de dincolo este o viață spirituală, în care sufletul nu mai are nevoie de nimic material. Acolo în fața Judecătorului suprem, doar faptele săvîrșite pe pămînt îl mai însoțesc pe om ; și acestea sînt pentru răsplata sau pentru osînda lui, după cum au fost bune sau rele. Pentru aceasta, ca să ușureze judecata sufletului celui mort, cei care rămîn fac *parastase*, adică pomeni și rugăciuni către Dumnezeu, pentru a îndupleca marea-I bunătate să nu osîndească pe vecie pe cel plecat dintre noi, dacă acesta a făcut păcate. Sfîntul Vasile cel Mare spune că Domnul se milostivește a primi de la noi rugăciuni de îndurare și jertfe pentru cei ținuți în iad, cu nădejdea de a le cîștiga pace și ușurare de păcate. După orînduiala veche a Bisericii, se fac parastase și pomeni pentru cei morți, la trei zile după moarte, la nouă zile, la patruzeci de zile, la un an și așa mai departe. Știind că rugăciunile și pomenile pe care le facem pentru cei adormiți le aduc mare folos, să nu uităm pe morții noștrii, ci să împlinim toate cele rînduite de Biserică pentru odihna sufletelor lor, la timpurile stabilite.

Cultul eroilor. De la cultul restrîns, pe care fiecare familie îl dă morților ei, s-a ajuns la cultul general al eroilor, pe care Țara întreagă îl dă celor căzuți pe cîmpul de luptă. Pentru odihna sufletelor ostașilor căzuți în război, se roagă toți preoții tuturor bisericilor noastre. Rugăciunile preoților să le însoțim cu ale noastre și să ne rugăm pentru : „odihna sufletelor lor, pentru pacea și pentru mîntuirea lor". Să ne rugăm fiindcă prin moartea lor noi avem viață, să ne rugăm pentru că jertfa lor aduce pace hotarelor și pămîntului pe care trăim. Ostașii noștri căzuți pe cîmpul de luptă pentru întregirea și apărarea Patriei", cum rostește preotul în ruga sa, sînt eroii noștri. Ei trăiesc peste veacuri mereu, prin viața noastră, trăiesc prin pomenirea pe care le-o facem totdeauna și prin cinstirea pe care le-o dăm. De aceea, în fiecare an, ziua Înălțării Domnului este închinată lor, este *ziua eroilor*. Toți trebuie să îngenunchem în această zi și să ridicăm pentru ei o caldă și pioasă rugăciune de recunoștință și slavă. În ziua aceasta mormintele lor sînt împodobite cu flori și coroane. Pentru ca recunoștința noastră să fie deplină și ei să fie mulțumiți, să nu uităm pe cei dragi ai lor rămași în viață. Lor li se

aiătură eroii morți în revoluția din decembrie 1989 pentru libertate, demnitate umană și democrație în țara noastră. Toate neamurile civilizate au cinstit întotdeauna cu mult respect memoria eroilor lor, ridicîndu-le monumente de preamărire și îngrijindu-le cu sfințenie mormintele. La noi în țară exista o societate denumită „Cultul eroilor“ care se ocupa numai cu această îngrijire a mormintelor eroilor și á familiilor lor. Pentru cinstirea memoriei eroilor era în fiecare școală un colț anumit dintr-o sală de clasă, numit „colțul eroilor“. Aici ardea neîntrerupt o candelă și sub ea se afla un tablou cu numele tuturor eroilor din partea locului. „Revoluția din Decembrie 1989 prin care poporul român s-a eliberat de dictatură, ne obligă pe noi toți să cinstim martirii morți pentru libertate, demnitate umană și democrație. Ziua de 22 decembrie se va înscrie în istoria noastră ca ziua cea mare și sfîntă a libertății și demnității noastre românești“. Este datoria cea mai sfîntă a elevilor să păstreze nestinsă candela aceasta și să îngrijească necontenit colțul destinat pomenirii eroilor, pentru că aceștia sînt pentru noi cea mai frumoasă pildă de vitejie, de jertfă pentru libertate și de iubire de neam.

LECTURĂ.

Despre cultul eroilor.

Acei care mor pentru Patrie n-ar trebui să fie socotiți pentru noi morți. Dînșii n-au nimic comun cu cei care își sfîrșesc viața obișnuită într-un pat, o viață aproape totdeauna prea lungă și nefolositoare. Moartea, care în orice alte împrejurări nu este decît însăși groaza și nu aduce decît nimicirea, deznădejdea, — pe cîmpurile de luptă în ciocnirile glorioase, este mai frumoasă decît lumina zilei și răspîndește mai multă viață decît dragostea.

Nici o viață, oricît de strălucită ar fi, nu prețuiește ca tinerețea pe care dînșii ne-au dăruit-o, risipind într-o clipă zilele atîtor ani plini de fermecătoare speranțe. Nici o jertfă nu este asemănătoare cu aceea pe care dînșii au adus-o patriei. Nici o glorie nu poate să-i răsplătească și nici o recunoștință nu poate să-i înfășoare. Lor le datorăm cea mai caldă amintire, toate amintirile noastre, întreaga noastră ființă, pentru că numai prin dînșii noi viețuim.

Viața lor sfărîmată deodată, — în noi, de acum, trebuie să lumineze. Oricare ar fi credința și Dumnezeul nostru, un singur gînd trebuie să ne călăuzească : Viața și moartea sînt nedespărțite, vii și morții nu sînt decît un șir de clipe ale aceleiași unice existențe nemuritoare.

Dînșii nu sînt în pămînt, îngropați în fundul mormintelor, ci se adăpostesc în sufletul nostru, urmărindu-și destinul. Dînșii trăiesc în noi, precum noi murim în dînșii. Ei ne văd, ne aud fiecare gînd. Să veghem deci ca în fiecare clipă să fim vrednici de ei prin faptele și prin cugetul nostru.

După „*Educația morală prin lectură*“
de Pr. I. Mihălcescu și Em. Vasilescu

LECȚIA XI—XII

Cultul creștin. Explicarea sfintei liturghii. Atitudinea credincioșilor în timpul serviciului divin.

Cultul înseamnă în general arătarea în afară a credinței față de Dumnezeu, a respectului și a evlaviei pe care le avem față de El, prin anumite acte religioase și după rînduiala veche fixată de Biserică. Omul simte nevoia ca să-și arate credința, respectul, evlavia și mulțumirea către Dumnezeu. Alt scop al serviciului divin este de a învăța pe credincioși învățătura Bisericii și a le susține credința.

Centrul serviciului divin public al Bisericii noastre este *Sfînta Euharistie*. Ea a fost instituită de Domnul nostru Iisus Hristos, la Cina cea de Taină, cînd și-a dat trupul și sîngele Său ca hrană sfinților apostoli, sub forma pîinii și a vinului. Atunci a spus acestora să facă totdeauna acest lucru întru pomenirea Sa. Ei au făcut într-adevăr așa cum li s-a poruncit și au învățat și pe urmași să facă la fel. Cu timpul, la rînduiala Sfintei Euharistii, săvîrșită de Iisus la Cină, s-au adăugat și unele citiri din cărțile sfinte, cîntări și rugăciuni, și astfel a luat naștere *sfînta liturghie*, care este cea mai însemnată slujbă bisericească.

Liturghia este cuvîntul grecesc care pe românește înseamnează *slujbă sau lucrarea publică*, iar în înțeles creștin înseam-

nă slujbă dumnezeiască publică. Ea se mai numea mai înainte și *euharistie* adică mulțumire, în amintirea mulțumirii ce datorăm lui Dumnezeu pentru cele ce a făcut pentru noi. Slujba sfintei liturghii se săvîrșește mai ales în zilele de duminici și sărbători. Ea este pregătită prin slujba din ajun, numită *vevernie*, adică slujbă de seară ; dimineața slujba începe cu *Miezonoptica*, adică slujba de la miezul nopții. Urmează apoi *Utrenia* sau slujba de dimineață formată din citiri de psalmi, imne sau cîntări de preamărirea lui Dumnezeu luate mai ales din Vechiul Testament, rugăciuni și o bucată din Sfînta Evanghelie.

Slujba sfintei liturghii este astfel alcătuită încît simbolizează sau reprezintă, ca într-un tablou, cele mai însemnate momente din viața pămîntească a Mîntuitorului. Ea se împarte în trei părți mari : proscomidia, liturghia catehumenilor sau a celor chemați și liturghia credincioșilor.

1. *Proscomidia* sau slujba punerii înainte este prima parte a sfintei liturghii. În timpul ei, preotul pregătește darurile, adică pîinea și vinul care se vor preface mai tîrziu în sfîntul trup și sînge al Domnului. După ce s-au pregătit darurile, preotul zice o rugăciune numită a proscomidiei sau a punerii înainte, prin care cere de la Dumnezeu ca să binecuvinteze acele daruri, să le primească în altarul Său cel ceresc și să pomenească atît pe cei ce le-au adus cît și pe cei pentru care s-au adus. Apoi preotul tămîiază altarul și biserica, simbolizînd prin aceasta revărsarea darurilor Duhului Sfînt asupra bisericii și a credincioșilor.

2. *Liturghia catehumenilor* sau a celor chemați se numește așa pentru că în vechime puteau să ia parte la ea și catehumenii, adică cei ce se pregăteau pentru intrarea în creștinism. Ea începe îndată după proscomidie, cu cuvintele : „*Binecuvîntată este împărăția Tatălui și a Fiului și a Sfîntului Duh, totdeauna acum și pururea și în vecii vecilor*“. După aceasta preotul sau diaconul rostește *ectenia cea mare*. Aceasta este o rugăciune alcătuită din mai multe cereri pentru diferitele trebuințe spirituale și materiale ale omului. La fiecare din aceste cereri, strana (cîntăreții) sau corul răspunde : „Doamne miluiește“, răspuns pe care fiecare creștin trebuie să-l pronunțe în gînd. După ectenia mare se cîntă unele imne și *Fericirile*. Între ele se rostesc două ectenii mici, care sînt alcătuite din ultimile două cereri ale ecteniei mari. Apoi preotul deschide ușile împărătești, ia Evanghelia de pe sfînta

masă și iese cu ea în mîini prin ușa de Miazănoapte a altarului pînă în mijlocul bisericii, închipuind ieșirea Domnului la propoveduirea dumnezeiestei Sale învățături. Întorcîndu-se spre altar și oprindu-se în ușile împărătești, preotul ridică sfînta Evanghelie în sus, zicînd cu glas tare : „Înțelepciune, drepți !“. Aceste două cuvinte însemnează că în sfînta Evanghelie se cuprinde toată înțelepciunea și că poporul din biserică trebuie să stea drept, adică cu cuviință, în semn de respect. După citeva cîntări, cîntărețul citește Apostolul, care este o bucată din Faptele apostolilor sau din epistolele sfinților apostoli, potrivită cu rostul fiecărei zile sau sărbători. În timpul acesta, diaconul sau preotul cădește sau tămîiază biserica, apoi citește *Evanghelia* zilei. La începutul și la sfîrștiul Evangheliei poporul sau corul cîntă : „Slavă Ție, Doamne, slavă Ție !“, ca și cum ar fi de față însuși Mîntuitorul, prin evanghelia Sa. În timpul citirii sfintei Evanghelii credincioșii trebuie să stea în genunchi, în semn de respect pentru cuvîntul Domnului. După aceea se mai rostește o *ectenie, numită întreită*, pentru că este alcătuită din cereri la care se răspunde de fiecare dată *Doamne miluește* de trei ori. Se citește apoi în taină de către preot o rugăciune pentru cei chemați și încă o ectenie pentru aceștia. După ce preotul sau diaconul rostește cuvintele „Cei chemați, ieșiți !“, se încheie liturghia catehumenilor.

3. *Liturghia credincioșilor* este a treia și cea mai însemnată parte a Sfintei Liturghii. Ea se numește astfel pentru că în vechime puteau lua parte la ea numai credincioșii propriu-ziși adică cei ce primiseră taina sfîntului botez și nu fuseseră alungați din sînul Bisericii pentru păcate grele. Cei nebotezați nu aveau voie să rămînă în biserică în timpul acestei părți a liturghiei, pentru că acum are loc cea mai înfricoșătoare lucrare sfîntă și anume sfințirea darurilor și prefacerea lor în sfîntul trup și sînge al Domnului, cu care numai credincioșii se puteau împărtăși.

Liturghia credincioșilor începe cu o ectenie mare ca și cea de la începutul liturghiei catehumenilor. Apoi se cîntă rar imnul numit *heruvic*, în care se spune că noi închipuim în acel moment pe heruvimii și îngerii din ceruri, întrucît ne pregătim să primim ca și ei pe Împăratul slavei, adică pe însuși Domnul sub forma sfintelor daruri. În timpul heruvicului se cădește din nou întreaga biserică. După aceasta, preotul iese în mijlocul bisericii prin ușa de Miazănoapte a altarului,

purtînd în mîini cinstitele daruri, adică sfîntul disc pe care se află pîinea și sfîntul potir în care se află vinul binecuvîntat la proscomidie. Ajungînd în mijlocul bisericii, preotul pomenește pe episcopul locului, pe ctitorii bisericii și pe toți cei ce sînt de față. După aceea intră în altar prin ușile împărătești, așează cinstitele daruri pe sfînta masă și le tămîiază. Intrarea preotului în altar închipuie ultimul drum făcut de Mîntuitorul către Ierusalim, înainte de patima Sa; iar așezarea cinstitelor daruri pe sfînta masă închi puie luarea trupului Domnului de pe cruce și punerea lui în mormînt.

Rugăciunile și cîntările care urmează după ieșirea cu cinstitele daruri sînt o pregătire pentru sfințirea darurilor. Urmează întîi o ectenie pentru pregătirea sufletească a credincioșilor, apoi îndemnul preotului : „*Să ne iubim unul pe altul...*“, ceea ce vrea să spună că fără iubirea dintre noi nu putem aduce cu vrednicie jertfa care se apropie. Se rostește apoi Crezul sau Simbolul credinței, ceea ce însemnează că pe lîngă iubirea dintre noi ni se cere și credință dreaptă pentru a putea lua parte la sfințirea darurilor.

Acum se apropie clipa culminantă a Sfintei Liturghii cînd are loc aducerea jertfei, adică sfințirea darurilor și prefacerea lor în sfîntul trup și sînge al Domnului. De aceea preotul sau diaconul trage atenția credincioșilor asupra acestui moment, strigînd : „*Să stăm bine, să stăm cu frică, să luăm aminte, sfînta jertfă în pace a o aduce !*“, îndemn la care poporul răspunde : „*Mila păcii, jertfa laudei*“. Preotul binecuvintează apoi pe popor cu urarea : „*Harul Domnului nostru Iisus Hristos și dragostea lui Dumnezeu-Tatăl și împărtășirea Sfîntului Duh să fie cu voi, cu toți !*“, la care poporul răspunde : „*Și cu duhul tău*“. Iarăși zice preotul din ușile împărătești, stînd cu fața spre popor : „*Sus să avem inimile !*“, la care poporul răspunde : *(„Le) avem către Domnul !*“. Apoi zice din nou preotul : „*Să mulțumim Domnului !*“. După aceasta poporul cîntă : „*Cu vrednicie și cu dreptate este a ne închina Tatălui...* etc“, iar preotul începe să citească în taină marea rugăciune pentru sfințirea darurilor, mulțumind lui Dumnezeu, în numele credincioșilor, pentru toate binefacerile mîntuirii. Această rugăciune tainică nu este întreruptă decît prin cîteva fraze pe care preotul le rostește cu glas tare. Astfel, el rostește cuvintele Mîntuitorului de la Cina cea de taină : „*Luați, mîncați, acesta este trupul meu, care se frînge pentru voi spre iertarea păcatelor !*“. Și apoi : „*Beți dintru acesta toți, acesta este sîngele meu, al Legii celei noi, care pentru voi și*

pentru mulți se varsă spre iertarea păcatelor !“. După ce rostește de asemenea cu glas tare cuvintele : „*Ale Tale dintru ale Tale, Ție aducem de toate și pentru toate !*“, corul cîntă imnul *Pre Tine Te lăudăm ;* în acest timp preotul se roagă lui Dumnezeu în sfîntul altar ca să trimită Duhul Său cel Sfînt peste darurile puse înainte pe sfînta masă și să le prefacă, cu puterea Lui, în însuși trupul și sîngele Domnului. Este momentul cel mai sfînt și mai zguduitor din toată liturghia, căci el ne amintește de jertfa de pe cruce a Mîntuitorului. De aceea tot poporul trebuie să stea în acest timp în genunchi.

Acum după sfințirea darurilor, Mîntuitorul fiind prezent între noi sub forma sfîntului Său trup și sînge, preotul pomenește pe vii și pe morți, pentru ca aducerea sfintei jertfe să le fie spre folos și spre iertarea păcatelor. Biserica pomenește acum și pe toți sfinții care au bineplăcut lui Dumnezeu. În fruntea lor, este pomenită Maica Domnului, ca una ce a născut cu trup pe Domnul și Dumnezeul nostru. În cinstea ei se cîntă acum la strană *Axionul*, care este un imn de preamărire a Sfintei Fecioare. În timpul Axionului se trage perdeaua ușilor împărătești, ceea ce simbolizează deschiderea cerurilor. După o rugăciune pentru unirea sau unitatea credinței, se rostește rugăciunea *Tatăl nostru*, ceea ce vrea să spună că credincioșii au fost pînă acum din destul pregătiți pentru a se simți vrednici să se numească fii ai lui Dumnezeu și să-L cheme ca pe Tatăl nostru, al tuturor. După o mică pauză, preotul vestește din altar : „*Să luăm aminte ! Sfintele, sfinților !*“. Aceste cuvinte sînt de fapt chemarea la împărtășire a celor pregătiți ; ele însemnează că sfintele daruri se dau numai celor sfinți, adică celor ce s-au pregătit în chip deosebit și sînt vrednici să le primească. Preotul se împărtășește cel dintîi, în sfîntul altar, iar credincioșii — dacă sînt — se împărtășesc în fața ușilor împărătești, iar în timpul acesta strana sau cîntăreții cîntă un imn numit *chinonic*. În unele biserici însă se rostește acum *predica* sau se citește *cazania*.

După împărtășire, scopul sfintei liturghii este împlinit. Mai urmează însă o ectenie mică de mulțumire pentru primirea sfintei împărtășanii și o rugăciune rostită de preot în mijlocul bisericii, numită *rugăciunea amvonului*, prin care binecuvîntează poporul. La sfîrșit, preotul miruiește pe fiecare din cei prezenți împărțindu-le cîte o bucățică de pîine binecuvîntată, numită *anaforă*.

1. *Ce trebuie să facem și cum trebuie să stăm în timpul sfintei liturghii*

Cînd intrăm în biserică, intrăm de fapt în casa lui Dumnezeu ; de aceea trebuie să lăsăm la pragul ei toate gîndurile, toate grijile și toate simțirile pămîntești sau lumești. Păsind în sfînta biserică să fim astfel slobozi de greutatea grijilor de toate zilele și să ne înălțăm gîndul și inima numai spre cer și spre Dumnezeu. Este bine ca ori decîte ori luăm parte la sfînta liturghie să nu venim în biserică cu mîinile goale, ci să aducem darul nostru pentru altar, ca de plidă lumînări, tămîie, prescuri și vin pentru sfînta liturghie. Lumînările se aprind în sfeșnice sau în fața icoanelor, iar celelalte daruri se dau preotului prin ușa de Miazănoapte a altarului, odată cu pomelnicul familiei, pe care sînt scrise numele viilor și morților ce trebuie pomeniți la sfînta slujbă. Apoi vom merge în liniște și cu cuviință să ne închinăm înaintea sfintelor icoane și ne vom așeza fiecare la locul său : bărbații la dreapta iar femeile în stînga naosului sau sînului bisericii. Acolo vom sta pînă la sfîrșitul slujbei, pentru buna rînduială care trebuie păstrată în casa Domnului. Vom urmări cu atenție și cu multă băgare de seamă rînduiala slujbei, căci tot ceea ce se cîntă, se citește sau se rostește, se face pentru noi toți, iar nu numai pentru preotul slujitor, sau numai pentru cîntăreții care dau răspunsurile la strană. Vom face semnul crucii și ne vom pleca genunchii la timpul cuvenit, ca de ex. la citirea sfintei Evanghelii, la ieșirea preotului cu sfintele daruri, în timpul cîntării *Pre Tine Te lăudăm* (cînd se sfințesc darurile), și al *Axionului.* Să unim rugăciunile noastre la rugăciunile Bisericii rostite de preot sau de diacon. Dar să ne rugăm fierbinte lui Dumnezeu cu deosebire în timpul sfințirii darurilor, căci nici o altă rugăciune nu este mai folositoare decît aceasta care se aduce odată cu cea a Bisericii prin mijlocirea sfintelor daruri. Să ascultăm cu multă atenție mai ales cele ce se citesc la Apostol și la sfînta Evanghelie precum și sfaturile și îndemnurile ce ni se dau prin predică.

Numai astfel vom putea spune că am luat cu adevărat parte la sfînta slujbă și vom ieși din biserică mai luminați, mai buni și mai apropiați de Dumnezeu.

2. *Comorile de pe pămînt.*

Trei prieteni au pornit odată împreună la un drum. Fuseseră la un iarmaroc și după ce vînduseră ce avuseseră de vînzare, se întorceau acasă.

Pe drum, trecură printr-un sat. Cum era Duminică, biserica era deschisă, iar preotul slujea sfinta liturghie. Unul din negustori zise celorlalți :

— „Se cade să ne oprim și să ascultăm sfînta slujbă...“

Ceilalți doi se împotriviră, zicînd :

— „Ne vom duce altădată, acum avem de mers“.

Cel credincios rămase, ceilalți doi plecară. Dar nu merseră mult și iată că, într-o pădure, prin care treceau, le ieșiră înainte niște tîlhari și le luară toți banii. Cînd veni cel de-al treilea, îi găsi legați la marginea drumului, jeluindu-se că hoții le furaseră tot avutul. Cel credincios mulțumi lui Dumnezeu pentru că-l apărase și zise celor doi prieteni :

— „Dacă rămîneați, vă apăra Dumnezeu și pe voi. Dar voi v-ați îngrijit numai de comorile cele de pe pămînt, și ați uitat de cele din ceruri...“

Cei doi căzuți între tîlhari, făcură legămînt că pe viitor nu vor mai ocoli sfînta slujbă a liturghiei.

Din „*Cartea cu Pilde*“ de Al. Lascarov-Moldoveanu

LECȚIA XIII

Despre sfintele taine. Botezul și Ungerea cu sfîntul mir. Păcatul strămoșesc.

Articolul X. „*Mărturisesc un botez întru iertarea păcatelor*“.

Fiindcă botezul este cea dintîi taină, să vedem întîi ce sînt „sfintele taine“. *Sfintele taine sînt lucrări sfinte pe care le săvîrșește preotul și care, într-o formă văzută, împărtășesc omului harul nevăzut și puterea mîntuitoare a lui Dumnezeu. Ele au fost întemeiate de Mîntuitorul prin sfinții Săi apostoli.* Firea omului fiind alcătuită din materie și spirit, adică din trup văzut și din suflet nevăzut, era potrivit ca sfintele

taine să lucreze sub o formă văzută și sub una nevăzută. Partea văzută a sfintelor taine se deosebește de la taină la taină. De exemplu, la taina botezului partea văzută este materia care se întrebuințează, adică apa precum și ritul, adică rînduiala fixă după care se săvîrșește taina : cufundarea de trei ori în apă și cuvintele rostite de preot. La sfînta împărtășanie avem pîinea și vinul, precum și modul împărtășirii. Și așa la fiecare taină în parte. Partea nevăzută a sfintelor taine este harul lui Dumnezeu, care se revarsă în sufletul celui care primește taina.

Săvîrșitorul tainelor este însuși Mîntuitorul, care lucrează în chip nevăzut, prin preot. Preotul este un reprezentant sau un instrument al Mîntuitorului și săvîrșește taina în chip văzut.

Numărul tainelor este de șapte și anume : *sfîntul botez, ungerea cu sfîntul mir, spovedania sau pocăință, sfînta euharistie, nunta, maslul* și *preoția.* Acestea corespund tuturor trebuințelor vieții creștine. Astfel, botezul corespunde nașterii, ungerea cu sfîntul mir creșterii, sfînta euharistie nevoii de hrană spirituală, pocăința nevoii de vindecare a sufletului de păcate, sfîntul maslu vindecării de neputințele trupești ; nunta răspunde poruncii lui Dumnezeu de a se înmulți și continua neamul omenesc, iar preoția lucrează pentru păstrarea și răspîndirea cuvîntului Domnului în lume.

Botezul și ungerea cu sfîntul mir se dau tuturor celor ce intră în creștinism, pe cînd celelalte taine se dau numai anumitor membri ai Bisericii și numai în anumite condiții, despre care vom vorbi în lecțiile următoare.

TAINA SFÎNTULUI BOTEZ. *Botezul este ușa sau poarta prin care se intră în creștinism și prin creștinism în împărăția lui Dumnezeu.* Prin el devenim membrii sau fii ai Bisericii. Nimeni nu se poate numi creștin dacă nu a primit botezul. De aceea taina aceasta a fost asemănată cu a doua naștere. Și pe drept cuvînt. Căci după cum copilul care iese din pîntecele mamei intră în viață, tot așa prin botez, omul intrînd în creștinism, se naște din nou, adică intră într-o viață, nouă curată și fără păcat. Numai așa se poate căpăta mîntuirea, după cum spune însuși Mîntuitorul : „De nu se va naște cineva din apă și din Duh, nu va intra întru împărăția lui Dumnezeu" (Ioan III, 5). Botezul se dă copilului care se naște dar și omului în vîrstă care vine din orice altă religie sau credință, cum ar fi de pildă mahomedanismul, mozaismul sau budismul.

Taina sfîntului botez a fost instituită de însuși Mîntuitorul, după învierea Sa, atunci cînd a trimis pe sfinții Săi

ucenici și apostoli la propoveduire, cu cuvintele : „*Mergînd, învățați unde neamurile, botezîndu-le în numele Tatălui, al Fiului și al Sfîntului Duh*“ (Matei XXVIII, 19). Ea se săvîrșește de către episcop sau preot, prin afundarea în apă curată a celui ce se botează și prin rostirea cuvintelor : „*Botează-se robul lui Dumnezeu (cutare) în numele Tatălui, amin, al Fiului, amin, al Sfîntului Duh, amin*“. Fiecare botezat este însoțit de un *naș*, care este un fel de garant sau chezaș al credinței noului botezat și care-și ia astfel obligația că va crește pe finul său în adevărata credință.

În cazuri grave, cînd n-avem un preot la îndemînă, botezul se poate săvîrși și de diacon sau în lipsa acestuia chiar de către un laic. Săvîrșirea botezului prin turnare sau prin stropire se îngăduie numai în cazuri excepționale, cînd nu se găsește apă de ajuns sau cînd cineva este bolnav și nu poate suferi cufundarea în apă.

Primind botezul, omul se spală de *păcatul strămoșesc*, adică de păcatul moștenit de la Adam și Eva ; iar dacă cel ce se botează este înaintat în vîrstă i se spală toate păcatele săvîrșite pînă atunci. Astfel e primit în sînul Bisericii lui Hristos curat și sfințit, avînd dreptul de aici înainte să primească celelalte sfinte taine și să se bucure de toate binefacerile spirituale.

În afară de botezul obișnuit prin apă, mai există un *botez al sîngelui*, pe care l-au primit și îl primesc toți aceia care își varsă sîngele pentru credința în Hristos, fără să apuce a primi botezul cu apa. Este botezul pe care l-au primit foarte mulți din vechii creștini, în primele trei veacuri ale Bisericii, adică în timpul persecuțiilor păgîne. Se mai poate vorbi de asemenea și de un al treilea fel de botez, numit *botezul dorinței*, pe care l-au primit patriarhii și drepții Vechiului Testament dinainte de venirea Mîntuitorului, căci aceștia au dorit să vadă pe Cel făgăduit și au murit cu credința în venirea Lui, dar fără să-L poată vedea.

TAINA UNGERII CU SFÎNTUL MIR SAU TAINA MIRUNGERII. Îndată după botez, noul botezat este uns de către preot cu mir sfînt, adică cu untdelemn sfințit, amestecat cu mirodenii, în părțile mai însemnate ale trupului : fruntea, ochii, nasul, buzele, pieptul, mîinile și picioarele, însoțindu-se actul cu rostirea cuvintelor : „Pecetea darului Duhului Sfînt Amin“. Această lucrare și aceste cuvinte alcătuiesc partea văzută a tainei ungerii cu sfîntul mir. În mod nevăzut se îm-

părtășește primitorului harul Sfîntului Duh, care întărește și luminează mintea și inima noului botezat. Această taină este valabilă atît cît primitorul rămîne în sînul Bisericii creștine. Spre deosebire de taina sfîntului botez, care nu se dă omului decît o singură dată în viață, ungerea cu sfîntul mir se poate da și a doua oară, însă numai celor ce s-au lepădat de credință și după o vreme vor să se întoarcă din nou la ea.

PĂCATUL STRĂMOȘESC. Am văzut că scopul tainei sfîntului botez este să curățească pe noul botezat de păcate și îndeosebi de păcatul strămoșesc. *Prin păcat strămoșesc înțelegem păcatul săvîrșit de primii oameni în rai prin neascultarea poruncii lui Dumnezeu.* Prin această neascultare, primii oameni s-au făcut vinovați de pedeapsă și au pierdut starea de fericire în care-i așezase Dumnezeu la creație. Păcatul lor a trecut și asupra tuturor urmașilor lor și odată cu el și vina pentru păcat. Astfel întregul neam omenesc a devenit robul păcatului. Din această robie, omul nu putea fi mîntuit decît prin jertfa de bunăvoie a cuiva care să nu aibă păcat. De aceea Dumnezeu a trimis pe însuși Fiul Său, care a luat chip și trup omenesc și a fost singurul om fără de păcat. Moartea Lui ne-a scăpat din robia păcatului. Botezîndu-ne deci în numele Lui, noi lepădăm pe omul cel vechi și păcătos, spălîndu-ne de vina păcatului strămoșesc. Botezul nu distruge însă și înclinarea spre păcat, care este sădită în trupul nostru. Pe aceasta trebuie să ne străduim a o nimici și a o dezrădăcina din ființa noastră, pentru a putea făptui numai binele.

LECȚIA XIV

Despre păcatele capitale.

Păcatul sau fărădelegea este călcarea voii lui Dumnezeu. Păcatele cele mai obișnuite, în care oamenii cad foarte des, sînt : *mîndria, zgîrcenia, desfrînarea, lenea, lăcomia, ura* și *mînia*. Acestea se mai numesc și păcate capitale, deoarece din ele izvorăsc toate celelalte păcate mari care pierd pe om.

MÎNDRIA este păcatul prin care primii oameni au călcat porunca lui Dumnezeu, pierzînd fericirea raiului. Mîndria

pierde pe cei mai mulţi oameni, pentru că îi face să se creadă mai grozavi decît sînt ei în realitate. Încrezîndu-se prea mult în valoarea lor, aceşti oameni încep să privească cu dispreţ la cei din jur, pe care-i socotesc nevrednici să le stea alături şi nu-şi dau seama că prin aceasta ajung ei înşişi de dispreţuit. Întradevăr, nimeni nu iubeşte pe omul înfumurat şi nimeni nu poate lega prietenie cu el. Căci cel mîndru este făţarnic, este încăpăţînat şi ambiţios peste măsură şi ar vrea ca numai el să aibă dreptate şi numai el să poruncească altora, fie că e vrednic de aceasta sau nu. E de la sine înţeles că astfel de oameni ajung cu vremea atît de nesuferiţi şi atît de singuri. Ei pierd nu numai iubirea oamenilor, ci şi iubirea lui Dumnezeu. Parabola vameşului şi a fariseului este destul de grăitoare. Fariseul cel îngîmfat, care se lăuda cu virtuţiile lui şi cu milosteniile pe care le făcea, crezînd că astfel aproape cu forţa va smulge răsplata de la Dumnezeu, nu numai că n-a căpătat răsplată, dar nici măcar vreo mîngîiere sufletească n-a avut, căci s-a întors la casa sa cu inima tot atît de împietrită precum venise. Mai fericit s-a întors la casa lui vameşul cel păcătos, care se rugase lui Dumnezeu cu toată smerenia inimii, recunoscîndu-şi greşelile şi cerîndu-şi cu lacrimi iertarea. Mai multă dragoste revarsă Dumnezeu asupra păcătosului smerit, decît asupra celui îngîmfat ce-şi strigă în gura mare calităţile.

Virtutea opusă păcatului mîndriei este *smerenia* şi *modestia*. De aceea zice sfîntul apostol Petru : „Dumnezeu stă împotriva celor mîndri, iar celor smeriţi le dă har“ (I Petru V, 5).

ZGÎRCENIA SAU AVARIŢIA este, după spusa sfîntului apostol Pavel, rădăcina tuturor răutăţilor (I Tim., V, 10). Întradevăr, iubirea de argint aduce după sine : înşelăciunea, necredinţa, minciuna, nedreptatea, furtişagul, depărtarea de Dumnezeu, sfîrşind cu sinuciderea şi moartea. Aşa este cazul lui Iuda Iscarioteanul, care şi-a vîndut Învăţătorul pentru 30 arginţi, dar mai pe urmă s-a spînzurat. Cei zgîrciţi strîng adesea averi fără număr, din care însă nu numai că nu dau celor lipsiţi, dar unii nici pentru ei înşişi nu cheltuiesc nimic, ci duc o viaţă plină de mizerie. Despre cei zgîrciţi spune Mîntuitorul că „mai uşor va trece cămila prin urechile acului decît bogatul în împărăţia cerurilor“. Virtutea opusă zgîrceniei este *milostenia* şi *dărnicia*.

DESFRÎNAREA este păcatul izvorît din lăsarea în libertate a patimilor și poftelor trupești. Este unul din cele mai primejdioase păcate, pentru că el nu distruge numai sufletul, ci ruinează și trupul și duce pe om la pierzare. Desfrînatul își degradează în păcat puterile fizice și intelectuale. Nu numai indivizi, dar chiar neamuri întregi se pierd și se distrug atunci cînd păcatul acesta se întinde.

Una din cauza prăbușirii multor împărății din vechime, a fost desfrînarea. În legea nouă, Mîntuitorul osîndește nu numai păcatul, ci chiar simpla dorință. Sf. Apostol Pavel condamnă și pedepsește pe un desfrînat din Corint, izgonindu-l din sînul Bisericii. Ca să ne ferim de păcatul desfrînării trebuie să cultivăm virtutea *curățeniei sau înfrînării.*

LENEA sau trîndăvia este păcatul celui care nu muncește. Ea izvorăște adesea din slăbiciunea voinței omului. Leneș e cel care nu lucrează, dar leneș e și acela care lasă lucru său de azi pe mîine, amînînd mereu împlinirea datoriei de fiecare clipă. Cîte lucruri de seamă nu lasă omul baltă din pricina moliciunii, cîte prilejuri scapă din mînă, cîte nevoi și amărăciuni își pregătește astfel lui și altora numai din pricina trîndăviei. Și cîți oameni nu regretă mai tîrziu tinerețea risipită în somn și lenevie, sau puterea irosită în zadar ! În Sf. Scriptură avem multe exemple în care lenea e condamnată și cel leneș disprețuit. Astfel Solomon în proverbele sale îndeamnă pe leneș să ia exemplu de la hărnicia furnicii.

În parabola talanților vedem cu cît dispreț alungă de la sine stăpînul pe sluga cea lenește care și-a îngropat talantul în pămînt, în loc să muncească și să-l înmulțească și care fiind lenește era și vicleană și rea. Mîntuitorul condamnă deci acest păcat, iar Sf. Apostol Pavel zice „cine nu lucrează nici să nu mănînce“ (II Tes. III, 10). Lenea e de condamnat nu numai pentru că aduce după sine sărăcia, dar pentru că e și izvorul altor păcate. Virtutea opusă lenii e *munca* și *hărnicia.*

LACOMIA e pofta nestăpînită de a mînca și a bea peste măsură, adică mai mult decît este de trebuință trupului nostru. Lăcomia este un păcat care dăunează nu numai celui pe care-l stăpînește, ci mai ales și celor din jur. Căci lacomul e cheltuitor și își risipește astfel averea și munca, e bețiv și strică pacea celor din casă. După legea lui Moise și acest păcat al lăcomiei, ca și alte păcate, e pedepsit cu moartea. Dacă părinții mărturiseau despre fiul lor că „e lacom și bețiv, toți oamenii din

cetate îl omorau cu pietre, ca astfel să se curme răul din mijlocul lor“ (Deut. XXI, 20—21). Lacomul își face din mîncare și din băutură un scop al vieții, uitînd că hrana nu-i decît un mijloc pentru a ne întreține viața. Virtutea opusă lăcomiei este *cumpătarea.*

PISMA sau invidia este părerea de rău pentru binele și fericirea aproapelui. Pisma e cel mai mare rău, ce poate stăpîni inima unui om. Cel pismaș e nefericit, pentru că viermele geloziei îi roade liniștea ; e gelos pe bogățiile aproapelui său, e gelos că-i merge bine altuia, îi pare rău că altul e mai respectat decît el. Pentru omul înțelept succesele aproapelui sînt un îndemn care-i nasc ambiția de a munci mai mult, de a se strădui mai mult, pentru ca și el să ajungă mai sus și mai bine ; pe cînd pentru cel invidios această bunătate și mulțumire a aproapelui nu-i decît un neîncetat prilej de suferință. Să ne ferim de pismă ; e cea mai primejdioasă boală ce poate cuprinde inima unui om. Ea alungă fericirea de pe chipul trupului. Cel pismaș e rău și morocănos, e veșnic încruntat și certăreț și nimic nu-l mulțumește. Oamenii se feresc de el și astfel își pierde prietenia și stima oamenilor. Acestui păcat i se opune *liniștea față de aproapele și dragostea față de Dumnezeu.*

MÎNIA e lipsa de stăpînire asupra nervilor noștri. În momentele de mînie omul nu mai judecă limpede și sînt cazuri nenorocite cînd din pricina unei furii nestăpînite la timp omul ajunge și la crimă. Cel mînios aduce multă nefericire celor din jur și ajunge să fie temut și ocolit.

O mînie care n-a fost stăpînită la vreme poate să ne cauzeze multe neplăceri. Cîte vorbe neplăcute ies de pe buzele unui mîniat și ce răni adînci de jignire și umilință sapă ele în inima celui căruia-i sînt adresate. Se povestește că împăratul Iulius Cezar, avea un mijloc foarte bun de a-și înfrîna mînia : cînd se înfuria număra pînă la 20 înainte de a răspunde. Această înfrînare i-a devenit obicei, încît ajunsese să se stăpînească fără să mai fie nevoie să numere. În felul acesta niciodată mînia nu l-a mai împins la cuvinte necugetate. Sf. Apostol Pavel ne îndeamnă „să nu lăsăm să apună soarele peste mînia noastră“ (Efes. IV, 26), iar în scrierile lui Solomon citim : „să nu

te grăbești cu duhul a te mînia, că mînia în sînul nebunilor se odihnește" (Eccles. VII, 10). Cel mai frumos și înălțător exemplu de stăpînire a mîniei tot Mîntuitorul îl dă. Cînd era batjocorit și lovit de iudei, în loc să se mînie și să spumege de necaz, cum fac prea adesea oamenii cînd sînt nemulțumiți, Iisus dimpotrivă îi iartă și se roagă lui Dumnezeu pentru ei: „*Părinte, iartă-le lor, că nu știu ce fac*" (Luca XXIII, 34).

Toate aceste păcate amintite mai sus, sînt pornite din inima cea slabă a omului și din trupul lui cel înclinat spre rău. Pentru a ne feri de ele și a le alunga din viața noastră, trebuie să ne întărim inimile și să ne stăpînim trupurile. Pentru aceasta avem nevoie de multă credință și iubire față de Dumnezeu. Cel care iubește pe Dumnezeu nu poate păcătui, căci iubind pe Dumnezeu noi iubim frumosul, curăția și lumina. Și cînd cuiva îi e dragă lumina, cum poate trăi în întuneric? Cum poate cel care iubește pe Domnul să nu-i urmeze întățătura?

Cînd păcatul e stăpîn.

Un împărat din vechime avea o soție lipsită de înțelepciune care, adesea, îl îndemna la rău. La început, împăratul, ascultînd de poruncile lui Dumnezeu, nu dădea urmare îndemnurilor ei. Într-o zi, însă, împărăteasa îi zise:

— „Te rog să mă lași numai o zi să conduc eu împărăția...".

Împăratul, prinzînd slăbiciune în duhul său, îi făcu voia; și chemînd la sine pe toate căpeteniile țării, le spuse:

— „Vreme de o zi să dați ascultare împărătesei. Orice v-ar porunci, să îndepliniți! ...".

Împărăteasa, luînd puterea în mîinile ei, porunci căpeteniilor oștirii să prindă pe împărat și să-l închidă. Ceea ce fu săvîrșit de îndată. Pe urmă, împărăteasa porunci să fie tăiat capul împăratului, — și punîndu-se în fruntea țării, începu s-o stăpînească cu cruzime și răutate.

Asemenea este și cu păcatul. De-l vor lăsa să ne conducă, fie chiar numai „o zi" din viață, — el pune stăpînire pe sufletul nostru și-l ucide.

Din „*Cartea cu Pilde*" de Al. Lascarov-Moldovanu

LECȚIA XV

Viciul și urmările lui asupra vieții omului.

Cînd călcăm legile morale zicem că păcătuim. Dacă această călcare a legilor nu devine pentru om un obicei, atunci este mai ușor să se dezobișnuiască și are putința să se îndrepte. Cînd însă călcarea poruncilor se repetă atît de mult încît devine un fel de a doua fire, iar omul simte o plăcere, o mulțumire de a stărui în fărădelege, atunci omul acela e un vicios, iar păcatul lui se cheamă viciu.

Omul cuprins de viciu sau patimă, a devenit un rob al slăbiciunii voinței lui, și foarte greu se mai poate îndrepta. Viciosul este o povară și o rușine pentru societate.

ALCOOLISMUL. Patima beției se numește alcoolism și este una dintre problemele cele mai serioase care privesc însăși ființa și existența unui neam. Alcoolismul distruge nu numai individul ci și degenerează rasa, pentru că urmările lui nenorocite se răsfrîng asupra urmașilor. Într-o cercetare făcută de un savant s-a arătat ce pustiiri aduce alcoolismul într-o familie. Astfel s-au stabilit următoarele : o femeie care a trăit acum mai bine de două sute de ani, a fost bețivă, hoață și vagaboandă. Ea a lăsat urmași care au ajuns la numărul de cîteva sute de indivizi. Dintre aceștia cei mai mulți s-au născut nelegitimi ; o parte au devenit cerșetori, iar o mare parte și anume femei, au devenit femei de stradă sau prostituate. Unii dintre ei au fost osîndiți pentru crimă și pentru omor. În răstimp de o sută de ani, această familie a costat Statul o sumă foarte mare de bani, dați sub formă de ajutoare, de întreținere în închisori, etc. Să ne închipuim acum că asemenea cazuri ar fi foarte multe într-o societate. Care ar fi soarta ei decît pieirea ? De aceea, pentru a feri neamurile și rasele de pieire, în mai toate țările există societăți pentru combaterea alcoolismului. Astfel, în America, unde această primejdie devenise într-un timp mai amenințătoare decît în oricare altă parte a lumii, se oprise cu desăvîrșire consumarea alcoolului, care nu se mai vindea, decît la farmacie ca doctorie.

JOCUL DE NOROC. O altă patimă care stăpînește mai cu seamă în lumea noastră de la orașe, este aceea a jocului de noroc. Acest viciu e o urmare a lenei, a trîndăviei și a lipsei de ocupație. Sînt atîtea persoane care-și pierd în zadar timpul lor liber, jucînd cărți, în loc să se ocupe cu altceva mai folositor

și pentru ei și pentru societate. La jocurile de noroc se pierd atîția bani, se ruinează atîtea familii și atîția copii rămîn pe drumuri, din pricina nesocotinței părinților lor vicioși. Adesea copiii aceștia fără nici un sprijin material în viață, ajung cerșetori, vagabonzi, netrebnici și criminali. Jocurile de cărți și de noroc în general luaseră în anii 1933—1939 un mare avînt la noi. Prevăzîndu-se pericolul ce-l prezentau pentru viitorul Neamului s-au luat aspre măsuri : s-au închis toate cazinourile, tripourile, orice fel de localuri în care se practica acest viciu ; cei care contraveneau ordinelor erau pedepsiți cu amenzi și închisoare. Biserica osîndește jocul de noroc, pentru că el se întemeiază pe setea de cîștiguri repezi, fără muncă și fără trudă. De aceea, sînt de condamnat nu numai cei care pierd, ruinînd averi cîștigate prin muncă grea. Cei care pierd își iau pedeapsa prin însuși faptul că pierd într-o clipă averile și banii. Iar cei ce cîștigă, pot pierde mîine ceea ce au cîștigat astăzi. Pe lîngă aceasta și unii și alții își vor primi pe lumea cealaltă pedeapsa cuvenită.

DESFRÎNAREA este un alt dușman, tot atît de primejdios, ba poate chiar mai rău, atît pentru individ cît și pentru societate.

Omul care nu-și stăpînește poftele trupești, ci se lasă doborît de ele, ajunge un desfrînat, un vicios. Viciul ruinează puterea trupească a individului și îi distruge și rațiunea și sufletul. Boli de tot felul îi rod trupul și bolile acestea se transmit și copiilor și urmașilor foarte depărtați, pînă i se stinge neamul. Cele mai periculoase și mai numeroase boli sociale își au izvorul în desfrînare. Urmașii desfrînaților sînt degenerați, pociți, cu creierul bolnav. Deseori desfrîul duce la nebunie. De aceea, ca și în celelalte cazuri societatea a luat măsuri, atît pentru a înlătura desfrîul cît și pentru a evita pericolul bolilor.

Și dacă acestea sînt urmările nenorocite ale slăbiciunilor omenești, se vede cît trebuie să lupte omul împotriva lor. Căci ele dîndu-i o clipă de înșelătoare mulțumire, nu-l pot face fericit. Fericirea pe care o aduc viciile se poate vedea limpede de oricine, dacă privește chipul unui vicios. Nu se mai vede pe acest chip nimic nobil nimic ales care să mai trădeze originea dumnezeiască a omului. Căci omul care e zidit de mîna lui Dumnezeu, trebuie să-și transforme trupul într-un templu

al lui Dumnezeu, după cum zice Sf. Apostol Pavel : „Nu știți că voi sînteți templul lui Dumnezeu și că Duhul lui Dumnezeu locuiește în voi ?“ (I Corinteni, III, 16).

Acest templu al lui Dumnezeu care e trupul nostru, să nu-l pîngărim transformîndu-l în peșteră a diavolului. Pentru aceasta trebuie să ocolim tot ce ar putea să nască în noi dorința păcatului. Asemenea prilejuri se ivesc adesea în așa zisele petreceri mondene : dansuri, cîntecele de dragoste, glumele vulgare. De asemenea pot influența în rău cărțile cu conținut imoral.

1. *Primejdie de moarte.*

Fetița unui slujbaș, acar la Căile Ferate (căruia îi cam plăcea băutura) întreabă pe tatăl său :

— Tăticule dragă, ce înseamnă steagul cel roșu pe care îl duci la slujbă ?

— Primejdie de moarte — răspunse tatăl.

În cealaltă zi, dimineața, cei ai casei văzură un lucru de mirare. Pe sticla de rachiu ce o avea acarul era împlîntat steagul cel roșu.

„Primejdie de moarte“ ! — strigă fetița, căci ea făcuse acest lucru pe ascuns.

Tatăl înțelese lecția, se rușină și din acea zi se lăsă de băutură.

2. *Răspunsul lui Diogene.*

Diogene — un vestit filosof din vremea lui Alexandru Macedon — fu îmbiat odată cu un pahar de băutură. Diogene luă paharul și îndată îl răsturnă jos.

— De ce ai făcut, Diogene, acest lucru ?

— Păi — răspunse Diogene — l-am răsturnat eu ca nu pe urmă să mă răstoarne el pe mine.

Din „*Istorioare, pilde și asemănări religioase*“
de Pr. Iosif Trifa

3. *O oală cu miere.*

Răsturnîndu-se o oală cu miere, năvăliră muștele asupra mierii, dar se înnămoliră în ea și se zbăteau neputincioase.

Luptîndu-se cu moartea, își ziseră : vai, ce nebunie făcurăm ; pentru o gustare de dulceață, ne pierdem viața.

Intocmai așa pățesc și cei ce aleargă la mierea diavolului, adică la plăcerile cele lumești.

Din „*Fabulele*“ lui Esop

LECȚIA XVI

Taina pocăinței și Sfînta Euharistie.

Pocăința este taina sfîntă prin care credinciosul care își mărturisește cu sinceritate păcatele, primește de la Dumnezeu iertarea păcatelor. Ea a fost întemeiată de Mîntuitorul.

Pocăința este într-adevăr o mare taină căci numai ea reușește să înfrîngă inima împietrită în păcat a omului. Prin ce minune se face aceasta decît numai prin tăinuita voie a lui Dumnezeu ? De aceea e sfîntă pocăința căci prin ea lucrează îndurarea și mila Domnului.

Omul trufaș și încrezut în puterile lui, pornește adesea în viață cu capul sus, disprețuitor de credințe și tradiții sfinte, batjocorind pe Dumnezeu și puterea pe care El i-o dă. Singura putere se crede numai el, omul, singura biruință stă deci numai în el. Așa judecă în avîntul mîndriei și al necredinței. Dar viața, pe care desigur numai cu mintea lui nu o poate înțelege, dacă nu-l luminează credința, viața aceasta luminată numai de slaba licărire a minții lui e natural să fie mai mult întuneric decît lumină. Întunericul sînt patimile și slăbiciunile de tot felul ; dar tocmai cînd se crede înghițit de ele, Dumnezeu îi întinde o mînă de ajutor și îl salvează. Păcătosul începe să simtă povara păcatelor lui și zdrobindu-și mîndria, îngenunchează smerit în fața lui Dumnezeu. Se pocăiește. Taina nepătrunsă a lui Dumnezeu îl învăluie. Păcătosul își plînge cu amar greselile și cere cu lacrimi, iertare. Bunătatea Domnului este nețărmuită. Ea se revarsă asupra omului pierdut și întocmai ca în pilda fiului risipitor, tatăl strînge la piept pe fiul întors de pe căile pierzării. Păcătosul se duce la biserică și-și mărturisește preotului toate greșalele. Prn gura preotului, Dumnezeu îi dă iertare. Căci așa a orînduit Domnul : ca preoții să lege și să dezlege greșelile oamenilor și cîte vor lega ei să fie legate și în cer, iar cîte vor dezlega ei, să fie dezlegate și în cer (Ioan XX, 23). Fără preot și fără spovedanie nu putem căpăta iertarea greșelilor ; căci Duhul lui Dumnezeu lucrează numai prin preot. Preotul citește păcătosului rugăciunea de dezlegare : *„Domnul și Dumnezeul nostru Iisus Hristos, cu darul și cu îndurările iubirii Sale de oameni, să te ierte pe tine, fiule, și să-ți lase toate păcatele. Iar eu nevrednicul preot și duhovnic, cu puterea ce-mi este dată mie, te iert și te dezleg de toate păcatele tale, în numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh, Amin“.*

Cu sufletul astfel eliberat printr-o adevărată căință, omul se duce apoi să ceară unirea cu Mîntuitorul și Stăpînul său, Care atît de îndurător, s-a milostivit de el, iertîndu-l. Prin urmare, păcătosul care se mărturisește trebuie să se căiască sincer, să caute să nu mai păcătuiască, să aibă credință în îndurarea lui Dumnezeu. Numai așa îi vor fi iertate păcatele. Cu sufletul astfel curățit de orice pată, el vrea să primească *sfînta împărtășanie sau sfînta euharistie*. Preotul îi dă, în fața sfîntului altar, pîinea și vinul sfințite și prefăcute în însuși trupul și sîngele Domnului.

Taina sfintei euharistii este *întemeiată de însuși Domnul nostru Isus Hristos*, în seara Cinei celei de taină, cînd a serbat cu ucenicii cel din urmă paște. După ce s-au așezat la masă, Iisus a luat pîinea și binecuvîntînd-o a dat din ea sfinților apostoli, zicînd : *„Luați, mîncați, acesta este trupul meu“*. Luînd apoi paharul cu vin și mulțumind, a dat apostolilor, zicînd : *„Beți dintru acesta toți ! Acesta este sîngele meu, al Legii celei noi care se varsă pentru voi și pentru mulți, spre iertarea păcatelor“* (Matei XXVI, 26). După aceea le-a poruncit : *„Aceasta să faceți întru pomenirea Mea !“* (Luca XXII, 19). Așa face și preotul la sfînta lturghie; căci el este urmașul legiuit al apostolilor. De aceea, după ce, întocmai ca Mîntuitorul la Cina cea de Taină, preotul frînge pîinea și ia vinul, rostind cuvintele Domnului, el îl roagă fierbinte să trimită Duhul Său cel Sfînt și să prefacă pîinea și vinul în cinstitul trup și sînge al Domnului : *„Trimite Duhul Tău cel sfînt peste noi și peste darurile acestea ce sînt puse înainte și fă adică pîinea aceasta cinstit trupul Hristosului Tău, iar ce este în paharul acesta cinstit sîngele Hristosului Tău, prefăcîndu-le cu Duhul Tău cel Sfînt“*. Această rugăminte a preotului formează partea văzută a tainei sfintei euharistii. Primind din mîna preotului pîinea și vinul împărtășaniei, credinciosul se unește în chip tainic cu Domnul și Mîntuitorul nostru Iisus Hristos, pentru că însuși Iisus a spus așa : *„Cel ce mănîncă trupul Meu și bea sîngele Meu, acela petrece în Mine și Eu întru el“* (Ioan VI, 56). Credinciosul își întărește astfel ființa sa și se silește să ajungă cît mai curat și mai virtuos, pregătindu-se pentru viața de apoi, precum zice Mîntuitorul : *„Cel ce mănîncă trupul Meu și bea sîngele Meu are viață veșnică și Eu îl voi învia în ziua de apoi“* (Ioan VI, 54). Numai așa vom putea dobîndi nemurirea ; căci *„aceasta este pîinea ce se pogoară din cer ; cel ce va mînca din pîinea aceasta, nu va muri în veac“* (Ioan VI, 50).

Acestea sînt deci efectele tainei sfintei euharistii : unirea cu Mîntuitorul, pregătirea pentru viața veșnică și garanția nemuririi. Prin sfînta euharistie, păcătosul s-a împăcat pe deplin cu Dumnezeu. Sufletul lui se simte fericit și pentru aceasta mulțumește lui Dumnezeu. De aceea taina aceasta se numește euharistie, adică mulțumire. Pentru a păstra strînsă legătura cu Dumnezeu, orice credincios trebuie să primească cît mai des taina sfintei împărtășanii. Prin ea se dă hrană sufletului, putere și credință inimii.

LECTURA.

1. *Nu trebuie să ne apropiem cu nevrednicie de sfintele taine.*

Voiesc să vă spun puține cuvinte despre chipul cum trebuie să ne apropiem de sfintele taine. Cuvintele sînt puține în ceea ce privește lungimea, dar au mare tărie și folos. Cele spuse nu sînt ale noastre, ci ale Duhului Sfînt.

Mulți se împărtășesc cu sfintele taine odată pe an, alții de două ori, alții de mai multe ori. Cuvîntul nostru este așadar folositor pentru toți, chiar și pentru acei care locuiesc în pustiu. Cui vom da dreptate ? Nici celor care se împărtășesc odată pe an, nici celor care se împărtășesc de mai multe ori pe an, ci acelora care se împărtășesc cu conștiința curată, cu inima curată, acelora cu viața neprihănită. Cei care sînt astfel, să se apropie totdeauna spre a se împărtăși ; cei care nu sînt așa, însă, să nu se împărtășească nici o singură dată pe an. „*Căci cel care mănîncă și bea cu nevrednicie, osîndă lui își mănîncă și bea*“, după cum zice apostolul. Sfintele Taine s-au dat celor sfinți. Acest lucru îl rostește și diaconul, cînd cheamă, cu înfricoșătoare voce, pe cei sfinți. Pentru că nu este cu putință ca omul să știe cele ale vecinului, afară de duhul care este în el, pentru aceea rostește cuvintele : „*Sfintele, sfinților*“. Dacă cineva nu este sfînt să nu se apropie. Diaconul nu zice numai : curat de păcate, ci : „*sfînt*“, căci nu numai slobozenia de păcate face pe sfînt, ci și prezența Duhului și bogăția lucrurilor bune.

Care este păcatul pe care îl săvîrșim neîncetat ? Faptul că nu ne apropiem cu frică, ci bătînd din picioare, lovind, plini de mînie, strigînd, insultînd, împingînd pe vecin, plini de turbare. Acestea de multe ori le-am spus și nu voi înceta de a le spune. Nu vedeți că la luptele olimpice, cînd învingătorul în jocuri străbate străzile, cu coroana pe cap, cît de

mare este ordinea ? Oare nu este absurd, ca acolo unde diavolul triumfă să fie atîta liniște, iar acolo unde Hristos cheamă la sine să fie atîta turbare ? Mai mult, în ocean liniște, iar în port valuri ? Spune-mi, omule, pentru ce faci zgomot ? Pentru ce te grăbești ? Nevoia afacerilor te chinuie, oare ? Sau ai treburi în ora aceea ? Socotești că ești pe pămînt ? Că ești cu oamenii ? Oare nu este caracterul unei inimi de piatră faptul de a socoti în timpul acela că ești pe pămînt, nu că dănțuiești cu îngerii, împreună cu care chiar ai înălțat acea cîntare tainică lui Dumnezeu, acea cîntare de biruință : „*Sfînt, Sfînt, Sfînt, Domnul Savaot*“ ? Pentru aceasta Hristos ne-a numit și vulturi spunînd : „*Unde este stîrvul acolo și vulturii*“ (Luca, XVII, 37), ca să mergem spre cer, ca să zburăm în înălțime cu aripile Duhului, deoarece sîntem ușori. Noi însă, ca și șerpii, ne tîrîm pe jos, și mîncăm pămînt : Vreți să vă spun de unde vine zgomotul ? Că nu vă închidem ușa bisericii tot timpul slujbei, ci vă lăsăm să plecați înainte de ultima rugăciune de mulțumire. Această plecare arată un mare dispreț față de jertfa Domnului. Ce faci, omule ? Cînd Hristos este de față, cînd îngerii stau alături, cînd această înfricoșătoare masă este pusă înainte, tu părăsești Biserica și pleci ? Cînd ești poftit la masă nu îndrăznești să pleci înaintea prietenilor. Aici, însă, cînd se săvîrșesc tainele înfricoșate ale lui Hristos, cînd sfînta slujbă se face încă, tu le părăsești pe toate și pleci ? Sînt oare vrednice acestea de iertare ? Ce fel de apărare poți invoca. Vreți să vă spunem a cărui faptă săvîrșesc cei care pleacă înainte de terminarea slujbei ? Cînd Iuda a luat parte la cea din urmă cină, în noaptea aceea ultimă, pe cînd toți ceilalți stăteau la masă, el, sculîndu-se înainte, a ieșit. Pe acela îl imită și cei care pleacă înainte. Căci dacă n-ar fi ieșit, n-ar fi ajuns trădător. Nu s-ar fi pierdut. Dacă nu s-ar fi despărțit de Păstor, n-ar fi fost prins de fiară. Din această pricină Iuda cu iudeii, iar ceilalți apostoli au ieșit cîntînd împreună cu Stăpînul.

Vă spun aceste lucruri nu ca să faceți zgomot și să strigați, ci ca să ne apropiem cu multă liniște și smerenie de această sfințită jertfă, ca să ne curățim sufletul și să avem parte și de bunătățile veșnice. Nu te uita că este numai pîine și vin, căci potrivit hotărîrii Domnului, se fac trup și sînge. Să nu judeci lucrurile după gust, ci încredințează-te în chip neîndoelnic prin credință. Iar cînd te împărtășești, ai grijă să nu-ți cadă vreun mărgăritar din sfintele Taine și să te vatămi.

În timp ce sînt încă ude buzele, să atingi cu mîinile ochii și fruntea, ca să sfințim și celelalte simțuri și să mulțumim lui Dumnezeu care ne-a învrednicit de o atît de mare taină.

După *Sf. Ioan Hrisostom*, Trad. de Pr. D. Fecioru

2. *Adevărata pocăință.* Ursul și mierea cea fierbinte.

La serbarea unui prinț german din veacurile trecute, pentru înveselirea oaspeților s-a adus un urs căruia i s-a dat drumul în mijlocul unei curți, unde era un vas mare plin cu miere fierbinte. Cum ursul se prăpădește după miere, îndată ce i se dete drumul, se repezi cu botul în vas, opărindu-se amarnic. Urlînd de durere, se retrase în fundul curții. Dar nu peste mult, lăcomia îl aduse iar la oală. Și iar se arse și iar se retrase. Și iar veni și iar fugi. Și tot așa făcu, pînă ce pe urmă înghiți mierea și pieri pe loc.

Întocmai așa face și creștinul de formă. Cînd „se arde" cu „mierea" desfătărilor lumești, se retrage în căință. Dar lăcomia îl duce iar la păcat. Și după ce „se arde" din nou, iar se căește din nou. Și iar „se arde" și iar se căiește. Și tot așa „se arde" și se căiește, dar de „miere" nu se lasă pînă ce moare în păcat și pieire sufletească.

Ce folos că ne spovedim regulat și păcătuim regulat? Ce folos de căință dacă „facem tot aceleași urîciuni? Ce folos de căință dacă nu ne lăsăm de „miere"?

O căință fără îndreptare este un lucru foarte plăcut diavolului. De ursul cu mierea fierbinte „rîdea" prințul cu oaspeții lui. De creștinul ce se „arde" mereu și păcătuiește mereu, rîde prințul întunericului cu ceata diavolilor lui.

A te căi cu adevărat înseamnă a o rupe cu lumea și cu păcatele. Înseamnă „a muri față de lume și de păcat" (Rom. VI; Gal. VI, 14). Iar aceasta o poate face numai cel ce s-a suit la Golgota; cel ce a aflat cu adevărat jertfa Mîntuitorului nostru.

Din „*Istorioare, pilde și asemănări religioase*"

3. *Să ne spovedim.* Ariciul.

Ariciul se strecoară pe sub copaci și rostogolindu-se, prinde în vîrful țepilor lui deosebite fructe. Pe urmă, se trage în culcușul lui, se scutură de acele fructe și se pune să le mănînce. Iar cînd cineva vine spre el ca să-l prindă, se strînge, de nu i se mai văd decît țepii. Zadarnic îi vei căuta picioarele cu care a mers spre prada lui, cum și gura care a mîncat-o.

Nimic nu se vede, ba însuși el pare mort. Și totuși, el rămîne un hoț, cu toate că-și ascunde uneltele cu care a săvîrșit hoția.

Tot asemenea este și cu acei creștini, care cred că nu li se văd faptele, dacă ei le ascund în suflet, nevoind a le mărturisi duhovnicului lor. Faptele lor rămîn, iar pedeapsa nu întîrzie.

De aceea, să nu fim asemănători ariciului, ci deschizînd poarta sufletului ,care este gura, să lăsăm să iasă afară dușmanul nostru, prin lucrarea spovedaniei.

Din „*Cartea cu pilde*“ *de Al. Lascarov-Moldoveanu*

LECȚIA XVII

Taina nunții. Familia creștină, temelia morală a societății. Datoriile soților unul față de altul.

Pentru ca legătura care unește pe femeie de bărbat să fie mai trainică și mai durabilă, Mîntuitorul a binecuvîntat-o și a sfințit-o prin sfînta taină a nunții. El a sfințit căsătoria atunci cînd a luat parte la nunta din Cana Galileii și cînd a săvîrșit cea dintîi minune, prefăcînd apa în vin. Sfîntul Apostol Pavel, întărește de asemenea taina nunții zicînd : „*Taina aceasta este mare, dar eu zic în Hristos și în Biserică*“ (Efeseni, V, 32).

Forma văzută a tainei este rostirea de către preot a cuvintelor : „*Cunună-se robul lui Dumnezeu (cutare) cu roaba lui Dumnezeu (cutare), în numele Tatălui al Fiului și al Sf. Duh.*“ și rugăciunea : „*Doamne, Dumnezeul nostru cu mărire și cu cinste, încununează-i pe dînșii*“.

Efectele tainei sînt împărtășirea darului lui Dumnezeu, pentru ca unirea celor ce se căsătoresc să poată dura și să-și poată împlini scopul căsătoriei, care este nașterea de fii și creșterea lor în credința creștină.

Unirea dintre bărbat și femeie, sfințită și binecuvîntată astfel de Biserică, este indisolubilă, adică nu se poate dezlega decît prin moarte. Căci așa spune însuși Mîntuitorul : „*Ceea ce a unit Dumnezeu, omul să nu despartă*“ (Matei XIX, 6). Tinerii căsătoriți întemeiază astfel o familie. Ei se obligă să nască copii și să-i crească în credința creștină. Prin forma ei, familia

este temelia societății omenești. În fața lui Dumnezeu, după legea creștină cei doi soți sînt egali, căci creștinismul a ridicat femeia la același respect și la aceeași însemnătate ca și bărbatul. Înainte de creștinism însă, situația femeii era foarte tristă; ea era considerată ca o simplă sclavă sau roabă a soțului; nu avea nici un drept în fața legilor statului și soțul dispunea de ea ca de orice lucru. Învățătura creștină vine cu legi noi, recunoscînd femeii toată valoarea și bogăția calităților ei sufletești.

Femeia naște și crește pe copii, înconjurîndu-i cu toată duioșia și semănîndu-le în suflete credința și dragostea de Dumnezeu. Ea le dezvoltă în suflet toate virtuțile mari prin care ei vor ajunge cetățeni vrednici ai țării și ai neamului din care fac parte. O mamă bună și un tată cinstit și muncitor sînt pentru copiii lor cele mai frumoase exemple de la care ei pot învăța demnitatea, omenia, munca și respectul legilor. În felul acesta, familia este baza morală a societății.

Iar în ceea ce privește *datoriile soților* unul față de altul, acestea trebuie să se întemeieze numai pe iubire curată și sinceră. Cînd între soți există fățărnicie și minciună, căminul acela este clădit pe nisip și nu poate dura. Căci cei doi soți sînt de fapt doi tovarăși a căror încredere unul într-altul trebuie să fie deplină și neștirbită. Ei și-au jurat credință reciprocă în fața lui Dumnezeu și jurămîntul pe care l-au făcut cu mîna pe Evanghelie în ziua cununiei lor, trebuie respectată. Ei sînt deci datori să se respecte și să se ajute unul pe altul în purtarea greutăților familiare și ale vieții. Bărbatul este capul familiei, însă autoritatea lui să nu fie tiranică și aspră, ci plină de dragoste și de considerație că tovarășa sa de viață are de la natură o constituție mai slabă și mai delicată. Soțul este un protector sau un ocrotitor al soției, un susținător și un apărător al drepturilor și al onoarei ei. Purtarea bărbatului trebuie să izvorască deci numai din iubire. Căci zice Cartea Sfîntă: „*Bărbaților, iubiți-vă femeile voastre, precum și Hristos a iubit Biserica și pe Sine s-a dat pentru dînsa*“ (Efeseni, V, 25). La fel și soția este datoare să se supună bărbatului ei, nu ca o roabă, ci ca o tovarășă înțeleaptă și iubitoare. „*Femeilor, supuneți-vă bărbaților voștri, ca Domnului!*“, îndeamnă sfîntul apostol Pavel (Efés. V, 22). Soția trebuie să aibă grijă de gospodăria căminului, cu înțelepciune, economie și chivernisealâ. Numai așa o căsnicie poate dura, adică dacă cei doi soți trăiesc în armonie, bună înțelegere și iubire reciprocă.

Sf. Apostol Pavel despre nuntă și datoriile soților între ei.

„Supuneți-vă unul altuia, în frica lui Hrisos. Femeile să se supună bărbaților lor ca Domnului. Pentru că bărbatul este cap femeii, precum și Hristos este capul Bisericii, al cărui Mîntuitor El este. Și precum Biserica se supune lui Hristos, așa și femeile bărbaților lor, întru toate.

Bărbaților, iubiți femeile voastre, după cum și Hristos a iubit Biserică și s-a dat pe Sine pentru ea, ca s-o sfințească prin cuvînt, după ce a curățit-o prin baia botezului, și ca s-o înfățișeze Sieși. Biserica măritată neavînd întinăciune sau zbîrcitură, ori altceva de acest fel, ci ca să fie sfîntă și fără prihană.

Astfel dar, bărbații sînt datori să-și iubească femeile, ca pe înseși trupurile lor. Cel ce-și iubește femeia, pe sine se iubește. Căci nimeni vreodaă nu și-a urît trupul său, ci fiecare și-l hrănește și îl încălzește, precum și Hristos Biserica ; pentru că sîntem mădulare ale trupului lui, din carnea lui si din oasele lui.

Pentru aceea, va lăsa omul pe tatăl său și pe mama sa și se va lipi de femeia sa și vor fi amîndoi un trup.

Taina aceasta este mare ; dar eu zic în Hristos și în Biserică. Dar și voi, fiecare astfel să-și iubească femeia ca pe sine însuși ; iar femeia să se teamă de barbat".

Din *Sf. Scriptură* (Efeseni, V. 21—33) ;

LECȚIA XVIII

Datoriile părinților față de copii, ale copiilor față de părinți și ale fraților între ei.

Prin transformarea societății pe baza principiilor creștine, s-a schimbat în primul rînd felul raporturilor sau al legăturilor dintre membrii familiei. De unde pînă la venirea Mîntuitorului legile lumii vechi nu dădeau nici un drept și nici o atenție copilului, care putea fi lepădat și chiar ucis de către părinți, acum situația lui se schimbă cu totul : părinții se îngrijesc de soarta lui și aproape toată munca și toată străduania lor n-au alt scop decît creșterea și fericirea lui. Părinții sînt datori să-și iubească pe copii dîndu-le în primul rînd o

bună educație sau creștere ; să le sădească în suflet mila de aproapele, respectul pentru bunul altuia, recunoștința pentru binele făcut de altul, și, mai presus de toate, dragostea și respectul față de Dumnezeu. O creștere frumoasă se arată în afară prin gesturi și purtări frumoase, prin vorbire cuviincioasă, etc. Părinții sînt datori să poarte grijă de sănătatea copiilor, de hrana și de îmbrăcămintea lor. Ei vor purta grijă de soarta copiilor lor, pregătindu-i pentru viață, fie dîndu-le posibilitatea să studieze și să-și întemeieze o carieră, fie învățîndu-i o meserie. Dar grija de căpetenie, pe care trebuie s-o aibă părinții în creșterea copiilor lor, este să facă din ei oameni de caracter, oameni de omenie, pe care societatea să se poată sprijini.

Datoriile copiilor față de părinți. Pentru grija deosebită pe care părinții o au față de copii, aceștia la rîndul lor sînt datori față de părinți cu recunoștință și cu dragoste. Cea mai mare răsplată pe care copiii o pot da părinților, este să muncească și să-și împlinească datoria acolo unde sînt, fie la școală sau la meserie, fie oriunde, căci o fac pentru binele lor. În felul acesta, părinții simt că sacrificiile făcute de ei nu sînt zadarnice, pentru că ei sînt siguri că fiii lor vor ajunge astfel oameni muncitori și cinstiți. O purtare plină de respect și de bună cuviință față de părinți dă dovada unui suflet ales. Datoria de a respecta și iubi pe părinți este de altfel o poruncă dumnezeiască. Astfel în Legea Veche stă scris în poruncile Decalogului : *„Cinstește pe tatăl tău și pe mama ta, ca să-ți fie ție bine și să trăiești ani mulți pe pămînt“* (Exod XX, 12). Din nefericire există atîția copii care nu dau părinților respectul cuvenit. Cîți părinți bătrîni ajung pe drumuri, pentru că fiii lor sînt nerecunoscători și răi ! Să ne iubim și să ne ajutăm părinții ; să le purtăm de grijă pînă la mormînt. Cît sîntem copii să nu-i supărăm cu neascultarea și cu obrăzniciile noastre, iar cînd vom fi mari și părinții noștri vor fi bătrîni, să ne străduim ca zilele bătrîneții lor să fie cît mai senine și mai lipsite de grijă ! Să le dăm la rîndul nostru tot ce le trebuie pentru trai, dacă ei nu mai pot munci și cîștiga și să ne amintim că așa ne-au îngrijit și ei pe noi cît am fost copii !

DATORIILE FRAȚILOR ÎNTRE EI. Gînditu-v-ați vreodată că aveți datorii și față de frații voștri mai mari și mai mici ? Da ! Aveți în primul rînd o mare datorie și anume : să fiți mai ales pentru frații voștri mai mici totdeauna un

exemplu bun, prin purtarea voastră frumoasă, prin vorba voastră blîndă, prin stăruința voastră în muncă ! Voi știți că copiii, mai ales cînd sînt mai mici, imită tot ceea ce fac cei mai mari. Purtați-vă deci frumos cu ei ! Fiți iubitori, blînzi, ordonați ! Ascultați pe părinți, pentru ca frații voștri mai mici, în dorința de a imita, să vi se asemene în toate cele bune ! Față de frații cei mai mari trebuie să vă purtați cu respect și cu dragoste, așa cum trebuie să vă purtați cu părinții. De ce ? Pentru că și frații voștri mai mari au de multe ori față de voi aceeași grijă pe care o au părinții ; și pentru că așa se cuvine, ca cel mic să se supună și să asculte de cel mai mare. Împlinindu-ne cu toții datoriile unora față de alții și iubindu-ne, vom aduce în casa noastră pacea și fericirea !

1. *Sf. Apostol Pavel despre părinți și copii.*

„Fiilor, ascultați în Domnul pe părinții voștri, căci aceasta este cu dreptate. Cinstește pe tatăl tău și pe mama ta : este porunca cea dintîi care are făgăduința : ca să-ți fie ție bine și să trăiești ani mulți pe pămînt.

Și voi, părinților, nu întărîtați la mînie pe copiii voștri, ci creșteți-i întru învățătura și înțelepciunea Domnului".

Din Sf. Scriptură (Efeseni, VI, 1—4).

2. *Înțeleptul Isus, fiul lui Sirah, despre datoriile fiilor către părinți.*

„Fiilor, ascultați de la mine care este dreptul tatălui și purtați-vă astfel ca să vă mîntuiți, fiindcă Domnul a hotărît ca tatăl să fie cinstit de feciori și a întărit asupra fiilor puterea mamei.

Cel ce cinstește pe tată își răscumpără păcatele și cel ce dă cinste mamei sale seamănă cu cel ce adună comori. Cel ce cinstește pe tată bucura-se-va de copiii săi și în ceasul rugăciunii sale el va fi ascultat. Cel ce mărește pe tată va trăi zile multe și cel ce ascultă de Domnul va odihni inima mamei sale.. Cel ce se teme de Domnul cinstește pe tatăl său și slujește ca unor stăpîni pe cei ce l-au născut.

Cu fapta și cu cuvîntul cinstește pe tatăl tău, ca binecuvîntarea lui să vină asupra ta. Căci binecuvîntarea tatălui întărește casele fiilor, iar blestemul mamei le dărîmă pînă în temelie.

Nu căuta mărire întru necinstea tatălui tău, căci necinstea tatălui nu-ți aduce mărire.

Mărirea omului vine din cinstea tatălui său și o mamă fără cinste este ocară pentru copii.

Fiule, sprijinește pe tatăl tău le bătrînețe și nu-l mîhni în viața lui. Chiar dacă mintea lui se va împuțina, fii îngăduitor și nu-l disprețui, cînd ești în toată puterea ta. Pentru că purtarea milostivă arătată tatălui nu va fi uitată și, în pofida păcatelor, casei tale îi va merge bine. În ziua de restriște Domnul își va aduce aminte de tine și, ca gheața cînd este o zi caldă, așa se vor topi păcatele tale.

Aidoma ca hulitorul de Dumnezeu este cel ce năpustește pe tată și blestemat de Domnul este cel ce face zile rele mamei sale".

Din *Sf. Scriptură* (Sirah, III, 1—16)

LECȚIA XIX

Taina preoției și a sfîntului maslu. Respectul față de preoți și încrederea în puterea vindecătoare a sfintelor taine.

Preoția este o taină întemeiată de Mîntuitorul, prin care anumite persoane cu pregătire specială primesc harul lui Dumnezeu pentru a putea administra sfintele taine, pentru a învăța pe credincioși voia și poruncile lui Dumnezeu și pentru a conduce turma cuvîntătoare pe drumul mîntuirii. Această taină a fost instituită de Mîntuitorul cînd a trimis pe sfinții apostoli la propoveduire, cu cuvintele : *„Luați Duh Sfînt, cărora veți ierta păcatele, iertate vor fi, iar cărora le veți ține, ținute vor*

fi“, iar ceva mai tîrziu le-a poruncit : „*Mergînd, învățați toate neamurile, botezîndu-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh*“. Prin cuvintele de mai sus, Mîntuitorul a împărtășit apostolilor și prin aceștia preoților, împuternicirea de a învăța, a ierta păcatele și a boteza. De asemenea în seara Cinei, El le dăduse porunca și puterea de a săvîrși sfînta euharistie, adică cea mai însemnată dintre sfintele taine, cu cuvintele : „*Aceasta faceți întru pomenirea Mea !*“.

Preoția creștină cuprinde trei stări sau trepte și anume : episcopii, preoții și diaconii. Aceștia sînt urmașii legiuiți ai sfinților apostoli, de la care ei au primit și au moștenit harul Sfîntului Duh și împuternicirea de a învăța, a liturghisi și a conduce. Acestea le primesc ei la *hirotonie*. Forma văzută a acestei sfinte taine este rostirea de către episcop a rugăciunii: „*Dumnezeiescul har, care pe cele neputincioase le vindecă și pe cele de lipsă le plinește, hirotonisește pe (cutare) în diacon (sau din diacon în preot, sau din preot în episcop)*“ și punerea mîinilor episcopului liturghisitor pe capul celui ce primește hirotonia. De altfel, însuși cuvîntul *hirotonie* însemnează pe grecește „*punerea mîinilor*“.

Episcopii sînt urmașii direcți ai apostolilor și pot săvîrși toate tainele, fiind în același timp conducătorii supremi ai obștei creștine. *Preoții* primesc de la episcop dreptul de a învăța, a conduce și a săvîrși sfintele taine, în afară de taina preoției și de sfințirea sfîntului mir. *Diaconii* sînt a treia treaptă a preoției : ei nu pot să săvîrșească însă singuri nimic din sfintele slujbe, ci numai cu preotul sau cu episcopul.

RESPECTUL FAȚĂ DE PREOȚI. Preotul este după cum am văzut, un slujitor al lui Dumnezeu pe pămînt, fiind îmbrăcat cu puterea cerească a harului. El este acela care ne conduce pe calea mîntuirii, fiindu-ne călăuză și ajutor. Numai prin el putem să ajungem deci la Dumnezeu și numai cu ajutorul lui ne putem mîntui sufletele. Cine nu ascultă deci de

preot și cine nesocotește cuvîntul lui, acela disprețuiește harul lui Dumnezeu însuși. Chiar așa ne spune Mîntuitorul, adresîndu-se sfinților apostoli : „*Cine vă primește pe voi, pe Mine Mă primește și cine Mă primește pe Mine primește pe Cel ce M-a trimis*“. (Matei X, 40). De aceea sîntem datori să respectăm pe preoți, să le ascultăm învățătura, căci ei vorbesc în numele lui Dumnezeu, și să ne supunem lor totdeauna, ca unora ce au răspunderea sufletelor ce le sînt încredințate de sus.

TAINA SFÎNTULUI MASLU. O altă taină instituită de Mîntuitorul spre binele sufletesc și trupesc al oamenilor, este *taina sfîntului maslu*. Ea se săvîrșește de către mai mulți preoți și se dă acelora care sînt bolnavi, pentru tămăduirea neputințelor trupești și a păcatelor. Preotul unge trupul bolnavului cu untdelemn sfințit și prin rugăciunea sa, Dumnezeu împărtășește bolnavului harul Său cel sfînt care vindecă boalele trupului și iartă păcatele sufletului. Ungerea se face de șapte ori pe părțile mai însemnate ale trupului și rugăciunea însoțitoare se repetă și ea de tot atîtea ori. Ea sună astfel : „*Părinte Sfinte, doctorul sufletelor și al trupurilor, tămăduiește pe robul Tău de neputința trupească și sufletească...*“. Dacă în unele cazuri bolnavul nu se însănătoșește imediat, el simte cel puțin o mare mîngîiere și capătă răbdare și tărie pentru a îndura mai departe greutatea bolii. Înainte de săvîrșirea slujbei, bolnavul trebuie să se spovedească pentru a i se ierta păcatele și pentru a fi cu sufletul curat la primirea tainei.

În ceea ce privește *săvîrșitorul* tainei, datina veche cere sfîntul maslu să fie slujit de șapte preoți. Dacă însă nu avem la îndemînă atîția preoți, se poate săvîrși și de mai puțini, cel puțin doi.

DESPRE PUTEREA VINDECĂTOARE A SFINTELOR TAINE. Am văzut că Biserica pune la îndemîna credincioșilor multe mijloace de mîntuire. Dintre acestea, cele care curățesc și sfințesc pe om mai mult, sînt în primul rînd sfintele taine. Prin botez se dă iertarea păcatelor și intrarea în Biserică ; prin ungerea cu sfîntul mir ni se întărește credința în Dum-

nežeu ; prin pocăință și mărturisire recăpătăm curățirea sufletească pierdută prin păcate, iar prin sfînta euharistie sau împărtășanie ne unim cu însuși trupul și sîngele Mîntuitorului. făcînd una cu El. Aceste patru taine sînt absolut necesare oricărui creștin, de aceea toți trebuie să le primească. Fără ele nimeni nu se poate mîntui.

Sfintele taine sînt pentru suflet ceea ce hrana este pentru trup. Precum trupul nu poate trăi fără pîine, tot așa sufletul nu poate păstra credința în Dumnezeu și legătura cu El, dacă nu primește hrana spirituală a tainelor Bisericii. Prin ele se revarsă asupra noastră puterea curățitoare și sfințitoare a Sfîntului Duh, care ne dă curaj și tărie să izbutim în tot lucrul bun.

Dar sfintele taine curățesc și vindecă nu numai bolile și lipsurile sufletești, ci uneori și pe cele trupești. Dovada cea mai limpede este sfîntul maslu, care se dă atît pentru iertarea de păcate, cît și pentru tămăduirea de bolile trupești de care suferim. Aceasta se explică prin aceea că boala și suferința trupească este de multe ori urmarea păcatului. Astfel, Mîntuitorul cînd a vindecat pe un slăbănog din Capernaum i-a zis : *„Îndrăznește, fiule, păcatele tale îți sînt iertate !“*. El n-a zis deci : „Vindecată este neputința ta“, ci i-a iertat mai întîi păcatele, vrînd să arate prin aceasta că păcatul fiind izvorul și pricina boalei, el trebuie mai întîi alungat din suflet pentru ca trupul să fie izbăvit de boală. Se înțelege deci cum sfintele taine curățind și sfințind sufletul, întăresc totodată și vindecă și trupul, pentru că harul care se capătă prin ele arde și dezrădăcinează din suflet păcatul și odată cu el și urmările lui, adică slăbiciunile, suferințele și bolile trupești.

LECTURA

Preotul

Există un om în orice parohie — un om, a cărui familie e lumea întreagă ; un om pe care îl chemi ca martor, ca sfătuitor, sau ca să te slujească în toate faptele solemne ale vieții ;

un om, fără care nu se naște, nici moare cineva ; care ia pe om din sînul maicii sale și nu-l lasă decît în mormînt ; care binecuvîntează sau sfințește leagănul, patul conjugal, patul morții și sicriul.

Copiii se obișnuiesc să-l iubească și să-l respecte ; chiar necunoscuții îl numesc tată al lor.

La picioarele lui, creștinii își fac mărturisirile cele mai ascunse și varsă lacrimile cele mai tainice. El este mîngîietorul tuturor neajunsurilor sufletului și trupului, mijlocitorul îndatoritor între bogăție și sărăcie ; care vede, rînd pe rînd și pe bogat și pe sărac bătînd la poarta sa : bogatul pentru ca să depună milostenia sa în taină, săracul pentru ca s-o primească, fără a roși de rușine.

El nu ține de un rang social, ci deopotrivă de toate clasele : de clasele de jos prin viața lui săracă și adesea prin nașterea sa modestă ; de clasele înalte prin educația, știința și noblețea sentimentelor, pe care o religie iubitoare de oameni le insuflă și le impune.

Un om în sfîrșit, care știe tot, care are dreptul de a spune totul și al cărui cuvînt cade de sus asupra inimilor, cu autoritatea unei misiuni dumnezeiești și cu porunca unei credințe desăvîrșite : *acela este preotul.*

De *Chateaubriand*

După „*Cugetări și maxime pentru viață*“
culese de Arhim. Nifon Criveanu

LECȚIA XX

Explicarea articolului XI din simbolul credinței :

Despre moarte. Ființa omului : trup și suflet.

ARTICOLUL XI : „*Aștept învierea morților*“.

Moartea este sfîrșitul vieții noastre pămîntești. Prin ea începem o altă viață care este cea veșnică. La moarte trupul este îngropat și putrezește prefăcîndu-se în țărînă, iar sufletul

se duce la Dumnezeu, Care l-a zidit. Biserica ne învață că moartea este urmarea păcatului. Primul om a fost creat cu putința de a nu muri ; el a devenit însă muritor, pentru că a păcătuit, călcînd porunca lui Dumnezeu. *Plata păcatului este moartea*", zice Sf. Apostol Pavel (Romani VI, 23). Moartea a rămas moștenire la toți oamenii pentru că toți ne tragem din Adam. „*Printr-un om a intrat păcatul în lume și prin păcat moartea și așa a trecut moartea la toți oamenii*" (Romani V, 12).

Muritor este însă numai trupul omului. Sufletul este nemuritor și veșnic, pentru că el este suflare dumnezeiască. Îndată după moarte, sufletul primește o judecată care se numește *judecata particulară* sau judecată provizorie. În urma acestei judecăți, sufletul simte bucurie sau mîhnire, fericire sau întristare, după cum în viață a făptuit binele sau răul. Această stare a sufletului nu este veșnică și definitivă ; ea ține pînă la învierea morților, cînd sufletul va veni să se unească din nou cu trupul său. Pînă atunci, sufletul mai poate fi ușurat de povara păcatelor neiertate, prin rugăciunile de mijlocire, prin parastasele și pomenirile pe care cei vii le fac pentru dînșii. Sufletele drepților care formează în cer ceata sfinților, aud rugăciunile ce se fac pentru cei ce au răposat cu păcate și intervin sau mijlocesc la Dumnezeu pentru ca aceștia să fie iertați.

La sfîrșitul lumii va avea loc *judecata universală* sau *cea din urmă*, cînd se va da pedeapsa sau răsplata deplină și definitivă pe care o merită fiecare după faptele sale. La această judecată vor fi prezenți toți viii și morții de la începutul pînă la sfîrșitul veacurilor. „*Pentru că toți trebuie să ne arătăm înaintea judecății lui Hristos, pentru ca să primim fiecare, după cele ce am făcut pe cînd eram în acest trup, ori bine ori rău*". (II Corinteni V, 10). Cei morți se vor scula atunci din mormin-

te și-și vor uni sufletele lor cu trupurile pe care le-au avut, vor învia, însă trupul lor nu va mai fi stricăcios ca mai înainte, ci va fi spiritual și nemuritor sau nestricăcios. „*Căci se cade ca acest trup stricăcios să se îmbrace întru nestricăciune și acest trup muritor să se îmbrace întru nemurire*“ (1 Corinteni XV, 53). Așa ne spune Sfînta Scriptură. Toți morții vor învia ; iar cei care vor fi atunci vii, într-o clipă își vor schimba trupurile lor pămîntești în trupuri spirituale ca cele ale îngerilor și vor fi asemenea cu cei care au înviat din morți. „Nu toți vom adormi, dar toți vom fi schimbați, într-o fărîmă, într-o clipeală de ochi, la trîmbița cea de apoi ; căci trîmbița va suna și morții se vor scula fără stricăciune, iar noi vom fi schimbați“ (1 Corinteni, XV, 51—52).

Ca să arate că învierea morților este posibilă, sfîntul apostol Pavel o aseamănă cu o sămînță care se aruncă în pămînt. După cum sămînța nu răsare pînă ce nu putrezește, iar cînd răsare are cu totul altă formă, tot așa și trupurile omenești trebuie să putrezească mai întîi în pămînt pentru a putea învia într-o formă nouă și pentru o viață nouă. Pentru cei creștinii dovada și chezășia cea mai sigură a învierii morților este învierea Domnului. „*Iar de vreme ce Hristos se propăvăduiește că a înviat din morți, cum zic unii, printre voi, că nu este o înviere a morților*“, zice sfîntul apostol Pavel (1 Cor., XV, 12). Iar mai departe : „*Acum însă Hristos a înviat din morți, fiind începătură a învierii celor adormiți. Că de vreme ce printr-un om a venit moartea, tot printr-un om și învierea morților. Și precum întru Adam toți mor, așa și întru Hristos toți vor învia*“ (1 Corinteni, XV, 20—22).

Învierea morților va avea loc la *sfîrșitul lumii*. Cînd va fi aceasta însă nimeni nu o poate ști mai dinainte. Sfînta Scriptură prin glasul Mîntuitorului ne arată numai că acest sfîrșit se va putea cunoaște după anumite semne și anume : evanghelia creștină va fi predicată pînă atunci în tot pămîntul, se vor ivi în lume profeți mincinoși și mulți se vor lepăda de credință ; va veni în lume antihristul, care va lupta să detroneze pe Hristos din inima oamenilor, făcînd multe mi-

nuni false și rătăcind pe mulți de la credință ; vor fi în lume nenorociri mari, ca foamete, cutremure, războaie, boli de tot felul ; se vor arăta semne neobișnuite pe cer și tot neamul omenesc se va umple de groază, și altele. Întrucît nu putem prevedea timpul cînd vor veni acestea, Mîntuitorul ne îndeamnă să fim pregătiți în tot ceasul și să veghem încontinuu : „*Vegheați, deci, pentru că nu știți în ce zi va veni Domnul vostru !*“ (Matei XXIV, 42). Să trăim deci așa ca și cum fiecare zi pe care o trăim ar fi cea din urmă din viața noastră. Să fim oricînd gata de moarte și să nu ne temem de ea. Căci moartea îngrozește numai pe cei păcătoși, pentru pedeapsa ce-i așteaptă pe lumea cealaltă ; dar cei drepți și credincioși se bucură de moarte, căci ei știu că în viața care va să fie îi așteaptă răsplata fără nume.

LECTURI

1. *Sf. Apostol Pavel despre învierea morților.*

„Vă aduc aminte, fraților de Evanghelia pe care v-am binevestit-o ,pe care a-ți primit-o că Hristos a murit pentru păcatele noastre, potrivit scripturilor ; că s-a îngropat și a înviat a treia zi, potrivit scripturilor.

Iar de vreme ce Hristos se propovăduiește că a înviat din morți, cum zic unii, printre voi, că nu este o înviere a morților ?

Dacă nu este o înviere a morților, nici Hristos n-a înviat. Și dacă Hristos n-a înviat, deșartă este atunci predica noastră, deșartă este și credința voastră. Ba încă ne dovedim și martori mincinoși față cu Dumnezeu, căci am mărturisit, împotriva lui Dumnezeu, că a înviat pe Hristos, pe care nu l-a înviat, dacă, într-adevăr, morții nu înviază. Căci dacă morții nu înviază, nici Hristos n-a înviat. Iar dacă Hristos n-a înviat, zadarnică este credința voastră. Sînteți și acum în păcatele voastre ; și atunci pierduți sînt și cei ce au adormit

întru Hristos. Iar dacă nădejdea noastră întru Hristos este numai pentru viața aceasta, sîntem mai de plîns decît toți oamenii.

Acum însă, Hristos a înviat din morți, fiind pîrga învierii celor adormiți. Că de vreme ce printr-un om a venit moartea, tot printr-un om și învierea morților. Și precum toți mor întru Adam, așa vor învia toți întru Hristos. Ci fiecare la rîndul cetei sale : pîrga este Hristos ; apoi cei ai lui Hristos, la venirea Lui. După aceea, fi-va sfîrșitul, cînd Domnul va da împărăția lui Dumnezeu și Tatăl, cînd va nimici orice domnie și orice stăpînire și orice putere. Căci El trebuie să împărtășească pînă ce va pune pe toți vrăjmașii săi, sub picioarele sale ; iar vrăjmașul cel din urmă care va fi nimicit este moartea..

Dar va zice cineva : Cum înviază morții ? Și cu ce trup au să învie ?

Nebun ce ești ! Tu ce semeni nu dă viața, dacă nu va fi murit. Și ce semeni ? Nu trupul ce va să fie îl semeni, ci numai grăunțul gol, dacă se întîmplă de grîu, sau de altceva din celelalte ; iar Dumnezeu îi dă un trup, după a Sa voință, fiecărei semințe un trup al ei. Căci nu toate trupurile sînt la fel, ci un fel este trupul omenesc, un fel este trupul dobitoacelor, un fel este trupul zburătoarelor, altfel este trupul peștilor. Sînt apoi trupuri cerești și trupuri pămîntești ; dar alta este mărirea celor cerești, și alta a celor pămîntești. Alta este strălucirea soarelui, alta strălucirea lunii și alta strălucirea stelelor. Iar stea de stea se deosebește în strălucire.

Așa este și cu învierea morților : se seamănă trupul întru stricăciune, înviază întru nestricaciune ; se seamănă întru necinste, înviază întru mărire ; se seamănă întru slăbiciune, înviază întru putere ; se seamănă trup firesc, înviază trup duhovnicesc. Că de este un trup firesc, este și un trup duhovnicesc...

Iată, taina, vă spun vouă : Nu toți vom dormi, dar toți vom fi schimbați. Într-o fărîmă, într-o clipeală de ochi la trîmbița cea de apoi. Căci trîmbița va suna și morții se vor scula fără stricăciune, iar noi vom fi schimbați. Fiindcă trebuie ca acest trup stricăcios să se îmbrace întru nestricăciune și acest trup, muritor să se îmbrace întru nemurire. Iar cînd acest trup stricăcios se va îmbrăca întru nestricăciune și acest trup muritor se va îmbrăca întru nemurire, atunci va fi cuvîntul care este scris : Moartea a fost înghițită de biruință.

Iadule, unde este biruința ta ? Moarte, unde este boldul tău ?".

Din *Sf. Scriptură* (1 Cor. XV)

2. *Despre moarte. „Adu-ți aminte că vei muri.*

Filip, tatăl lui Alexandru Macedon, învățase pe servitorul său să-l scoale în fiecare dimineață cu vorbele : „Domnul meu, adu-ți aminte că vei muri". Așijderea și seara, servitorul trebuia să-l întrebe : „Domnul meu, adusu-ți-ai aminte că vei muri ?".

Iată un lucru care ne-ar putea fi de învățătură și nouă creștinilor, căci cei mai mulți oameni trăiesc așa ca și cînd n-ar mai muri niciodată.

Noi ne aducem aminte de moarte numai cînd boala ne doboară la pat și abia mai răsuflăm sub greutatea ei.

„Adu-ți aminte de moarte și în veac nu vei păcătui" — zice înțeleptul Sirah.

3. *Despre învierea morților — Smochinul din Australia.*

Un necredincios, voind și de pe patul morții să dea o lovitură credinții, a cerut să fie îngropat cu o smochină în gură, zicînd așa în batjocură : cînd va mai putea crește și din smochina asta un smochin, apoi să știți că voi învia și eu.

Dorința i-a fost ascultată, dar abia a trecut anul și a și venit răspunsul lui Dumnezeu. Sîmburii din smochină au încolțit, au crescut, și-au făcut loc printr-o spărtură de pe piatra mormîntului și răzbind la lumină, au crescut într-un smochin mare și frumos, care se poate vedea și azi într-un cimitir din orașul Sidney.

4. *Despre învierea trupurilor — Magnetul cel mare.*

Odată niște prieteni ai lui Newton, un vestit învățat fizician și mare credincios, îl întreabă cum se împacă știința lui cu credința ; îndeosebi cum se poate împăca știința lui cu învățătura despre învierea morților.

Drept răspuns, Newton luă un magnet puternic și îl apropie de o grămadă de praf de pămînt amestecat cu praf de metal. Magnetul începu îndată să atragă praful de metal. Firele de metal începură îndată a se aleagă din pămînt. Pămîntul rămase pe loc, iar metalul se strînse grămadă pe marginea magnetului.

Iată, vedeți — zise atunci Newton — magnetul meu strînge praful de metal amestecat în pămînt. Luați o bucată de fier, sfărîmați-o în pulbere, aruncați-o în pămînt sau gunoi, că o scot de oriunde, cu magnetul meu.

Iar dacă magnetul meu poate face acest lucru, apoi dragii mei, trebuie să îngăduim că Dumnezeu cel atotputernic, Făcătorul cerului și al pămîntului va avea și El un magnet ceva și mai puternic, cu care va strînge cenușa și praful oaselor noastre din țărîna pămîntului. Precum magnetul meu scoate și strînge pulberea de metal din pămînt, așa și învierea va scoate și va strînge oasele noastre din pămînt și Domnul le va reda viață.

Minunat răspuns !

Din „Istorioare, pilde și asemănări realigioase

LECȚIA XXI

Explicarea articolului XII :

Nemurirea sufletului. Judecata de apoi. Raiul și iadul.

ARTICOLUL XII : „(Aștept) ... *și viața veacului ce va să fie, Amin*".

Prin *viața veacului* se înțelege viața veșnică, viața în împărăția fără de sfîrșit a lui Dumnezeu. Ea va începe îndată după învierea morților și judecata cea de apoi. Judecata aceasta mare, la care vor lua parte toți oamenii, toți viii și morții, va avea loc la sfîrșitul lumii. Prin sfîrșitul lumii nu trebuie să înțelegem distrugerea sau nimicirea ei. Precum pentru om moartea nu înseamnă distrugerea ființei sale, ci doar prefacerea ei, adică începutul unei noi vieți pentru trup și suflet, tot astfel nici lumea nu va fi nimicită. Sfîrșitul înseamnă înnoirea ei, prefacerea chipului ei. Natura supusă stricăciunii și robiei păcatului va deveni liberă și curată, potrivit cu ființa cea nouă și luminată a omului. Semne multe vor vesti sfîrșitul și însuși Fiul lui Dumnezeu spune : înfricoșătoare va fi judecata aceasta ! Hristos cel blînd și umilit, Care și-a dat viața Sa pentru binele oamenilor, rugînd pe Dumnezeu să le ierte păcatele, nu va mai fi așa **la** *judecata cea de apoi*. El va fi Neîndurător și Necruțător în răsplata dreaptă a faptelor ; nu va mai avea iertare și îngăduință pentru nimeni. Fiecare își va primi osînda sau răsplata pe care o merită.

Sfînta Scriptură ne înfățișează astfel tabloul judecății celei din urmă : ... *„Cînd va veni Fiul Omului în slava Sa cu toți îngerii Săi, atunci va ședea în scaunul slavei Sale și se vor aduna înaintea Lui toate neamurile și va despărți pe unii de*

alți, precum desparte păstorul oile de capre. Și va pune oile de-a-dreapta Sa, iar caprele de-a-stînga". Prin oi și prin capre se înțeleg cei drepți și cei păcătoși. Drepții vor sta de-a-dreapta Judecătorului, iar păcătoșii de-a-stînga. Locul din dreapta înseamnă locul de cinste și de slavă ce se va da celor drepți. „*Atunci va zice Împăratul celor de-a-dreapta Sa: Veniți binecuvîntaților Părintelui Meu de moșteniți împărăția cea pregătită vouă de la întemeierea lumii! Iar celor de la stînga le va spune: Duceți-vă de la mine, blestemaților, în focul cel veșnic, care este gătit diavolilor și îngerilor lui*" (Matei XXV, 34—41).

RAIUL ȘI IADUL. Rezultatul judecății de apoi va fi viață veșnică pentru cei drepți și pedeapsă veșnică pentru cei păcătoși. Drepții vor moșteni împărăția lui Dumnezeu, iar cei răi vor fi aruncați în focul cel veșnic. Drepții vor vedea pe Dumnezeu „față către față", cum zice sfîntul apostol Pavel, iar nu ca acum în oglindă sau în ghicitură", îl vor cunoaște și îl vor iubi. Acest lucru le va pricinui cea mai mare bucurie și mulțumire. Ei vor avea parte și de alte fericiri necunoscute aici pe pămînt, cum zice același sfînt apostol: „Cele ce ochiul n-a văzut și urechea n-a auzit și la inima omului nu s-a suit, acela le-a gătit Dumnezeu celor ce-l iubesc pe El". Fericirea aceasta nu va fi pentru toți aceeași și deopotrivă, ci vor exista diferite stări sau trepte de fericire după măsura în care fiecare s-a străduit să facă bine pe pămînt. „*In casa Tatălui meu multe locașuri sînt*", zice Mîntuitorul. Locul de fericire al drepților se numește: *rai, paradis, împărăția cerurilor sau a lui Dumnezeu, casa Tatălui.*

Răsplata celor răi este nefericirea veșnică. Ei nu vor vedea niciodată strălucirea slavei lui Dumnezeu și din pricina aceasta, nefericirea lor nu va avea margini. Ei se vor căi amar-

nic că și-au pierdut viața în păcate. Conștiința îi va mustra și deznădejdea îi va chinui. Își vor da seama că este prea tîrziu pentru a se mai putea mîntui și de aceea vor fi dez-nădăjduiți, iar suferința lor va fi „plîngerea și scrîșnirea dinților". Locul de chin al celor răi se numește *iad sau focul gheenei, întunericul cel din afară.*

Credința în nemurirea sufletului este pentru noi oamenii un îndemn la supunere și umilire în fața lui Dumnezeu. Cum să nu ne supunem și cum să nu ne temem de El, cînd învățătura ce ne-a dat-o Dumnezeu prin Biserica Sa, ne spune așa de răspicat ce va fi dincolo de moarte ! Să ascultăm deci glasul Bisericii și să-i împlinim poruncile !

LECTURI

Trei prieteni :

banii, rudele și faptele bune, înaintea judecării lui Dumnezeu.

Un om avea trei prieteni. Pe doi dintre ei îi iubea grozav de mult ; cel de-al treilea nu-i era nici plăcut, nici neplăcut, cu toate că acesta îi voia numai binele.

Odată fu chemat omul nostru în fața judecății, fiind învinuit, pe nedrept, că ar fi făcut o mare nelegiuire.

Care dintre voi, — spuse el, — voiește să-mi fie martor, căci sînt învinuit amarnic și regele este făcut foc pe mine ?

Primul dintre prieteni își ceru iertare, numaidecît, că nu putea să meargă din cauza altor treburi. Al doilea îl însoți pînă la ușa judecătoriei ; aici se răzgîndi și plecă înapoi, fiindu-i teamă că se va mînia judecătorul pe el. Al treilea, pe care se întemeiase mai puțin, merse înăuntru, vorbi pentru el și mărturisi nevinovăția lui cu atîta tărie, că judecătorul îl achită și-i dădu și despăgubiri.

Trei prieteni are omul în lume. Cum se poartă ei în ceasul morții, cînd Dumnezeu îl cheamă în fața judecății ? *Banii*, cel mai bun prieten al lui, îl părăsesc cel dintîi și nu merg cu el. *Rudele* și prietenii îl însoțesc pînă la marginea gropii și apoi se întoarce fiecare la casa sa. Al treilea prieten sînt *faptele lui bune*. Numai ele îl însoțesc pînă la Tronul Judecății ; ele merg înainte, vorbesc pentru el și află milă și îndurare.

Din *Parabolele* lui Herder. Trad. de Em. Vasilescu

TABLA DE MATERII

		Pag.
Rugăciunile la intrarea și ieșirea din clasă		5
Lecția I :	Sfînta tradițiune, Simbolul credinței. Sinoadele ecumenice	6
Lecția II :	Explicarea articolului I : Dumnezeu Tatăl, Creator al lumii văzute și nevăzute	8
Lecția III :	Cunoașterea lui Dumnezeu. Providența divină	10
Lecția IV :	Explicarea articolelor II—VII : Dumnezeu Fiul, Mîntuitor al lumii . . .	12
Lecția V :	Explicarea articolului VIII : Despre Sfîntul Duh și Sfînta Treime . . .	16
Lecția VI :	Explicarea articolului IX : Despre Sfînta Biserică și însușirile ei . . .	18
Lecția VII :	Poruncile Bisericii	21
Lecția VIII :	Biserica, locaș de închinare. Obiectele și veșmintele bisericești . . .	26
Lecția IX :	Serbarea duminicii. Venerarea sfinților și cinstirea sfintelor icoane. Sărbători creștine	30
Lecția X :	Cimitirele. Cultul morților. Cinstirea eroilor	34
Lecția XI—XII :	Cultul creștin. Explicarea sfintei liturghii. Atitudinea credincioșilor în timpul serviciului divin	37
Lecția XIII :	Explicarea articolului X : Despre sfintele taine. Botezul și ungerea cu sfîntul mir. Păcatul strămoșesc . .	43
Lecția XIV :	Despre păcatele capitale	46
Lecția XV :	Viciul și urmările lui asupra vieții omului	51
Lecția XVI :	Taina pocăinței și Sf. Euharistie .	54
Lecția XVII :	Taina nunții. Familia creștină, temelia morală a societății. Datoriile soților unul față de altul	59
		79

Lecția XVIII : Datoriile părinților față de copii, ale copiilor față de părinți și ale fraților între ei 61

Lecția XIX : Taina preoției și a sfîntului maslu. Respectul față de preoți și încrederea în puterea vindecătoare a sfintelor taine 64

Lecția XX : Explicarea articolului XI : Despre moarte. Ființa omului : trup și suflet 68

Lecția XXI : Explicarea articolului XII : Nemurirea sufletului. Judecata de apoi, Raiul și iadul 75

Tabla de materii 79

Ps 17,3

După ce D-zeu odinioară, în multe rînduri și în multe chipuri, a vorbit părinților noștri prin proroci, către sfîrșitul acestor vremuri ne-a grăit nouă prin Fiul" (Evr. 1, 1)

pe D-zeu nimeni nu l-a văzut vreodată (Ioan 1,18)

evidență trăită a lui D-zeu

D 4397 BSP. L584 1992

Preot profesor **Ene Branişte**

Vocaţie şi responsabilitate în slujirea preoţească

III323 352
BCU IAŞI

BASILICA

Preot Profesor ENE BRANIŞTE

Vocație și responsabilitate în slujirea preoțească

697 696

Carte publicată cu binecuvântarea
Preafericitului Părinte

DANIEL

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

0 000010 71713 BCU IAȘI

ALE

BASILICA
București – 2014

Notă editorială

Vocație și responsabilitate în slujirea preoțească reprezintă al doilea volum de texte reeditate din opera Părintelui profesor Ene Branișteː publicate de către Editura *BASILICA* a Patriarhiei Române, după apariția recentă a volumului *Cuvântări și Predici* (Basilica, 2014). Scopul republicării acestor opere este multiplu. Pe de o parte, reprezintă o continuare firească a activităților prilejuite de omagierea a 100 de ani de la nașterea marelui profesor (1913-2013), moment marcat prin organizarea de conferințe și simpozioane în diferite centre universitare și bisericești ale Bisericii Ortodoxe Române[1], dar și prin apariția unor cărți și studii dedicate personalității sale sau conținând reeditări ale operelor sale[2]; cât și împlinirea a 30 de ani de la trecerea la cele veșnice a eruditului dascăl de teologie. Pe de altă parte, aduc în prim plan anumite contribuții ale sale pe diferite subiecte, care reprezintă până astăzi puncte de reper în anumite domenii (în special Liturgică, Pastorală și Artă creștină) și sunt, de multe ori, chiar inegalate în spațiul Teologiei românești[3].

---

[1] Amintim, în acest sens, Simpozionul omagial „Părintele Ene Branișteː 100 de ani de la naștere", organizat de Facultatea de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul" (București, 10 octombrie 2013) – o parte din comunicările acestui simpozion au fost publicate în: *Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă „Patriarhul Justinian"*, XIII (2013), pp. 321-372. De asemenea, Simpozionul științific „Părintele Profesor Ene Branișteː ctitor de școală liturgică românească" (Sibiu, 29 noiembrie 2013).

[2] Anunțăm, cu această ocazie, republicarea în cadrul Editurii *BASILICA* a două dintre volumele sale fundamentale: *Liturgica generală* și *Liturgica specială*.

[3] Cf. Pr. Viorel SAVA, „Opera Părintelui Profesor Dr. Ene Branișteː în contextul cercetării liturgice contemporane", în: *Anuarul Facultății de Teologie*

Volumul de față reunește o selecție de studii care au o tematică precisă, anume vocația și misiunea preotului, cu scopul de a oferi un îndrumar slujitorilor Bisericii, după care să se ghideze viața lor pastorală, dar și o mărturie pentru toți credincioșii cu privire la măreția și responsabilitatea preoției. Prin lucrările sale, Părintele Ene Braniște a reușit „să pună la îndemâna preoților, în funcție sau potențiali, capitole din manualul bunului păstor și, în felul acesta, cei ce slujesc lui Dumnezeu și oamenilor, pe lângă vocație, să aibă cunoștințe, metode și mijloace specifice și eficiente în nobila misiune preoțească”[4]. De asemenea, din acest volum putem înțelege și maniera în care marele profesor a înțeles și și-a asumat personal chemarea preoțească, atât ca slujitor al Sfântului Altar, cât și ca îndrumător al celor care se pregăteau pentru preoție în cadrul școlilor de teologie.

Pentru o mai bună înțelegere a viziunii Părintelui Ene Braniște cu privire la acest subiect, exprimată în studiile reunite în cadrul acestui volum, sunt necesare câteva coordonate biografice în legătură cu slujirea sa ca diacon și preot timp de 44 de ani.

S-a născut la data de 12 octombrie 1913, în comuna Suseni (județul Argeș), ca fiu al distinsului învățător Marin Braniște (1886-1955). După ce a urmat școala primară în comuna natală, a studiat în cadrul Seminarului Teologic „Neagoe Vodă” din Curtea de Argeș, între 1925-1933, apoi la Institutul Teologic din București, între 1933-1937[5]. Manifestând din perioada studenției un interes special față de misiunea liturgică a preotului, a continuat studiile prin elaborarea tezei de

---

Ortodoxă „Patriarhul Justinian”, XIII (2013), pp. 339-350; Pr. lect. Lucian FARCAȘIU, „The Contribution of Rev. Prof. Ene Braniște to the Development of the Romanian Liturgical Theology”, în: *Teologia*, LVI (2013), 3, pp. 89-107.

[4] Pr. Mihai IOSU, „Valoarea vieții lăuntrice a preotului în gândirea părintelui profesor Ene Braniște”, în: *Revista Teologică*, XIV (2009), 3, p. 134.

[5] Cf. † DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, „Părintele profesor Ene Braniște – un mare dascăl al teologiei românești”, în: Pr. Ene BRANIȘTE, *Cuvântări și Predici*, Ed. Basilica, București, 2014, p. 6.

doctorat cu titlul „Explicarea Sfintei Liturghii după Nicolae Cabasila", susținută în anul 1943 la București[6].

În anul 1940 și-a început activitatea de slujitor al Sfântului Altar ca diacon. După zece ani de diaconie, a fost hirotonit preot la 15 mai 1950, pe seama paraclisului „Sfânta Ecaterina" a Institutului Teologic din București, unde a slujit până la moartea sa. În anul 1952 la rangul de „iconom stavrofor", cu crucea patriarhală.

Ca preot, Părintele Ene Branișteeste amintit ca „un bun liturg, slujind la Sfântul Altar cu evlavie și solemnitate, trăind prezența misterului divin în mijlocul poporului dreptcredincios"[7]. „Slujea cu o evlavie plină de demnitate și elegantă, fără ostentații, cu prestanță și autoritate, având o voce caldă și frumoasă de tenor, îmbinând admirabil pe profesorul de carieră cu liturghisitorul de la altar"[8]. „Acorda o atenție deosebită clarității în exprimarea cuvântului liturgic, frumuseții și corectitudinii interpretării cântării și mai ales respectării ritmului melodic, pentru solemnitatea și frumusețea deplină a slujbei divine. Calmul și căldura care izvorau din intonarea formulărilor liturgice, trăsături specifice Părintelui Branișteе, contribuiau la exprimarea misterului dumnezeiesc al slujbei și la stimularea emoției și contemplației liturgice... a coliturghisitorilor săi, preoți și credincioși"[9]. De-a lungul

---

[6] Publicată în două ediții: *Explicarea Sfintei Liturghii după Sfântul Nicolae Cabasila*, Tipografia Cărților Bisericești, București, 1943; Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, ²1997 [împreună cu traducerea sa din limba greacă a scrierii *Tâlcuirea dumnezeiești Liturghii* a Sfântului Nicolae Cabasila]; retipărită, Ed. Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, ²2011.

[7] † DANIEL, „Părintele profesor Ene Branișteе – un mare dascăl al teologiei românești", p. 9.

[8] Pr. Nicolae D. NECULA, „Părintele Profesor Doctor Ene Branișteе – 100 de ani de la nașterea sa", în: *Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă „Patriarhul Justinian"*, XIII (2013), p. 336.

[9] IPS Laurențiu STREZA, Mitropolitul Ardealului, „Sfânta Liturghie în preocupările și viața Părintelui Profesor Dr. Ene Branișteе", în: *Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă „Patriarhul Justinian"*, XIII (2013), p. 330.

întregii sale pastorații, Părintele Ene Branișteș-a prezentat ca un teolog plin de acrivie și profunzime, fiind „un vrednic și neîntrecut slujitor al Sfântului Altar, trăind profund fiecare act liturgic, săvârșit cu o deosebită delicatețe și noblețe, și, în același timp, dovedindu-se un predicator de substanță și vocație. A fost un preot slujitor prin întreaga sa viață, care s-a împlinit ca o Liturghie”[10].

Cei care l-au cunoscut oferă numeroase mărturii cu privire la dragostea sa nemăsurată față de slujirea preoțească, pe care o manifesta prin întreaga sa ființă. ÎPS Părinte Casian, Arhiepiscopul Dunării de Jos, evocă în următorul mod latura de preot în exercițiul slujirii a Părintelui Ene Branișteː „Pe părintele Branișteîl regăsesc împreună cu noi în paraclisul Sfânta Ecaterina, în anul IV, însoțindu-ne la orele de practică liturgică, învățându-ne cum să respectăm sfintele veșminte și reținun amănunt de la părintele profesor Ștefan Alexe despre modul în care părintele Braniștenu împăturea veșmintele după Sfânta Liturghie, ci le mângâia ca pe sfintele moaște. Așa mângâia veșmintele pentru că slujise Sfânta Liturghie și le așeza pentru viitoarea Sfântă Liturghie pe care singur și le lua. Slujea cu solemnitate și cu timiditate pentru că înțelegea de ce Sfânta Liturghie este cea mai importantă formă a manifestării sale ca profesor de liturgică”[11].

Pentru a defini și explica pe deplin lucrarea liturgic-sacramentală și pastoral-misionară a Bisericii, Părintele profesor Ene Braniștea împletit exemplul său personal cu vocația de profesor și de îndrumător al celor care voiau să pășească pe calea preoției. La recomandarea Părintelui profesor Petre Vintilescu, titularul de atunci al catedrei de

---

[10] IPS Laurențiu STREZA, „Studii de Teologie Pastorală și predicile Părintelui Ene Branișteˮ, în: *Ziarul Lumina*, Vineri, 20 iunie 2014.

[11] Agenția de știri BASILICA, „Părintele Profesor Ene Branișteomagiat la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Bucureștiˮ, 10 octombrie 2013, disponibil online la adresa: http://basilica.ro/stiri/parintele-profesor-ene-braniste-omagiat-la-facultatea-de-teologie-ortodoxa-din-bucuresti_10647.html.

Liturgică și Pastorală la Institutul Teologic din București, Părintele Ene Branișteа fost numit în 1938 asistent universitar la aceste discipline, pentru ca în 1950 să fie promovat la gradul de conferențiar și profesor de Liturgică, Pastorală și Artă creștină. A predat aceste discipline până la pensionare, în 1982, apoi a rămas îndrumător pentru școala doctorală, până la moartea sa, la 18 martie 1984. De-a lungul carierei sale academice, Părintele Ene Branișteа urmărit pregătirea teoretică și practică a viitorilor slujitori ai Bisericii, încercând prin toate mijloacele să sădească în ei spiritul responsabilității și înțelegerii misiunii sfinte la care au fost chemați. Prin aceasta, el a devenit pentru cei ce l-au cunoscut un „model de liturghisitor harismatic, evlavios și maiestuos", precum și un „model al omului lui Dumnezeu în slujba semenilor săi, de la Sfântul Altar și catedra universitară, către sufletele mereu însetate de înțelegerea și de iubirea părintească"[12].

Scrisul teologic al Părintelui Ene Branișteа s-a desfășurat preponderent în slujba celor trei discipline pe care le-a predat, publicând numeroase cărți, studii și articole care, pe lângă valoarea științifică, prezintă și mare interes practic, pentru îndrumarea slujitorilor Bisericii și a credincioșilor. În domeniul Teologiei Pastorale – în al cărui profil se încadrează volumul de față –, se remarcă în mod special *Cursul de Pastorală*, pe care nu a reușit să-l publice, din dorința de a-l completa și a-l perfecționa continuu. Manuscrisul acestui curs este însă cunoscut și răspândit sub diverse forme în școlile de teologie, iar publicarea sa integrală se reclamă ca o necesitate pentru învățământul românesc[13].

În afara cursului său, mai pot fi identificate 17 studii de Pastorală ale Părintelui Ene Branișteа, dintre care multe

---

[12] IPS Casian CRĂCIUN, „Dascăl, liturghisitor și mare pedagog: Preotul Profesor Doctor Ene Branișteа, la un secol de la naștere", în: *Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă „Patriarhul Justinian"*, XIII (2013), pp. 333-334.

[13] Cf. † DANIEL, „Părintele profesor Ene Branișteа – un mare dascăl al teologiei românești", p. 8.

privesc în mod special vocația și misiunea preoțească, sub diversele sale aspecte. O selecție din aceste studii este cuprinsă în prezentul volum, sub titlul generic de *Vocație și responsabilitate în slujirea preoțească.*

Volumul debutează cu studiul „Preoția și chipul preotului după Sfânta Scriptură" (1965), în care autorul prezintă, într-o manieră sistematică, fundamentele biblice ale slujirii preoțești. După o încadrare a subiectului în contextul mai larg al preoției specifice religiilor antice, al cărui scop era „de a crea și întreține legătura între divinitatea adorată și credincioșii respectivi, prin îndeplinirea ceremoniilor și a riturilor religioase", este prezentată „treapta mai avansată, dar încă nedesăvârșită și nedefinitivă" a preoției Vechiului Testament și apoi împlinirea ei în „preoția cea adevărată și definitivă a Noului Testament", instituită de către Mântuitorul Iisus Hristos. Originea și instituirea divină a preoției creștine, derivată din însăși preoția sfântă și ideală a lui Hristos, devin temeiuri și garanții ale măreției și responsabilității păstorilor de suflete.

În cel de-al doilea studiu, „Vocația (chemarea) pentru preoție" (1979), vocația preoțească este prezentată drept premisă fundamentală și „cea dintâi condiție" pe care trebuie să o îndeplinească cel care dorește să aleagă drumul preoției. Într-o manieră asemănătoare, până la un punct, necesității unei vocații pentru alte îndeletniciri omenești, preoția implică o „vocație specială", care se prezintă sub două forme complementare: „chemarea obiectivă", din partea lui Dumnezeu (extraordinară) sau a Bisericii (ordinară), și „chemarea subiectivă", ca o înclinație firească sau o predispoziție lăuntrică înnăscută spre preoție, care poate avea uneori chiar forma unei necesități organice sau a unui impuls irezistibil spre slujirea lui Hristos. Complementară vocației („talantul dăruit de Dumnezeu") este, însă, pregătirea pentru preoție (înmulțirea talantului), realizată prin învățământul teologic și printr-o viață duhovnicească

ireproșabilă. După îmbrățișarea preoției, această vocație devine mai clară și mai conștientă, concretizându-se printr-o viață virtuoasă și vrednică de un adevărat păstor de suflete. Sunt analizate, la final, situațiile crizelor vocaționale și a vocațiilor tardive, cu unele exemplificări și soluții din viața Bisericii de demult și a Bisericii românești.

În „Viața interioară și trăirea religioasă a preotului" (1981), sunt descrise virtuțile necesare unui preot și rolul pe care îl are viața sa lăuntrică sau duhovnicească în imaginea cu care se prezintă înaintea credincioșilor și în întreaga iconomie a slujirii. Chipul din interior al preotului creionează personalitatea sa exterioară, oferind cea mai eficientă metodă de răspândire a învățăturii și a duhului evanghelic în lume. De aici decurge datoria preotului de a-și cultiva, spori și îmbogăți viața sa interioară, prin rugăciune, Spovedanie și Împărtășanie, reculegere, sfătuire cu persoanele înduhovnicite, precum și prin lecturi biblice și duhovnicești. Prin acestea, preotul progresează și se perfecționează în îndeplinirea misiunii sale pe pământ, devenind „un instrument din ce în ce mai bun și mai potrivit al lucrării lui Dumnezeu pentru mântuirea sufletelor".

Preotul, privit prin lumina modelului sau prototipului ideal de persoană liturgică, cu o chemare sau vocație specială, instituită prin hirotonie și trimisă spre împlinirea misiunii sfinte, având o viață morală exemplară și plină de virtuți, ca păstor și om; preoția, ca instituție de origine divină, legată direct de slujirea arhierească a Mântuitorului Iisus Hristos, cu o puternică fundamentare biblică și cu o misiune mântuitoare de împlinit, în Biserică și societate, prin rolul ei sacramental sau sfințitor; mijloacele și metodele pastorale necesare conducerii credincioșilor pe calea mântuirii; lipsurile și scăderile misiunii preoțești actuale, cauzele lor și mijloace de îndreptare etc. – toate acestea sunt tratate în unul dintre primele studii ale părintelui Ene Branișteˆ (de dinainte de hirotonia sa întru preot), intitulat „Preotul de azi ca liturghisitor"

(1949). Prin aceasta, diaconul de atunci prezenta „crezul" său cu care va păși în slujirea preoțească, în anul următor, când va fi hirotonit.

„Legăturile preotului cu credincioșii" (1972), modul cum pot fi acestea create, menținute și consolidate, care sunt temeiurile, natura și importanța lor în activitatea pastorală – constituie subiectul următorului capitol al volumului. Legăturile de ordin religios sau social cu credincioșii depind într-o foarte mare măsură de tactul în pastorație al preotului. Acest tact preoțesc „nu înseamnă abilitate, prefăcătorie ori șiretenie, care cochetează cu moralitatea și urmăresc satisfacerea sau satisfacerea intereselor personale sau pământești", ci reprezintă „priceperea de a ne purta înțelept cu oamenii", obținută ca „roadă a maturității de cugetare sau a unei îndelungate experiențe, care vine odată cu înaintarea în vârstă", dar și „ca pe o învățătură din experiența înaintașilor noștri sau a celor mai în vârstă ca noi, ori din simțul de prevedere și de justă cântărire a realităților".

Volumul se închide cu două materiale cât se poate de relevante pentru tematica propusă spre meditație de către Patriarhia Română pentru anul 2014, prin declararea sa drept „Anul omagial euharistic (al Sfintei Spovedanii și al Sfintei Euharistii)", în care abordează aceste două Taine în raportul lor direct cu misiunea preoțească.

În primul dintre ele, „Cuvântul unui preot către frații săi de preoție" (1974), Părintele Ene Branișteoferă o serie de frumoase îndemnuri cu privire la pregătirea potrivită pentru săvârșirea Sfintei Liturghii, „cea mai înfricoșătoare și mai de seamă dintre toate lucrările sfinte pe care ne-am învrednicit a le săvârși noi preoții". Avem o serie de povățuiri, asemănătoare celor din *Liturghier*, cu privire la pregătirea slujitorilor pentru Liturghie, dar prezentate într-o manieră mult mai caldă și înduioșătoare. Stilul direct, la persoana a doua, în care se adresează „fratelui preot" – „frate preot și împreună-slujitorule al lui Hristos" –, dovedește solidaritatea pe

care o simte față de ceilalți slujitori ai Altarului și conștiința sa că face parte împreună cu ei din același Trup al lui Hristos, având prin aceasta o responsabilitate specială în îndrumarea și corectarea lor.

În ultimul studiu al volumului, intitulat „Din înțelepciunea și experiența duhovnicilor de odinioară" (1960), părintele profesor ne prezintă o serie de îndemnuri ale părinților și duhovnicilor din trecut în legătură cu una dintre cele mai dificile dintre lucrările preotului, anume duhovnicia[14]. Sunt readuse în atenția preoților sfaturile și îndrumările care se dădeau duhovnicilor de odinioară și care sunt valabile și pentru cei de astăzi, cu privire la felul în care trebuie să se comporte ei în fiecare din momentele succesive alte Tainei Spovedaniei și ce metode trebuie să folosească pentru îndeplinirea cu folos a acestei Sfinte Taine. Se urmărește cursul firesc al Spovedaniei, din momentul în care credinciosul îngenunchează în fața duhovnicului și până când se ridică de sub epitrahilul acestuia: poziția duhovnicului și a penitentului, investigația preliminarii a celui care se spovedește, modul în care trebuie să se facă mărturisirea păcatelor, judecarea critică și responsabilă a păcatelor de către duhovnic, transmiterea de învățături și îndemnuri, dezlegarea sacramentală, aplicarea epitimiei, cazurile speciale de duhovnicie (Spovedania bolnavilor, a celor scrupuloși și deznădăjduiți, a celor slabi în credință etc.), păstrarea secretului Spovedaniei. Prin toate acestea, Părintele Ene Branișteu reușește să actualizeze și să demonstreze relevanța pentru vremea sa a unor scrieri din trecutul Bisericii noastre, care

---

[14] Alte studii pe acest subiect ale Părintelui Ene Branișteu, care nu au fost incluse în acest volum, dar care prezintă o reală importanță pentru în contextul omagierii anului euharistic, sunt: „Sfaturi și îndemnuri pentru duhovnici în vechile cărți românești de învățătură pentru preoți", în: *Mitropolia Olteniei*, VIII (1956), 10-12, pp. 616-627; „Cuvânt de îndemn la Spovedanie", în: *Glasul Bisericii*, XVII (1958), 4, pp. 320-326 [inclus în volumul: Pr. Ene BRANIȘTE, *Cuvântări și Predici*, pp. 24-37].

se dovedesc însă profund actuale și pentru ziua de astăzi, după încă o jumătate de secol.

Prin toate aceste studii, Părintele profesor Ene Branișteabordează tematica pastorației cu responsabilitate și discernământ, alegând cele mai optime și mai relevante subiecte, pe cele ce erau reclamate de mediul preoțesc și așteptate de către Biserică, și oferind răspunsuri pertinente la fiecare dintre el. În acest mod, el ilustrează într-o manieră deosebit de clară competențele sale în domeniul Teologiei Practice și oferă Bisericii o contribuție esențială în conturarea portretului adevăratului slujitor al Altarului și a misiunii pe care acesta trebuie să o îndeplinească în lume.

Editura *BASILICA*

Preoția și chipul preotului după Sfânta Scriptură*

I. *Preoția în religiile păgâne*

În toate religiile au existat preoți rânduiți pentru îndeplinirea ceremoniilor rituale, menite să facă legătura – reală sau iluzorie, dar totdeauna dorită – a oamenilor cu Dumnezeu (cu divinitatea respectivă sau cu zeul adorat)[1]. Sub o formă sau alta, preoția este prezentă în absolut toate religiile pământului, începând de la formele lor cele mai primitive, mai înapoiate și mai naive de exprimare a sentimentului religios, până la religiile popoarelor creatoare de cultură și civilizație, culminând cu creștinismul, religia adevărului revelat, întemeiată de Mântuitorul Iisus Hristos. Orice nume ar fi purtat ei – leviți, arhierei, rabini (învățători) ca în iudaism; auguri, profetese sau sacrificatori, ca în religiile greco-romane; druizi, ca în religia vechilor gali – preoții au fost socotiți factori indispensabili în viața religioasă și totodată oameni învestiți cu atribuții, prerogative și puteri excepționale, în comparație cu restul oamenilor și erau deci cinstiți ca atare. Mai ales în religiile vechi, slujitorii cultului dețineau, cu exclusivitate, nu numai funcțiile și puterile sacramentale legate de treapta și de situația lor pe plan religios, ci și calitatea de reprezentanți ai culturii și științei vremii și lumii în care trăiau. Popoarele păgâne

---

* Text publicat în *Biserica Ortodoxă Română*, LXXXIII (1965), 5-6, pp. 483-502.

[1] Cf. Diac. Emilian VASILESCU, „Săvârșitorii cultului în diferite religii", în: *Glasul Bisericii*, XX (1961), 7-8, pp. 635-656.

vedeau și prețuiau în preoții lor – și în chipul lor superstițios – pe inițiații în tainele cerului, ca la asiro-babilonieni și la vechii egipteni; pe depozitarii științei și ai înțelepciunii supreme, ca la indieni și egipteni; pe sacrificatorii, îmblânzitorii și intermediarii sau reprezentanții autorizați ai zeilor, ca la greco-romani; iar unele popoare așezau pe preoții lor așa de sus deasupra tuturor muritorilor de rând, încât făceau din ei o castă sau categorie socială deosebită de restul oamenilor, ca la evrei și indieni[2].

Este cunoscut de câtă cinste se bucurau la evrei arhiereii, preoții și leviții Legii Vechi. În statul roman împăratului însuși îi plăcea să-și atribuie prerogativa de preot suprem (*pontifex maximus*), pentru a-și spori prestigiul și autoritatea, omagiind astfel, în chip indirect, preoția. Fie că erau recrutați pe cale selectivă, fie că moșteneau preoția pe cale ereditară, prin transmisiune neîntreruptă de la o generație la alta în sânul aceleiași caste, clase sociale sau seminții (cum era la vechii evrei), preoții au fost priviți și cinstiți totdeauna ca mijlocitori indispensabili între oameni și divinitate, reprezentanți ai zeilor în mijlocul credincioșilor, intermediari sau verigi de legătură între cer și pământ. Misiunea lor esențială și originară în toate religiile a fost aceea de a creea și întreține legătura între divinitatea adorată și credincioșii respectivi, prin îndeplinirea ceremoniilor și a riturilor religioase[3]. Ideea aceasta o formulează și autorul Epistolei către *Evrei* (5, 1): *„Orice arhiereu, fiind luat dintre oameni, este pus pentru oameni în cele ce privesc pe Dumnezeu, ca să aducă daruri și jertfe pentru păcate”*. Preoții îndeplineau o slujbă, care nu era dată decât lor și pe care alții nu și-o puteau însuși cu de la ei putere; ei făceau lucruri pe care alții nu aveau nici dreptul, nici puterea și nici știința sau priceperea de a le face.

---

[2] Cf. Teodor M. POPESCU, „Sfințenia și răspunderile preoției”, în: *Studii Teologice*, IV (1952), 3-4, p. 159.

[3] Cf. Pr. Petre VINTILESCU, „Preotul în oficiul său de liturghisitor”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, XLVII (1929), 6, p. 515.

De aici și aureola de prestigiu, de respect și de cinstire, cu care au fost înconjurați totdeauna reprezentanții clerului în toate religiile și în toate vremurile, dar și răspunderile legate în chip firesc de misiunea preoțească. La toate popoarele, preoții au avut nu numai drepturi, privilegii și beneficii, ci și obligații morale, cultuale și ascetice, adesea greu de îndeplinit, care decurgeau din însăși misiunea și calitatea lor de preoți, de reprezentanți ai științei și înțelepciunii sacre sau profane, de luminători, îndrumători și povățuitori ai credincioșilor în problemele vieții religioase-morale, spirituale și chiar sociale. Unii dintre preoții religiilor păgâne au jucat roluri de seamă și au înscris capitole glorioase nu numai în istoria religioasă, ci și în cea culturală sau chiar națională a popoarelor lor: de exemplu contribuția preoților egipteni la dezvoltarea științei astronomice sau rolul jucat de Deceneu și Comocisus, amândoi mari-preoți și conducători politici ai poporului lor, în istoria dacilor[4].

Totuși, preoția tuturor religiilor păgâne era lipsită de suportul ei supranatural, de harul dumnezeiesc, care constituie temeiul, originea și puterea preoției creștine. Era un chip nedeplin, nedesăvârșit, al preoției care trebuia să vină; era o preoție, care, prin simboluri și jertfe de tot felul, se străduia să satisfacă setea și nevoile religioase ale omului decăzut și nefericit din pricina urmărilor dezastruoase ale păcatului, dar fără a izbuti. Așa se face că, în unele religii anterioare creștinismului, ca în misteriile naturaliste sau cele orgiastice (cultul lui Mitra, al lui Bacchus sau al zeului fenician Dagon și al zeiței Astartea), preoții erau de fapt sacerdoți ai crimei, ai desfrâului și imoralității, ajungând să comită abominabile și oribile acte de cruzime, de desfrâu ritual, de pruncucidere și de orgii senzuale dezgustătoare[5].

---

[4] Cf. *Istoria României*, vol. I, Ed. Acad. R.P.R., București, 1960, pp. 282-284; 293-295.

[5] Pr. Petre VINTILESCU, *Principiile și ființa cultului creștin ortodox. Curs (litografiat) de Liturgică Generală*, București, 1939-1940, pp. 32-33.

II. *Preoția după cărțile sfinte ale Vechiului Testament*

O treaptă mai avansată, dar încă nedesăvârșită și nedefinitivă spre preoția adevărată a creștinismului, o constituia preoția Vechiului Testament.

Cea dintâi figură de preot care se întâlnește în cărțile Sfintei Scripturi este aceea a enigmaticului *Melchisedec*, rege al Salemului și „*preot al Dumnezeului celui Preaînalt*", care a întâmpinat și a binecuvântat pe Avraam, după biruința acestuia asupra lui Kedarlaomer și a aliaților lui (*Facerea* 14, 18 și urm). Personalitatea acestuia este puțin cunoscută; el apare în istoria sfântă „*fără tată, fără mamă, fără spiță de neam, neavând nici început al zilelor, nici sfârșit al vieții [...]*", cum zice Sfântul Apostol Pavel (*Evrei* 7, 3), care pentru aceasta îl aseamănă cu Fiul lui Dumnezeu. Numele lui înseamnă în evreiește *rege al păcii* sau *al dreptății*. Sfântul Apostol Pavel vede în preoția lui prototipul preoției veșnice a Noului Testament, întemeiată de Mântuitorul și prevestită de împăratul și proorocul David, când a spus: „*Tu ești preot în veac, după rânduiala lui Melchisedec*" (*Psalmul* 109, 4; *Evrei* 7, 11, 15, 17, 21). Sigur însă că Melchisedec era reprezentantul unui popor monoteist și închinător al adevăratului Dumnezeu, printre popoarele păgâne ale vechiului Canaan, iar ofranda omagială adusă de el lui Avraam este privită în simbolica creștină în general ca o preînchipuire a jertfei euharistice[6].

Un alt preot pomenit în cartea sfântă înainte de instituirea preoției mozaice este *Ietro*, preotul din Madian, socrul lui Moise (*Ieșirea* 2, 15-21). Nici despre el nu știm mai mult decât că era șeful unui trib nomad (madianiții) și că era dintre păstorii „*care chemau numele adevăratului Dumnezeu*"[7].

---

[6] A.P. LOPUHIN, *Istoria biblică. Vechiul Testament*, trad. † Nicodim (Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române), t. I, București, 1944, pp. 311-316; cf. Pr. V. AGA, *Simbolica biblică și creștină*, Timișoara, 1935, p. 203 (ediție nouă la Ed. Învierea, 2005).

[7] A.P. LOPUHIN, *Istoria biblică...*, t. II, p. 64; cf. † NICOLAE KRUTIȚKI, *Învățătura Vechiului și Noului Testament despre dregătoria de păstor*, trad.

Preoția Legii Vechi a fost instituită de către Dumnezeu Însuși, prin Moise, și organizată apoi de acesta și de Aaron, fratele său, chiar după prescripțiile divine înscrise în cărțile Vechiului Testament, îndeosebi în două dintre cărțile Pentateuhului: *Leviticul* (cartea preoției și a cultului mozaic) și *Numerii* (cartea demografică și statistică a poporului evreu după ieșirea lui din Egipt). Instituirea preoției Vechiului Testament în persoana lui Aaron și a fiilor acestuia (Nadab, Abihu, Eleazar și Itamar), precum și ritualul hirotoniei, adică al consacrării și ungerii acestora în sacra lor funcție, ne sunt descrise amănunțit mai ales în capitolul VIII al cărții *Leviticul*. Sunt vrednice de reținut din această descriere unele amănunte analoage cu ritualul corespunzător al hirotoniei din cultul creștin, în care se păstrează, de altfel, multe reminiscențe formale ale vechiului cult iudaic. Astfel, trebuie să subliniem că actul ungerii se săvârșește de către Moise, ca reprezentant sau organ împuternicit al lui Dumnezeu Însuși, în urma mandatului expres primit de la El (*Leviticul* 7, 1); ceremonia are loc în fața Cortului Sfânt și în prezența poporului, a întregii adunări sau comunități, care este convocată anume pentru a participa la acest act solemn (*Leviticul* 8, 3-4). Atât Aaron, cât și fiii săi sunt purificați mai întâi simbolic, prin spălarea cu apă de către Moise însuși (*Leviticul* 8, 6), apoi dezbrăcați de hainele lor și îmbrăcați cu veșminte speciale – veșmintele sacerdotale – care urmează a fi folosite în timpul exercitării funcției lor și care sunt enumerate cu exactitate atât pentru arhiereu (*Leviticul* 8, 7-9), cât și pentru leviți (*Leviticul* 8, 13); urmează după aceea ceremonia propriu-zisă a consacrării, săvârșită de Moise însuși, care unge pe cei aleși cu untdelemnul ungerii, cu care a sfințit și Cortul Sfânt și toate

---

A. Zarea, în: *Glasul Bisericii*, XXI (1962), 7-8, pp. 830-831 (a se compara și altă traducere a aceluiași articol, de Pr. C. Pistrui, în vol. *Omagiu I.P.S.S. Dr. Nicolae Bălan, Mitropolitul Ardealului 1905-1955*, Sibiu, 1955, pp. 405-412).

lucrurile din el, apoi cu sângele vițelului adus ca jertfa de ispășire cu acea ocazie (*Leviticul* 8, 10 și urm).

Toate acestea aveau în vedere scopul suprem al purificării și sfințirii acestor persoane, în vederea sacrei lor misiuni: „*După aceea a turnat Moise mir pe capul lui Aaron și l-a uns și l-a sfințit*" (*Leviticul* 8, 12). Căci Dumnezeu Însuși fixase mai dinainte lui Moise principiul, rămas valabil și obligatoriu și pentru preoția creștină, că în slujba lui Dumnezeu Cel sfânt nu se cade să fie consacrați decât oameni sfinți sau sfințiți prin curăția vieții lor și purificați prin mijlocirea ceremoniilor sfinte cu putere sfințitoare: „*iar preoții, care se apropie de Domnul Dumnezeu, să se sfințească, ca nu cumva să-i lovească Domnul*" (*Ieșirea* 19, 22). De aceea, ceremonialul esențial al ungerii e pecetluit apoi cu jertfele de ispășire și de consacrare, care au urmat. Sfânta Scriptură accentuează scopul și efectul sacramental al acestor ceremonii rituale, care urmăreau să consfințească în slujba exclusivă a lui Dumnezeu atât persoanele celor aleși, cât și veșmintele lor sacerdotale, Cortul Sfânt și toate obiectele sfinte de care trebuia să se folosească în serviciul cultului, deșteptând și întărind astfel în cei unși conștiința misiunii înalte cu care erau învestiți și a răspunderilor cu care erau însărcinați: „*a luat Moise mir de miruit și sânge de lângă jertfelnic și a stropit pe Aaron, veșmintele lui, pe fiii lui și veșmintele fiilor lui împreună cu el; și așa a sfințit pe Aaron și veșmintele lui și, împreună cu el, și pe fiii lui și veșmintele fiilor lui*" (*Leviticul* 8, 30).

După un ritual similar și cu același scop sunt consacrați și leviții în slujba Cortului Sfânt (cf. *Numerii* 8, 5 și urm); aceștia urmau să aibă în cultul Legii Vechi aceleași sarcini și atribuții pe care le vor avea mai târziu diaconii din cultul creștin, numiți și ei multă vreme „leviți"[8].

---

[8] Cf. SF. CLEMENT ROMANUL, *Epistola 1 către Corinteni* (40, 5) în PG I, 289; cf. *Constituțiile Apostolice*, II, 26; SF. AMBROZIE AL MILANULUI, *De mysteriis*, II.

Moise caută apoi să inspire lui Aaron și fiilor lui – începătorii preoției Vechiului Testament – conștiința răspunderii misiunii lor, prin porunca pe care le-o dă după aceea, de a rămâne șapte zile și nopți în șir înăuntrul Cortului Mărturiei și de a se purifica în acest timp prin întreruperea oricărei legături cu lumea dinafară și prin împlinirea neștirbită a poruncilor Domnului, înainte de a-și începe exercitarea funcției lor sacerdotale (cf. *Leviticul* 8, 33-35). În această poruncă noi vedem originea datinii creștine ca preotul nou hirotonit să slujească Sfânta Liturghie timp de cel puțin șapte zile de-a rândul, după hirotonie, datină privită de unii dintre Sfinții Părinți și scriitorii bisericești ca o obligație rituală absolută, impusă oricărui cleric[9].

Inaugurarea preoției lui Aaron și a fiilor lui are loc în ziua a opta după ungerea lor, când ei aduc, înaintea bătrânilor și a poporului, jertfe de ispășire și de mulțumire pentru ei înșiși și pentru popor, și când Aaron, în calitatea lui de mare-preot sau arhiereu binecuvântează pentru prima oară poporul; ungerea lui Aaron și a fiilor lui este pecetluită și consfințită în chip vizibil, în fața poporului, de către Dumnezeu Însuși, prin focul care s-a pogorât atunci din cer și a ars jertfele de pe altar (cf. *Leviticul* 8, 22-24). Iar atunci când unii încep să murmure împotriva alegerii lui Aaron și a urmașilor lui la cinstea preoției, minunea înfloririi toiagului lui Aaron în Cortul Mărturiei confirmă în fața poporului justețea acestei alegeri și curmă eventualele cârtiri ori discuții în această privință.

Cu acest prilej, Moise reînnoiește mandatul preoției lui Aaron și trasează, în termeni generali, îndatoririle lui sacerdotale: *„Apropie-ți pe frații tăi, seminția lui Levi, neamul tatălui tău, ca să fie pe lângă tine și să-ți slujească; iar tu și fiii tăi*

---

[9] Cf. Sf. Simeon al Tesalonicului, *Despre sfintele hirotonii*, cap. 176, trad. cu titlul *Tratat asupra tuturor dogmelor credinței noastre ortodoxe*, retip. de Toma Teodorescu, București, 1865-1866, p. 137. De remarcat, de asemenea, că ungerea, ca element principal al consacrării clericilor din ritualul iudaic, s-a păstrat în ritul catolic (latin) al hirotoniei (ungerea mâinilor).

împreună cu tine veți fi la cortul adunării. Leviții să păzească cele rânduite de tine și să facă slujbă la cort, dar să nu se apropie de lucrurile locașului sfânt și de jertfelnic, ca să nu moară și ei și voi. Să fie deci pe lângă tine și să facă slujbă la cortul adunării și toate lucrările la cort; iar altul să nu se apropie de tine. Așa să faceți slujba în locașul sfânt și la jertfelnic, și nu va mai veni mânia asupra fiilor lui Israel; că am ales din fiii lui Israel pe frații voștri, pe leviți, și vi i-am dat ca dar închinat Domnului, să facă slujbă la cortul adunării; iar tu și fiii tăi să vă îndepliniți preoția voastră în toate cele ce țin de jertfelnic și ce se află înăuntru după perdea, și să săvârșiți slujbele darului vostru preoțesc, iar altul străin, de se va apropia, să fie omorât" (*Numerii* 18, 2-7). Cuvintele ultime subliniază strășnicia cu care era oprită apropierea și imixtiunea în lucrurile sfinte a celor ce nu făceau parte din tagma preoțească.

Moise formulează și reglementează, cu amănunțime, în cele două cărți amintite ale Vechiului Testament, tot ceea ce aveau de făcut preoții și leviții, drepturile materiale și obligațiile lor sacramentale la săvârșirea jertfelor aduse pentru popor sau pentru ei înșiși, ritualul acestor jertfe[10]; el caută să accentueze, totodată, mai ales ideea că preotul, ca săvârșitor al cultului, este un factor indispensabil în viața religioasă a poporului și un mijlocitor indispensabil al ispășirii dorite și cerute de popor de la Dumnezeu: *„Iar pentru vina sa să ia din turma de oi un berbec fără meteahnă, după prețuirea ta, și să-l aducă Domnului prin preot, jertfă pentru vină. Preotul îl va curăți înaintea Domnului și i se va ierta orice ar fi făptuit și oricum s-ar fi făcut vinovat"* (*Leviticul* 6, 6-7). Se repetă, de asemenea, că ceremoniile cultului nu pot fi săvârșite decât de cei ce fac parte din cler: *„de curățit însă să vă curețe preotul care este uns ca să slujească în locul tatălui său"* (*Leviticul* 16, 32).

Precum am spus, în afară de împlinirea funcțiunilor cultului, care constituia îndatorirea primă și esențială a preoților

---

[10] Cf. *Leviticul* 6, 10-13 și 19-23; 7, 5-9, 14, 31-37; 19, 10-12; *Numerii* 18, 8.

Vechiului Testament, ei aveau și datoria de a învăța pe fiii lui Israel poruncile Legii date lor de Dumnezeu prin Moise (*Leviticul* 10, 10-11). În grija preoților era dată și viața de familie a conaționalilor lor; ei cercetau, de exemplu, cazurile de încălcare a fidelității conjugale (*Numerii* 5, 11-31). Tot lor le revenea dreptul de judecată supremă în orice proces, ca un fel de instanță de apel, a cărei hotărâre era definitivă și executorie în chip obligatoriu (*Deuteronom* 17, 8-13).

Ceva mai mult, preoții Vechiului Testament aveau și alte atribuții extra-religioase, ca de exemplu aceea de a se îngriji de sănătatea poporului; în lipsa medicilor, lor le revenea datoria și dreptul de a lua măsurile cuvenite pentru apărarea colectivității împotriva răspândirii bolilor epidemice, ca în cazul persoanelor, lucrurilor și caselor atinse de lepră, pe care ei trebuia să le identifice după anumite semne și să le izoleze (*Leviticul* 13), iar atunci când era cazul, să procedeze la curățirea lor rituală, prealabilă reprimirii lor în comunitate sau repunerii lor în folosință când era vorba de lucruri și de case (*Leviticul* 14).

Preoții și leviții erau, de asemenea, îndatorați să respecte anumite obligații impuse în chip special tagmei lor, obligații cu caracter social sau ritual, care aveau în vedere mentalitatea lumii și a vremii de atunci: să nu-și radă nimic din perii capului sau din barbă, să nu se atingă de morți, să nu-și facă crestături pe trup (*Leviticul* 21,1 și urm), iar arhiereii nu trebuia să-și descopere niciodată capul, să nu-și sfâșie veșmintele etc. Moise caută să amintească fiilor lui Aaron, ori de câte ori se ivea prilejul, răspunderile misiunii lor, de care erau legate nu numai drepturi și beneficii, ci și grave datorii și obligații morale: *„Din ușa cortului adunării să nu ieșiți, ca să nu muriți, căci aveți pe voi mirul de ungere al Domnului”* (*Leviticul* 10, 7).

Pentru aceste motive, li se impun preoților Legii Vechi restricții, abțineri și înfrânări, care urmăreau menținerea lor în stare de permanentă curăție și de trezvie, cerută de

calitatea lor de săvârșitori ai cultului și învățători ai Legii, abțineri privite ca recomandate de Dumnezeu Însuși: „*grăind Domnul cu Aaron, a zis: «Vin și sicheră să nu beți, nici tu, nici fiii tăi, când intrați în cortul adunării sau vă apropiați de jertfelnic, ca să nu muriți. Acesta este așezământ veșnic în neamul vostru. Ca să puteți deosebi cele sfinte de cele nesfinte și cele necurate de cele curate»*” (*Leviticul* 10, 8-10).

În Levitic sunt formulate uneori principii și recomandări, surprinzător de înalte pentru vremea în care au fost scrise, privitoare la sfințenia cerută preoților Legii Vechi, ca de exemplu: „*să fie sfinți ai Dumnezeului lor și să nu pângărească numele Dumnezeului lor, că ei aduc jertfă Domnului și pâine Dumnezeului lor și de aceea să fie sfinți*” (*Leviticul* 21, 6). La însușirea și păstrarea acestei sfințenii țințeau și unele obligații ce li se impuneau preoților și a căror valabilitate s-a menținut și pentru preoții creștini, ca de pildă aceea de a se căsători numai cu fecioare, iar nu cu femei desfrânate sau cu văduve[11], să nu necinstească prin necuviințe locașul sfânt al Domnului și ungerea pe care au primit-o și care e „*ca o cunună pentru ei*”, să nu pângărească numele cel sfânt al Domnului (*Leviticul* 21, 12; 22, 2).

O condiție pe care trebuia să o îndeplinească toți slujitorii Cortului Sfânt era integritatea corporală, condiție de asemenea păstrată și în canoanele bisericești pentru preoții creștini: urmașii lui Aaron care aveau vreo meteahnă trupească puteau consuma din cărnurile jertfelor, ca și preoții și leviții, dar nu se puteau apropia de altarul sfânt pentru a aduce jertfe, ca aceia (*Leviticul* 21, 16-23)[12]. Găsim și povățuiri menite să asigure preoților respectul poporului, ca în toate religiile:

---

[11] Cf. *Leviticul* 21, 7, 13-15 cu *Canonul 18 apostolic*: „Cel ce va lua văduvă, ori repudiată, ori desfrânată, [...] nu poate fi episcop, sau prezbiter sau diacon, sau orice din ceata preoțească”.

[12] Cf. *Canoanele 78-79 apostolice* și *Răspunsul 26 al lui Balsamon* către patriarhul Marcu al Alexandriei la G.A. RALLI, M. POTLI, *Sintagma dumnezeieștilor și sfintelor canoane*, t. IV, Atena, 1854, pp. 467-468.

„cinstește-i ca pe sfinți, căci ei aduc pâine Dumnezeului tău; sfinți să vă fie, căci Eu, Domnul, Cel ce vă sfințesc, sunt sfânt” (*Leviticul* 21, 8). De aici asprimea pedepselor prevăzute pentru fetele de preoți care curveau, necinstind astfel pe părinții lor (*Leviticul* 21, 9), ca și pentru preoții și leviții care s-ar fi apropiat de lucrurile sfinte în stare de necurăție (*Leviticul* 22, 3). În general, ei erau obligați *„să păzească poruncile Mele, ca să nu aibă asupră-le păcat și să nu moară, când vor călca acestea. Eu sunt Domnul Dumnezeu, Cel ce îi sfințesc pe ei”* (*Leviticul* 22, 9).

Neavând parte de pământ în Israel, preoții și leviții trebuia să se întrețină și să se hrănească din părțile ce le reveneau de drept din darurile aduse la altar și din jertfe (*Deuteronomul* 18, 1-5).

Dar, precum subliniază Sfântul Apostol Pavel în *Epistola către Evrei*, toate cele privitoare la preoția și la cultul Vechiului Testament aveau rostul și caracterul unor simboluri, umbre și preînchipuiri ale celor ce trebuiau să vină și să se împlinească sau să se desăvârșească în Legea Nouă, a Darului. Ele aveau menirea să întrețină vie, în mijlocul poporului evreu de atunci, conștiința păcatului și setea de mântuire, dorința și așteptarea unui Mântuitor, care să le readucă unirea și împăcarea cu Dumnezeu, pe care nu le-o puteau da jertfele materiale ale Legii Vechi. După cum s-a văzut din cele de până aici, aproape toate îndatoririle preoților Vechiului Testament erau concentrate în jurul Cortului Mărturiei, iar mai târziu al templului din Ierusalim, fiind limitate aproape exclusiv la săvârșirea jertfelor și având deci un caracter prin excelență ritualistic, sacrificial. Tocmai în aceasta constă slăbiciunea și pricina decadenței preoției Legii Vechi; ea degenerează foarte ușor și repede într-o îndeplinire mecanică a ceremonialului jertfelor, preoții îngrijindu-se foarte mult, dacă nu chiar exclusiv, de partea ei formală, adică de ritual, și neglijând cu totul fondul, adică celelalte obligații de ordin religios-moral, social și cultural.

Se mai adaugă la aceasta și o altă cauză de decadență: caracterul ereditar al acestei preoții. Fiind rezervată exclusiv unei seminții și transmițându-se ca un drept moștenit, din tată în fiu și din neam în neam, ea revenea de multe ori și unor nevrednici și incapabili, care nu aveau alte merite decât acelea de a fi din semința lui Aaron și nu se simțeau datori să facă eforturi pentru a o câștiga prin merite sau virtuți personale. De aceea, în ciuda înălțimii și purității principiilor morale și spirituale care stau la temelia preoției Vechiului Testament și care, dacă ar fi fost întru totul respectate, ar fi făcut din reprezentanții ei vrednici îndrumători religioși și învățători ai poporului, preoții Legii Vechi nu s-au putut ridica niciodată la înălțimea acestor principii. Aaron însuși n-a putut fi la înălțimea situației lui și s-a făcut vinovat de păcate, pentru care, ca și Moise, nu s-a învrednicit să vadă Pământul făgăduinței. Ritualismul caracteristic slujirii preoțești iudaice a degenerat treptat într-un formalism sec, lipsit de duhul adevăratei credințe și de evlavie sinceră. Idolatria, care pătrunde treptat și printre israeliți, contaminează și pe preoți (*Judecătorii* 17; 18); pietatea scade, imoralitatea progresează chiar în sânul familiilor urmașilor lui Aaron la arhierie, cum a fost cazul preoților Ofni și Fineas, fiii bătrânului Elie, care îndeplinea funcția de mare-preot la sfârșitul perioadei Judecătorilor (cf. *1 Regi* 2). Pe măsură ce ne apropiem de zorile creștinismului, preoții Vechiului Testament pierd cu totul conștiința adevăratei lor misiuni și uită obligațiile lor inițiale; ceva mai grav, ei transformă slujba lor într-un simplu izvor de câștig material și de huzur personal, exploatând și împilând fără milă poporul, pe care aveau datoria să-l conducă spre Hristos, cu ajutorul Legii.

De aceea, rolul spiritual și pedagogic al preoților îl preiau – mai ales din epoca lui Samuil înainte – *prorocii*, pe care Dumnezeu îi ridică din mijlocul poporului prin chemare instantanee (vocație extraordinară) și cu care preoții vin în conflict, deoarece prorocii osândeau și combăteau fără cruțare, în numele lui Dumnezeu, nu numai păcatele poporului,

ci și pe ale preoților, mustrând când era nevoie chiar pe regii lui Israel pentru fărădelegile lor, cum face prorocul Natan cu David sau Ilie cu Ahab. Umplând astfel locurile părăsite de preoți în viața religioasă și socială a poporului evreu, profeții devin *„semn casei lui Israel”* (*Iezechiel* 12, 6) sau *„străjer casei lui Israel”* (*Iezechiel* 3, 17).

Împotriva denaturării ritualistice a prescripțiilor privitoare la jertfe, ei accentuează că Dumnezeu voiește nu atât jertfa, cât milă și bunătate față de poporal asuprit și față de cei suferinzi (cf. *Osea* 6, 6). Îndeosebi prorocul Iezechiel deplânge nenorocirile turmei lăsate în părăsire de păstorii ei sufletești, amintind acestora, cu cuvinte grave, răspunderea lor pentru oile pierdute (cf. *Iezechiel* 3-4, 1-10). Iar profeții Zaharia, Miheia și Maleahi osândesc, prin cuvinte de foc, nevrednicia și neomenia preoților ritualiști și interesați, a căror viață și comportare era în contrast flagrant cu ceea ce le poruncea Legea și ceea ce aștepta poporul de la ei: *„căci buzele preotului vor păzi știința și din gura lui se va cere învățătura, căci el este solul Domnului Savaot. Dar voi v-ați îndepărtat de drumul cel drept și pe mulți i-ați făcut să se poticnească de la Lege”*, spune prorocul *Maleahi* (2, 7-9). Iar prorocul Miheia adaugă: *„Căpeteniile lor fac judecată pentru plocoane, preoții dau învățătura legii pentru plată și profeții profețesc pentru bani și se sprijină pe Domnul zicând: «Domnul este în mijlocul nostru și prăpădul nu va veni peste noi». Deci, din pricina voastră, Sionul va fi arat cu plugul ca o țarină și Ierusalimul va fi prefăcut într-un morman de ruine și muntele templului va ajunge o înălțime acoperită cu pădure”* (*Mihea* 3, 11-12).

Absentând de la datoria de a învăța pe popor Legea, Dumnezeu îi mustră pe preoți prin gura profeților: *„iar poporul Meu nu cunoaște hotărârea Domnului. Cum puteți voi să ziceți: «Suntem înțelepți și avem legea Domnului?» Căci iată, pana cea mincinoasă a cărturarilor a prefăcut-o în minciună. S-au făcut de ocară înțelepții, au turbat și s-au prins în curse; iată, au lepădat cuvântul Domnului și atunci unde este*

înțelepciunea lor?" (*Ieremia* 8, 8-9). Osânda unor astfel de preoți este vestită și prin gura profetului Zaharia, din partea Domnului: „*împotriva păstorilor arde mânia Mea și pe țapii îi voi pedepsi. Căci Domnul Savaot va cerceta turma Sa, casa lui Iuda, și o va face calul Său de cinste în vreme de război*" (*Zaharia* 10, 3). Totodată, prevestind venirea lui Mesia, profeții zugrăvesc vremurile minunate, când Domnul va pune poporului Său alți păstori, vrednici de misiunea lor (cf. *Isaia* 46, 21), și când „*preoții Tăi se vor îmbrăca cu dreptate și cuvioșii Tăi se vor bucura*" (*Psalmul* 131, 9).

Cât de departe erau preoții Vechiului Testament de înălțimea cerută misiunii lor, în epoca imediat premergătoare venirii lui Mesia, se vede și din exemplul preotului și levitului pe care Mântuitorul îi va da ca pildă de împietrire sufletească și neomenie față de suferința aproapelui lor căzut între tâlhari, în contrast cu omenia și bunătatea samarineanului milostiv (cf. *Luca* 10, 30 și urm). Asprimea cu care Mântuitorul osândește fățărnicia, legalismul și formalismul îngust și sterp al fariseilor și al cărturarilor poporului iudeu (cf. *Matei* 23) privește, de asemenea, într-o bună măsură, și pe preoții și arhiereii evreilor, care de altfel s-au și răzbunat crunt pentru aceasta, osândind pe Mântuitorul la moarte, prin arhiereii Ana și Caiafa, reprezentanții cei mai cunoscuți și tipici ai acestei preoții decăzute din vrednicia și din misiunea ei adevărată de la început. Imperfecțiunea, caracterul provizoriu și decadența preoției Vechiului Testament vor fi remediate prin instituirea preoției celei adevărate și definitive, a Noului Testament, care o va înlocui, după venirea Mântuitorului.

III. *Preoția creștină. Chipul preotului în Noul Testament*

Ceea ce lipsea preoției Vechiului Testament, atât în concepția cât și în practica ei, s-a împlinit în preoția creștină, preoția Noului Așezământ, instituită de Mântuitorul.

Această preoție, fundamental deosebită de cea a religiilor păgâne și de cea iudaică, este definitivă și desăvârșită, pentru că ea este de origine sau instituire divină, fiind întemeiată de Mântuitorul Însuși și derivată din însăși preoția sfântă și ideală a Sa.

1. *Demnitatea preoțească a Mântuitorului după Epistola către Evrei*. Caracterele și prerogativele preoției Mântuitorului sunt accentuate în Noul Testament, îndeosebi în *Epistola către Evrei*, și anume în cunoscuta și frumoasa paralelă dintre preoția Vechiului și cea a Noului Testament, trasată în capitolul 4, 14-10, 22.

Preoția Mântuitorului, care constituie originea, sursa și temeiul preoției creștine, este mai întâi dumnezeiască, iar nu omenească, întrucât Hristos, Arhiereul suprem sau Marele nostru Preot, este nu numai om, ci și Dumnezeu, ceea ce n-a fost nici un întemeietor sau organizator de religie. În al doilea rând, ea este întru totul sfântă și fără prihană, așa cum a fost și divinul ei purtător, Domnul nostru Iisus Hristos, Care n-a avut nevoie, ca alți arhierei, să aducă jertfa pentru Sine, pentru că El n-a avut păcat, deși a fost un om întru toate asemenea nouă (cf. *Evrei* 7, 26 și urm). Firea omenească, cu care El s-a întrupat și pe care a purtat-o pe pământ, a fost sfințită și ridicată de El la înălțimea și valoarea unei jertfe unice și adevărate, o jertfa eficientă și bine plăcută lui Dumnezeu, prin unirea ei ipostatică cu Firea Dumnezeiască, într-una și aceeași persoană, persoana divino-umană a Mântuitorului. Prin jertfirea ei sângeroasă și dureroasă pe cruce, ea a constituit singura jertfa care putea să aducă omenirii ispășirea și mântuirea dorită, pentru că ea nu mai era o jertfa simbolică, ca în iudaism, unde viața animalelor sacrificate înlocuia sau substituia viața omenească, ci una reală, deoarece pe Golgota se jertfește însăși omenirea păcătoasă de pretutindeni, reprezentată și rezumată în exemplarul ei cel mai înalt și mai sfânt, adică în firea omenească din persoana divino-umană

a Mântuitorului. Iar jertfa aceea El nu a adus-o pentru Sine, cum făceau arhiereii Vechiului Testament, ci pentru lume, pentru mântuirea oamenilor, care nu se puteau mântui pe ei înșiși și numai prin ei înșiși. Mântuirea lumii El o realizează nu prin sânge de țapi și de viței, ca în Vechiul Testament, ci prin propriul Său sânge nevinovat (cf. *Evrei* 9, 12-14).

În al treilea rând, preoția Mântuitorului e veșnică, netrecătoare; El este arhiereul nostru în veac, după rânduiala lui Melchisedec (*Evrei* 6,20; 7, 21 și urm). Mântuitorul nu are nevoie să mai aducă jertfe pentru păcatele norodului în fiecare zi, pentru că El s-a jertfit o singură dată pentru totdeauna și pentru omenirea din toate timpurile și locurile, iar efectele mântuitoare ale jertfei Sale se pun la îndemâna credincioșilor din toate vremurile prin mijlocirea preoților, prin care se continuă în lume și în veșnicie sacerdoțiul Mântuitorului (cf. *Evrei* 7, 27).

Prin aceasta, El a devenit Arhiereul nostru suprem, Mijlocitorul nostru ceresc și veșnic pe lângă Dumnezeu; El este întemeietorul unui nou Așezământ și al unui nou cult: acela al Legii Noi, al religiei Harului și Adevărului (cf. *Evrei* 9, 15; 8, 6); totodată, El S-a făcut începătorul preoției noastre, iar trupul Său, sfințit prin unirea Lui ipostatică cu Dumnezeu, prin neprihană și prin jertfă, a fost înălțat la ceruri și a devenit altarul nostru cel ceresc sau „*cortul cel nefăcut de mână*”, în jurul căruia drepții, sfinții și îngerii aduc necurmat nematerialnică Liturghie de slăvire lui Dumnezeu (cf. *Apocalipsa* 4).

2. *Mântuitorul ca prototip ideal al păstorului creștin. Principii pastorale formulate de El în Sfintele Evanghelii.* Încă dinainte de jertfirea Sa pe cruce – momentul culminant și central al activității Sale arhierești și răscumpărătoare – Mântuitorul a anticipat cultul religiei pe care avea să o întemeieze, învățând pe Sfinții Săi Apostoli să se roage și dându-le un model desăvârșit de rugăciune, care este *Tatăl nostru* sau „Rugăciunea domnească” (cf. *Matei* 6,9-13; cf. *Luca* 11, 2-4).

El Însuși Se roagă pentru toți cei ce vor crede într-Însul, iar în seara Cinei celei de taină pune temelia noului cult, instituind Sfânta Euharistie.

Ca practicant al rugăciunii, ca sfințitor și jertfitor, Mântuitorul este nu numai întemeietorul cultului religiei creștine, ci și izvorul și temelia preoției creștine, sub latura ei sacramentală, liturgică sau sfințitoare. Dar El este și modelul suprem, desăvârșit și ideal, al preotului creștin ca păstor de suflete; este „*Păstorul cel mare al oilor*", cum îl numește Sfântul Apostol Petru (*1 Petru* 5, 4). Punându-se în contrast cu păstorii dinaintea Lui, care veneau numai să fure și să profite, El Însuși spunea despre Sine: „*Furul nu vine decât ca să fure și să junghie și să piardă. Eu am venit ca viață să aibă și din belșug să aibă. Eu sunt păstorul cel bun. Păstorul cel bun își pune sufletul pentru oile sale. Iar cel plătit și cel care nu este păstor, și ale cărui oi nu sunt ale lui, vede lupul venind și lasă oile și fuge; și lupul le răpește și le risipește. Dar cel plătit fuge, pentru că este plătit și nu are grijă de oi. Eu sunt păstorul cel bun și cunosc pe ale Mele și ale Mele Mă cunosc pe Mine. Precum Mă cunoaște Tatăl și Eu cunosc pe Tatăl. Și sufletul Îmi pun pentru oi. Am și alte oi, care nu sunt din staulul acesta. Și pe acelea trebuie să le aduc, și vor auzi glasul Meu și va fi o turmă și un păstor*" (*Ioan* 10, 10-16). Trei principii fundamentale pentru preoția și pastorația creș-tină trebuie să reținem din aceste cuvinte ale Mântuitorului:

a) Că adevăratul preot și păstor este acela care are grijă și dragoste față de turmă, iubind-o și apărând-o împotriva celor ce o asupresc, o dezbină și o speculează. Iar suprema dovadă și formă de manifestare a iubirii păstorului pentru turmă este sacrificiul propriei vieți pentru salvarea ei; căci, după cuvântul Mântuitorului: „*Aceasta este porunca Mea: să vă iubiți unul pe altul, precum v-am iubit Eu. Mai mare dragoste decât aceasta nimeni nu are, ca sufletul lui să și-l pună pentru prietenii săi*" (*Ioan* 15, 12-13)[13].

---

[13] Cf. Ierom. Pavel CEREMUHIN, „Pastorația după Sfântul Evanghelist Ioan", în: *Mitropolia Banatului*, VIII (1958), 1-3, p. 105.

b) Legătura strânsă dintre păstor și turmă se vede din aceea că adevăratul preot și păstor „*își cunoaște turma*”; el nu stă departe de viața păstoriților săi, ci se apropie de ei cu dragoste și înțelegere, cunoscându-le toate bucuriile, necazurile și nevoile, „*[...] și oile ascultă de glasul lui, și oile sale le cheamă pe nume și le mână afară. Și când le scoate afară pe toate ale sale, merge înaintea lor, și oile merg după el, căci cunosc glasul lui*” (*Ioan* 10, 3-4). Cunoașterea parohiei și a vieții fiecăruia dintre enoriași în parte constituie într-adevăr nu numai temeiul, punctul de plecare și chezășia succesului în activitatea pastorală, ci și condiția principală a unității sufletești și a dragostei care leagă pe păstorul cel bun de turma sa, făcând din ei o unitate de simtire si voință în Hristos.

c) Una dintre preocupările și grijile păstorului de suflete trebuie să fie regăsirea oilor pierdute, readucerea lor în staulul unic al lui Hristos, pentru a face din toți credincioșii „*o turmă și un păstor*”. Readunarea creștinilor izolați și răzlețiți unii de alții în diferite Biserici, confesiuni și secte, refacerea unității Bisericii constituie astăzi idealul pentru care activează îndeosebi Consiliul Ecumenic al Bisericilor și la împlinirea căruia este îndatorat să se alăture și să contribuie orice slujitor al lui Hristos.

Una dintre obligațiile fundamentale impuse de Mântuitorul Însuși Apostolilor și urmașilor acestora la păstorirea Bisericii este și aceea de a fi învățători ai oamenilor, luminători și pilde vrednice de urmat ca mod de viețuire. Mântuitorul compară pe apostoli, din acest punct de vedere, cu sarea, care are rolul de a da gust mâncărilor și de a nu le lăsa să se strice: „*Voi sunteți sarea pământului*” (*Matei* 5, 13); îi compară, de asemenea, cu lumina făcliei, care nu se ascunde sub obroc, ci se pune în sfeșnic, ca să risipească întunericul: „*Așa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, așa încât să vadă faptele voastre cele bune și să slăvească pe Tatăl vostru Cel din ceruri*” (*Matei* 5, 16). Păstorii pot învăța, adică, pe credincioși nu numai cu cuvântul, ci

și cu faptele lor, care sunt pentru credincioși un stimulent către adevărata cinstire de Dumnezeu.

Un principiu pastoral, pe care îl găsim formulat de Mântuitorul Însuși, în Evanghelia după Ioan, este că turma duhovnicească încredințată păstorilor de suflete nu este a lor, ci a lui Dumnezeu, Stăpânul tuturor, Care ne va și cere seamă de felul cum am păstorit-o. Conștiința acestui adevăr dă tărie păstorilor buni în lupta lor cu greutățile și necazurile inerente misiunii păstorești: „*Oile Mele ascultă de glasul Meu și Eu le cunosc pe ele, și ele vin după Mine. Și Eu le dau viață veșnică și nu vor pieri în veac, și din mâna Mea nimeni nu le va răpi. Tatăl Meu, Care Mi le-a dat, este mai mare decât toți, și nimeni nu poate să le răpească din mâna Tatălui Meu*” (*Ioan* 10, 27-29).

Un alt principiu fundamental pentru pastorație a formulat Mântuitorul când a spus: „*mâncarea Mea este să fac voia Celui ce M-a trimis pe Mine și să săvârșesc lucrul Lui*” (*Ioan* 4, 34). Aceasta înseamnă că rostul de căpetenie al slujitorilor lui Dumnezeu în lume este să facă cunoscută voia lui Dumnezeu și să ajute la împlinirea ei, în scopul suprem al mântuirii oamenilor. Dezideratul ultim al activității preotului este organizarea Bisericii după asemănarea Sfintei Treimi, adică unirea sau adunarea tuturor în Împărăția lui Dumnezeu: „*dar nu numai pentru aceștia Mă rog, ci și pentru cei ce vor crede în Mine, prin cuvântul lor, Ca toți să fie una, după cum Tu, Părinte, întru Mine și Eu întru Tine, așa și aceștia în Noi să fie una, ca lumea să creadă că Tu M-ai trimis*” (*Ioan* 17, 20-21)[14].

Virtuțile principale recomandate de Mântuitorul ucenicilor Săi, iar prin aceștia slujitorilor Săi din toate timpurile și locurile, sunt: iubirea de oameni și smerenia. „*Poruncă nouă dau vouă: Să vă iubiți unul pe altul. Precum Eu v-am iubit pe voi, așa și voi să vă iubiți unul pe altul. Întru aceasta vor cunoaște toți că sunteți ucenicii Mei, dacă veți avea dragoste unii față*

---

[14] Cf. Ierom. Pavel CEREMUHIN, „Pastorația după Sfântul...”, p. 111.

de alții" (*Ioan* 13, 34-35). Iar după ce la Cina cea de Taină a spălat picioarele ucenicilor, spre a le da pildă de smerenie, Mântuitorul le spune: „*că v-am dat vouă pildă, ca, precum v-am făcut Eu vouă, să faceți și voi*" (*Ioan* 13, 15). Înainte de a-i trimite în misiune, Mântuitorul recomandă, de asemenea, ucenicilor Săi, înțelepciune, prudență și cumințenie, unită cu blândețe, nevinovăție sau curăție sufletească (cf. *Matei* 10, 16)[15]. Iar cu puțin înainte de Pătimirile Sale, El le dă porunca de a se menține în necontenită legătură cu El: „*rămâneți în Mine și Eu în voi. Precum mlădița nu poate să aducă roadă de la sine, dacă nu rămâne în viță, tot așa nici voi, dacă nu rămâneți în Mine*" (*Ioan* 15, 4). Legătura aceasta trainică și necurmată cu Mântuitorul, care constituie tăria și puterea de rezistență a preoției, se menține îndeosebi prin rugăciune, pe care Mântuitorul o recomandă cu o deosebită stăruință aleșilor Săi (cf. *Luca* 18, 1; 21, 36; *Ioan* 16, 23-24: „*cereți și veți primi, ca bucuria voastră să fie deplină*")[16].

Nimeni n-a realizat mai bine și mai integral idealul păstorului celui bun sau chipul adevăratului preot creștin, în stare să se sacrifice pentru turma sa, decât Mântuitorul Însuși. El ne-a dat pilda supremă de dragoste pentru omenire, jertfindu-Se pentru ea; S-a făcut pildă neîntrecută de smerenie și de hărnicie, muncind până la vârsta de 30 de ani ca dulgher în atelierul Sfântului Iosif, ocrotitorul tinereții Sale. Înainte de moartea Sa pe cruce, El a fost nu numai învățătorul dumnezeiesc al mulțimilor, cărora le-a propovăduit fără încetare iubirea, pacea și dreptatea, ci și Părintele, ocrotitorul celor mici, slabi, sărmani și fără apărare, tămăduitorul bolilor sufletești și trupești, mângâietorul celor îndureraţi, hrănitorul celor flămânzi. „*Milă Îmi este*

---

[15] „Fiți înțelepți ca şerpii şi blânzi ca porumbeii": vezi interpretarea corectă a acestei comparații la Eftimie ZIGABENOS, *Comentariul Sfintei Evanghelii după Matei*, trad. Pr. C. Grigore şi Prof. S. Saru, vol. II, Râmnicu-Vâlcea, 1933, pp. 133-138.

[16] Cf. Ierom. Pavel CEREMUHIN, „Pastorația după Sfântul…", p. 114.

de mulțime, că sunt trei zile de când așteaptă lângă Mine și n-au ce să mănânce", spunea El către ucenici (*Marcu* 8, 2); de aceea și-a petrecut toată viața în mijlocul norodului sărac, flămând și asuprit, bântuit de boli, de lipsuri și de neștiință, lecuind răni, hrănind pe cei flămânzi în pustie, ștergând lacrimi, sfătuind, îndrumând pe toți cei ce alergau la El. El ne-a dat în același timp și pilda cea mai înaltă de adevărat patriotism, iubindu-și poporul și patria și plângând cu lacrimi amare apropiata nimicire a Ierusalimului, pe care o prevedea (cf. *Matei* 23, 36-24, 2).

Prin toate acestea, Mântuitorul întruchipează și rămâne modelul suprem și ideal al „*păstorului celui bun*", chipul desăvârșit al preotului creștin din toate timpurile și locurile.

3. *Sfântul Apostol Pavel ca îndrumător și model al păstorilor creștini*. Primii păstori creștini (episcopi, preoți și diaconi) sunt rânduiți, precum se știe, de Sfinții Apostoli, care, după ce au primit ei înșiși „*puterea de sus*" (*Luca* 24, 49), adică hirotonia directă a harului Sfântului Duh pogorât asupra lor în ziua Cincizecimii, n-au zăbovit să așeze, prin orașe și cetăți, episcopi ca cei doi cunoscuți și iubiți discipoli ai Sfântului Apostol Pavel: Timotei (în Efes) și Tit (în Creta), prezbiteri (preoți) ca cei din Efes și Milet, pe care Sfântul Apostol Pavel îi convoacă și le ține o frumoasă cuvântare într-una din călătoriile sale misionare (cf. *Faptele Apostolilor* 20), și diaconi, ca cei șapte aleși la Ierusalim și hirotoniți de Sfinții Apostoli (cf. *Faptele Apostolilor* 6). Acestor primi păstori ai celor mai vechi comunități creștine, Sfinții Apostoli – și îndeosebi Sfântul Pavel – le dau cele dintâi povățuiri, sfaturi și reguli pentru comportarea și activitatea lor de păstori, începând cu cele pe care Apostolul neamurilor le dă prezbiterilor și episcopilor convocați de el în trecerea pe lângă Efes și Milet și care ne-au fost transmise de Sfântul Luca în *Faptele Apostolilor* (capitolul 20). Acestora el le spune, între altele: „*luați aminte de voi înșivă și de toată turma, întru care Duhul Sfânt v-a pus*

pe voi episcopi, ca să păstrați Biserica lui Dumnezeu, pe care a câștigat-o cu însuși sângele Său. Căci eu știu aceasta, că după plecarea mea vor intra, între voi, lupi îngrozitori, care nu vor cruța turma. Și dintre voi înșivă se vor ridica bărbați, grăind învățături răstălmăcite, ca să tragă pe ucenici după ei. Drept aceea, privegheați, aducându-vă aminte că, timp de trei ani, n-am încetat noaptea și ziua să vă îndemn, cu lacrimi, pe fiecare dintre voi. Și acum vă încredințez lui Dumnezeu și cuvântului harului Său, cel ce poate să vă zidească și să vă dea moștenire între toți cei sfințiți. Argint, sau aur, sau haină, n-am poftit de la nimeni; voi înșivă știți că mâinile acestea au lucrat pentru trebuințele mele și ale celor ce erau cu mine. Toate vi le-am arătat, căci ostenindu-vă astfel, trebuie să ajutați pe cei slabi și să vă aduceți aminte de cuvintele Domnului Iisus, căci El a zis: Mai fericit este a da decât a lua" (*Faptele Apostolilor* 20, 28-35).

Trei învățăminte putem desprinde din fragmentul de mai sus al cuvântării Sfântului Pavel:

a) Conștiința gravei răspunderi a sarcinii preoțești, pe care Sfântul Apostol voiește să o insufle slujitorilor bisericești din Milet și Efes, atunci când accentuează că învestirea lor cu greaua sarcină a preoției nu s-a făcut de către oameni, ci de către Sfântul Duh, adică prin puterea divină a harului primit de ei la hirotonie;

b) Prețuirea muncii: munca fizică și intelectuală constituie una dintre obligațiile esențiale ale păstorilor duhovnicești, cărora Sfântul Apostol Pavel le-a și fost pildă desăvârșită în această privință, muncind, în ceasurile lui libere, ca modest împletitor sau țesător de corturi și plase, pentru a-și câștiga singur existența și a nu fi povară nimănui;

c) Pe plan social, una dintre datoriile slujitorilor Domnului este „*să ajute pe cei slabi*", adică să contribuie, prin activitatea, exemplul vieții și învățătura lor, la îmbunătățirea vieții materiale, culturale și igienico-sanitare a turmei lor duhovnicești.

Dar Sfântul Apostol lasă între cărțile Noului Testament scrise de el, trei prețioase scrisori, al căror conținut principal îl constituie tocmai sfaturile, îndrumările și învățăturile date de el celor doi discipoli ai săi, așezați de el episcopi, adică lui Timotei (două scrisori) și lui Tit (o scrisoare). Acestea sunt numite îndeobște *epistole pastorale*, tocmai pentru că alcătuiesc cea mai veche chartă constituțională a preoției creștine și cel mai prețios dreptar sau ghid scripturistic pentru îndrumarea preoțimii în activitatea ei pastorală. În ele, sfântul autor schițează, pentru prima dată, chipul sufletesc al adevăratului păstor creștin, așa cum îl vede și cum îl dorește Sfântul Apostol și cum vor fi fost, probabil, cei mai mulți dintre păstorii Bisericii primare.

Trăsăturile principale ale adevăratului preot creștin sunt enumerate de marele Apostol în tabloul clasic din prima *Epistolă către Timotei* și din *Epistola către Tit*, în care el zugrăvește virtuțile și însușirile sau calitățile cerute celor ce puteau fi învestiți cu marea cinste și răspundere a preoției: *„Se cuvine, dar, ca episcopul să fie fără de prihană, bărbat al unei singure femei, veghetor, înțelept, cuviincios, iubitor de străini, destoinic să învețe pe alții, nebețiv, nedeprins să bată, neagonisitor de câștig urât, ci blând, pașnic, neiubitor de argint, bine chivernisind casa lui, având copii ascultători, cu toată bună-cuviința; căci dacă nu știe cineva să-și rânduiască propria lui casă, cum va purta grijă de Biserica lui Dumnezeu? Episcopul (și preotul)*[17] *să nu fie de curând botezat, ca nu cumva, trufindu-se, să cadă în osânda diavolului. Dar el trebuie să aibă și mărturie bună de la cei din afară, ca să nu cadă în ocară și în cursa diavolului. Diaconii, de asemenea, trebuie să fie cucernici, nu vorbind în două feluri, nu dedați la vin mult, neagònisitori de câștig urât,*

---

[17] Precum se va vedea chiar din textele citate aici, în epoca apostolică și încă puțin după aceea (până pe la începutul sec. al II-lea), nu se făcea încă o distincție precisă între treapta și denumirea de episcop și cea de prezbiter (preot); cf. Iustin MOISESCU, „Ierarhia bisericească în epoca apostolică", în: *Mitropolia Olteniei*, VI (1954), 1-3, 4-6 (și extras).

păstrând taina credinței în cuget curat. Dar și aceștia să fie mai întâi puși la încercare, apoi, dacă se dovedesc fără prihană, să fie diaconiți. Femeile (lor) de asemenea să fie cuviincioase, necle-vetitoare, cumpătate, credincioase întru toate. Diaconii să fie bărbați ai unei singure femei, să-și chivernisească bine casele și pe copiii lor. Căci cei ce slujesc bine, rang bun dobândesc și mult curaj în credința cea întru Hristos Iisus" (*1 Timotei* 3, 2-13).

Însușirile acestea, cerute păstorilor Bisericii primare, le repetă Sfântul Apostol Pavel și în portretul similar din *Epistola sa către Tit*, care completează pe cel din Epistola către Timotei: *„să* îndreptezi *cele ce mai lipsesc și să așezi preoți prin cetăți, precum ți-am rânduit: de este cineva fără de prihană, bărbat al unei femei, având fii credincioși, nu sub învinuire de desfrânare sau neascultători. Căci se cuvine ca episcopul să fie fără de prihană, ca un iconom al lui Dumnezeu, neîngâmfat, nu grabnic la mânie, nu dat la băutură, pașnic, nepoftitor de câștig urât, ci iubitor de străini, iubitor de bine, înțelept, drept, cuvios, cumpătat, ținându-se de cuvântul cel credincios al învățăturii, ca să fie destoinic și să îndemne la învățătura cea sănătoasă și să mustre pe cei potrivnici"* (*Tit* 1, 5-9).

Precum se vede, calitățile cerute păstorilor creștini sunt diverse: unele pur religioase, altele morale, altele sociale. Unele se referă la însăși persoana preotului, altele la familia lui; unele au în vedere condițiile speciale ale creștinismului ca, de exemplu, aceea ca viitorul preotul să nu fie de curând botezat, adică să aibă oarecare vechime în calitatea de creștin, pentru a i se fi putut verifica sinceritatea și trăinicia convertirii, vocația pentru preoție și calitățile de viitor păstor al turmei. Alte calități fac parte dintre cele care trebuia să împodobească și atunci, dar și după aceea, chipul sacerdotului vrednic de totdeauna, ca, de exemplu: lipsa de prihană (adică moralitatea ireproșabilă, curăția morală și sfințenia vieții), modestia și smerenia, înfrânarea la mânie, la băutură și la altele, râvna în însușirea, propovăduirea și apărarea învățăturii creștine de credință, spiritul de cuviință și dreptate.

Reținem îndeosebi accentul pe care Apostolul neamurilor îl pune pe una dintre calitățile cerute preotului din epoca apostolică: aceea de a fi „*destoinic să învețe pe alții*", „*să îndemne la învățătura cea sănătoasă și să mustre pe cei potrivnici*"; preotul trebuie să fie adică superior credincioșilor săi prin înțelepciunea și pregătirea sa culturală, prin cunoașterea temeinică și profundă a Sfintelor Scripturi (cf. 2 *Timotei* 3, 15) și a adevărurilor de credință și prin iscusința în propovăduirea, susținerea și apărarea lor împotriva deformărilor sectare sau eretice[18].

Nu fără importanță este, de asemenea, grija cu care Sfântul Pavel subliniază și obligațiile membrilor familiei preotului, adică ale soției și copiilor lui, care, prin virtuțile și comportarea lor creștină, sunt datori să ajute pe preot în misiunea lui, colaborând cu el și fiind pilde credincioșilor, iar nu compromițându-i îndeplinirea misiunii prin purtarea lor scandaloasă sau prin faptele lor imorale. Rămâne etern valabil pentru preotul creștin care vrea să-și întemeieze o familie îndemnul apostolic de a-și alege cu grijă, cu multă prudență și atenție, pe viitoarea lui tovarășă de viață și de a se preocupa îndeaproape de creșterea și educația odraslelor cu care Dumnezeu îi binecuvântează casa. Preotul (și chiar episcopul) creștin al epocii apostolice a fost deci un preot căsătorit, cu familie, cum este și azi preotul ortodox, iar nu celibatar, cum este preotul catolic (celibatul clerului a fost impus în Biserica Romano-Catolică într-o epocă destul de târzie).

În afară de cele două variante, citate mai sus, ale tabloului în care Sfântul Apostol Pavel zugrăvește chipul păstorului epocii sale, mai găsim în epistolele pastorale și alte îndrumări disparate sau sfaturi incidentale, menite să întregească acest tablou cu alte amănunte descriptive și principii pastorale, rămase permanent actuale și valabile pentru orice păstor creștin. Așa, de exemplu, la calitățile enumerate până acum,

---

[18] Cf. Pr. N. FULGA, „Îndatoririle și însușirile morale ale păstorului de suflete, după Epistolele Sfântului Apostol Pavel către Timotei și către Tit", în: *Biserica Ortodoxă Română*, XLIX (1931), 10, pp. 615-619.

Sfântul Pavel adaugă, în alte locuri, evlavia (religiozitatea), credința, dragostea, răbdarea și blândețea, adică virtuți indispensabile oricărui adevărat preot (cf. *1 Timotei* 4, 7-8; 6, 1; cf. 2 *Timotei* 2, 22)[19]. Cu o deosebită stăruință subliniază, de asemenea, Sfântul Pavel obligația preotului de a fi, prin viața și comportarea lui, un model și o pildă vrednică de imitat pentru credincioși, întruchipând întâi el însuși cele ce învață pe alții. După ce amintește, de exemplu, discipolului său Tit că, în calitatea lui de învățător al Bisericii, e dator să învețe și pe bătrâni, pe femei, pe tineri și pe robi (cf. *Tit* 2, 1), Sfântul Pavel adaugă: „*întru toate arată-te pe tine pildă de fapte bune, dovedind în învățătură neschimbare, cuviință, cuvânt sănătos și fără prihană, pentru ca cel potrivnic să se rușineze, neavând de zis nimic rău despre noi. Slugile să se supună stăpânilor lor, întru toate, ca să fie bine-plăcute, neîntorcându-le vorba*" (*Tit* 2, 7-8). Iar lui Timotei îi poruncește: „*nimeni să nu disprețuiască tinerețile tale, ci fă-te pildă credincioșilor cu cuvântul, cu purtarea, cu dragostea, cu duhul, cu credința, cu curăția*" (*1 Timotei* 4, 12).

Cât privește sarcinile sau obiectivele de căpetenie ale misiunii și activității pastorale, Sfântul Apostol Pavel le enumeră atunci când povățuiește, de exemplu, pe Tit să se sârguiască la moralizarea și purificarea vieții credincioșilor (cf. *Tit* 3, 2 și urm), să se ferească de certuri, discuții și controverse zadarnice în legătură cu Legea, care sunt nefolositoare, să vegheze la unitatea sufletească a turmei prin combaterea celor ce bagă zâzanie și provoacă dezbinări între credincioși. Pe Timotei îl îndeamnă să vegheze la puritatea sau ortodoxia credinței, apărând-o împotriva ereziilor (*1 Timotei* 1, 3; 6, 20-21; 2 *Timotei* 1, 14-15; 2, 16; *Tit* 1, 13; 3, 10), să facă rugăciuni de cerere și de mulțumire pentru toți oamenii (*1 Timotei* 2)[20],

---

[19] Pr. Ene BRANIȘTE, „Câteva dintre virtuțile necesare preotului ca păstor și om", în: *Glasul Bisericii*, XV (1956), 8-9, pp. 473-483.

[20] După cum tâlcuiește Sf. Ioan Gură de Aur (*Comentariu la Epistola 1 Timotei*, în *PG*, LXII, 530), aici nu e vorba de rugăciunea particulară a

să supravegheze ținuta bărbaților și a femeilor la rugăciune (*1 Timotei* 2, 8), să păstreze cu fidelitate depozitul sacru al tradiției, adică al învățăturilor primite prin viu grai (*2 Timotei* 1, 13-14; 2, 12; 3, 14).

Sfântul Apostol Pavel este totodată cel mai mare îndrumător duhovnicesc pe care l-a avut creștinătatea, după Mântuitorul; iar legea de temelie a activității sale de îndrumare duhovnicească a fost iubirea. Prin această mare putere sufletească a izbutit să atragă la sine și să facă ucenici și colaboratori devotați, ca Timotei, Tit, Luca, Onisim, Filimon, pe care i-a crescut în așa fel ca, la rândul lor, și ei să devină îndrumători și păstori de nădejde ai bisericii[21]. Om de mare sensibilitate sufletească și de o solidă cultură, înzestrat cu un remarcabil tact pedagogic și cu o voință de fier, el îndeamnă pe Timotei să se îndeletnicească cu cititul și studiul Sfintelor Scripturi – care constituie sursa principală a înțelepciunii și temelia culturii teologice a preotului – (cf. *1 Timotei* 3, 15-17), să propovăduiască, fără frică și fără răgaz, învățătura creștină (cf. *1 Timotei* 4, 13; cf. 2 *Timotei* 1, 8; 4, 2).

Prețioase sfaturi dă Sfântul Apostol Pavel și despre adaptarea metodelor pastorale la îndrumarea diferitelor vârste și categorii de credincioși, adică despre felul în care să învățăm pe tineri și pe bătrâni, pe femei și pe văduve (cf. *1 Timotei* 5, 1) și mai ales pe cei care au posibilitatea de a ajuta pe săraci, pe văduve și orfani (*1 Timotei* 6, 17-19). De repetate ori întâlnim, între sfaturile și îndrumările pe care Apostolul neamurilor le dă ierarhiei bisericești din vremea sa, îndemnul de a propovădui pacea, iubirea și buna înțelegere între credincioși (*1 Timotei* 1, 5; 2 *Timotei* 2, 14; *Tit* 3, 2), de a prețui și a promova munca cinstită pentru agonisirea celor de trebuință pentru trai

---

credincioșilor, ci de rugăciunea făcută în cadrul cultului divin al Bisericii, la care participă toți credincioșii (cf. Pr. Sabin VERZAN, „Slujirea preoțească după epistolele Sfântului Apostol Pavel", în: *Mitropolia Olteniei*, VII (1965), 5-6, p. 282).

[21] Pr. D.I. BELU, „Calitățile de îndrumător duhovnicesc ale Sfântului Apostol Pavel", în: *Studii Teologice*, VII (1955), 9-10, pp. 555, 559.

(2 *Tesaloniceni* 3, 6-12; 1 *Timotei* 5, 16-18; 2 *Timotei* 2, 15; *Efeseni* 4, 28), de a se supune cârmuitorilor statului și de a fi gata de a sări oricând la tot lucrul bun, de folos obștesc (*Romani* 13, 1-7; *Tit* 3, 1-2), de a feri pe credincioși de credințe păgânești și deșarte, de superstiții, de „*basme lumești și babești*" (*1 Timotei* 4, 7; cf. *1 Timotei* 1, 3-4; 6, 20).

Cu o grijă deosebită caută Sfântul Apostol Pavel să inspire ucenicilor săi conștiința harului dumnezeiesc cu care au fost învestiți la hirotonie și de a cărui bună întrebuințare atârnă atât mântuirea personală a preotului, cât și aceea a credincioșilor lui: „*nu fi nepăsător față de harul care este întru tine, care ți s-a dat prin prorocie, cu punerea mâinilor mai-marilor preoților. Cugetă la acestea, ține-te de acestea, ca propășirea ta să fie vădită tuturor*" (*1 Timotei* 4, 14-16; cf. *2 Timotei* 1, 6). Tot pe Timotei, în calitatea lui de episcop, îl sfătuiește să aleagă și să verifice cu grijă pe cei pe care îi va hirotoni slujitori ai altarului: „*nu-ți pune mâinile degrabă pe nimeni, nici nu te face părtaș la păcatele altora. Păstrează-te curat*" (*1 Timoteni* 5, 22).

Pe scurt, marele Apostol îl vrea pe păstorul creștin „*desăvârșit, bine pregătit pentru orice lucru bun*" (*2 Timotei* 3, 17), „*treaz în toate, suferă răul, fă lucru de evanghelist, slujba ta fă-o deplin*" (*2 Timotei* 4, 5).

Sfântul Pavel subliniază însă adesea și respectul pe care credincioșii îl datorează preoților și mai ales acelora care își împlinesc bine slujba lor. Lui Timotei, care pe atunci nu era prea înaintat în vârstă, îi spune, de pildă: „*nimeni să nu disprețuiască tinerețile tale, ci fă-te pildă credincioșilor cu cuvântul, cu purtarea, cu dragostea, cu duhul, cu credința, cu curăția*" (*1 Timotei* 4, 12), iar ceva mai departe: „*preoții, care își țin bine dregătoria, să se învrednicească de îndoită cinste, mai ales cei care se ostenesc cu cuvântul și cu învățătura*" (*1 Timotei* 5, 17). Iar pentru ca preotul să fie pus la adăpost de clevetiri și intrigi nedrepte, Timotei e sfătuit să nu ia în considerare pâra adusă împotriva unui preot decât atunci când ea e susținută de mai mulți (*1 Timotei* 5, 19). Înalta prețuire pe care Sfântul Pavel o

acordă demnității preoțești se vede și din apelativele date de el ucenicilor lui. Astfel, pe Timotei îl numește, de mai multe ori, „*omul lui Dumnezeu*" (*1 Timotei* 6, 11; cf. *2 Timotei* 3, 17), arătând prin aceasta că preotul creștin, deși pus în slujba oamenilor, este de fapt în slujba cerului, că misiunea lui vine de la Dumnezeu, că el vorbește și activează pe plan religios în numele și cu puterea lui Dumnezeu, continuând în lume activitatea răscumpărătoare a Mântuitorului[22].

Prețioasele sfaturi și îndrumări date de Sfântul Apostol Pavel slujitorilor bisericești din timpul său, precum și principiile pastorale formulate de el în diversele sale epistole își păstrează, în cea mai mare parte, până astăzi actualitate. Și astăzi ele sunt de folos păstorilor sufletești care își iau în serios nobila și greaua sarcină a preoției, ajutându-i să-și înțeleagă mai bine misiunea și rostul lor în mijlocul lumii, cu toate datoriile și răspunderile legate de această misiune și să le îndeplinească așa cum se cuvine[23].

Sfaturi și principii pastorale, mai puține și disparate, găsim formulate și în epistolele sobornicești. Astfel, Sfântul Apostol Petru sfătuiește pe prezbiterii cărora se adresează în prima sa epistolă: „*păstoriți turma lui Dumnezeu, dată în paza voastră, cercetând-o, nu cu silnicie, ci cu voie bună, după Dumnezeu, nu pentru câștig urât, ci din dragoste; nu ca și cum ați fi stăpâni peste Biserici, ci pilde făcându-vă turmei. Iar când Se va arăta Mai-marele păstorilor, veți lua cununa cea nevestejită a măririi*" (*1 Petru* 5, 2-4).

Toate aceste sfaturi și reguli pastorale, date în scris păstorilor epocii apostolice, au fost realizate cu prisosință mai întâi în viața și activitatea Sfinților Apostoli, începând cu a Sfântului Pavel, marele apostol al neamurilor[24]. Înzestrat cu

---

[22] Pr. Petre VINTILESCU, *Preotul în fața chemării sale de păstor al sufletelor. Capitole de Teologie Pastorală indirectă*, București, 1934, p. 52; cf. Pr. D. BELU, „Calitățile de îndrumător duhovnicesc ...", p. 579.

[23] Cf. Sabin VERZAN, „Slujirea preoțească după epistolele...", p. 294.

[24] Cf. † MELETIE DE KITHYRA, *Păstorul după epistolele pastorale ale Sfântului Apostol Pavel*, Atena, 1956.

vocație și pasiune pentru idealul evanghelic, cu puteri intelectuale deosebite, cu o inimă înflăcărată și arzând de dragostea pentru Hristos, cu o voință titanică, un simț psihologic și un tact pedagogic excepțional, cu o aleasă pregătire teologică profesională, cu un caracter puternic conturat și cu o remarcabilă cunoaștere a oamenilor și a situațiilor, Sfântul Pavel s-a făcut pildă desăvârșită păstorilor Bisericilor înființate de el și a rămas modelul neîntrecut până astăzi al păstorilor creștini din toate timpurile și locurile, ca râvnă și sârguință în propovăduirea neîncetată a Evangheliei, ca sfințenie a vieții personale, ca înțelepciune și iscusință în propovăduirea și apărarea credinței, ca muncă și strădanie neîntreruptă și fără odihnă pentru binele Bisericii, ca răbdare, tărie și demnitate în îndurarea suferințelor, a greutăților și a necazurilor întâmpinate în împlinirea misiunii de apostol al lui Hristos, Căruia l-a închinat toată viața și toate puterile sale fizice și sufletești, după minunata sa convertire de pe drumul Damascului[25]. El s-a făcut tuturor toate, ca pe toți să-i câștige pentru Hristos, îndurând, în lungile și obositoarele lui călătorii misionare, tot felul de pătimiri și piedici, lipsuri și prigoane, împotriviri și greutăți, care păreau uneori de netrecut, dar pe care el le-a biruit prin dârzenia și tenacitatea lui de neînfrânt și prin puterea iubirii lui nestinse pentru Hristos (cf. *1 Corinteni* 4, 11-16).

Cel dintâi mare teoretician al preoției creștine și în același timp organizator și îndrumător al activității pastorale, Sfântul Apostol Pavel a trăit personal preoția sau slujirea lui Hristos și a Bisericii Sale, în tot ceea ce are ea mai vrednic, mai sublim și mai ideal, rămânând până astăzi „piscul duhovnicesc al preoției creștine", spre care trebuie să-și ațintească privirile și să năzuiască orice slujitor al Domnului[26].

---

[25] Cf. Sofron VLAD, *Un păstor model: Sfântul Apostol Pavel*, Ed. Sfintei Episcopii Ortodoxe Române a Timișoarei, Timișoara, 1946.

[26] Pr. I.G. COMAN, „Chipul preotului după Sfânta Scriptură și Sfinții Părinți", în: *Studii Teologice*, VIII (1956), 3-4, p. 160.

Vocația (chemarea) pentru preoție*

În ordinea cronologică a vieții preotului cea dintâi condiție pe care el ar trebui să o îndeplinească, sau cea dintâi dintre calitățile pe care trebuie să le aibă, este *vocația* sau *chemarea* pentru preoție.

În psihologie, în pedagogie, în organizarea învățământului și în tehnologia muncii contemporane se acordă astăzi o mare importanță vocației, mai ales atunci când este vorba de diviziunea muncii, din ce în ce mai accelerată în secolul nostru, precum și de orientarea și selecția profesională, adică îndrumarea fiecărui tânăr spre profesia sau ramura de muncă pe care o indică aptitudinile sale vocaționale.

I. *Temeiul teologic al diversității profesiilor și sensul religios-moral al activității profesionale*

Înmulțirea crescândă a nevoilor materiale și spirituale ale vieții omului a dus treptat la diviziunea muncii și la ivirea de noi și noi profesii sau ramuri de muncă, menite să satisfacă aceste cerințe. Istoria biblică ne arată că profesiile au apărut în lume odată cu primele generații de oameni. Cei doi fii ai lui Adam – Abel, care era „păstor de oi" și Cain, care era „lucrător de pământ" – au reprezentat, încă de la începutul omenirii, cele două profesii principale și totodată cele mai vechi, legate de traiul primilor oameni, adică agricultura și creșterea vitelor. Sfânta Scriptură ne păstrează și numele

* Text publicat în *Ortodoxia*, XXXI (1979), 2, pp. 313-332.

unora dintre reprezentanții primelor generații de oameni, de care sunt legate începuturile unor meserii și arte, ca Iabal, „*acesta a fost tatăl celor ce trăiesc în corturi, la turme*”, fratele său Iubal, care este „*tatăl tuturor celor ce cântă din chitară și din cimpoi*”, și Tubal-Cain, „*care a fost făurar de unelte de aramă și de fier*” (*Facerea* 4, 20-22).

Este deci vorba aici de începuturile unei tehnici superioare și chiar ale artei, care sunt manifestări ale geniului creator al omului, sădit în el de Dumnezeu, încă de la creație, când Acesta a binecuvântat prima pereche de oameni, atribuindu-le un destin creator de cultură și civilizație, prin cuvintele: „*creșteți și vă înmulțiți și umpleți pământul și-l supuneți*” (*Facerea* 1, 28)[1].

Totodată Sfânta Scriptură ne arată că toate meșteșugurile și artele create de iscusința omului sunt izvorâte din rațiunea umană, care constituie un reflex al înțelepciunii divine. Așa, de exemplu, Dumnezeu este Cel care dictează lui Noe planul corabiei cu care acesta, împreună cu toți ai lui și cu viețuitoarele luate de el în corabie s-au salvat de la potop (cf. *Facerea* 6, 13-22). Tot Dumnezeu inspiră lui Moise planul făuririi Cortului Sfânt (Tabernacolul), prin marele meșter Bețaleel, ajutat de Oholiab, pe care Dumnezeu îi umple „*de duh dumnezeiesc, de înțelepciune, de pricepere, de știință și de iscusință la tot lucrul, ca să facă lucruri de aur, de argint și de aramă, de mătase violetă, stacojie și vișinie, și de în răsucit, să șlefuiască pietre scumpe pentru podoabe și să sape în lemn tot felul de lucruri*” (*Ieșirea* 31, 2-5). Amănuntele construcției mărețului templu din Ierusalim sunt, de asemenea, insuflate de Dumnezeu lui David și transmise de acesta fiului său Solomon, care a realizat construcția (*1 Paralipomena* 18, 19). Iar Isus, fiul lui Sirah, descrie, cu multă admirație și cu farmec poetic, importanța socială și noblețea muncii unor profesioniști din vremea lui, ca: plugarul,

---

[1] Cf. Diac. Emilian VASILESCU, „Atitudinea Bisericii Ortodoxe față de progresul cultural”, în: *Studii Teologice*, IV (1952), 9-10, pp. 517-518.

dulgherul, zidarul, gravorul (cel ce face săpăturile în peceți), făurarul (meșterul lucrului în fier), olarul. „*Toți aceștia întru mâinile lor nădăjduiesc și fiecare în meșteșugul său este înțelegător. Fără de aceștia nu se zidește cetatea, nici vor locui, nici vor umbla cei din cetate. Dar la adunare nu vor trece mai sus; și așezământul judecății nu este pentru ei, nici vor arăta dreptatea și judecata. Și în pilde nu se vor pricepe*" (*Înțelepciunea lui Iisus Sirah* 38, 41-44).

Toate profesiile sau modurile de muncă onorabilă, menite să făurească bunurile materiale și spirituale de care au nevoie omul și societatea, au deci nu numai o motivație și utilitate socială, ci și un sens profund moral. Căci ele asigură, mai întâi, progresul material, tehnic și spiritual al omenirii, orice profesie cinstită, indiferent de natura sa, fiind de fapt un „*izvor de muncă creatoare și utilă pentru societatea în mijlocul căreia se exercită*"[2]. Dar totodată profesiile pun în lucrare „talanții" de care vorbește Mântuitorul (*Matei* 20, 14-13), adică acele forțe, talente și înzestrări native ale ființei umane, deosebite de la om la om, care toate sunt, potrivit concepției creștine, daruri ale Duhului Sfânt (*Romani* 12, 6-8; *1 Corinteni* 12, 4-8) și pe care suntem datori să le punem în lucrare, să le folosim, să le dezvoltăm la maximum, prin munca și osteneala noastră, în calitate de colaboratori ai lui Dumnezeu la opera de „recreație" a făpturii, adică de supunere, de domesticire și înfrumusețare a naturii și de ridicare a ei la rangul de sălaș vrednic al „Împărăției lui Dumnezeu" pe pământ. Orice profesie „*trebuie deci îndeplinită cu conștiința unei îndatoriri morale*"[3]. Actul opțiunii sau alegerii unei profesii, pe lângă motivația lui social-morală, are prin urmare și o profundă valoare etică[4].

---

[2] Pr. Gheorghe POPESCU-ȚÂNȚĂRENI, „Profesia și vocația în concepția creștină" în: *Mitropolia Olteniei*, XXIII (1971), 5-6, p. 528.

[3] Pr. Gheorghe POPESCU-ȚÂNȚĂRENI, „Profesia și vocația…", p. 330.

[4] Cf. V. ȚÂRCOVNICU, V. POPEANGĂ, *Pedagogia Generală* (*Manual pentru liceele pedagogice*), București, 1970, p. 396.

Dar una dintre condițiile fundamentale pentru valorificarea la maximum a posibilităților sale creatoare este ca fiecare tânăr capabil de muncă să cunoască mai dinainte și să-și aleagă ramura de muncă sau profesia cea mai potrivită cu aptitudinile, aspirațiile și vocația sa. Orientarea și selecția profesională devine deci din ce în ce mai necesară în alegerea îndeletnicirii, mai ales în epoca actuală de rapid progres științific, tehnic și industrial, în care tabloul complex al profesiilor se află într-o continuă diversificare, modificare și specializare (un dicționar al profesiilor cuprinde descrierea specificului a 20.000 de profesii)[5]. Acestei nevoi îi corespunde înființarea în țara noastră a unei rețele de școli tehnice și profesionale, din ce în ce mai numeroase, care au ca scop principal tocmai educarea și dezvoltarea intereselor și aptitudinilor vocaționale ale elevilor, în vederea orientării, a selecționării și a pregătirii lor temeinice pentru o gamă cât mai variată de profesii, care pe de o parte să satisfacă multiplele și variatele necesități ale vieții contemporane, iar pe de alta să utilizeze, cu maximum de eficiență și randament, cât mai multe din energiile, aptitudinile și preferințele individuale posibile[6]. Aceste însușiri, preferințe și aptitudini individuale, variate de la om la om sunt cuprinse, de regulă, în ceea ce numim, cu un singur cuvânt, *vocație*.

II. *Despre vocație. Generalități*

Ce trebuie să înțelegem, deci, prin vocație? Termenul acesta vine de la verbul latinesc *voco*, *vocare*, care înseamnă „a chema". Din punct de vedere etimologic *vocație* înseamnă deci *chemare*, predispoziție, înclinare spre ceva, manifestată prin interes sau dragoste spre acel ceva. Filosoful și

---

[5] C. BOTEZ, *Orientarea profesională*, în vol. *Psihologia și viața*, București, 1969, p. 95.

[6] Pe larg despre *orientarea școlară și profesională*, vezi V. ȚÂRCOVNICU, V. POPEANGĂ, *Pedagogia Generală*, pp. 394-420.

psihologul român C. Rădulescu-Motru († 1957), potrivit concepției sale filosofice despre personalismul energetic, definea vocația ca o sinteză de însușiri care obligă la manifestări personale, originale, creatoare de valori[7]. De fapt, deoarece în societatea contemporană accentul se pune pe munca producătoare de bunuri materiale de consum, în psihologia și pedagogia actuală se vorbește despre vocație mai mult în domeniul muncii intelectuale (științifice) și artistice, pentru restul preferându-se termenul de aptitudini.

În viață noi nu întâlnim „oameni în general", ci *oameni concreți*, care se deosebesc unul de altul pentru că, în afară de trăsăturile comune tuturor oamenilor, au o seamă de însușiri particulare, diferențiatoare, care dau structurii personalității lor o coloratură specifică. Toate aceste însușiri psihice și fizice, care reprezintă particularități individuale ale oamenilor și care constituie totodată o condiție a realizării la nivel maxim a unor anumite activități, se numesc *aptitudini*[8]. Împreună cu temperamentul și cu caracterul, ele constituie factorii care contribuie – fiecare în parte, ori împreună, prin interacțiunea lor – la diferențierea individuală a oamenilor, cu studiu căreia se ocupă așa-numita *psihologie diferențială*[9].

A avea *vocație* pentru o profesie oarecare înseamnă a avea acele aptitudini psihofizice, acele înclinații naturale sau predispoziții înnăscute, necesare pentru exercitarea în cele mai bune condiții a unei profesii, îndeletniciri sau funcții. Aceste dispoziții structurale ale ființei noastre determină, de regulă, îndreptarea sau orientarea noastră spontană, voită și conștientă, spre acea ramură de muncă, profesie

---

[7] C. RĂDULESCU-MOTRU, *Vocația, factor hotărâtor în cultura popoarelor*, Ed. Scrisul Românesc, Craiova, 1997, passim.

[8] Despre *aptitudini* a se vedea mai pe larg în Paul POPESCU-NEVEANU, *Dicționar de Psihologie*, București, 1978, pp. 59-62.

[9] M. BEJAT, S. MARCUS, G. NEACȘU, *Formarea și dezvoltarea aptitudinilor și talentelor*, în vol. *Psihologia și viața*, pp. 76-77; cf. C. BOTEZ, *Orientarea profesională*, p. 103.

sau ocupație care este cea mai potrivită pentru ele. Vocația presupune deci anumite aptitudini speciale de inteligență, afectivitate și voință, precum și însușiri fizice, cerute pentru îndeplinirea unei anumite munci. Fiziologic este vorba mai întâi de un fond ereditar, bazat pe structura straturilor neuronale din creierul subiectului[10]. Dar acesta nu devine determinant pentru orientarea profesională a subiectului decât prin acțiunea conștientă a lui și prin interacțiunea factorilor educaționali, culturali și sociali. În timpul nostru a fost abandonată concepția despre caracterul înnăscut și imutabil (nemodificabil) al aptitudinilor și înlocuită cu cea despre posibilitatea modificării sau modelării factorului ereditar prin condițiile mediului cultural-social. Totodată se constată că procesul de continuă dezvoltare economică și socială duce la crearea de noi aptitudini[11].

De aceea, vocația nu se cunoaște chiar din faza copilăriei. Copilul vine pe lume doar cu unele aptitudini individuale, dar nu cu o vocație certă și precisă, bine definită. Sunt rare cazurile de vocații precoce certe, care să se manifeste și să se impună de timpuriu, cum s-a întâmplat, de exemplu, în domeniul artelor, cu W.A. Mozart sau cu George Enescu. După datele cercetărilor psiho-pedagogice, până la vârsta de 11-12 ani nu se conturează la elevi interese evidente pentru profesii. De regulă, vocațiile încep să se contureze la vârsta pubertății, vârsta crizei de creștere a omului (aproximativ între 11-15 ani) și se hotărăsc în epoca adolescenței (între 18-20 de ani), când se pun începuturile de formare a personalității[12]. Atunci se definesc, se cristalizează și se evidențiază mai precis înzestrările sau aptitudinile vocaționale reale, iar tânărul îmbrățișează tocmai ramura de muncă, profesia ori arta spre care deprinderile sau aptitudinile vocaționale, talentele înnăscute, precum și direcția de muncă sau

---

[10] Paul POPESCU-NEVEANU, *Dicționar de Psihologie*, p. 776.
[11] C. BOTEZ, *Orientarea profesională*, p. 107.
[12] C. RĂDULESCU-MOTRU, *Vocația, factor hotărâtor...*, pp. 5, 107.

de artă spre care trebuie să se îndrepte tinerii în viitor. De altfel, orice om primește de la natură dispoziții vocaționale diverse și adesea multilaterale, îndreptate spre mai multe direcții, care se revarsă ca o floră luxuriantă; fondul ereditar al omului are adică, de obicei, un caracter polivalent. În copilărie predispozițiile au un caracter mai general, nediferențiat, sensul dezvoltării aptitudinilor nefiind încă de la început precis determinat; acestea reprezintă doar o forță latentă, necanalizată într-un anumit sens. De regulă, aptitudinile se dezvoltă și se recunosc în decursul activității care solicită exercitarea sau funcționarea lor[13].

Fiecare dintre însușirile psiho-fizice, luată separat, reprezintă o aptitudine simplă; dar pentru desfășurarea unei activități este necesar un număr mai mic sau mai mare de aptitudini simple, care alcătuiesc o aptitudine complexă. În perspectivă psiho-socială, în cadrul acestei aptitudini complexe, se realizează o organizare ierarhică a aptitudinilor elementare componente, sau a „rolului" prin care se exprimă o personalitate, cel principal având rangul de „rol-pilot", iar celelalte rămânând subordonate, auxiliare sau inhibate. De aceea, vocația a mai fost definită și ca „*expresie sau rațiune de a fi a unei anumite structuri ierarhice a personalității orientate către atingerea unui țel*"[14]. Când îmbinarea fericită a aptitudinilor complexe face posibilă creația de valori noi și originale, avem de-a face cu talente, iar forma cea mai înaltă de dezvoltare a aptitudinilor, care se traduce prin creații de importanță excepțională pentru viața societății, pentru progresul tehnic, științific și cultural al omenirii, este ceea ce numim geniu[15].

Rolul cel mai important în canalizarea vocației îl are școala, ea constituind singurul cadru organizat care dă elevului putința de a-și cunoaște și valorifica aptitudinile pe

---

[13] M. BEJAT, S. MARCUS, G. NEACȘU, *Formarea și dezvoltarea aptitudinilor...*, pp. 79-80.

[14] Paul POPESCU-NEVEANU, *Dicționar de Psihologie*, p. 776.

[15] Paul POPESCU-NEVEANU, *Dicționar de Psihologie*, p. 778.

baza cărora își va alege profesia. În școală, sarcina principală în acest sens o are psihologul ajutat de toate cadrele didactice. Abia la sfârșitul studiilor de liceu (după 18 ani) elevul are posibilitatea alegerii ferme a căilor de specializare ulterioară, adică să facă în chip matur actul deciziei vocaționale[16]. Ei devin atunci conștienți de a fi în posesia unui capital de înzestrări naturale, de a cărui utilizare sunt răspunzători, ca lucrătorii din pilda evanghelică a talanților (*Matei* 25, 14; *Luca* 19, 11). De aceea, unii filosofi și psihologi contemporani definesc vocația ca o „*chemare către o anumită activitate sau spre îndeplinirea unei misiuni sociale, întemeiată pe conștiința propriilor aptitudini și pe răspunderea privind valorificarea lor*”[17]. Și atunci când voința fiecăruia, posibilitățile intelectuale și materiale, condițiile de mediu și împrejurările favorabile ajută cultivarea și întărirea dispozițiilor vocaționale reale, iar tânărul îmbrățișează tocmai ramura de muncă, profesia ori arta indicată de ele, atunci el ajunge ceea ce numim în general un *om de vocație*.

Cei care s-au ocupat cu studiul psihologic al vocației descriu astfel caracterele omului de vocație, în general. Mai întâi există la aceștia o adaptare perfectă la natura și condițiile specifice ale activității profesionale; cu alte cuvinte, este necesară o corelație perfectă între personalitatea muncitorului și profesia pe care o exercită sau acordul particularităților individuale cu exigențele psiho-fizice ale profesiei îmbrățișate[18]. De aceea, după psihologia contemporană, vocația înseamnă acordul perfect al preferințelor sau intereselor manifestate de un tânăr cu aptitudinile sale individuale și ea constituie condiția optimă pentru punere în valoare a tuturor resurselor persoanei în cauză[19].

---

[16] M. BEJAT, S. MARCUS, G. NEACȘU, *Formarea și dezvoltarea aptitudinilor...*, pp. 86-88.
[17] Paul POPESCU-NEVEANU, *Dicționar de Psihologie*, p. 776.
[18] V. ȚÂRCOVNICU, V. POPEANGĂ, *Pedagogia Generală*, pp. 398-400.
[19] C. BOTEZ, *Orientarea profesională*, p. 104.

În al doilea rând, la omul de vocație se realizează consacrarea integrală, benevolă și conștientă a întregii sale personalități și a tuturor puterilor sale de lucrul profesiei alese; el manifestă dragoste dezinteresată unită cu tenacitate și perseverență, originalitate unită cu stilul cerut de mediu, conștiinciozitate și sentimentul de răspundere față de viitor. Filosoful român C. Rădulescu-Motru accentua sensul social-altruist și totodată caracterul original, creator și inovator al muncii omului de vocație. Omul de vocație – spunea el – muncește oarecum sub perspectiva judecății viitorului. Pe când simplul profesionist muncește stimulat exclusiv de interesul propriu, cel de vocație se identifică întru totul cu scopul muncii sale și se gândește la cei ce îl vor judeca mai târziu. El se caracterizează prin uitare de sine și apare ca un pasionat al muncii, făcut să trudească nu numai pentru sine, ci și pentru alții, pentru societate, pentru binele obștesc. Omul de vocație își desfășoară munca de obicei în cadrul unei singure profesii, persistând în ea, dar depășind și înnoind acest cadru. De cele mai multe ori el toarnă un tipar nou de profesie, potrivit aptitudinilor sale, atunci când tiparele vechi ale profesiei nu i se mai potrivesc, creând noi profesii sau ramuri de muncă, cerute de progresul tehnic, cultural sau social.

Vocația înnobilează deci și face să progreseze munca profesională. Omul de vocație este original și totdeauna atras spre opere de durată și de valoare, este un creator, care îmbogățește societatea cu opere originale și de valoare durabilă, folosind la maximum dispozițiile naturale cu care este înzestrat[20].

La noi în vechime, oamenii socotiți de vocație erau de fapt excepții rare, deoarece societatea nu oferea condiții favorabile de dezvoltare a înzestrărilor vocaționale decât unui număr restrâns de tineri, proveniți de regulă dintre cei ce dispuneau de mijloacele materiale necesare pentru

---

[20] C. RĂDULESCU-MOTRU, *Vocația, factor hotărâtor...*, passim.

școlarizarea și educarea lor. Dar în societatea actuală, în care învățământul a devenit general, gratuit și obligatoriu și în care asistăm la o adevărată „mutație profesională" prin apariția de noi profesii și schimbarea necontenită a profilului celor vechi, depistarea și cultivarea talentelor, a aptitudinilor și a posibilităților psihofizice ale tuturor tinerilor de vârstă școlară constituie unul dintre obiectivele principale ale procesului de învățământ, o sarcină de căpetenie a școlii de toate gradele, ca instituție socială chemată să valorifice potențialul creator al națiunii[21]. Trei sunt, în general, criteriile de care se ține seamă în alegerea profesiunii: a) aptitudinile de care dispune fiecare tânăr; b) cunoașterea aptitudinilor care sunt necesare pentru diferitele ramuri de muncă; c) cerințele sociale (nevoile economiei naționale, ale științei, culturii)[22].

III. *Importanța vocației*

Din cele spuse până acum reiese limpede importanța vocației în general, ca factor hotărâtor în dezvoltarea industrială, economică și spirituală a societății, în cultura popoarelor și în progresul general al omenirii. De felul în care este înțeleasă, aleasă, pregătită și exercitată profesia, atârnă în cea mai mare măsură cantitatea și calitatea roadelor muncii profesionale. De aceea, în organizarea învățământului de toate gradele din țara noastră se pune atât de mare preț pe vocații, pe selecția și orientarea profesională, pe pregătirea adecvată a fiecăruia în vederea prestării unei anumite munci și totodată pe specializare[23].

Precum am mai spus, viața omului de vocație apare ca desfășurându-se la porunca unei chemări, iar originalitatea

---

[21] V. ȚÂRCOVNICU, V. POPEANGĂ, *Pedagogia Generală*, pp. 398, 418.

[22] M. BEJAT, S. MARCUS, G. NEACȘU, *Formarea și dezvoltarea aptitudinilor...*, p. 80; C. BOTEZ, *Orientarea profesională*, pp. 107-109.

[23] Pr. Gheorghe POPESCU-ȚÂNȚĂRENI, „Profesia și vocația...", p. 328.

lui constă tocmai în faptul că își înțelege chemarea[24]. E știut că, în orice domeniu de activitate, omul de vocație se identifică cu profesia sa; el muncește nu silit sau constrâns de cineva, ci din dragoste dezinteresată pentru munca lui, dintr-un impuls firesc spre ramura de muncă pe care și-a ales-o de bună voie. „*Vocația este inseparabilă de muncă, iar munca intensă și entuziastă este expresia socială a vocației*”[25].

Munca profesională devine pentru omul de vocație o necesitate vitală și un izvor de bucurii, iar randamentul muncii lui este mult superior, atât cantitativ cât și calitativ, în comparație cu al simplilor profesioniști. Vocația aduce întregirea muncii individuale și o transformă într-o operă de valoare socială; munca desfășurată pe baza vocației este deasupra intereselor egoiste; ea răspunde unei necesități sociale, de unde rezultă pe de o parte mulțumirea lăuntrică a celui ce muncește, iar pe de alta, foloase incontestabile pentru colectivitate. Simplul profesionist este stimulat în muncă de regulă de interesele personale sau egoiste; mai curând sau mai târziu el ajunge la rutină, la lipsă de interes și de pasiune pentru munca lui, pentru specializare. Dimpotrivă, la omul de vocație munca este o prelungire a individului, o întregire și o desăvârșire a personalității lui; prin ea, acesta „se realizează” ca individ și totodată ea constituie un mod fericit de integrare socială.

La omul de vocație munca este mai ușoară, mai plăcută și mai eficientă, adică mai rodnică în rezultate[26]. Marile personalități, creatorii de valori spirituale și materiale, înnoitorii și inventatorii, promotorii progresului științific, social, spiritual și tehnic al omenirii se recrutează de regulă dintre oamenii de vocație.

---

[24] C. RĂDULESCU-MOTRU, *Vocația, factor hotărâtor...*, p. 85.

[25] Pr. I.G. COMAN, „Vocația și pregătirea pentru preoție”, în: *Studii Teologice*, VI (1954), 5-6, p. 268.

[26] C. RĂDULESCU-MOTRU, *Vocația, factor hotărâtor...*, pp. 8-9, 28; cf. C. BOTEZ, *Orientarea profesională*, p. 100.

IV. *Vocația pentru preoție. Caracteristici*

Și pentru preoție există o vocație specială, așa cum există talente naturale sau aptitudini vocaționale înnăscute pentru alte îndeletniciri, funcțiuni sau arte, ca de exemplu pentru muzică, pentru profesorat sau medicină, pentru inginerie sau arhitectură[27].

Pastoraliștii împart de obicei vocația sau chemarea pentru preoție în două aspecte sau variante: chemarea obiectivă și chemarea subiectivă.

Chemarea obiectivă este chemarea exterioară, din partea lui Dumnezeu sau a Bisericii. Ea poate fi de două feluri, după modul în care se realizează:

a) Extraordinară (neobișnuită sau supranaturală), rezervată marilor personalități chemate sau indicate de-a dreptul de către Dumnezeu Însuși, pentru misiuni epocale din istoria religioasă a omenirii, cum au fost, de exemplu, la vremea lor, Moise și profeții Vechiului Testament, Sfinții Apostoli în general și în special Sfântul Apostol Pavel (*Romani* 1, 1: *„Pavel, rob al lui Iisus Hristos, chemat de El apostol [...]”*).

b) Ordinară (naturală sau obișnuită), adică învestirea cu darul preoției prin hirotonie, deci prin intermediul înaltei ierarhii bisericești. Hirotonia este încununarea vocației subiective, dezvoltată prin pregătire[28]. Despre acest fel de chemare vorbește Sfântul Apostol Pavel, când spune: *„Nimeni nu-și ia singur cinstea aceasta, ci dacă este chemat de Dumnezeu după cum și Aaron”* (*Evrei* 5, 4)[29].

Cât privește *vocația subiectivă*, psihologică sau propriu-zisă, este vocația în sensul curent al cuvântului, adică

---

[27] Vocația pentru preoție nu este unul și același lucru cu *vocația religioasă*, așa cum o concepe și o descrie filosoful român C. RĂDULESCU-MOTRU, *Vocația, factor hotărâtor...*, pp. 77 și urm, nota 1.

[28] Pr. I.G. COMAN, „Vocația și pregătirea...”, p. 240.

[29] Cf. Pr. Petre VINTILESCU, *Preotul în fața chemării sale de păstor al sufletelor*, București, 1935, p. 71.

o înclinație firească sau o predispoziție lăuntrică înnăscută spre preoție, o predilecție sau atracție puternică spre slujba preoției, o înzestrare naturală de la Dumnezeu, dobândită prin naștere, care angajează întreaga noastră ființă și se dovedește prin aptitudinile cerute pentru îndeplinirea acestei sfinte misiuni. Într-o formă superioară ea se manifestă chiar ca o necesitate organică sau un impuls interior, un fel de putere mai presus de noi, care ne împinge în chip spontan și irezistibil spre slujirea lui Hristos. Filosoful german Fichte a descris vocația ca pe o participare a omului de bunăvoință la desăvârșirea lumii nevăzute a voinței divine; ea trece peste timp, peste spațiu, peste tot ce e sensibil[30]. În acest sens, vocația subiectivă constituie un fel de alegere sau predestinare naturală către preoție; Dumnezeu Însuși își alege și indică pe viitorii Săi slujitori, sădind în ei o scânteie, care va crește prin consimțământul celor chemați. „*Vocația aparține deci voinței dumnezeiești, iar sufletul care o primește răspunde acestei inițiative, ajutat de har. Harul dezvoltă vocația și puterile sufletului până la a face din acesta un vas fericit pentru chemarea de sus. Încetul cu încetul, vocația devine conștientă, se transformă în putere personală și se manifestă prin dorințe, înclinări, cuvinte și atitudini care denotă o desăvârșită libertate de voință*”[31].

Care sunt *semnele vocației pentru preoție*, sau cum se manifestă și cum se poate recunoaște ea? Precum am spus, predispozițiile înnăscute sau înclinațiile vocaționale abia se pot întrezări la vârsta copilăriei. Ele apar mai distinct și se pot identifica mai precis numai la vârsta pubertății. În această epocă se manifestă deci și semnele certe ale vocației pentru preoție, ca de exemplu: o fire sentimentală plină de afectivitate și de o delicată atenție față de oameni și animale, înclinare spre meditație, interiorizare și sobrietate, religiozitate

[30] C. RĂDULESCU-MOTRU, *Vocația, factor hotărâtor...*, pp. 4-5.
[31] Pr. I.G. COMAN, „Vocația și pregătirea...”, p. 261.

sau evlavie, tradusă în plăcerea de a se ruga, în dragostea pentru frecventarea bisericii și a sfintelor slujbe, respectarea poruncilor morale și a practicilor religioase, interes pentru cântările bisericești, respect și atașament față de slujitorii Bisericii și față de lucrurile sfinte etc. Tânărul care dovedește astfel de însușiri, după expresia populară, „calcă" sau „trage a popă".

Referindu-se la tinerii studenți teologi, cărora se adresa într-o cuvântare la deschiderea cursurilor Institutului Teologic din București, patriarhul Justinian Marina adăuga, pe lângă calitățile enumerate mai sus, și altele, ca de exemplu: altruismul și iubirea aproapelui, stăpânirea de sine, smerenia, decența în vorbe și fapte, iubirea de părinți și cultul discret al învățătorilor și al profesorilor[32].

Familia este de fapt mediul sau cadrul natural în care apar și se constată pentru prima oară vocațiile, măcar în embrion. În familie se pun pentru prima dată întrebările fundamentale în legătură cu orientarea profesională de viitor a copilului: ce vrea să devină el, ce muncă îi place mai mult, sau ce profesie ar dori să îmbrățișeze[33]? Părinții sunt deci cei dintâi datori să constate vocația spre preoție a copiilor lor și să o facă cunoscută preotului. La rândul lui, preotul este dator să identifice, să verifice, să încurajeze și să promoveze aceste vocații, oferindu-le un exemplu de viață prin conduita și activitatea sa și dirijându-le la vreme spre școlile clericale, în vederea formării și recrutării viitorilor păstori de suflete. Este una dintre datoriile cele mai elementare ale preotului de enorie. El nu se poate dezinteresa de urmașii săi întru preoție, de a căror pregătire și calitate atârnă în mare parte viitorul și destinul Bisericii însăși; de aceea el trebuie să recruteze și să îndrume spre școlile bisericești pe acei tineri

---

[32] † JUSTINIAN MARINA, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Apostolat Social*, vol. VI, Bucureşti, 1958, pp. 8-9.

[33] V. ȚÂRCOVNICU, V. POPEANGĂ, *Pedagogia Generală*, p. 401.

care manifestă aptitudini și înclinații sincere, certe și vădite pentru preoție. În chipul acesta, preoțimea Bisericii noastre își îndeplinește una dintre datoriile ei și anume grija pentru asigurarea unei succesiuni vrednice la fiecare altar ortodox, trimițând școlilor teologice *„copii cu minți luminate, cu purtări frumoase, cu voci plăcute”*[34].

Verificarea și promovarea sau cultivarea vocației se face apoi în continuare, în școală. Profesorii și educatorii elevilor din seminarii și ai studenților din institutele teologice sunt și ei datori să încurajeze și să dirijeze promovarea înclinației către preoție a ucenicilor lor. În școlile teologice tinerii de vocație se disting ușor de ceilalți, printr-o purtare consecventă și printr-un stil de viață, un fel de a fi, în care se poate recunoaște fără greutate pecetea religiozității și a vieții curate din faza copilăriei[35]; ei se disting însă, în același timp, și printr-o deosebită râvnă în însușirea pregătirii profesionale pentru preoție.

Mai târziu, vocația pentru preoție devine mai clară, mai vie și mai conștientă, manifestându-se mai ales sub forma unei idei mai precise despre valoarea și vrednicia preoției, și despre responsabilitatea acestei sfinte misiuni. După îmbrățișarea preoției, vocația se concretizează și se traduce printr-o viață virtuoasă și vrednică de un adevărat păstor de suflete; seriozitatea ei se verifică atunci treptat, mai ales prin dragostea, râvna și devotamentul pus în îndeplinirea conștiincioasă a datoriei. Vocația reală face din preot un om ireproșabil, *„exemplu frumos pentru toți, gata de a învăța pe oricine, iubitor de străini, mângâietor al celor întristați, milostiv cu săracii, nebețiv, nebătăuș, neiubitor de câștig rușinos, blând”*, așa cum descrie Teofan al Niceei pe preotul exemplar din vremea lui[36].

---

[34] † JUSTINIAN MARINA, „Cuvânt către clerul Capitalei”, în: *Apostolat Social*, vol. VI, 1958, pp. 388-389.

[35] Pr. Nicodim BELEA, *Calea către preoție*, Sibiu, 1946, p. 12.

[36] SF. TEOFAN AL NICEEI, *Despre preoție*, 7, în *PG*, t. CL, col. 349 C, *apud* Pr. I.G. COMAN, „Vocația și pregătirea...”, p. 242.

V. Vocația – criteriu pentru alegerea și promovarea candidaților la preoție

Și în preoție, ca în toate domeniile de activitate, vocația – înțeleasă ca o atracție sau înclinație naturală, cu care omul vine pe lume, pentru slujba aceasta – este cea dintâi condiție și garanție a succesului în misiunea preoțească. Ea constituie un fel de concurs sau ajutor supranatural, adăugat de Dumnezeu Însuși, la puterile naturale ale omului și la eforturile lui, spre a le face roditoare, a i le întări și a i le spori. „*Nu că de la noi înșine suntem destoinici să cugetăm ceva ca de la noi înșine, ci destoinicia noastră este de la Dumnezeu*", spune Sfântul Apostol Pavel, exprimând această idee (2 *Corinteni* 3, 5). Cine are deci această vocație, cine a fost făcut pentru preoție, va avea o mare șansă de succes în îndeplinirea misiunii lui; cel ce nu o are va avea mai puține șanse de izbândă, îndeplinirea conștiincioasă a datoriei lui constituie pentru orice preot de adevărată vocație cea mai aleasă plăcere și cea mai mare fericire.

În tot cazul, vocația subiectivă, în sensul ei de *chemare* din partea lui Dumnezeu, nu poate fi înlocuită cu *capacitatea* pentru preoție, cum pretind unii teologi și pastoraliști catolici[37]. Căci „capacitatea" înseamnă numai suma virtualităților sau posibilităților naturale de care dispune un tânăr și care vor deveni forțe reale pentru lucrarea preoțească numai prin pregătirea sau perioada de ucenicie pentru preoție, de care va fi vorba mai departe. Ce rezultă de aici? Rezultă că toți acei factori cărora le revine în chip natural sarcina de a selecta și a promova adevăratele vocații adică părinții copiilor, preoții de enorie, profesorii și educatorii din școlile teologice, cât și factorii de conducere și de răspundere ai Bisericii trebuie să încurajeze, să îndrume și să promoveze în preoție numai (sau în primul rând) pe acei tineri mânați spre această misiune de

---

[37] J. LAHITTON, *La vocation sacerdotale. Traité théorique et practique*, Paris, [5]1932.

un real și sincer imbold lăuntric și să înlăture pe cei ce nu simt această chemare și vin spre preoție mânați doar de diverse interese sau scopuri străine de preoție. Identificarea sau descoperirea, ajutorarea și promovarea adevăratelor vocații pentru preoție ar avea o importanță fundamentală în recrutarea și selecționarea unor preoți vrednici și capabili, ceea ce ar avea consecințe incalculabile și ar fi un mare câștig, nu numai pentru Biserică, ci și pentru țară. De aceea, atât fișele cât și dosarul personal al fiecărui elev și student, cât și diploma de absolvire a actualelor școli teologice (seminarii și institute) înregistrează nu numai măsura în care fiecare candidat la preoție și-a însușit cantitativ cunoștințele de ordin intelectual, necesare pentru preoție, ci și înclinarea sau vocația lui către preoție, dovedită sau constatată mai ales din comportarea candidatului sau din alte manifestări[38]. Căci aceasta contează uneori mai mult, în recrutarea viitorilor preoți, decât cantitatea cunoștințelor acumulate în perioada pregătirii școlare. Se întâmplă uneori că nu toți studenții care excelează la studiu și învățătură devin și cei mai buni preoți, iar unii dintre cei „slabi la carte" compensează cu prisosință această lipsă prin aptitudinile lor spre preoție, prin curăția și seriozitatea vieții lor morale, prin cumințenie și sârguința lor spre desăvârșire, prin dorința lor de a fi de folos oamenilor, prin altruismul și spiritul lor de devotament și sacrificiu.

Cei dintâi care greșesc când este vorba de recrutarea și selecționarea adevăratelor vocații pentru preoție sunt acei părinți care, din cine știe ce ambiții sau interese străine de acelea ale Bisericii, țin morțiș să facă din copiii lor preoți, cu toate că aceștia nu sunt nici pe departe buni pentru așa ceva. *„Ținând seamă de faptul că toate profesiile își au un rol egal în viața socială și că nici o profesie nu este mai valoroasă ori mai puțin valoroasă decât alta, fiecare părinte de copii ar trebui*

---

[38] Articolele 4-5 din *Regulamentul pentru numirea şi transferarea clerului din parohii*, în vol *Legiuirile Bisericii Ortodoxe Române*, Bucureşti, 1953, p. 314.

să înțeleagă, și el, că cea mai bună profesie pentru copiii lui nu este decât aceea care corespunde aptitudinilor și aspirațiilor lor, și numai spre aceea să-i orienteze, iar nu spre alta"[39]. Orice muncă cinstită, făcută corect și conștiincios, are o funcție socială și onorează pe cel care o exercită[40].

În al doilea rând, o mare răspundere pentru calitatea celor admiși la preoție o poartă factorii de răspundere ai învățământului teologic, și mai ales profesorii și educatorii din școlile pentru pregătirea clerului, însărcinați să facă actul de selecție profesională a candidaților la examenul de admitere în seminarii și în institutele teologice. În cursul examenelor, aceștia trebuie să cearnă cu sită deasă, cu onestitate și obiectivitate, pentru a identifica și a admite numai pe candidații cei mai indicați și mai capabili pentru preoție. Presupunând că toți cei ce se prezintă la aceste examene sunt deja bine și conștiincios aleși mai dinainte de către părinți și de către preoții de parohie care i-au recomandat, le rămâne profesorilor din comisiile de examen sarcina, plină de răspundere, de a face o triere severă a candidaților, mai ales pe baza pregătirii lor școlare; având în vedere că preoția nu poate fi încredințată unor mediocrități intelectuale.

În ultima linie, factorii de conducere ai Bisericilor sunt cei ce poartă răspunderea cea mai gravă în selectarea și promovarea candidaților la preoție după meritele și pregătirea lor. Preoția nu este o slujbă ca oricare alta, sau care ar putea fi încredințată oricărui prim venit. *„Vei unge pe acela pe care ți-l voi spune Eu"*, spune Dumnezeu lui Samuel, când era vorba de alegerea succesorului său la conducerea poporului ales (*1 Regi* 16, 3). De aceea, Sfântul Apostol Pavel făcea atent pe ucenicul său Timotei, episcop în Efes, relativ la hirotonie: *„Nu-ți pune mâinile degrabă pe nimeni, nici nu te face părtaș la păcatele altora"* (*1 Timotei* 5, 22).

---

[39] Pr. Gheorghe Popescu-Ţânţăreni, „Profesia şi vocaţia…", p. 334.
[40] V. Ţârcovnicu, V. Popeangă, *Pedagogia Generală*, p. 397.

Sfântul Ioan Gură de Aur avea cuvinte foarte aspre la adresa acelora care, la recrutarea clericilor, nu țin seamă de această condiție fundamentală pentru intrarea în preoție. „*Noi suntem de vină* – spunea el – *noi, care pângărim preoția, atât cât atârnă de noi, cu atâtea întinăciuni, încredințând-o la întâmplare unor oameni, care, fără să-și cunoască bine mai dinainte propriul suflet și fără să se uite ce lucru mare este preoția, primesc în grabă hirotonia, dar când pun în practică îndatoririle preoției, întunecați de nepriceperea lor, încarcă cu nenumărate păcate pe credincioșii încredințați lor spre păstorire*”[41]. Alegerea și primirea la întâmplare a celor care se îmbulzesc către preoție este, după același Sfânt Părinte, cea dintâi și cea mai mare sursă de probleme pentru Biserica lui Hristos.

Dar cea mai mare vină își agonisesc în primul rând înșiși aceia care dau buzna spre preoție fără să aibă nici vocația și nici pregătirea necesară. Nimeni nu își poate cunoaște mai bine propriul suflet și deci vocația pentru preoție decât acela care aspiră către preoție. Acesta trebuie să se examineze bine pe sine însuși și să facă din aceasta o gravă problemă de conștiință, punându-și întrebarea: sunt eu sau nu vrednic să intru în preoție? Nici dorința de parvenire, nici tentația pentru satisfacțiile de ordin material ale preoției, nici vanitatea sau orgoliul părinților de a-și vedea copilul preot, nici constrângerea împrejurărilor externe și nimic altceva nu trebuie să determine pe cineva a îmbrățișa preoția dacă el însuși simte că nu are dragoste, înclinare sau vocație pentru această sfântă și grea misiune. Sfântul Ioan Gură de Aur spune că cei ce au intrat în preoție fără să fie vrednici de ea, nu au nici o scuză, chiar dacă au fost îndemnați sau constrânși de alții să primească hirotonia.

„*Aceștia, după părerea mea* – spune el – *nu trebuia să se uite la cei ce îi chemau sau îi sileau, de ar fi fost mii și mii, ci mai*

---

[41] Sf. Ioan Gură de Aur, *Despre preoție*, III, 10, trad. Pr. D. Fecioru, în: *Biserica Ortodoxă Română*, LXXXIV (1957), 10-11, p. 951.

întâi să-și fi cercat sufletul lor, să fi cercetat cu de-amănuntul toate și numai după asta să fi dat ascultare celor ce îi sileau. Nimeni nu îndrăznește să spună că va zidi o casă, dacă nu-i arhitect; nimeni nu încearcă să se apropie de un bolnav, dacă nu cunoaște medicina; de i-ar împinge mulți cu sila, vor refuza și nu se vor rușina să-și mărturisească neștiința. Dar cel ce are să primească sarcina purtării de grijă de atâtea suflete nu se va cerceta mai întâi pe sine însuși? Va primi slujirea aceasta chiar dacă este cel mai nepriceput om, numai pentru că îi poruncește cutare, pentru că îl silește cutare, sau pentru ca să nu se supere cutare? Nu se aruncă oare, împreună cu cei ce l-au silit, într-o vădită primejdie? Înainte ar fi putut să se mântuie, dar așa pierde și pe alții împreună cu el. De unde mai poate nădăjdui mântuire? De unde mai poate dobândi iertare? Cine va mijloci pentru mine la dreapta judecată? Poate cei ce mă silesc acum și mă trag cu forța? Dar pe aceștia cine-i va mântui la vremea înfricoșătoarei judecăți? Că și ei au nevoie de alți mijlocitori, ca să scape de focul cel veșnic"[42].

Cel ce va vrea să facă din preoție o simplă carieră sau un mijloc de existență ca oricare altul, acela nu va fi niciodată un bun păstor, ci un „slujbaș", care nu intră în staulul oilor prin ușă, ci sare pe aiurea și nu vine cu gândul să păstorească turma, ci numai să o exploateze în beneficiul personal (cf. *Ioan* 10, 1). Acela se va pierde nu numai pe sine, ci va fi pricină de osândă și pentru alții. În orice ramură de muncă este o mare nenorocire să fii sub nivelul sarcinii sau funcției tale, sau să te simți inapt pentru ea; în astfel de condiții munca profesională este de la început, ori devine cu timpul, din ce în ce mai grea, mai plictisitoare și mai nerodnică sau fără spor. Această nenorocire este și mai mare atunci când este vorba de misiunea preoțească. Un preot fără vocație ocupă în ogorul Bisericii un loc care nu îi aparține de drept, pe care l-a uzurpat și care

---

[42] Sf. Ioan Gură de Aur, *Despre preoție*, IV, 1, trad. Pr. D. Fecioru, în: *Biserica Ortodoxă Română*, LXXXIV (1957), 10-11, p. 968.

poate că se cuvenea altuia, făcut pentru slujirea Domnului. Dacă se va strădui, ori dacă va avea bunăvoință, el va izbuti să ajungă cel mult un bun slujbaș sau funcționar, dar nu un slujitor, un „alter Christus”[43] și nu va avea niciodată elanul, însuflețirea, dragostea și entuziasmul în împlinirea datoriei, pe care le dovedește preotul de adevărată vocație.

De aceea, Sfântul Grigorie Teologul osândește și el foarte aspru pe cei care sunt atrași spre preoție numai din dorința de a face din ea un izvor de câștig și de huzur. Vorbind despre unii preoți din vremea lui, el spune că aceștia „*se înghesuie și se îmbulzesc în jurul sfintei mese ca și cum ar socoti că preoția nu-i chip de virtute, ci mijloc de trai, nu-i slujire plină de răspundere, ci domnie fără îndatoriri*”[44]. Iar Fericitul Augustin spunea că pe cei ce se înghesuie spre diaconie, preoție și episcopat, fără ungere din partea lui Dumnezeu (fără vocație), îi va ajunge aceeași pedeapsă ca și pe leviții Core, Datan și Abiron, care au fost înghițiți de vii în pământ, pentru că au îndrăznit să revendice preoția, rezervată fiilor lui Aaron (cf. *Numerii* 16)[45].

VI. *Vocație și pregătire. Factorii și mijloacele pentru promovarea și dezvoltarea vocației*

Prin cele ce am spus până acum despre vocație ca și criteriu fundamental pentru alegerea și promovarea păstorilor de suflete nu am vrut să spunem că vocația ar fi ea singură suficientă pentru a promova sau a recomanda pe cineva în preoție. Ea constituie numai talantul dăruit de Dumnezeu omului, care trebuie fructificat și înmulțit prin adaosul străduinței personale, iar nu îngropat în pământ, cum a făcut sluga cea

---

[43] N. BRÂNZEU, „Păstorul și turma (Hodegetica)”, în: *Teologia Pastorală*, vol. I, Lugoj, 1930, p. 30.

[44] SF. GRIGORIE TEOLOGUL, *Despre preoție* (*Cuvânt apologetic despre fuga sa de preoție*), 8, trad. Pr. D. Fecioru, în: *Biserica Ortodoxă Română*, LXXXVI (1968), 1-2, p. 131.

[45] *Sermo 98 de tempore*, în *PL*, t. XXXIX, col. 1804.

leneșă din parabola evanghelică (*Matei* 25, 14 și urm). Așa cum nici talentul nu face el singur pe artist, ci trebuie cultivat prin muncă, tot așa și vocația pentru preoție. Oricât de puternică ar fi vocația de la natură, fără pregătire ea nu este suficientă pentru asigurarea succesului în pastorație; ea este doar o sămânță, care poate crește, se poate întări sau dezvolta prin studiu, rugăciune și meditație, mai ales atunci când este ajutată și de un mediu favorabil, de adevărată trăire religioasă: *„siliți-vă cu atât mai vârtos să faceți temeinică chemarea și alegerea voastră, căci, făcând acestea, nu veți greși niciodată”*, ne îndeamnă Sfântul Apostol Petru (*2 Petru* 1, 10).

E adevărat că vocațiile puternice, excepționale, se realizează uneori și fără concursul, ba chiar în ciuda împotrivirii mediului înconjurător sau educativ[46], dar asemenea cazuri sunt extrem de rare. În general, vocația, ca și sămânța semănată pe ogor, trebuie ajutată, cultivată, prin muncă și voință personală, pentru a crește și a da roade. Dar după cum pentru rodirea seminței este de trebuință un ogor fertil, tot așa și pentru cultivarea vocației este necesar un mediu prielnic, ea depinzând și de seriozitatea instituției de învățământ în care candidatul la preoție își va face pregătirea pentru însușirea cunoștințelor profesionale necesare și totodată educația de viitor slujitor al Domnului[47]. *„Vocația preoțească nu poate rodi fără cultură, fără cultură integrală [...]. Vocația precede în general pregătirea, dar ea se precizează, se clarifică și se definitivează prin pregătire. De aceea, vocația trebuie să fie echipată cu o pregătire vrednică de ea, capabilă să pună în acțiune toate forțele și manifestările ei. Pregătirea constă atât în însușirea unui ansamblu de cunoștințe și practici profesionale, cât mai ales în angajarea și orientarea tuturor puterilor spirituale în slujba vocației”*[48].

---

[46] C. RĂDULESCU-MOTRU, *Vocația, factor hotărâtor...*, p. 6.
[47] C. RĂDULESCU-MOTRU, *Vocația, factor hotărâtor...*, p. 105.
[48] Pr. I.G. COMAN, „Vocația și pregătirea...”, pp. 249, 268.

Adesea, dintr-un minimum de vocație sau înzestrări vocaționale, cultivat printr-o muncă serioasă de pregătire adecvată, putem obține maximum de randament, și invers. Sămânța vocației pentru preoție sădită de Dumnezeu în om, se cere deci udată, îngrijită și cultivată, atât prin concursul factorilor educativi competenți, cât și prin efortul personal, muncă și strădanie, prin sârguința de a o dezvolta și desăvârși printr-o temeinică pregătire teoretică și practică, obținută în școlile teologice, prin studiu, și apoi prin lectură asiduă și prin voința de progres și desăvârșire, care nu trebuie să ne părăsească în tot timpul vieții. Fără o pregătire serioasă și continuă, preoția încetează a fi o misiune, un apostolat și coboară la nivelul unei simple profesii, ca oricare alta. *„Viața în Iisus Hristos și slujirea Sfintei Evanghelii imprimă pe fruntea și pe umerii slujitorului un sigiliu lesne de recunoscut, dar greu de agonisit”*[49].

În școlile teologice rolul de căpetenie în păstrarea, adâncirea și cultivarea vocației preoțești a tinerilor teologi îl au mai ales duhovnicii (îndrumătorii spirituali), acești sculptori, dălțuitori ai sufletelor de viitori preoți, de care la noi este atât de mare lipsă. Numai printr-o desăvârșită dragoste și înțelegere pentru sufletele tinere încredințate lor pot face duhovnicii aceasta. La fel și profesorii, care nu sunt numai „împărțitori de cunoștințe”, ci și educatori[50].

În învățământul de stat cultivarea aptitudinilor vocaționale începe, încă din primii ani ai școlii generale, prin activitățile din sânul cercurilor de studii și preocupări artistice, pe care elevii și le aleg singuri, iar mai târziu prin orele și zilele de muncă în laboratoare și ateliere școlare, prin vizitarea întreprinderilor, a fabricilor și a instituțiilor cu profilul preferat de fiecare, prin convorbiri cu specialiști de înaltă competență, prin lecturi personale din domeniul specialității alese,

---

[49] Gala GALACTION, *Jurnal*, vol. II, Bucureşti, 1977, p. 110.
[50] Pr. I.G. COMAN, „Vocația şi pregătirea... ”, pp. 261-262.

prin formarea și cultivarea deprinderilor și a practicilor profesionale etc[51]. Prin analogie, s-au recomandat, pentru cultivarea vocației preoțești, felurite mijloace, ca de exemplu: ucenicia pe lângă preoți experimentați și de aleasă reputație profesională și morală, sub conducerea cărora tinerii teologi lucrează mai ales în perioada vacanțelor mari, vizitarea bisericilor parohiale exemplar întreținute și frecventate de credincioși, vizitarea mânăstirilor cunoscute ca pepiniere de muncă și de adevărată viață duhovnicească, întâlnirile și convorbirile cu duhovnicii și cu părinții monahi îmbunătățiți, cercetarea monumentelor de istorie și de artă ale Ortodoxiei românești, pelerinaje la Locurile Sfinte, preocuparea constantă pentru problemele de viață religioasă și spirituală etc[52].

Contactul neîntrerupt cu duhovnicii școlilor teologice, spovedania și împărtășirea, rugăciunea deasă, fierbinte și stăruitoare, care este „plămânul vocației”[53], frecventarea regulată a serviciilor divine din biserici în zilele de sărbători, meditația și lectura cărților de pietate și de literatură cu subiecte din viața și lucrarea marilor păstori de suflete, a misionarilor celebri și a sfinților (între care și cei români), rămân însă mijloacele clasice și cele mai lesnicioase pentru cultivarea religiozității și a vieții spirituale în general, precum și a vocației preoțești în special[54].

VII. *Crizele în vocația sacerdotală. Vocații tardive*

Atât în cursul pregătirii școlare din instituțiile de învățământ teologic cât și după intrarea în cler, sub influența

---

[51] Vezi și aceste mijloace enumerate la V. ȚÂRCOVNICU, V. POPEANGĂ, *Pedagogia Generală*.

[52] Cf. Pr. I.G. COMAN, „Vocația și pregătirea...”, p. 263.

[53] Pr. I.G. COMAN, „Vocația și pregătirea...”, p. 246.

[54] A se vedea Pr. Ene BRANIȘTE, „Viața lăuntrică a preotului. Importanța ei în pastorație și mijloace pentru cultivarea ei”, în *Biserica Ortodoxă Română*, LXXIV (1956), 1-2, pp. 123-138.

negativă a mediului, a contactelor cu diverși oameni, a lecturilor pe care le face întâmplător sau a unor împrejurări defavorabile, candidatul la preoție – respectiv preotul tânăr sau de curând hirotonit – poate trece adesea prin momente critice, de criză în vocație, adică de eclipsare momentană, de slăbire sau chiar de stingere aparentă a vocației, ori a dragostei pentru preoție.

Aceste crize pot îmbrăca uneori forma unor îndoieli în puterile proprii; conștient de greutatea și de răspunderile misiunii preoțești, dar totodată și de lipsurile sau puținătatea puterilor sale, un tânăr scrupulos s-ar putea considera la un moment dat nevrednic sau inapt pentru preoție. Ce este de făcut atunci? Trebuie să ne lăsăm numaidecât pradă disperării ori să abandonăm preoția? Fără îndoială că nu! Cel ce trece prin asemenea crize trebuie să aibă în vedere că lipsurile și slăbiciunile noastre omenești pot fi împlinite prin prisosința *„Dumnezeiescului Har, cel ce totdeauna pe cele neputincioase le vindecă și pe cele cu lipsă le împlinește”*[55]. După cuvântul Sfântului Apostol Pavel, *„și Duhul vine în ajutor slăbiciunii noastre, căci noi nu știm să ne rugăm cum trebuie, ci Însuși Duhul Se roagă pentru noi cu suspine negrăite”* (*Romani* 8, 26). Încrederea în milostivirea și ajutorul lui Dumnezeu va sprijini pe un asemenea tânăr, ori pe preotul deja hirotonit, să biruiască momentele de criză și să ajungă (ori să rămână) un bun păstor[56]. Așa s-a întâmplat, de exemplu, cu Sfinții Ioan Gură de Aur și Grigorie Teologul; e știut că, la început, aceștia au fugit de preoție din pricina marilor ei răspunderi, temându-se că ei sunt nepregătiți și nevrednici pentru ea; ezitarea lor însemna de fapt un act de autocritică și scrupul serios de conștiință în fața măreției și a marilor răspunderi ale sarcinii

---

[55] Cf. *Arhieraticon*, Ed. Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1993, p. 79.

[56] Sf. Grigorie Teologul, *Despre preoţie* (*Cuvânt apologetic despre fuga sa de preoţie*), 113, trad. Pr. D. Fecioru, în: *Biserica Ortodoxă Română*, LXXXVI (1968), 1-2, pp. 162-163.

preoțești[57]. Dar intrând apoi în cler, după multe stăruințe din partea altora, au ajuns chiar episcopi și au cinstit și ilustrat sacerdoțiul creștin cum prea puțini au făcut-o, atât înainte de ei cât și după ei.

Sunt însă cazuri mai grave, când crizele în vocație se manifestă sub forma unor îndoieli în credință, a unei repulsii sau antipatii față de slujba preoțească, ori a unei atracții spre mirajul altor cariere, mai bine plătite, mai prețuite în mentalitatea socială a timpului, ori care oferă o libertate mai mare, o răspundere mai mică și satisfacții mai multe de ordin material etc. În asemenea cazuri, întreruperea studiilor teologice ori părăsirea preoției pentru astfel de motive echivalează cu o dezertare, o trădare a cauzei lui Hristos în lume. Sfântul Grigorie de Nazianz subliniază că pe cât de grea va fi răspunderea și osânda celor ce dau năvală spre preoție fără să aibă pregătirea și chemarea necesare, tot atât de aspră va fi pedeapsa celor ce fug de preoție din motive neîntemeiate, după ce s-au pregătit pentru ea. Acestora el le recomandă supunere, amintindu-le cuvintele lui Dumnezeu, spuse prin gura proorocului Osea: *„pentru că tu ai trecut cu vederea cunoașterea Domnului, Eu te voi da la o parte din preoția Mea”* (Osea 4, 6)[58]. Aceștia trebuie să-și amintească, de asemenea, și de cuvintele înțeleptului Solomon: *„Chematu-v-am, dar voi n-ați luat aminte! Întinsu-mi-am mâna și n-a fost cine să ia seama! Ci ați lepădat toate sfaturile mele și mustrările mele nu le-ați primit”* (*Pildele lui Solomon* 1, 24-25)[59]. Ca pildă avem pe Sfântul Ioan Gură de Aur, care putea ajunge un foarte bun avocat și urmaș al marelui retor Libanius, ca profesor de retorică; dar el nu s-a lăsat ademenit de mirajul succeselor și aplauzelor pe care le-ar fi putut recolta din belșug la bara

---

[57] Cf. Pr. I.G. COMAN, „Vocația și pregătirea…”, p. 259.

[58] SF. GRIGORIE TEOLOGUL, *Despre preoție* (*Cuvânt apologetic despre fuga sa de preoție*), 112-114, trad. Pr. D. Fecioru, în: *Biserica Ortodoxă Română*, LXXXVI (1968), 1-2, pp. 162-163.

[59] Cf. Pr. Petre VINTILESCU, *Preotul în fața chemării…*, pp. 77-78.

de avocat, ci a ales gloria, mai modestă și împreunată cu mai multă muncă și mai multe greutăți, a amvonului creștin, îmbrățișând preoția și punând calitățile sale retorice excepționale în slujba Evangheliei și a Bisericii creștine.

Momentele de criză, de îndoială, de slăbire sau eclipsare a interesului pentru preoție nu trebuie totdeauna socotite de către factorii de răspundere ai școlilor teologice ca motive de îngrijorare, de tulburare și de primejdie pentru cei în cauză. Ele pot fi trecătoare și cei în cauză revin. Ceva mai mult, uneori chiar această frământare, această nevoie de lămurire și de certitudine lăuntrică, pe care o presupun fenomenele de criză și frământările sufletești împreunate cu ele, constituie o dovadă că asupra celor în cauză acționează o putere deosebită, care îi face să nu fie mulțumiți de ei înșiși și să năzuiască spre o înțelegere superioară a rosturilor preoției și la certitudini desăvârșite în materie de credință și de viață religioasă. Unii ca aceștia nu trebuie să deznădăjduiască; ei pot fi socotiți, dimpotrivă, niște privilegiați, căci frământarea este de fapt o calitate a sufletelor alese, delicate și sensibile, știut fiind că furtunile mari ating în primul rând culmile munților și agită mai ales vârfurile copacilor celor mai înalți. „*Tu nu m-ai fi căutat, dacă nu m-ai fi găsit*" – spune Dumnezeu, în chip paradoxal, unor asemenea suflete (Blaise Pascal). Cel ce caută pe Dumnezeu are toate șansele să-L și găsească; acela crede în existența Lui fără să-și dea seama și tocmai această căutare constituie lucrarea tainică a lui Dumnezeu în adâncul sufletului[60].

Nu este deci de mirare și nici motiv de îngrijorare dacă astfel de cazuri se pot întâmpla și cu unii dintre cei ce au intrat în școlile teologice fără o vocație precisă pentru preoție sau fără prea multă convingere și tragere de inimă[61]. Pentru unii

---

[60] Cf. Diac. Emilian VASILESCU, „Meditații", în: *Glasul Bisericii*, XVI (1957), 6-7, pp. 369-371.

[61] La o statistică făcută mai demult la Institutul Teologic din Sibiu în această privință, din cei 22 de tineri înscriși în primul an de studii, numai patru

ca aceștia este foarte potrivit cuvântul Fericitului Augustin: „*Si non es vocatus, fac ut voceris!*” (*Dacă nu ești chemat, fă să fii chemat!*). Cu alte cuvinte: fă să fii chemat sau convertit prin voința ta, prin strădania ta, prin stăruința ta în muncă, în învățătură și în rugăciune, prin râvna ta de a deveni un bun preot și slujitor al lui Hristos! Și s-ar putea ca strădania ta să fie încununată de tot atâta izbândă ca și a celui cu vocație din naștere, căci, după cuvântul Mântuitorului, „*vântul suflă unde vrea*” (*Ioan* 3, 8).

În astfel de cazuri, o muncă sistematică și stăruitoare, o bună educație, inteligent dirijată, poate suplini, măcar în parte, lipsa vocației, o poate trezi și întări dacă ea preexistă în stare latentă, sau poate determina chiar o convertire, adică poate să provoace una din acele vocații tardive, care s-au manifestat adesea în cursul istoriei creștine. Sunt adică și cazuri când vocațiile se definesc ori se dezvăluie mai târziu, fiind stârnite sau provocate de împrejurări neobișnuite; vocațiile de acest fel apar mai ales în domeniul vieții religios-morale, după crizele de convertire[62]. În vatra sufletelor multor oameni, sub cenușa rece a aparențelor, zac uneori, în stare latentă sau amorțite, energii, calități și predispoziții naturale, care nu așteaptă decât un semnal, o scânteie sau un prilej pentru a ieși la iveală, pentru a fi trezite sau puse în lucrare și a se manifesta. Se poate ca cineva care în tinerețea lui n-a manifestat nici o dorință de a se face preot și n-a avut nici o pregătire specială în această direcție, să devină totuși un preot foarte bun la o vârstă înaintată. Aceștia sunt trimișii Domnului în vie din ceasul al unsprezecelea, care în fața lui Dumnezeu au aceleași merite și vor primi de la El aceeași plată ca și lucrătorii angajați din ceasul întâi (*Matei* 20, 1-16). Așa s-a întâmplat, de exemplu, cu Sfântul Ambrozie, ales

---

s-au declarat cu o vocație precisă și bine stabilită; 14 s-au declarat fără nici o vocație precisă, iar patru fără nici o vocație sau inapți pentru preoție (Pr. Nicodim BELEA, *Calea către preoție*, p. 6, nota 1).

[62] 62 Cf. C. RĂDULESCU-MOTRU, *Vocația, factor hotărâtor...*, p. 111.

episcop al Milanului la o vârstă destul de înaintată, după ce ilustrase cariera de avocat și pe cea politică, în calitate de guvernator consular; același este cazul cu Fericitul Augustin, convertit la vârsta de aproape patruzeci de ani și ajuns apoi preot și episcop, scriitor creștin fecund, mare teolog, predicator și apologet de o valoare inegalabilă în istoria creștinismului apusean[63].

Fără îndoială în astfel de cazuri lucrează de-a dreptul puterea Providenței, care face vase de cinste și își alege uneltele de lucru din vase care păreau de necinste (cf. *Romani* 9, 21 și. urm). Chemarea este atunci roada *convertirii* în sensul larg al cuvântului, adică a unei prefaceri sufletești bruște dar fundamentale și a unei schimbări totale în viziunea și orientarea restului vieții celor în cauză. Exemplul clasic în această privință ni-l oferă Sfântul Apostol Pavel, care, din cel mai aprig și înverșunat prigonitor al creștinilor, în urma minunii de pe drumul Damascului devine, prin chemare directă de sus, cel mai înflăcărat și zelos propovăduitor al Evangheliei și misionar al credinței creștine, umplând astfel, cu prisosință, locul gol lăsat de Iuda vânzătorul, cel chemat dintru început la apostolie și căzut apoi prin trădare. Așa orânduiește Providența: golurile ivite în posturile de lucru și de comandă ale Bisericii prin trădarea și dezertarea celor ca Iuda, Dumnezeu le umple prin chemarea extraordinară a unor personalități uriașe, de talia unui Pavel.

La începutul deceniului al treilea al secolului nostru, ieșirea din Biserica Ortodoxă Română a fostului preot Tudor Popescu de la biserica „Cuibul cu barză" din București a fost compensată cu prisosință prin apariția, în același timp, pe ogorul de lucru al Bisericii noastre, a marelui scriitor Gala Galaction (Grigore Pișculescu). După multe ezitări și frământări, acesta a fost hirotonit preot (la 8 septembrie 1922)

---

[63] Cf. Pr. I.G. COMAN, *Patrologie. Manual pentru studenții Institutelor teologice*, București, 1956.

punând în slujba Bisericii noastre nu numai marea sa reputație de scriitor, deja formată până atunci, ci și profunda sa convingere creștină și un zel preoțesc și misionar cu totul excepțional pentru vremea lui, purtând, cu cinste și demnitate, haina, barba și cisma preoțească chiar sub cupola Academiei Române, al cărei membru a fost.

Am vrea ca toți preoții noștri să poată spune, ca și el: *„Am îmbrăcat haina preoției lui Iisus Hristos dintr-o uriașă nevoie sufletească. M-am supus unei porunci atotcuprinzătoare”*[64].

SUPLIMENT BIBLIOGRAFIC (*lucrări necitate în note*)

1. ***, *Le prêtre dans l'éveil des vocations sacerdotales*, Paris, [4]1962;

2. Baur, Marguerite, *L'enfant qui sera prêtre*, Ed. Spes, Paris;

3. Bologa, L., *Psihologia vieții religioase*, Cluj, 1930;

4. Brachereau, L., *De la vocation sacerdotale*, Paris – Lyon, 1896;

5. Delbrel, J., *Bibliographie de la vocation, du recrutement sacerdotal et de la formation du clergé*, Paris, 1932;

6. Garrone, G.M., „Aux sources de la vocation”, în: *Vocation*, 1970, pp. 157-165;

7. Gibbons, (le Cardinal), *L'ambassadeur du Christ*, trad. Labb Andr, IV-ed., Paris, s.a., pp. 34-70;

8. Grimaud, Charles Abb, *Futurs prêtres*, Paris, [2]1931;

9. Massillon, Jean-Baptiste, *Discours sur la vocation à l'état ecclésiastique*, Lille, 1822;

10. Melia, E., „La vocation pastorale, au point de vue orthodoxe”, în: *Vocation*, 1968, pp. 326-356;

11. Mugnier, Francis (Labb), *Le sacerdoce*, Paris, 1929, pp. 63-79;

12. Mugnier, Francis (Labb), *La liberté de la vocation*, Paris, [2]1934;

[64] Gala GALACTION, *Jurnal*, vol. II, p. 111.

13. Panciera, M., *La selezione dei candidati al sacerdotio*, Roma (Sacerdotes Cordis Jesu), 1963;

14. Pinault, *Discernément et culture des vocations*, Paris, 1935;

15. Pire, F., *De la vocation sacerdotale et religieuse*, Tangerioo, 1938;

16. Prelipceanu, Vlad., „Vocația la profeții Testamentului Vechi" în: *Candela*, XLIII (1942), Cernăuți, pp. 52-71;

17. Răștcan, G., „Chemarea divină la darul preoției", în: *Biserica Ortodoxă Română*, LXXVIII (1877), 4;

18. Rigal, J., „Les jeunes, le prêtre et la vocation. Pour une pastorale des vocations", în: *Vocation*, 1968, pp. 415-436;

19. Stockums, W., *Der Beruf zum Priestertum*, Freiburg im Breisgau, 1934;

20. Van Acken, Bernard, *Der Priesterberuf. Bin Beitrag zur speziellen Seelsorge*, Trier, 1931;

21. Ward, Bernard, *The priestley vocation*, New York, 1918.

Viața interioară și trăirea religioasă a preotului pe drumul desăvârșirii*

I. *Viața lăuntrică – sursă și temelie a religiozității preotului și a activității pastorale*

Ca reprezentant și propovăduitor al unei doctrine religioase care afirmă valoarea spiritului în ființa omenească și în cultura universală, preotul trebuie să se distingă față de restul credincioșilor lui nu numai printr-o viață morală ireproșabilă, ci și printr-o intensă trăire lăuntrică, spirituală. Este vorba de cultivarea spiritului, a acelei părți superioare din ființa noastră, care constituie „chipul lui Dumnezeu" în om și prin care suntem orientați spre El și spre cer. Prin însăși menirea și instituirea ei, preoțimea alcătuiește „o aristocrație a duhului"[1].

După învățătura marilor teologi ai Bisericii creștine, spiritul (duhul), adică esența cea mai lăuntrică, mai intimă și mai nobilă a ființei noastre, este sediul sau altarul harului divin, general sau elementar, care se dă oricărui creștin prin botez și în virtutea căruia toți creștinii alcătuiesc, după cuvântul Sfântului Apostol Petru, „*seminție aleasă, preoție împărătească, neam sfânt, popor agonisit de Dumnezeu*" (*1 Petru* 2, 9), precum și al harului special, care se dă clericilor, prin hirotonie, după cuvântul Mântuitorului, „*Duhul este cel ce dă viață*" (*Ioan* 6, 63; cf. 2 *Corinteni* 3, 6). El este cel care însuflețește toată activitatea slujitorilor lui Dumnezeu

---

* Text publicat în *Biserica Ortodoxă Română*, XCIX (1981), 7-8, pp. 751-769.

[1] Teodor M. Popescu, „Colaboratorii preotului", în: *Biserica Ortodoxă Română*, LXXIII (1955), 7, p. 627.

în lume, care alimentează tot entuziasmul, devotamentul și zelul preotului și care întreține în el tot focul sacru al iubirii de Dumnezeu și de oameni.

Această scânteie divină sădită de Dumnezeu în ființa omului este izvorul din care iradiază toată puterea preoției. Viața lăuntrică a spiritului este absolut indispensabilă pentru preot, căci prin ea se întreține legătura lui sufletească cu Dumnezeu, de unde îi vine și autoritatea și puterea, de la care vine „*toată darea cea bună*" (*Iacov* 1, 17) și spre care preotul este dator să îndrepte nu numai privirea lui, ci și pe aceea a lumii. Ea este „*împărăția lui Dumnezeu*" dinlăuntrul nostru, de care vorbește Mântuitorul (*Luca* 17, 21) și în care preotul află sursa și reazemul energiei sale creatoare, pentru că ea îl ajută să privească totul prin prizma veșniciei și a înaltei misiuni preoțești. Ea constituie seva de viață care circulă prin toată ființa preotului și din care odrăslesc florile virtuților și roadele faptelor bune. Viața lăuntrică este cămara de taină a sufletului, de unde omul cel bun scoate cele bune ale sale, precum scrie în Sfânta Scriptură (*Matei* 12, 35; *Luca* 6, 45).

Sfântul Apostol Pavel vorbește des despre „*omul cel din lăuntru*" (τὸν ἔσω ἄνθρωπον), spre care trebuie să ne îndreptăm atenția, rugându-ne lui Dumnezeu „*să vă dăruiască, după bogăția slavei Sale, ca să fiți puternic întăriți, prin Duhul Său, în omul dinăuntru, și Hristos să Se sălășluiască, prin credință, în inimile voastre, înrădăcinați și întemeiați fiind în iubire, ca să puteți înțelege împreună cu toți sfinții care este lărgimea și lungimea și înălțimea și adâncimea*" (*Efeseni* 3, 16-18). „*Omul cel dinlăuntru*" este după Sfântul Pavel, temeiul și reazemul de totdeauna al ființei noastre: „*de aceea nu ne pierdem curajul și, chiar dacă omul nostru cel din afară se trece, cel dinăuntru însă se înnoiește din zi în zi*" (*2 Corinteni* 4, 16)[2].

[2] Pr. Ene BRANIȘTE, „Viața lăuntrică a preotului. Importanța ei în pastorație și mijloace pentru cultivarea ei", în: *Biserica Ortodoxă Română*, LXXIV (1956), 1-2, p. 123.

Calitatea manifestărilor exterioare ale preotului se va resimți de aceea în fondul lăuntric din care ele răsar, căci „orice *acțiune poartă fidel pecetea purității și a intensității factorului lăuntric care a produs-o*”[3]; sau, cum spune Sfântul Marcu Ascetul, „*faptele văzute sunt puii celor nevăzute*”. O viață interioară intensă, bogată și profundă, se revarsă în chip firesc și necesar în afară, așa cum seva pământului izbucnește în muguri și în flori; căci după cuvântul Mântuitorului, „*din prisosul inimii grăiește gura*” (*Matei* 12, 34; *Luca* 6, 45).

Echilibrul și armonia dintre fondul lăuntric și manifestările exterioare asigură succesul preoției. De altfel, *pentru orice om, viața sa interioară, viața spirituală, constituie cutia de rezonanță în care se adună, se cern ca printr-o sită și se selecționează toate impresiile, cunoștințele și simțămintele venite din afară*, prefăcându-se apoi în reacțiuni, în atitudini și acțiuni a căror calitate depinde de forța vibratoare a inimii fiecăruia, așa cum dulceața sunetului unei viori atârnă de calitatea materialului și de sensibilitatea cutiei sale de rezonanță.

În laboratorul sufletesc al preotului se plămădesc, rodesc și se prelungesc apoi în viața exterioară, ca niște lăstari încărcați de rod, toate manifestările sale particulare și publice; de aici izvorăște conduita sa în familie, între prieteni și cunoscuți, în societate și așa mai departe[4]. Cu adevărat se poate spune despre inima unui preot cu intensă trăire interioară că râuri de apă vie vor curge din ea, precum zice Mântuitorul (*cf. Ioan* 7, 38).

Am putea spune că misiunea duhovnicească a preotului nu începe în sfântul altar și pe amvonul bisericii, ci chiar de la altarul interiorului său sufletesc. „*Pe scena vieții lăuntrice se dau cele mai grele lupte morale între eforturile spre bine și ispitele spre păcat; aici se câștigă cele mai strălucite biruințe*

---

[3] Pr. Marin BRANIȘTE, „Viața lăuntrică a preotului, cheia succesului în pastorație”, în: *Buletinul Eparhiei Argeșului*, martie, 1947, p. 20 și urm.

[4] Pr. Marin BRANIȘTE, „Viața lăuntrică a preotului… ”, p. 20 și urm.

morale asupra gândurilor și a înclinărilor rele, asupra ispitelor la păcat, asupra păcatului însuși. Pe altarul vieții lăuntrice se aduc cele mai grele, dar și cele mai bine plăcute jertfe smulse mândriei, egoismului, lăcomiei, pornirilor instinctive minore, smulse omului natural"[5].

Viața duhovnicească nu e tot una cu pregătirea intelectuală a preotului. În componența ei intră desigur și o mare doză de cultură, dar ea nu e totul. Căci pot fi preoți foarte culți, cu o viață spirituală seacă și rece, care nu iradiază căldură sufletească; și dimpotrivă, pot fi preoți cu mai puțină cultură, dar cu o intensă trăire lăuntrică și capabilă să stârnească și în alții scântei de duh și entuziasm[6].

Formele de manifestare ale vieții interioare

Cum se manifestă o viață spirituală intensă? Mai întâi *prin pietate* (evlavie) sau religiozitate și o moralitate ireproșabilă. La temelia acesteia stau în primul rând cele trei virtuți creștine de căpetenie: credința, nădejdea și dragostea; virtuți care trebuie să împodobească sufletul preotului într-o măsură mai mare decât la orice creștin. Preotul pios trebuie să se distingă printr-o credință tare și nesovăielnică în Dumnezeu, în puterea și dreptatea Lui, printr-o nădejde neclintită în biruința finală a creștinismului, prin iubirea sa nemărginită față de Dumnezeu și de oameni.

În al doilea rând, o viață spirituală bogată se manifestă prin *tendința de interiorizare*, înclinarea spre meditație și contemplație, iubirea de singurătate, de izolare, de tăcere și liniște (isihie), de care simțim din când în când nevoia. *Râvna pentru rugăciune și sârguința spre desăvârșire morală*, spre purificare, spre asceză și desăvârșirea în virtute, sunt alte semne distinctive, prin care se manifestă și se recunoaște

---

[5] Diac. O. BUCEVSCHI, „Viața lăuntrică a preotului şi lucrarea lui pastorală", în: *Mitropolia Olteniei*, VII (1955), 10-12, p. 548.

[6] Diac. O. BUCEVSCHI, „Viața lăuntrică a preotului...", p. 551.

omul de intensă trăire lăuntrică și duhovnicească. „*Luminată este treapta și haina preoției, dar numai dacă are și sufletul împreună – strălucind înlăuntru, prin curăție*”[7].

Cu cât viața interioară a preotului va fi mai bogată, mai intensă și mai profundă, cu atât posibilitățile de care va dispune vor fi mai variate, cu atât puterea lui de rezistență față de greutăți și obstacole va fi mai mare, iar strădania și activitatea lui, mai bogate în roade și succese. Și dimpotrivă, fără un asemenea suport lăuntric al faptelor noastre, preoția rămâne stearpă, neproductivă și sterilă, ca un pom uscat. *Neglijarea vieții interioare echivalează cu secarea izvorului de unde decurge puterea preoției.* Sărăcia sau amorțirea ei aduce după sine anchilozarea puterilor sufletești ale preotului; legătura lui cu cerul slăbește, dragostea se răcește, entuziasmul și zelul sacerdotal scade sau se stinge cu totul[8].

II. *Cultivarea propriei vieți duhovnicești – îndatorire a preotului*

De aici decurge datoria preotului de a-și cultiva, adică de a spori, a îmbogăți și a aprofunda necontenit viața sa duhovnicească și de a întreține veșnic vie și neatinsă această flacără interioară, care luminează și încălzește întreaga sa ființă și care fecundează întreaga sa activitate și manifestare exterioară. Eforturile spre desăvârșire ale preotului trebuie îndreptate deci mai întâi spre interiorul ființei sale: „*podoaba voastră să nu fie cea din afară: împletirea părului, podoabele de aur și îmbrăcarea hainelor scumpe, ci să fie omul cel tainic al inimii, întru nestricăcioasa podoabă a duhului blând și liniștit, care este de mare preț înaintea lui Dumnezeu*” (1 Petru 3, 3-4).

---

[7] TEOGNOST, în *Filocalia*, vol. IV, trad. Pr. Dumitru Stăniloaie, Ed. Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2010, p. 307.

[8] Cf. Ioan ZĂGREAN, „Viața interioară a preotului și importanța ei pentru apostolatul preoției”, în: *Mitropolia Ardealului*, V (1960), 5-6, pp. 393-412. Mai pe larg vezi și L. DEHON, *La vie intérieure. Ses principes. Ses voies diverses et sa pratique d'après les meilleurs ascétiques*, Paris, ²1920.

Fără îndoială, temeliile sau începuturile vieții lăuntrice a preotului trebuie să le căutăm în acea înclinație firească spre meditație și interiorizare, care se manifestă de timpuriu, ca una dintre formele de manifestare ale vocației pentru preoție. Într-o măsură oarecare ea se cultivă apoi în școală, unde deprinderile de pietate, religiozitate și meditație constituie una din preocupările de căpetenie în educarea și formarea personalității viitorilor preoți. Dar viața duhului se poate stinge sau sufoca mai târziu, din lipsă de exercițiu, ca orice putere sufletească rămasă în nelucrare[9]. De aceea, ea trebuie necontenit cultivată, adâncită și dezvoltată, pentru a nu întrerupe în noi izvorul harului și al puterii de Sus, care ne susține necontenit în exercitarea misiunii noastre. La această datorie a noastră se referea, desigur, Sfântul Apostol Pavel, când scria discipolului său Timotei: „*din această pricină, îți amintesc să aprinzi și mai mult din nou harul lui Dumnezeu, care este în tine, prin punerea mâinilor mele*" (*2 Timotei* 1, 6). Căci „pentru viața duhovnicească, lipsa de progres înseamnă sărăcire, superficializare, alunecare înapoi, destrămare. Dacă nu e alimentat continuu prin învățătură și faptă mereu îmbunătățite, sufletul creștin și, deci, și al preotului, se închircește sau își caută compensație în altceva, în altă direcție"[10]. Preotul este deci dator să se înduhovnicească necontenit, modelându-și ființa spirituală după exemplul Mântuitorului, care rămâne pentru noi supremul model în această privință.

---

[9] După învățătura marilor teologi mistici ai Bisericii Ortodoxe, chiar harul comun, primit la botez, rămâne nelucrător în om, adică nu își arată efectele decât dacă e pus în lucrare, prin colaborarea sau voința personală a omului, prin fapte bune sau exerciții de pietate. Vezi mai ales SF. NICOLAE CABASILA, *Despre viața în Hristos*, cart. II și VII, trad. Pr. Teodor Bodogae, Sibiu, 1946, p. 77, 173 și urm; cf. SF. MARCU ASCETUL, *Răspuns acelora care se îndoiesc despre dumnezeiescul Botez*, în *Filocalia*, vol. I, trad. Pr. Dumitru Stăniloae, Sibiu, 1947, pp. 293-394 [ediție mai nouă la Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2008 – n.r.]

[10] Pr. D.I. BELU, „Predica prin exemplul personal", în: *Biserica Ortodoxă Română*, LXXII (1954), 5, p. 568.

III. *Mijloacele necesare pentru întreținerea și promovarea vieții spirituale a preotului*

Care este deci hrana prin care putem alimenta acest izvor de energie al ființei noastre, sau care sunt mijloacele pentru întreținerea și promovarea ei? Sunt: rugăciunea, mărturisirea și împărtășirea, lectura religioasă, reculegerea (meditația și examenul de conștiință), relațiile și conversațiile cu orice persoane avansate în viața duhovnicească, postul și orice exerciții ascetice sau mijloace menite să modeleze chipul nostru duhovnicesc după cel desăvârșit, al Mântuitorului.

Să vorbim, pe scurt, despre fiecare în parte, din acest punct de vedere.

1. *Rugăciunea*

Rugăciunea este convorbirea cu Dumnezeu, prin înălțarea gândului și a inimii noastre spre El, indiferent dacă aceasta se exprimă prin cuvinte (rugăciunea poate fi și tăcută). Ea este hrana și respirația sufletului creștin, fără de care nu se poate concepe viața spirituală, pentru că prin ea se întreține legătura noastră cu cerul[11].

Rugăciunea, împreună cu meditația, înalță sufletul într-o atmosferă de „ozon spiritual", făcându-l să respire aerul curat al înălțimilor în care sălășluiește Dumnezeirea: „*ridicat-am ochii mei la munți, de unde va veni ajutorul meu*" (*Psalmul* 120, 1). Acolo, ușurat de povara păcatelor și eliberat de zgura lumeștilor griji și preocupări, sufletul trăiește lângă Dumnezeu, se arată dumnezeiești sale fețe, cum zice Psalmistul (cf. *Psalmul* 41, 2), și soarbe puteri noi din izvorul veșniciei. Rugăciunea cultivă astfel duhul evlaviei și sentimentul adorației, apleacă voința către Dumnezeu, sporește credința și dragostea față de El.

---

[11] Cf. Diac. Emilian Vasilescu, „Rugăciunea – centrul vieții religioase", în: *Mitropolia Olteniei*, VIII (1956), 1-3, pp. 39-47.

Este de la sine înțeles că orice bun creștin trebuie să se roage. Dar cu deosebire preotul este și trebuie să fie prin excelență un om al rugăciunii, un maestru al rugăciunii. Nimeni nu trebuie să se roage mai des, mai mult și mai cu căldură decât el. Ca reprezentant și slujitor al lui Dumnezeu, el e dator, prin însăși natura misiunii lui, să se afle și să se mențină în permanentă și trainică legătură cu Dumnezeu, căruia îi slujește și care este izvorul puterii și autorității sale în lume. Și aceasta o poate face el mai ales prin rugăciune. În rugăciune el poate mărturisi lui Dumnezeu, ca unui tată și stăpân, respectul și iubirea sa pentru El, dorințele și năzuințele sale pentru mântuirea credincioșilor, slăbiciunile, lipsurile și căderile sale, nevoile, durerile și necazurile sale în împlinirea misiunii.

Ca instrument al harului dumnezeiesc și ca organ de sfințire a lumii, preotul este dator să se roage nu numai pentru sine, ci și pentru credincioșii săi, al căror mijlocitor este. Ca preot, funcția și menirea lui primordială este să se roage pentru Biserică, să transmită lui Dumnezeu rugăciunea și omagiile Bisericii, ale enoriei sale, prin sfintele slujbe rânduite de biserică. Viața spirituală a preotului e întreținută în primul rând de aceste sfinte reuniuni (cu credincioșii) din casa Domnului, prilejuite de serviciile religioase[12]. În această calitate, el este crainicul, purtătorul de cuvânt, glasul comunității rugătoare sau al obștii pe care o păstorește, exprimat prin formulele sacre de rugăciune, consacrate de tradiție și consfințite de Biserică. Aceasta este datoria și slujba lui de căpetenie din toate zilele: să se roage pentru popor; ea trebuie să rămână în centrul preocupărilor și activității sale și să primeze asupra tuturor celorlalte laturi ale misiunii preoțești (activitatea învățătorească și cea de conducere, activitatea socială, culturală, gospodărească etc.). „*Preotul are printre*

---

[12] † JUSTINIAN MARINA, „Cuvânt către clerul Capitalei la Paștele anului 1958", în: *Apostolat social*, VI, 1958, p. 389.

alte meniri și pe aceea de a întreține și înteți focul rugăciunii în casa lui David, în parohia și în biserica lui. Vai de preotul care nu se roagă, care nu a luptat să-și câștige deprinderea rugăciunii, care nu vede în slujba dumnezeiască decât o povară, care a stins în sine duhul rugăciunii"[13].

Ca slujitor de cele sfinte, preotul trebuie să fie pildă și model credincioșilor săi în ceea ce privește râvna sa pentru rugăciune, pietatea și căldura cu care se roagă, motivele sau obiectul rugăciunii sale și așa mai departe. Rugăciunea făcută de preot în cadrul sfintelor slujbe săvârșite în biserică sau în afară de biserică constituie funcția esențială a preoției. Dar preotul nu trebuie să coboare această sfântă și capitală datorie sacerdotală la nivelul unei simple obligații profesionale, îndeplinită în chip mecanic, din rutină sau obișnuință, ori din dorința de câștig material. Să nu se roage preotul „numai cu buzele". El trebuie să se comporte ca unul care se află în permanență în fața lui Dumnezeu și să-I slujească cu cuviință și pătrundere, cu evlavie și credință, cu căldură și demnitate. Să se roage din inimă și în chip dezinteresat. Să pună suflet și convingere în tot ceea ce spune și face în timpul sfintelor slujbe, pentru ca să îndemne și pe alții la rugăciune, prin exemplul său. *„Datoria preotului este nu numai de a se ruga el, ci și de a învăța pe alții să se roage, dându-le deprinderea rugăciunii. Starea de har și de religiozitate a unei parohii o decide preotul. El trebuie să fie și să se arate ca un om al rugăciunii prin excelență, atât pentru a mijloci transmiterea harului dumnezeiesc, cât și pentru a infiltra gustul, necesitatea și felul de a se ruga păstoriților săi"*[14].

---

[13] Pr. Dumitru Stăniloae, „Sublimitatea preoției", în: *Mitropolia Olteniei*, IX (1957), 5-6, p. 308.

[14] Pr. Petre Vintilescu, *Preotul în fața chemării sale de păstor al sufletelor*, București, 1934, pp. 277, 273; cf. Patrick Thompson, *The priest as teacher of prayer*, în vol. *Priesterhood*, Hubert S. Box (ed.), London, 1937, pp. 337-360; cf. † Meletie Galanopulos de Kitiron, *Rugăciunea și preotul*, Atena, 1956.

De aceea, unul din țelurile pe care trebuie să le urmărească preotul în activitatea sa sacramentală este să antreneze credincioșii la rugăciune, asociindu-i mai ales la rugăciunea Bisericii, adică făcându-i să participe în chip activ la rugăciunea liturgică a Bisericii, să se roage și să cânte împreună cu preotul și cu cântăreții[15].

E de la sine înțeles că preotul de enorie nu poate îndeplini zilnic, cu strictețe, întreaga rânduială de rugăciune și slujbe impusă viețuitorilor din mânăstiri, a căror menire și îndatorire de căpetenie este tocmai să se roage necontenit. Totuși, el e obligat la mai mult decât minimul de rugăciune impusă oricărui credincios laic seara și dimineața. El ar trebui să facă mai des apel la *Ceaslov*, acest cod al rugăciunii sacre a Bisericii, care n-ar trebui lăsat numai pe seama cântăreților de strană în biserici, ci să fie un dreptar indispensabil de rugăciune, un *vademecum* (îndreptar) al preotului, nelipsit din mână, din casă și din viața lui religioasă, unde el găsește rânduiala Sfintei Împărtășiri, Acatistele și Canoanele zilnice de rugăciune, Pavecernița etc.

Îndeplinirea la timp, cu dragoste și conștiinciozitate, a tuturor îndatoririlor și pravilelor impuse oricărui slujitor de cele sfinte caracterizează pe un preot însuflețit de o înaltă conștiință pentru misiunea și răspunderea lui. Îndeosebi să se silească preotul a-și respecta rânduita pravilă de pregătire trupească și sufletească pentru slujba Sfintei Liturghii; să facă din întreaga lui ființă sălaș vrednic al harului dumnezeiesc care i s-a dat prin hirotonie și care sfințește și preface, prin buzele și mâinile sale, cinstitele daruri în Sfântul Trup și Sânge al Domnului[16].

---

[15] Despre aceasta vezi mai pe larg studiul Pr. Ene BRANIŞTE, „Participarea la Liturghie şi metode pentru realizarea ei", în: *Studii Teologice*, I (1949), 7-8.

[16] Cf. Pr. Ene BRANIŞTE, „Despre pregătirea preotului pentru slujirea Sfintei Liturghii", în: *Mitropolia Moldovei*, XXX (1954), 11-12; Pr. Ene BRANIŞTE, „Cuvântul unui preot către fraţii săi de preoţie", în: *Biserica Ortodoxă Română*, XCII (1974), 7-8, pp. 970-974; Pr. Petre VINTILESCU, *Liturghierul explicat*, Bucureşti, 1972, pp. 79-113.

Fără îndoială, îndeplinirea cu sfințenie și cu pătrundere a rugăciunii oficiale a Bisericii contribuie mult la sporirea pietății și a religiozității preotului, la îmbogățirea și aprofundarea vieții sale lăuntrice. Dar, precum am spus, ea constituie o obligație impusă de însăși natura și misiunea preoției în lume. De aceea, preotul care vrea să progreseze în evlavia și în trăirea duhovnicească nu se poate mulțumi doar cu atât. El trebuie să cultive, într-o largă măsură, și rugăciunea personală, extra-liturgică. El este adică dator să se roage nu numai în biserică, în timpul sfintelor slujbe, împreună cu credincioșii lui, în zilele de sărbătoare sau cu prilejul oficierii diferitelor servicii religioase, ci și în afară de biserică, acasă, pe drum, la lucru, la masă, într-un cuvânt, în orice moment și în orice împrejurare din viața lui particulară sau familială. Mântuitorul Însuși se ruga nu numai în fața poporului și pentru popor, ci deseori și pentru Sine, retrăgându-se pentru aceasta în singurătate și rugându-se uneori cu lacrimi de sânge, așa cum a făcut în grădina Ghetsimani, în noaptea dinaintea Pătimirii și a morții Sale (*Luca* 22, 44). Preotului i se adresează în primul rând porunca lăsată de Mântuitorul: *„privegheați dar în toată vremea rugându-vă [...]”* (*Luca* 21, 36) și repetată de Sfântul Apostol Pavel sub forma: *„rugați-vă neîncetat”* (*1 Tesaloniceni* 5, 17)[17].

Nimic de seamă nu trebuie să întreprindă preotul fără a cere mai întâi lui Dumnezeu, prin rugăciune, ajutorul și binecuvântarea Sa. *„Orice întreprindere pastorală trebuie să pornească de la rugăciunea de cerere, ca să se încheie cu rugăciunea de mulțumire”*[18]. Dar mai ales în momentele și împrejurările grele ale vieții și ale misiunii sale, în clipele de durere, de frământare, de ispite și de îndoială, de furtună și de cumpănă sufletească, el are nevoie să recurgă la mângâierile rugăciunii. În ea va afla liniștea și pacea la vreme de furtuni și de necazuri;

[17] Cf. ARYLAS, „Viața lăuntrică a preotului. Rugăciunea necurmată”, în: *Ὁ Εφημέριος (Preotul)*, Atena, IX (1960), 5, pp. 200-203.

[18] Pr. Petre VINTILESCU, *Liturghierul explicat*, p. 289.

ea îi va da tăria trebuitoare pentru suportarea și înfruntarea insuccesselor, a decepțiilor și a durerilor sale ca om și ca preot; în ea să caute și să ceară ajutorul de sus pentru refacerea energiei și a râvnei sale sacerdotale, hrană pentru reîmprospătarea puterilor sale de muncă și de luptă împotriva slăbiciunilor sale, împotriva păcatului și a răului material și moral din lume. *„Mâinile ridicate spre rugăciune înfrâng mai multe batalioane decât cele ce se luptă”* (Jacques -Bénigne Bossuet)[19].

Numai prin rugăciunea necontenită și stăruitoare se poate menține caracterul sacerdotal al preoției, ferindu-l pe preot de laicizare și ajutându-l să se desprindă de preocupările și de grijile pământești, pentru a se alipi numai de Dumnezeu. Când preotul va ajunge să facă din rugăciune nu numai îndeplinirea unei datorii impuse de menirea sa, ci chiar o nevoie sufletească adânc și permanent simțită, așa cum trupul simte nevoie de hrană zilnică, atunci va putea spune, împreună cu Sfântul Apostol Pavel: *„nu eu mai trăiesc, ci Hristos trăiește în mine”* (*Galateni* 2, 20).

2-3. *Mărturisirea (Spovedania) și Împărtășirea*

Acestea sunt tainele de bază ale vieții religioase și izvoarele de căpetenie ale spiritualității creștine, cele mai des practicate și repetate în viața creștinilor. Oricât de curată viață ar duce preotul, totuși nici el nu e scutit de slăbiciuni, căderi, greșeli și păcate, inerente firii omenești: *„Dacă zicem că păcat nu avem, ne amăgim pe noi înșine și adevărul nu este întru noi. Dacă mărturisim păcatele noastre, El este credincios și drept, ca să ne ierte păcatele și să ne curățească pe noi de toată nedreptatea”* (*1 Ioan* 1, 8-9). E de la sine înțeles că preotul e dator să se ridice mai presus de ceilalți prin perseverență în bine, prin voința dârză de a lupta împotriva păcatului și de a se păstra în permanentă curăție. Dacă, totuși, nici el nu se deosebește de ceilalți oameni în ceea ce privește

---

[19] Citat la Ioan ZĂGREAN, „Viața interioară a preotului…”, p. 400.

predispoziția și posibilitatea de a păcătui, el trebuie să alunge măcar, din suflet, efectele eventualelor păcate, folosindu-se pentru aceasta de același divin mijloc de curățire pe care Dumnezeu l-a pus la îndemâna tuturor creștinilor: mărturisirea (spovedania).

Într-adevăr, preotul trebuie să se spovedească și el, atât ca om, cât și ca preot. Mai întâi că și el este supus greșelii și al doilea pentru că lui, ca slujitor de cele sfinte, i se cere un grad mai mare de curăție trupească și sufletească, pe care dacă nu o poate menține în permanență, o poate redobândi prin mărturisirea deasă. El este totodată și duhovnicul păstoriților săi. Dar cum va putea sta el în scaunul de duhovnicie, ca judecător al altora, de nu se va judeca mai întâi pe sine însuși? Poate cineva să spele pe altul înainte de a-și fi curățat el însuși mâinile? Cum va putea deci preotul să lege și să dezlege păcatele oamenilor și să le fie povățuitor spre virtute, când propria lui conștiință va fi împovărată de păcate neiertate?

De aceea, Simeon, arhiepiscopul Tesalonicului îndeamnă atât pe preoți, cât și pe arhierei, precum și pe cei din clerul monahal, să se spovedească des, mai ales înainte de a liturghisi[20]. El sfătuiește pe preoți să-și mărturisească îndeosebi păcatele și neglijențele comise în exercițiul funcțiunii lor de liturghisitori, spunându-le arhiereului, căci păcatele de acest fel sunt specifice misiunii preoțești și ele trebuie canonisite numai de arhiereu[21]. Povățuirile din Liturghier prescriu pentru preot obligația de a se spovedi duhovnicului său, înainte de slujire, nu numai în cazul că s-a făcut vinovat de vreunul din cele șapte păcate de moarte (trufia, iubirea de argint,

---

[20] Sf. Simeon al Tesalonicului, *Despre pocăință*, cap. 252, în vol. *Tratat asupra tuturor dogmelor credinței noastre ortodoxe*, tip. de T. Teodorescu, București, 1866, pp. 166-167 (reprodus și în *Învățătura pentru spovedanie*, în *Molitfelnic*, București, 1937, p. 47); Sf. Simeon al Tesalonicului, *Despre preoție*, în *Tratat asupra tuturor dogmelor credinței noastre ortodoxe*, p. 355; cf. *Carte foarte folositoare de suflet*, București, 1899, p. 183.

[21] Sf. Simeon Al Tesalonicului, Despre *Sfântul Maslu*, cap. 295, în vol. *Tratat asupra tuturor dogmelor credinței noastre ortodoxe*, p. 190.

desfrânarea, mânia, lăcomia, zavistia și trândăvia la faptele cele bune)[22], ci chiar ori de câte ori își simte cugetul împovărat cu păcate mai mici, care l-ar putea împiedica de a sluji cu vrednicie, ca de exemplu, atunci când e ispitit noaptea în vis din vina lui, adică din pricina vorbelor sau a gândurilor necurate de cu seară, a mâncării și a băuturii peste măsură, a prelungirii somnului, și așa mai departe[23]. *„Preotul trebuie să se spovedească neapărat pentru orice păcat, pentru ca sufletul să-i fie necontenit curat”*[24].

Culmea și coroana vieții spirituale a creștinului ortodox o reprezintă unirea deplină cu Hristos-Domnul, prin împărtășirea cu Sfântul Său Trup și Sânge. De fapt, ea este în forme concrete unirea spirituală cu Dumnezeu, la care aspiră, de veacuri, marile personalități religioase ale creștinismului. Împărtășirea reprezintă termenul ultim sau final al vieții în Hristos, adică gradul cel mai înalt al trăirii în curentul de har care izvorăște și curge din jertfa Mântuitorului și care circulă, ca o sevă dătătoare de viață, prin toate mădularele trupului mistic al Bisericii, însuflețindu-le și alimentându-le necontenit.

Sfânta Împărtășanie constituie totodată o recompensă sau o cunună, care se cere câștigată prin luptă. Când primim un oaspete de seamă în casa noastră, ne străduim să-i facem o primire cât mai aleasă, plăcută, curățind și înfrumusețând casa. Ca să putem primi cum se cuvine pe Hristos, împăratul sufletelor noastre, trebuie să transformăm întreaga noastră

---

[22] Cf. *Liturghier*, Tipografia Cărților Bisericești, București, 1937, p. 364.

[23] *Liturghier*, 1937, p. 386: *„Unul ca acela nicidecum să nu îndrăznească a liturghisi până ce nu se va mărturisi la părintele său duhovnicesc şi va lua de la el canon şi dezlegare”*. În Biserica Romano-Catolică, teologii (candidații la preoție) sunt obligați să se spovedească în fiecare săptămână (cf. *Codex Juris Canonici*, can. 1367), iar preoții cel puțin o dată pe lună. Aceeaşi obligație pentru clericii uniți. Cf. Diac. Grigorie MARCU, „Atitudini. Şi fețele bisericești trebuie să se mărturisească”, în: *Revista Teologică*, Sibiu, XXVIII (1938), 11-12, pp. 506-508; † TEOFIL HERINEANU, „Spovedania clericilor”, în: *Mitropolia Moldovei şi Sucevei*, XXXI (1955), 10-11, pp. 698-708.

[24] Arhim. GHERASIM, „Calitățile religios-morale ale păstorului”, în: *Țercoven Vestnik*, Sofia, 1958, *apud*, *Jurnal Mosk. Patr.*, 1959, nr. 1, p. 52.

ființă – trup și suflet – într-un sălaș vrednic de sfințenia și maiestatea dumnezeiescului nostru oaspete, înainte de a ne împărtăși cu Sfântul Trup și Sânge al Domnului, ni se cere deci o intensă pregătire și strădanie personală de purificare, de curățire, prin post, rugăciune, meditație, mărturisire și fapte bune[25].

Pentru credincioșii laici, care se împărtășesc de obicei destul de rar, această pregătire se realizează, de fapt, prin taina pocăinței (mărturisirii), care precede în chip obligatoriu împărtășirea și prin care li se acordă iertarea păcatelor. Dar preotul, în calitatea sa de slujitor al celor sfinte, este obligat să se împărtășească mult mai des, adică ori de câte ori slujește Sfânta Liturghie. Atât canoanele cât și legile și regulamentele bisericești pedepsesc pe preotul care ar îndrăzni să slujească fără să se împărtășească[26]. Deoarece nu se poate spovedi de fiecare dată, el trebuie să se păstreze și să se afle în permanentă stare de curăție, ca un vas sau organ al harului, de-a pururea neîntinat, pentru a putea sfinți cu vrednicie Sfintele Taine și a se împărtăși cu ele.

Dar prin deasa ei repetare, împărtășirea cu Sfântul Trup și Sânge nu trebuie să se transforme într-o simplă obligație profesională sau rituală îndeplinită mecanic, pentru că e impusă de tipic sau de regulamentele disciplinare. Să se ferească preotul, ca de moarte, de acea rutină care îl face uneori insensibil față de Sfânta Taină a Împărtășaniei și pe care o deplângea autorul celebrei cărți de spiritualitate creștină Imitatio Christi: *„O, orbire și împietrire a inimii omului, că ne purtăm cu atâta nesimțire față de acest dar nespus și ne facem cu atât mai nebăgători de seamă față de marea cuviință a Lui, cu cât mai des se întrebuințează”*[27]. Oricât de

---

[25] Vezi mai ales SF. NICOLAE CABASILA, *Despre viața în Hristos*.

[26] *Pravila de la Govora*, cap. 51, 131, I.M. BUJOREANU (ed.), Bucureşti, 1885, pp. 104, 123; *Povățuirile* din *Liturghier*, 1937, p. 365.

[27] THOMAS DE KEMPIS, *Urmarea lui Iisus Hristos*, trad. C. Munteanu, Neamț, ²1927, p. 345; cf. Pr. V. POPESCU, *Sufletul preotului în luptă cu ispitele*, Bucureşti, 1943, pp. 21 şi urm.

des s-ar împărtăși, preotul trebuie să o facă, de fiecare dată, pe deplin conștient de adevărata și profunda semnificație religioasă a acestei mari taine. Înainte de Liturghie, el își va citi cu atenție, cu pătrundere și cu evlavie, rugăciunile pregătitoare pentru împărtășire, din Liturghier sau din Ceaslov. În cursul Liturghiei va sluji cu toată dragostea și pietatea, citind cu îndoită atenție mai ales acele rugăciuni în taină din rânduiala slujbei, în care ne rugăm pentru slujirea și împărtășirea cu vrednicie a noastră și a credincioșilor noștri (ca de exemplu, rugăciunea din timpul Trisaghionului, rugăciunea punerii-înainte a Darurilor de după vohodul cel mare, rugăciunea înainte de împărtășire și altele). Împărtășirea însăși se va face cu frică și cutremur. Iar după împărtășire sau după sfârșitul slujbei, preotul își va citi cu atenție rugăciunile de mulțumire din rânduiala Împărtășirii. Cel puțin o zi și o noapte după aceea se va feri de tot ce ar putea pângări ființa lui trupească sau sufletească (legătura trupească cu soția, îmbuibarea pântecelui, vorbe urâte și murdare etc.).

Zilele în care ne împărtășim trebuie să fie considerate și trăite ca prilejuri și motive de neîncetată pregătire, curățire și progres în viața spirituală, ca momente de adevărată întâlnire și conviețuire a noastră cu Hristos-Mântuitorul. În acele zile, inimile noastre să fie arzând de iubire și evlavie, așa cum erau ale celor doi ucenici ai Domnului în drumul spre Emaus împreună cu Mântuitorul (*Luca* 24, 32). *„Adevărații credincioși care s-au hotărât a petrece toată viața lor îndreptându-se pe sine, nu se întorc niciodată deșerți de la prea sfânta ta masă, ci vin de acolo cu nouă putere spre evlavia și dragostea de fapte bune”*, zice autorul cărții *Imitatio Christi*[28]. Iar în alt loc: *„Ori de câte ori ne apropiem de această Sfântă Taină, primim întru noi înțelepciunea, lumina necreată, Cuvântul lui Dumnezeu, cuvântul cel viu; primim pe întemeietorul harului, pe Săvârșitorul credinței, amanetul nemuritor al nădejdii noastre; trupul răstignit pentru*

[28] THOMAS DE KEMPIS, *Urmarea lui Iisus Hristos*, p. 344.

noi se întrupează cu trupul nostru, Sângele care a mântuit lumea se amestecă cu sângele nostru; o sfântă sărutare unește sufletul nostru cu sufletul Răscumpărătorului. Dumnezeirea Sa ne pătrunde și mistuie întru noi tot ce stricase păcatul; prietenul credincios se reazemă pe sânul nostru, el ne vorbește, ne spune: pune-mă ca o pecete pe inima ta; că dragostea e mai tare ca moartea (Cântarea Cântărilor 8, 6). Și atunci, înflăcărat de acea dragoste arzătoare ca și focul, nu vedem decât pe cel mai iubit, nu avem altă viață decât pe a Sa și întristarea călătoriei noastre se pierde în bucuria cerului"[29].

Ca unul care poartă și mânuiește atât de des Sfânta Împărtășanie, consumând-o el însuși și dăruind-o și celor vrednici de ea, preotul este și trebuie să fie un adevărat *Hristofor*, adică purtător de Hristos; el trebuie să poarte continuu pe Hristos nu numai în mâinile sale și în trupul său, ci mai ales în inima sa, în gândurile, simțămintele și faptele lui, în întreaga sa viață. Cine crede cu adevărat în realitatea prezenței Mântuitorului în Sfintele Daruri, cu care se împărtășește așa, va duce neapărat și o viață *hristoformă*, adică își va modela chipul trăirii sale după aceea a lui Hristos, făcându-se prin aceasta pildă vie credincioșilor săi. *„Cel ce slujește cu vrednicie și se împărtășește cu dumnezeiești le Taine, nu numai că dobândește iertarea păcatelor, ci se învrednicește și de sfințenie și de darul cel ales, căci se împărtășește cu Hristos care este izvorul neîmputinat al sfințeniei și al harului"*[30].

4. *Lectura religioasă*

Un alt mijloc pentru îmbogățirea și sporirea vieții noastre spirituale este *lectura religioasă* și îndeosebi *lectura cărților duhovnicești*, adică a acelor cărți menite să hrănească evlavia sau religiozitatea noastră.

---

[29] THOMAS DE KEMPIS, *Urmarea lui Iisus Hristos*, pp. 391-392.

[30] *Povățuiri* în *Liturghier*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 1956, p. 413; cf. Gala GALACTION, *Piatra din capul unghiului. Scrisori teologice*, București, 1926, pp. 40 și urm.

E cunoscută în general puternica înrâurire pe care o exercită lectura asupra spiritului nostru și marea ei importanță ca mijloc de cultură, precum și contribuția ei la formarea caracterului și a personalității noastre. Omul este în parte, sau tinde să devină, ceea ce citește. După cum trupul nostru se resimte în funcție de calitatea hranei pe care o consumă, tot așa și intelectul și sufletul nostru întreg se va resimți de calitatea lecturilor cu care îl hrănim. Lectura cărților rele, proaste sau mediocre va forma suflete mediocre și meschine. Cărțile bune inspiră, dimpotrivă, idei înalte, simțăminte alese și atitudini nobile (fapte de virtute). Ele dirijează mințile, inimile și voințele cititorilor spre scopul sau țelul nobil voit de autor. Lectura preferată a preotului trebuie să fie deci aceea care îl poate ține în permanentă legătură cu Dumnezeu, care îi stimulează sau îi menține veșnic treaz entuziasmul și zelul pastoral, care îl poate apropia cât mai mult de Dumnezeu, ținta finală a vieții noastre. O asemenea literatură nu poate fi decât fructul sau expresia vieții interioare a marilor personalități creștine în năzuința și lupta lor spre perfecțiune.

Citirea cărților de pietate sau ziditoare de suflet nu se face cu interesul cerebral, cu care citim de obicei cărțile științifice sau de studiu. Întâmplător și parțial, ele ne pot îmbogăți și mintea cu cunoștințe folositoare pentru practica vieții preoțești. Dar nu aceasta e esențial într-o astfel de lectură. Ceea ce trebuie să urmărim în primul rând prin lectura cărților cu conținut religios-moral este profitul spiritual; asemenea cărți sunt menite mai înainte de toate să ne cultive spiritul, inima și voința, înclinându-le spre bine, virtute și desăvârșire. În ele găsim îndemnuri spre o viață pioasă și morală, pilde de înaltă trăire religioasă, care ne stimulează spre imitarea lor prin încordarea voinței, și atâtea alte lucruri care vorbesc inimilor noastre cu graiul prorocilor, al apostolilor și al tuturor marilor personalități religioase ale istoriei creștine.

Ceasurile de lectură sunt în general prilejuri de convorbire cu spiritele alese ale omenirii. În cărțile lor găsim

zugrăvit și imprimat sufletul marilor personalități religioase ale creștinismului, care ne vorbesc de dincolo de mormânt, prin opera lor scrisă, insuflându-ne astfel măreția caracterului lor, noblețea simțămintelor lor, înălțimea idealurilor lor, râvna lor spre perfecțiune și așa mai departe, îndemnându-ne a le călca pe urme. În această privință, *Sfânta Scriptură* se cuvine să fie „cartea de căpetenie a preotului”[31], căci ea e opera Sfântului Duh Însuși, scrisă de mâini omenești. Citind-o, în ea nu trebuie să căutăm însă numai răspunsuri la examene, texte și argumente pentru predică sau pentru combaterea celor rătăciți de la adevărata credință, ci mai ales forțe, virtuți, inspirație pentru activitatea noastră[32].

În al doilea rând, nu trebuie să lipsească din biblioteca nici unui preot și din lectura lui preferată operele Sfinților Părinți care se ocupă de zugrăvirea misiunii preoțești a sublimității, a responsabilității și a necazurilor ei, începând cu cele trei lucrări clasice despre preoție, ale Sfântului Ioan Hrisostom (*Despre preoție*), Sfântului Grigore Teologul (*Despre fugă*) și Sfântului Grigore Dialogul (*Cartea Regulei Pastorale*). La acestea se adaugă regulile și îndemnurile scrise de unii maeștri și îndrumători ai perfecțiunii creștine, ca de exemplu *Cuvintele și învățăturile* Sfântului Efrem Sirul[33], *Cuvintele* Sfântului Teodor Studitul[34] și altele.

În al treilea rând, *cărțile de pietate* trebuie să hrănească mintea și inima preotului și să formeze sufletul lui. Între acestea, locul cel dintâi îl ocupă *Viețile Sfinților*, cu minunatele

---

[31] Pr. V. Prelipceanu, „Sfânta Scriptură, cartea de căpetenie a preotului”, în: *Studii Teologice*, I (1949), 7-8, pp. 487 şi urm; Arhim. I. Scriban, *Biblia „Cartea Cărților”*, București, 1937; Pr. Grigorie Marcu, „Cunoaşterea aprofundată a Sfintei Scripturi, îndatorire de căpetenie a preotului zilelor noastre”, în: *Studii Teologice*, XIV (1962), 3-4, pp. 202 şi urm.

[32] Cf. A. Vinet, *Théologie pastorale*, Paris, [3]1889, p. 118.

[33] Trad. Isaac Schimonahul şi Iosif Ieromonahul, 3 vol., Neamț, 1818, 1819, 1823; retip. pe slovă nouă, București, 1926.

[34] Trad. † Filaret al Râmnicului, Râmnic, 1784; retip. de Arhim. Atanasie Dincă, București, 1940.

lor exemple de înaltă trăire religios-morală. S-ar putea planifica lectura zilnică a vieților de Sfinți, citindu-se în fiecare zi viața (viețile) Sfântului (Sfinților) respectiv(i), din Sinaxarele Mineielor sau din colecții ale Vieților de Sfinți, ca cele tipărite odinioară în cărticele mici de către negustorul Iorgu Dumitrescu din Podenii Dâmboviței sau cele prelucrate de scriitorul Al. Lascarov-Moldovanu[35].

Nu mai puțin folositoare și recomandabile sunt viețile marilor personalități religioase ale omenirii, sau viețile pilduitoare ale marilor misionari și preoți creștini, indiferent din ce confesiune au făcut parte, ca de exemplu viața preotului rus Ioan din Kronstadt[36], viața preotului catolic din Ars (Fericitul Ioan de Vianney)[37], viața marelui misionar Charles de Foucault[38].

În al patrulea rând, preotul poate citi cu folos acele cărți de origine monahală, specifice vieții călugărești, dar utile tuturor celor ce aspiră la desăvârșirea spirituală, ca de exemplu *Patericul* (Cuvinte folositoare ale Sfinților bătrâni) cu înțeleptele sfaturi și maxime duhovnicești ale marilor călugări și pustnici[39], *Filocalia*, acest cod al vieții ascetico-mistice, cu îndrumările și regulile ei privitoare la progresul și desăvârșirea în virtute și în viața duhovnicească[40], *Scara* Sfântului Ioan Scărarul[41] precum și cărți celebre de pietate ca

---

[35] Tipărite în 7 vol., la Ed. Cugetarea, București, 1933-1942.

[36] Pr. N. NICOV, *Părintele Ioan Kronstadtschi. Un chip de păstor misionar ortodox*, Chișinău, 1935.

[37] G. SEPIÉTER, *Viața și doctrina spirituală a Sf. Ioan Vianney, parohul din Ars*, trad. Pr. I. Vultur, Blaj, 1935.

[38] R. BAZIN, *Pustnicul din Sahara*, trad. Alexandru Hodoș Biblioteca „Energia", București, 1934.

[39] Trad. Pafnutie Dascălul, Grigorie Dascălul, București, 1828; retip. de † Antim Petrescu-Botoșăneanu, Iași, 1913, Alba-Iulia, 1993 [recent retipărită la Ed. Sophia, București, 2012 – *n.r.*].

[40] Trad. Pr. Dumitru Stăniloae, Sibiu și București, 1946-1991 [vol. I-IX, retipărite la Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române / Ed. Institutului Biblic și de Misiunea Ortodoxă, București, 2008-2013 – *n.r.*].

[41] Trad. Veniamin Costachi, Neamțu, 1814 [trad. Pr. Dumitru Stăniloaie, în *Filocalia*, vol. IX, Ed. Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2013, pp. 7-527 – *n.r.*].

Urmarea lui Hristos (Imitatio Christi), atribuită lui Thomas de Kempis, care este „*cea mai populară și mai răspândită carte după Biblie*”[42]. La acestea se pot adăuga și alte scrieri ascetico-mistice, care formau până nu de mult lectura preferată a călugărilor noștri, ca *Războiul nevăzut*, de cunoscutul călugăr atonit Sfântul Nicodim Aghioritul[43], sau *Hristoitia*, de același[44], *Mântuirea păcătoșilor*, de monahul Agapie Criteanul[45] și altele. Mai ales la astfel de cărți se gândea Fericitul Ieronim, când îndemna pe Salvina: „*Cărți pioase totdeauna să-ți fie la îndemână. Citirea acestora să-ți fie totdeauna scut de apărare împotriva gândurilor rele, care luptă contra tinereții*”[46].

La loc de cinste în lectura preotului trebuie să fie așezate cărțile de spiritualitate, în care marii teologi sau reprezentanți ai vieții călugărești ne-au transmis experiența trăirii lor religioase, ca de exemplu *Limonariu* (*Livadă duhovnicească*) a lui Ioan Moschos[47], *Despre viața întru Hristos* (Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς), a teologului tesalonicean Nicolae Cabasila din sec. XIV[48], *Viața mea în Hristos*, de Părintele Ioan din Kronstadt[49] ș.a. Nu de puțin folos pot fi cărțile de meditații religioase, scrise de marii maeștri ai vieții spirituale din Apus, care de altfel sunt lipsite de pecete confesională, ca de exemplu cunoscuta *Introduction à la vie dévote* a Sfântului François de Salles (1608)[50], *Retraites spirituelles*

---

[42] Trad. G. Munteanu, Bucureşti, 1846 (ed. mai nouă la Neamțu, 1927), cu titlul *Urmarea lui Iisus Hristos*; trad. mai nouă de Pr. D. Vişan, *Urmând pe Domnul*, Bucureşti, 1927.

[43] Trad. Nicodim Ioniță, 1937.

[44] Trad. de monahii Iona şi Antonie, cu titlul *Hristoitia* (*Bunul moral al creştinilor*), *care cuprinde 13 cuvinte...*, Bucureşti, 1937 [ediție recentă la Ed. Bunavestire, 2001 – *n.r.*].

[45] Trad. rom. Neamț, 1826; ed. nouă, publicată de Nicodim Ioniță, Chişinău, 1937.

[46] *Lettres choisies de Saint Jérôme*, trad. F. Lagrange, Paris, [8]1930, p. 329.

[47] *Preatum Spirituale*, în PG, t. LXXXVII, part. III, col. 2855-3112.

[48] Trad. Pr. T. Bodogae, Sibiu, 1946.

[49] *Le Père Jean de Cronstadt. Ma vie en Jésus-Christ*, trad. Ant Staerk, Paris, [2]1901.

[50] Trad. cu titlul *Îndrumări la viața evlavioasă*, Ed. Presa Bună, Iaşi, 1930.

de Bourdalove[51], celebrele *Penseés* (*Cugetări*) ale lui Blaise Pascal, *Paroles d'un croyant* de Lamennais, *Meditații pentru preoți* de P. Chaignon[52], *Meditații religioase*[53], și altele[54].

În ceea ce privește modul sau tehnica lecturii cărților de pietate, astfel de cărți trebuie citite încet, în liniște și cu multă atenție, adăugând uneori și meditația personală. Precum ploaia lină hrănește pământul, așa citirea liniștită nutrește sufletul[55].

5. *Reculegerea (meditația și examenul de conștiință)*

Un alt mijloc de promovare și dezvoltare a vieții noastre duhovnicești este *reculegerea*, adică retragerea în noi înșine, *prin meditație și prin examenul de conștiință*.

Clipele de reculegere sunt oaze de singurătate interioară și de liniște în mijlocul lumii și în zgomotul ei. În timpul lor, ne smulgem pentru scurtă vreme din vâltoarea și frământarea vieții de toate zilele, pentru a ne retrage în „*cămara noastră de taină*", cum spune Mântuitorul (*Matei* 6, 6), adică în limanul de singurătate și liniște dinlăuntrul propriului nostru suflet, unde suntem noi înșine. Este o evadare momentană din lume, o izolare de gălăgia și forfota ei veșnică, pentru a ne regăsi pe noi înșine. În timpul reculegerii, atât mintea, cât și inima și voința noastră sunt întoarse dinafară înăuntru: mintea se concentrează asupra adevărurilor divine, simțirea se umple de iubirea lui Dumnezeu și de râvna pentru slujirea Lui, iar voința se încordează în urmărirea binelui. „*Astfel interiorizată și sporită, lucrarea sufletului produce o încălzire a inimii, o dilatare a perspectivelor, o deosebită înțelegere a lucrurilor*

---

[51] *Spirituala fugire de lume*, trad. Ierom. Gherman Ionescu, Iași, 1864.
[52] Trad. Pr. S. Chișiu, vol. I, Cluj, ²1943.
[53] Trad. Gavril Munteanu, Buzău, 1840.
[54] Vezi Arhim. Iuliu SCRIBAN, „Literatura pioasă în limba românească", în: *Biserica Ortodoxă Română*, XLIV (1926), 9; Pr. I. ZUGRAVU, „Literatura pioasă", în: *Candela*, LIII-LIV (1942-1943), Cernăuți.
[55] A. STONNEY, *Über die priesterliche Lesung*, în vol. *Briefe an Priester*, Salzburg (Pustet), 1933, pp. 11-31.

superioare, o fericită înălțare a duhului. Lăuntrul sufletului capătă starea unei cetăți străjuită de îngeri, care nu lasă să intre decât impresii netulburătoare și ziditoare, cămara în care intrând în ascuns, insul se desface de realitățile imediat înconjurătoare și contempla pe cele mai înalte, în vârful cărora ochiul tihnit al sufletului vede pe Dumnezeu"[56]. Omul recules este ca cel *„care-și astupă urechile când aude fărădelegi și își pune văl pe ochi ca să nu mai vadă răul, acela va locui pe înălțimi, Și stâncile cele tari vor fi cetatea lui; pâine i se va da și apa nu-i va lipsi. Ochii tăi vor privi pe rege în toată frumusețea lui și o țară îndepărtată vor vedea"* (*Isaia* 33, 15-17).

Fără îndoială, practicarea frecventă a reculegerii este proprie și posibilă în primul rând viețuitorilor din mânăstiri sau pustnicilor, care caută și pot afla singurătatea și liniștea. Dar ea nu e mai puțin necesară și posibilă preotului de enorie, care trăiește în mijlocul și în zbuciumul lumii. Obligat să fie necontenit prezent în lume și să păstreze contactul strâns și permanent cu viața reală a credincioșilor săi, pentru ca să o poată cunoaște și influența în bine, preotul de enorie nu poate deveni un ins rupt de lume, un singuratic sau un meditativ, așa cum pot fi cei care caută isihia pustiului sau a schiturilor depărtate de larma vieții. Totuși, tocmai prin această situație a sa, preotul de enorie are mai multă nevoie de momente de reculegere, așa cum luptătorii din primele linii au mai multă nevoie de refacere decât cei din spatele frontului.

Aceste clipe de „coborâre în eul propriu", oricât ar fi de scurte, au asupra sufletului nostru același efect tonifiant pe care îl are o baie sau o cură de aer curat și de liniște asupra trupului nostru, ele lecuiesc rănile primite în duhul nostru din lupta cu lumea și cu răul, liniștesc patimile, amuțesc instinctele rele, potolesc dorințele păcătoase, înlătură din suflet orice tulburare și aduc în loc liniște. În urma lor ne simțim

---

[56] Pr. Marin BRANIȘTE, „Viața lăuntrică a preotului…", p. 20.

B.C.U. „M. EMINESCU" IAȘI

înviorați și primeniți sufletește, mai întăriți, mai conștienți de sublimitatea și responsabilitatea misiunii noastre, mai curați și mai pregătiți pentru a reîncepe lupta și a o duce cu succes până la capăt. Din ele pot izvorî îndemnuri și hotărâri bune și determinante pentru restul vieții și al activității noastre, așa după cum scafandrul coborât în adâncul liniștit al mărilor și al oceanelor se întoarce la suprafață cu recoltă bogată de pietre scumpe și mărgăritare de mult preț.

Reculegerea îmbracă de obicei două forme mai frecvente: cea de meditație și cea de examinare a conștiinței.

a) *Meditația* (*reflexia*) este concentrarea gândului și a minții asupra unor anumite lucruri sau idei, care merită o deosebită și atentă cercetare sau examinare. În tratatele de teologie mistică și ascetică, bazate pe învățătura marilor reprezentanți ai spiritualității creștine, meditația e socotită ca unul din mijloacele de progres în calea spre desăvârșire, mult utilizat mai ales în viața monahală[57]. În Biserica Romano-Catolică se acordă încă și azi o mare importanță meditației, fiind privită ca baza oricărei vieți spirituale; ea este practicată după o anumită tehnică, prin care se reglementează amănunțit vremea și durata ei, materia, rânduiala sau componența ei și așa mai departe[58].

Clipele de meditație sunt consacrate de obicei unor idei religioase, unor adevăruri de credință sau unor porunci morale (dumnezeiești), asupra cărora vrem să ne concentrăm, pentru examinarea sau aprofundarea lor amănunțită și din care rezultă pentru noi îndemnuri sau hotărâri pentru orientarea purtării și a activității noastre. Meditația este strâns și indispensabil unită cu rugăciunea; acestea sunt cele două forțe

---

[57] Cf. A. TANQUEREY, *Précis de Théologie ascétique et mystique*, Paris/Tournai/Rome, [8]1928; N. CRAINIC, *Curs de teologie mistică*, București, 1936, pp. 32 și urm; cf. Alfons RODRIGUEZ, *Calea desăvârșirii creștine*, trad. Alois Tăutu, vol. I, Oradea, 1933.

[58] Cf. N. BRÂNZEU, *Păstorul și turma* (*Hodegetica*), în *Teologia Pastorală*, vol. I, Lugoj, 1930, pp. 98-99.

religios-morale care constituie temelia desăvârșirii spirituale și fără de care nu se poate concepe trăire, creștere și progres duhovnicesc. Meditația întărește paza inimii și a minții împotriva ispitelor și a păcatelor, ne ajută să închidem drumul păcatelor față de Dumnezeu, de aproapele și de noi înșine.

Meditația se poate face în orice moment de răgaz sau în orice prilej potrivit din timpul zilei, dar mai ales dimineața, când spiritul e mai odihnit, sau seara, când avem mai multă liniște. Ea trebuie să însoțească, de exemplu, lectura Sfintei Scripturi sau a cărților de pietate, mai ales când avem de pregătit o predică sau o cuvântare religioasă sau înainte de rostirea acesteia, și așa mai departe. Ea se încheie și culminează de obicei prin rugăciune. „*Fericit bărbatul, care n-a umblat în sfatul necredincioșilor și în calea păcătoșilor nu a stat și pe scaunul hulitorilor n-a șezut; ci în legea Domnului e voia lui și la legea Lui va cugeta ziua și noaptea. Și va fi ca un pom răsădit lângă izvoarele apelor, care rodul său va da la vremea sa și frunza lui nu va cădea și toate câte va face vor spori*" (*Psalmul* 1, 1-3). Preotul trebuie să practice des meditația, deoarece ea îl ajută să-și sporească și să-și cultive viața lăuntrică a spiritului, să se convertească de la preocupările exterioare la cele interioare, să se concentreze asupra sa însuși, să se interiorizeze și să se apropie astfel mai mult de Dumnezeu, „*răscolind chemările transcendentale ale sufletului omenesc și punându-l pe preot față în față cu veșnicia*"[59], întărindu-l și sprijinindu-l în lupta cu păcatul și cu necazurile. „*De n-ar fi fost legea Ta gândirea mea, atunci aș fi pierit intru necazul meu. În veac nu voi uita îndreptările Tale, că într-însele m-ai viat, Doamne*" (*Psalmul* 118, 92-93).

b) Cât privește *examenul de conștiință*, el constituie o condiție esențială a dezvoltării vieții sufletești și a personalității noastre. E un mijloc de control și de auto-educație,

---

[59] Pr. S. RADU, „Rostul meditației în viața preotului", în: *Mitropolia Ardealului*, V (1960), 1-3, p. 97; Pr. S. RADU, „Reculegerea și trezvia – mijloace pentru înduhovnicirea preotului", în: *Glasul Bisericii*, XXXVI (1977), 1-3, pp. 107-120.

bazat pe străvechiul principiu al filosofiei și al pedagogiei clasice: „*Cunoaște-te pe tine însuți*" și recomandat cu insistență de către toți marii maeștri ai desăvârșirii morale creștine. Mare lucru este cunoașterea de sine, căci „*cine se cunoaște pe sine, acela cunoaște și pe Dumnezeu*", spune Clement Alexandrinul[60]. Principiul acesta pedagogic este întrebuințat astăzi, într-o largă măsură, pentru educarea maselor, nu numai în școală, ci și în activitatea profesională, sub forma autocriticii.

Păstorul trebuie să se cunoască just pe sine, ca să știe cu ce slăbiciuni din sine are de luptat și de ce să se păzească; să se îngrijească necontenit de mântuirea sa, luminându-și mintea cu adevărurile credinței, nutrind în el simțăminte înalte și curate și formându-și o voință puternică, pentru a se putea împotrivi păcatului[61].

Dacă rugăciunea este o convorbire cu Dumnezeu, examenul de conștiință constituie un tainic solilocviu, o convorbire tăcută cu noi înșine. Farul luminos al atenției și al conștiinței noastre, îndreptat de obicei spre lumea din afară, se întoarce în aceste clipe și se concentrează asupra noastră înșine, pătrunde în intimitatea conștiinței noastre. În lumina lui, ne examinăm cu atenție pe noi înșine, persoana noastră, cu toate virtuțile și scăderile sau lipsurile ei, misiunea și activitatea noastră, cu toate realizările și insuccesele ei. Când ne facem controlul conștiinței, suntem singuri, având în fața ochilor noștri numai pe Dumnezeu Însuși, pe care îl luăm ca martor și judecător al faptelor, al cugetelor și al simțurilor noastre și căruia îi putem spune, ca Psalmistul: „*păzit-am poruncile Tale și mărturiile Tale, că toate căile mele înaintea Ta sunt, Doamne*" (*Psalmul* 118, 168).

În asemenea clipe facem socoteala și încheiem bilanțul activității noastre de până atunci, recapitulând, de exemplu,

---

[60] Citat la Pr. M. IONESCU, *Secerișul este mult și secerătorii puțini*, București, 1927, p. 245.

[61] Arhim. GHERASIM, „Calitățile religios-morale...".

tot ce am făcut într-o anumită zi sau într-o perioadă oarecare de timp. Este un fel de dare de seamă față de noi înșine și față de Dumnezeu asupra a ceea ce am făcut și ce n-am făcut până atunci, asupra a ceea ce mai avem încă de făcut și așa mai departe. Când ne facem examenul de conștiință, e bine să ne punem întrebări ca acestea: sunt eu pe deplin conștient de gravitatea și responsabilitatea înaltei misiuni ce mi s-a încredințat? Mă străduiesc din toate puterile să fiu la înălțimea ei? Am făcut tot ce eram dator sau puteam să fac pentru îndeplinirea ei și pentru mântuirea credincioșilor mei? Pentru ce n-am izbutit în cutare împrejurare? Ce îmi mai lipsește pentru asta? Încheierea examenului de conștiință se face de obicei cu luarea de hotărâri pentru viitor și cu rugăciune pentru împlinirea bunelor intenții și proiecte de îndreptare, de îmbunătățire a activității noastre, de perfecționare a personalității noastre etc. Meditația și examenul de conștiință ne ajută astfel să ne verificăm vocația pentru preoție, să ținem trează conștiința datoriei, să ne formăm și întărim simțul responsabilității pentru felul cum ne îndeplinim misiunea, ne sporește dragostea și râvna de a fi la înălțimea datoriei.

O astfel de contabilitate în fața lui Dumnezeu și a conștiinței proprii trebuie să facă preotul cât mai des, dacă se poate chiar zilnic. Iar vremea cea mai potrivită din zi pentru acest lucru este seara, o dată cu rugăciunea de dinainte de culcare, când putem avea răgazul și liniștea necesară pentru concentrarea sau reculegerea sufletească. Fiecare întreprindere sau realizare mai importantă din domeniul pastorației este bine să fie precedată și urmată de clipe de reculegere și auto-examen. E de la sine înțeles că preotul dă necontenit seama de activitatea lui și aici pe pământ, în fața autorității bisericești; dar el va da seama mai ales în fața lui Dumnezeu, la dreapta și nemitarnica judecată. Ca slujitor al Domnului, el e însă dator să prezinte cât mai des socoteala felului în care a întrebuințat talanții ce i s-au

încredințat. Preotului conștiincios, care și-a făcut pe deplin datoria, nu-i va fi niciodată teamă de o astfel de socoteală periodică, făcută în clipele de reculegere și auto-examen, pe care el le dorește, le caută. Un astfel de preot va aștepta, cu încredere și fără teamă, și socoteala cea mare și ultimă pe care fiecare din noi o va da în fața tronului Judecății din urmă. Căci, după cuvântul Sfântului Apostol Pavel, *„de ne-am fi judecat noi înșine, nu am mai fi judecați”* (*1 Corinteni* 11, 31).

Pentru promovarea vieții religioase a preoților ei și mai ales pentru a le da posibilitatea unor condiții externe favorabile reculegerii, Biserica Romano-Catolică utilizează așa numitele *Exerciții* sau *Retrageri spirituale* periodice, adică perioade anumite de timp în care preoții chemați în serii în anumite mânăstiri sau locuri de retragere, favorabile reculegerii, se consacră unor practici de pietate, ca, de exemplu, meditații organizate în serii, după anumite sisteme și împreunate cu reflexii, rugăciuni, examen de conștiință, conferințe religioase, împărtășire în comun și alte diferite acte de devoțiune, încheindu-se totdeauna cu mărturisire și împărtășirea în comun[62]. S-au făcut sporadic și la noi încercări de a organiza asemenea retrageri, cu caracter ortodox, adaptate nivelului și cerințelor preoțimii noastre, dar ele au dat în general roade slabe. Astăzi, exerciții similare de pietate s-ar putea introduce în cadrul conferințelor preoțești de orientare (trimestriale) în al căror program ar putea să se prevadă o mai accentuată preocupare a conducerii bisericești pentru progresul clerului nostru în această direcție.

6. În sfârșit, mijloace recomandabile pentru îmbogățirea vieții religioase a preotului sunt *relațiile și convorbirile*, întâmplătoare sau sistematice și programate, *cu persoane*

[62] 62 Cf. N. BRÂNZEU, „Păstorul și turma (Hodegetica)”, pp. 104 și urm.

experimentate și avansate în viața duhovnicească: preoții mai în vârstă, cu experiență și trăire religioasă intensă, călugări și duhovnici bătrâni și încercați în tainele vieții duhovnicești, ba chiar și laici cu viață curată și morală. Astfel de personalități ne pot servi ca pilde, modele și călăuze în progresul spre virtute, așa cum erau vechii părinți (avva) din mănăstiri pentru ucenicii lor de călugărie sau fiii de duhovnicie. Tovărășia, sfatul și povața lor sau chiar însuși exemplul vieții lor îmbunătățite, care erau așa de căutate odinioară, pot exercita influențe determinante mai ales asupra personalității preoților tineri; admirația și respectul firesc pe care le nutrim față de ei ne împing spontan spre imitarea lor, spre modelarea chipului nostru sufletesc după al lor[63].

Preotul de enorie nu este și nu poate fi un călugăr. Totuși, pentru dezvoltarea vieții sale religioase, el poate folosi orice practici și exerciții ascetice, specifice vieții monahale, dar recomandabile oricui vrea să progreseze în virtute și în viața evlavioasă. Așa, de exemplu, preotul își poate impune de bună voie anumite abțineri și înfrânări, vremelnice sau permanente, de la plăcerile obișnuite sau în general îngăduite, posturi și ajunări în afară de cele prevăzute de disciplina bisericească, în măsura în care ele ajută la fortificarea voinței, la temperarea sau la anihilarea instinctelor, a impulsiunilor rele și a patimilor, precum și la dominarea trupului de către spirit și rațiune. Utile în acest scop sunt și voturile sau făgăduințele făcute lui Dumnezeu sau Sfinților, cu condiția ca ele să fie respectate, vizitele și pelerinajele la locuri sfinte (moaște de sfinți, icoane făcătoare de minuni, hramuri de biserici, mânăstiri cu viață religioasă exemplară).

În concluzie, puterile sufletești ale preotului trebuie alimentate prin luminarea minții și întărirea credinței, prin

---

[63] Cf. Pr. D.I. BELU, „Calitățile de îndrumător duhovnicesc ale Sf. Apostol Pavel", în: *Studii Teologice*, VI (1955), 9-10, pp. 555-581.

înnobilarea inimii și înmulțirea dragostei, prin întărirea voinței și a nădejdii ațintite continuu spre cer. Rugăciunea deasă și fierbinte, mărturisirea și împărtășirea cu vrednicie, reculegerea prin meditație și examenul frecvent de conștiință, relațiile și convorbirile cu personalitățile de excepțională și înaltă trăire duhovnicească și orice fel de practici și exerciții ascetice ajută la aceasta. Prin toate aceste mijloace și metode, preotul progresează și se perfecționează în îndeplinirea misiunii sale pe pământ, devenind instrument din ce în ce mai bun și mai potrivit al lucrării lui Dumnezeu pentru mântuirea sufletelor.

Preotul de azi ca liturghisitor*

(Lipsuri și scăderi. Cauze. Mijloace de îndreptare)

Intitulând astfel rândurile ce vor urma, precizăm dintru început că nu ne gândim nicidecum să facem o expunere teoretică, de caracter principial sau științific, despre rolul sau oficiul sacramental al sfinților liturghisitori. Au făcut-o, înaintea noastră și cu competență, alții, pe care îi vom pomeni la vremea cuvenită. Ceea ce vrem să facem aici este mai degrabă o reconsiderare a problemei sub aspectul ei practic sau din punct de vedere mai mult pastoral, având adică în vedere în primul rând influența și importanța cultului ca mijloc și metodă de pastorație.

Îl vom examina deci mai îndeaproape pe preot, așa cum se prezintă el astăzi, privindu-l prin lumina modelului sau prototipului ideal, de liturghisitor, pe care ni l-am făurit din cunoștințele noastre teoretice despre această problemă, din puțina noastră experiență în acest domeniu, precum și din exemplele și pildele vii de buni slujitori pe care i-am cunoscut până acum, fie personal, fie din auzite.

Departe de noi ideea preconcepută că vom găsi la frații noștri de slujbă numai lipsuri, scăderi și greșeli în exercitarea acestei divine laturi a misiunii lor preoțești. Există, desigur, și azi, preoți cu evidente calități și merite în această privință. Totuși, vom prefera de astă dată să ne ocupăm numai de partea negativă a problemei abordate. Vom aminti confraților

---

* Text publicat în *Studii Teologice*, I (1949), 1-2, pp. 97-118.

preoți și vom denunța, cu sinceritate și curaj, unele neglijențe, greșeli și păcate pe care unii din noi le săvârșesc, cu voie sau fără voie și cu sau fără conștiință față de cea mai sfântă din datoriile noastre de sacerdoți. Preferăm astfel atitudinea cinstită de recunoaștere a propriilor noastre slăbiciuni, fără înconjur și fără menajamente, fiindcă numai astfel le putem condamna și îndrepta. Astăzi, când metoda criticii și autocriticii se aplică în toate domeniile de activitate publică și când înalta autoritate bisericească reflectează și a purces, chiar, la măsurile menite să realizeze o „reactivare" a preoției noastre, mai ales în legătură cu îndatoririle ei misionare și sociale, se cuvine să nu uităm nici latura sacramentală sau sfințitoare, care constituie miezul preoției propriu-zise. Iată de ce ne luăm permisiunea de a nota în cele ce urmează, câteva constatări de fapt și câteva propuneri pentru „reactivarea" preoției ortodoxe române și sub acest aspect.

Rândurile noastre vor avea, prin urmare, un caracter nu numai practic, fiind în strânsă legătură cu misiunea noastră de totdeauna în lume, ci și programatic, potrivit spiritului de înnoire și de refacere, care animă astăzi toate domeniile vieții omenești și care, se înțelege, n-a putut rămâne străin nici sectorului vieții religioase și bisericești.

I. Intrând de-a dreptul în inima lucrurilor, vom pune dintru început întrebarea: este preoția noastră deplin conștientă despre rolul ei sacramental sau sfințitor? Este ea suficient instruită – teoretic vorbind – asupra esenței, sublimității sau sfințeniei și prioritații acestei laturi a chemării preoțești, precum și asupra obligațiilor rituale, disciplinare și morale, sau de orice altă natură, ce decurg din caracterul ei sacrosanct? Cunoaște ea, bine și sigur, sensul, valoarea și interpretarea cultului divin, adică a sfintelor slujbe pe care le oficiază?

Pusă astfel problema, se vede clar și ținem să precizăm că ea se mărginește numai la latura liturgică, sfințitoare sau ierurgică a chemării sacerdotale și că lăsăm la o parte celelalte

două laturi, adică pe cea învățătorească și pe cea conducătoare sau pastorală propriu-zisă. De altfel, ca să ne urcăm la origini, întrebarea s-ar putea formula și în modul următor: este, oare, suficientă, completă și mulțumitoare pregătirea teoretică și practică pe care o căpătau, până mai ieri, candidații la preoție, în școlile clericale, din acest punct de vedere?

Răspunsul cinstit și sincer este, iară îndoială: nu! În ce constă insuficiența acestei pregătiri și cum se manifestă ea în exercițiul preoției, vom arăta ceva mai departe. Până atunci, credem de folos să amintim, în treacăt și pe scurt, numai câteva noțiuni, care se cer știute, reîmprospătate sau măcar învățate acum, în legătură cu poziția păstorului de suflete sub aspectul datoriei sau funcției lui liturghisitoare, în cadrul mai general al chemării preoțești.

1. În îndeplinirea datoriilor sale reclamate de cultul divin, preotul oficiază în numele și persoana Mântuitorului, dar totodată și ca mijlocitor al obștii credincioase către El. Sfinții Părinți și tâlcuitori ai Liturghiei afirmă că preotul liturghisitor reprezintă pe de o parte persoana lui Iisus Hristos, dar totodată este și reprezentant, împuternicit, delegat sau interpret al Bisericii, adică al comunității credincioșilor săi, deoarece el vorbește și se roagă nu pentru sine sau în numele său, ci pentru credincioși și în numele acestora.

Ca principiu general, preoția a fost instituită întâi de toate pentru nevoile cultului, adică pentru a mijloci legătura oamenilor cu divinitatea: pe de o parte, pentru a-I da lui Dumnezeu cinstea și mărirea ce I se cuvin din partea făpturilor, iar pe de alta pentru a dobândi de la El și a transmite oamenilor harul Său sfinților și toate cele ce sunt de trebuință vieții noastre spirituale. Când săvârșește deci slujbele sfinte, preotul ortodox se găsește în exercițiul chemării sau sarcinii sale primordiale, principale și caracteristice. Preotul este adică, mai întâi de toate, un sfințitor și abia în al doilea rând un învățător și conducător al turmei sale.

Știut este că Mântuitorul întemeiază preoția creștină în primul rând în vederea menirii ei sacramentale, la Cina cea de Taină, când lasă apostolilor Săi datoria și puterea de a săvârși Sfânta Euharistie: „*aceasta să faceți spre pomenirea Mea*" (*Luca* 22, 19), completând-o apoi cu prerogativa de a lega și a dezlega și abia mai târziu au primit apostolii autoritatea deplină prin cuvintele de trimitere la predică, adică pentru a converti lumea întreagă. De altfel, chiar în preoțiile istorice ale păgânismului, a dominat întotdeauna concepția că principala lor atribuție, aceea care caracteriza oficiul lor, consta tocmai în aducerea sacrificiilor cultului public, iar în Biserica creștină, purtătorii harului preoțesc sunt „*slujitori ai lui Hristos și iconomi ai tainelor lui Dumnezeu*" (*1 Corinteni* 4, 1).

2. Oficiul de liturghisitor al preotului creștin ortodox constituie, deci, nu numai punctul cel mai sublim al preoției, ci și latura cea mai însemnată a misiunii sale, adică aceea de a fi, în ultima linie, *organul sfințitor al vieții credincioșilor săi*. Este de prisos să mai amintim că acest oficiu, din cauza sublimității sale, constituie și o sarcină de încredere, care reclamă din partea liturghisitorului un înalt grad de sfințenie în slujba sa[1]. Acesta este, de altfel, unul din principalele puncte deosebitoare între noi și protestanți. Se știe că, în concepția ortodoxă, în opoziție cu cea protestantă și sectară, preotul reprezintă o verigă indispensabilă de legătură între credincioșii de rând sau laici și Dumnezeu. În această calitate, el îndeplinește acea dublă funcție despre care am vorbit: pe de o parte prezintă lui Dumnezeu ceea ce oferă credincioșii – adică darurile, închinarea și rugăciunile sau cererile lor – iar pe de alta, transmite poporului ceea ce vine de la Dumnezeu, adică harul Său[2].

---

[1] Cf. Pr. Petre VINTILESCU, „Preotul în oficiul său de liturghisitor", în: *Biserica Ortodoxă Română*, XLVII (1929), 5-6.

[2] Diac. Ene BRANIȘTE, *Explicarea Sfintei Liturghii după Nicolae Cabasila*, București, 1943, p. 110.

De aceea, preotul ortodox a fost totdeauna un organ de sfințire a turmei sale, un împuternicit și deținător al harului de sus, pe care îl pune la îndemâna credincioșilor, pe când pastorul protestant și versiunea sa modernă, predicatorul sectant, nu are nici prin pregătirea, nici prin chemarea sau instituirea lui, puterile sacerdotale cu care a fost învestită preoția legal constituită, adică succesoare legitimă a Sfinților Apostoli și a urmașilor lor ierarhi și preoți de pretutindeni.

De aici se vede cât de greșită este concepția acelora care, întrebuințând epitetul batjocoritor de ritualism, vor să coboare funcția ierurgică a preotului pe al doilea plan, punând pe primul plan datoriile extra-liturgice și vrând să spună că nu preotul bisericos de odinioară e idealul vremii noastre, ci preotul „activist", adică acela care activează mai mult în latura socială, culturală și economică a parohiei sale. Fără îndoială, nici nu ne gândim să diminuăm importanța acestor laturi ale misiunii preoțești, mai ales în vremurile de azi.

3. Ceva mai mult: se uită prea adesea marea importanță a persoanei liturgului pentru realizarea și menținerea unității religioase, pentru păstrarea neștirbită a doctrinei însăși, prin respectarea unității și a uniformității cultului. De liturghisitor, în dubla lui calitate: ca interpret al preoției Mântuitorului și ca reprezentant sau mijlocitor al credincioșilor atârnă redarea corectă sau inexactă a sensului caracteristic al fiecărei taine a Bisericii. Liturgul este, prin aceasta, un străjer credincios pentru păstrarea neștirbită și nealterată a ființei religiei însăși, dacă el păstrează unitatea liturgică, după cum poate să fie – prin ignoranța, inconștiența sau neglijența lui – și un mijlocitor pentru insinuarea în cult a unor credințe străine sau sub nivelul moral al creștinismului.

Unitatea cultului, uniformitatea până la ultima limită a modului de închinare și a formelor rituale în iudaism, a păstrat multă vreme însăși unitatea religioasă a poporului evreu.

Tocmai pentru acest lucru, în urma încercării diferitelor erezii de a se furișa în cultul Bisericii creștine pe calea imnelor liturgice ori a formelor cultului, Biserica s-a văzut nevoită să înlăture de la o vreme și să interzică improvizația slujitorilor în exercițiul cultului și mai ales în textul sacrosanct al rugăciunilor. Dacă în cultul particular, personal sau extraliturgic, pietatea individuală a fiecărui credincios în parte se poate revărsa în toată libertatea în forme neîngrădite sau determinate numai de spontaneitatea și de avântul religios al fiecăruia, nu tot așa este în cultul public și oficial al Bisericii, unde formele externe sunt dictate și fixate de însăși natura sau spiritul doctrinei sau al religiei respective, constituind un fel de limbaj comun al societății credincioșilor și în același timp un semn distinctiv al lor față de membrii altei confesiuni sau religii[3].

Chiar înlăuntrul creștinismului, fiecare confesiune are formele ei culturale caracteristice, un *modus orandi* propriu, adecvat dogmei și spiritului respectiv care îl inspiră. Astfel, cultului protestant îi sunt proprii exclamările sfâșietoare, deprimante și patetice, efect al pesimismului dogmei reformate care pune atâta distanță între omul corupt și decăzut și Dumnezeul transcendent, atât de depărtat. Catolicismul etalează în cultul său, dimpotrivă, mai ales pompă artistică, retorism verbal care fascinează, care caută să sugereze măreția lui Dumnezeu dincolo de acest paravan de forme. Ortodoxia ține calea de mijloc între pesimismul protestant și optimismul romano-catolic. Cultul ortodox nu caută să se apropie de Dumnezeul așa de îndepărtat, al protestanților, nici numai să sugereze prezența Lui, ca în catolicism, ci chiar să realizeze coborârea sau prezența însăși, a Lui, printre noi. De aici caracterul liniștit, cumpănit, familiar și echilibrat al formelor cultului ortodox[4].

---

[3] Pr. Petre VINTILESCU, *Curs (litografiat) de Liturgică generală*, București, 1939/1940, pp. 127-128.

[4] Pr. C. PLATON, „Formele cultului în ortodoxie", în: *Cronica Romanului*, 1940, 11-12, pp. 380-384.

4. Cultul fiecărei religii sau confesiuni poartă deci pecetea proprie a însăși doctrinei care l-a inspirat sau care îl diriguiește. Iată de ce Biserica creștină n-a lăsat îndeplinirea riturilor la inspirația sau la gustul personal al liturghisitorilor. Ea a trebuit să prescrie, treptat, de-a lungul vremii, nu numai rugăciunile și simboalele proprii fiecărui rit, dar a fixat chiar în amănunt mișcările liturghisitorilor. Toată această înlănțuire de norme, rânduieli și reguli care fixează în forme stabile și uniforme modul de a se ruga și a slăvi pe Dumnezeu în public, alcătuiesc ceea ce numim cu un termen general și îndeobște cunoscut: *tipic* sau *rânduială*. Cultul divin public nu poate fi lăsat drept câmp de experiență al fiecărui liturghisitor, căci atunci uniformitatea cultului și unitatea religioasă ar fi sfărâmate, iar doctrina ar fi desfigurată. Dovada o avem în confesiunea protestantă, unde lipsa unui cult substanțial și uniform a fost principala cauză care a dus la fărâmițarea acestei confesiuni în atâtea bisericuțe, secte și curente religioase. Supunerea slujitorului la reguli rânduite de Biserică și îndeplinirea conștiincioasă și exactă a oficiului său liturgic constituie în primul rând o dovadă evidentă a conștiinței sale de membru, cu o menire specială și cu răspunderi deosebite, al Bisericii sau comunității religioase din care face parte. Numai ereticii și schismaticii se răzvrătesc împotriva așezămintelor culturale consacrate de vreme și de tradiție, făcând din această răzvrătire primul semn al rupturii lor cu Biserica.

Iată de ce Biserica prescrie în canoanele și în rânduielile ei obligațiunea pentru preot de a respecta tipicul slujbelor fixat de ea și predat în cărțile noastre liturgice sau în tradiția liturghisitorilor[5]. Prin aceasta, ea are în vedere însăși ființa religiei creștine – în speță a doctrinei ortodoxe – iar nu credința oarbă care inspira vechile religii ritualistice, ca de

---

[5] Vezi *Canonul 21* al sinodului de la Cartagina (392); *Canonul 23* al sinodului de la Cartagina (397); *Canoanele 15-19* şi *59-60* ale sinodului Laodiceea; mai ales Canoane ale Sinodului Trulan (Quinisext, 692).

exemplu a romanilor, pentru care eficacitatea ritului și valabilitatea lui erau privite ca atârnând de recitarea și execuția fără greșeală a formulelor și actelor sacramentale[6].

II. În lumina considerațiilor de până aici, socotesc că importanța respectării tipicului slujbelor apare mai clară și mai evidentă. Iată de ce un bilanț, mai mult sau mai puțin complet, al omisiunilor, erorilor și inovațiilor comise de către unii clerici, în exercițiul funcțiunii lor liturgice, ni se pare binevenit. În cele ce urmează, voi înșira, deci, pe scurt, câteva din încălcările, abaterile și inovațiile tipiconale, confuziile, nepreciziile și nepotrivirile mai frecvente și mai importante, de ordin liturgic, observate personal sau semnalate de alții în diferite articole și studii. În enumerarea și discutarea lor, vom avea ca dreptar cărțile de slujbă, îndeosebi Tipicul și Liturghierul, apoi tradiția liturgică bună și verificată, a liturghisitorilor mai bătrâni și cu experiență, precum și studiile liturgice de specialitate. Precum se va vedea, observațiile noastre se vor referi mai ales la serviciul Sfintei Liturghii și într-o mai mică măsură la celelalte sfinte slujbe (laude, taine și ierurgii), întrucât Sfânta Liturghie este nu numai centrul și inima cultului creștin ortodox, ci și slujba cea mai mult frecventată de popor, mai ales la țară și deci, în săvârșirea ei se impune preotului atenția cea mai mare.

Precum e și firesc, cele mai multe și mai mari lipsuri în materie de practică liturgică se văd mai ales la preoții tineri și începători, fără experiență. Stângăcia, uneori timiditatea, alteori nesiguranța și de cele mai multe ori necunoașterea flagrantă a tipicului și a rânduielilor liturgice sunt defecte pe care prea puțini dintre clerici nu le-au avut la debutul carierei lor pastorale. Dacă în asemenea cazuri, astfel de defecte sunt explicabile și în parte scuzabile prin lipsa de experiență sau prin insuficiența pregătirii practice dobândite în anii de

[6] Cf. Pr. Petre VINTILESCU, *Curs (litografiat) de Liturgică generală*, pp. 129-130.

studiu, ele sunt însă mai puțin justificate la unii preoți înaintați în vârstă și deci cu o vechime mai mare în preoție. Căci, din nefericire, trebuie să o mărturisim deschis că există și asemenea cazuri regretabile. Să enumerăm mai departe câteva păcate mai frecvente împotriva tipicului și a datoriilor de liturghisitor, comise de asemenea confrați.

1. *Lipsuri de ordin general*

a) Între aceste lipsuri, de care se fac vinovați majoritatea purtătorilor harului preoțesc, am putea enumera în primul rând *neglijarea pregătirii fizice și sufletești în vederea oficierii.*

În exercițiul funcțiunii sale sacramentale și mai ales în cadrul Liturghiei, preotul vine în legătură imediată, apropiată, substanțială cu Însuși Mântuitorul, al Cărui Sfânt Trup și Sânge este atins, pipăit, purtat în mâini și consumat de către preot. Este de la sine înțeles că pentru o astfel de înfricoșătoare împreună-petrecere a omului cu Dumnezeu, preotul nu se poate înfățișă oricum ar fi. Și dacă pravila impune chiar credincioșilor de rând o riguroasă și îndelungată pregătire trupească și sufletească în vederea împărtășirii cu Sfintele Taine, cu atât mai mult se impune preotului o asemenea pregătire integrală și expresă a ființei sale, pe lângă curăția morală și sfințenia care trebuie să împodobească în permanență viața sa. De aceea, *Povățuirile* de la sfârșitul Liturghierului, care nu reprezintă decât sintetizarea unor îndemnuri, reguli, canoane și dispoziții patristice, sinodale și chiriarhale mai vechi, prescriu preotului, în termeni categorici, că *„pentru slujirea dumnezeiești Liturghii, dator este a fi curat, precum cu sufletul, așa și cu trupul”*[7]. Instrucțiunile de tipic cu care este prefațată rânduiala Proscomidiei din Liturghier și care au aceeași origine

[7] *Liturghier*, Tipografia Cărților Bisericești, 1937, p. 356 [vezi și *Liturghier*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2012, pp. 485-495 – *n.r.*].

ca și Povățuirile, amintesc de asemenea această elementară obligație a preotului în termenii următori: *„Având să săvârșească dumnezeiasca Liturghie, preotul dator este mai întâi să se fi mărturisit și împăcat cu toți, să nu aibă supărare cu nimeni, să-și păzească inima de gânduri rele pe cât va putea, să se înfrâneze de cu seară, să privegheze până la vremea Sfintei Liturghii și să-și citească cele rânduite de sfintele Canoane”*[8].

Să mărturisim sincer: câți dintre noi au citit, cunosc, își amintesc sau respectă întocmai Povățuirile din Liturghier, ori pe cele prescrise mai sus, la începutul Liturghiei? Spre cinstea lor, preoții mai bătrâni, deși cu mai puțină știință de carte și de teologie, păzeau cu sfințenie aceste porunci de pregătire psiho-fizică. Zugrăvind cu măiestrie câteva asemenea chipuri de preoți de mir adormiți în Domnul, Pr. profesor-onorar Nicolae. M. Popescu spune, de exemplu, despre unul din ei, și anume părintele Iordache din Săveștii Dâmboviței, trăitor în veacul trecut, că *„Liturghie fără pravilă și fără lăutoare, nu se închipuia”*[9]. Câți dintre noi, preoții cu teologie de astăzi, mai facem baie în ajunul Liturghiei, ca părintele Iordache, citind în același timp slujba ceasurilor și acatistelor rânduite de pravilă și de Liturghier, sau măcar rugăciunile pentru Sfânta Împărtășanie?

Ca să nu pomenim decât de una dintre slujbele obligatorii pe care preotul trebuie să le săvârșească în același cadru de pregătire pentru Sfânta Liturghie, să amintim de Vecernie. S-ar putea număra pe degete preoții de la țară sau de la oraș care se ostenesc să oficieze Vecernia Duminicii, sâmbătă seara, sau pe cea din ajunul sărbătorilor din cursul săptămânii, cu toate dispozițiile exprese ale unora dintre chiriarhi, în acest sens. Scuza este că nu vine lumea la

---

[8] *Liturghier*, 1937, p. 89 [*Liturghier*, 2012, pp. 109-110 – n.r.].

[9] Pr. Nicolae M. Popescu, *Preoți de mir adormiți în Domnul*, București, 1942, p. 125 [reeditată la București, 2002 – n.r.].

biserică, iar uneori nici cântărețul. Și totuși, această scuză nu este plauzibilă. Chiar de n-ai avea în biserică nici un credincios, dator ești, frate preot, să faci sâmbătă seara Vecernia în biserică, pentru că Vecernia face parte integrantă și de căpătâi din lanțul de slujbe cu care noi trebuie să cinstim ziua cea mare a Duminicii (știut fiind că la noi ziua liturgică sau bisericească începe cu seara, iar nu cu dimineața). Și dacă vei sluji cu evlavie și în frica lui Dumnezeu, e cu neputință să nu ți se adauge și credincioșii unul câte unul, așa cum se întâmplă deja în multe biserici, mai ales la orașe, care sunt pline de lume la slujba Litiei, Vecerniei și Privegherilor sau a acatistelor din ajunul Duminicilor și al Sărbătorilor!

b) Multe ar mai fi de spus, în al doilea rând, cu privire la *lipsurile în legătură cu atitudinea fizică și sufletească a liturghisitorilor în timpul sfintei slujbe*. Este cu totul întristătoare absența oricărei evlavii și a oricărui respect la unii confrați care intră în biserică așa cum se intră în teatru sau în orice altă casă, fără să facă măcar cuvenitele mătănii și închinăciuni în fața Sfintei Mese, pe care stă veșnic Trupul și Sângele Sfânt al Domnului! Ce să mai vorbim de neglijențele în înveșmântare (unii apar în veșminte rupte, vechi, mototolite sau murdare) și în felul cum se poartă în biserică sau de atitudinea cu totul necuviincioasă și indolentă a unora care stau rezemați de Sfânta Masă (adesea chiar cu spatele), sau se așează în scaune, în momentele cele mai solemne ale slujbei, sau își găsesc de vorbă în timp ce cădesc prin biserică. Mai ales la slujbele în sobor, se observă uneori atâta nesiguranță în mișcări, atâta dezorientare asupra a ceea ce are de făcut fiecare, atâta confuzie, forfotă și nerânduială, încât asemenea cazuri au atras de mult atenția autorităților bisericești! Plină de întristare și de pagubă pentru sufletele credincioșilor este, de asemenea, execuția neglijentă și rapidă, grăbită, a slujbelor, când preoții se grăbesc să le termine mai repede, fie pentru că după aceea au de făcut alte slujbe (botezuri,

parastase, după Liturghie), fie pentru că acasă îi așteaptă cine știe ce musafiri importanți, fie pentru alte pricini.

c) Dacă pentru toate aceste scăzăminte enumerate până acum se mai pot găsi explicații și scuze, apoi cu totul condamnabil este păcatul pe care îl putem numi, cu un cuvânt, *automatismul sau formalismul ritualistic.*

Ce este acesta? – Este acea totală lipsă de înțelegere pentru importanța, pentru sensul și pentru sfințenia slujbelor, lipsa de simțire și de pietate lăuntrică, de evlavie sau măcar de respectul elementar pentru cele sfinte, de adeziune sufletească la cele săvârșite și rostite, lipsă care se observă la mulți slujitori. Este atitudinea preotului care-și face liturghia nu din dragoste și cu fiorul tainic pentru cele sacre, ci din sentimentul de obligație al unei datorii profesionale, din interes sau din obicei; a preotului care slujește mecanic, ca o morișcă sau un automat, care rostește și execută cele sfinte ca pe niște acte și formule magice, vrăjitorești, sau ca pe o poezie învățată pe de rost. Este preotul care „recită" molitfele și rugăciunile prescrise fără să se roage, care-și deschide numai gura, dar nu și inima, atunci când slăvește pe Dumnezeu în ecfonise, care nu plânge și nu-și zdrobește sufletul atunci când imploră mila Cerului pentru păcatele lui și ale credincioșilor, care nu se înfioară și nu se cutremură atunci când cheamă harul Sfântului Duh ca să sfințească darurile, care nu-și simte nevrednicia propriei ființe atunci când se apropie de măreția și curăția lui Dumnezeu cel prezent în înfricoșatele Taine.

Autorul unor cunoscute eseuri de psihologie religioasă aplicată la zbuciumata viață a preotului, denunță și descrie păcatul acesta, pe care îl numește „ispita rutinei", ca pe una din ispitele cele mai primejdioase și mai frecvente care amenință și bântuie sufletul păstorului de suflete. „*Rutina este acea viață exterioară, pe care nimic n-o mai încălzește din inima noastră, când repetăm forme și rituri religioase fără să participăm cu sufletul la îndeplinirea lor. O asemenea*

viață este ca o casă nelocuită, care rămâne tot măreață pe dinafară, dar stând părăsită, simți un miros greu de pustietate și mucegai, când intri în ea. Așa este și viața religioasă, unde sufletul dormitează sau de unde a plecat în altă parte [...]. În fața preotului săvârșitor al tainelor și al ierurgiilor se deschide adesea ispita rutinei, ca sufletul lui să nu mai participe cu toată concentrarea interioară, să nu se mai apropie cu frică și cu cutremur. Formele exterioare ce însoțesc Sfintele Taine, repetate atât de des, când sufletul preotului nu se identifică cu toată ființa lui, micșorează adesea participarea interioară, cu care ar trebui să fie în concordanță... Cea mai gravă ispită care pândește pe preot este când săvârșește Sfânta Liturghie: se poate întâmpla, fiind obligat să repete atât de des pregătirea Sfintei Împărtășiri, să piardă din fiorul pe care-l are creștinul de rând care se împărtășește numai o dată pe an. I se poate întâmpla să nu-și aducă aminte tot timpul de marea taină care se împlinește în fața și prin mâinile lui, și astfel să rămână absent cu sufletul, ca și cum ar repeta simple gesturi rituale"[10].

Este un act de profanare a sluji Liturghia așa cum actorii își joacă rolurile la teatru sau la operă. Ba încă acolo, aceștia merg uneori așa de departe cu închipuirea și cu resursele talentului sau geniului lor artistic, încât trăiesc ei înșiși, cu toată intensitatea, rolurile pe care le joacă, transpunându-se aievea în viața personajelor fictive pe care le întruchipează sau le reprezintă: plâng cu adevărat când rolul le impune să plângă, se bucură cu adevărat când trebuie să se bucure, într-un cuvânt își însușesc în chip desăvârșit afectele și gesturile ființelor semi-reale sau imaginare, create de inspirația autorului dramatic. Puțini dintre preoți se ridică până la înălțimea unor astfel de actori talentați sau geniali. Dar preotul nu trebuie să fie, în exercițiul funcțiunii lui liturgice, doar un actor, ci ceva mai mult: un om al

---

[10] Pr. V.N. POPESCU, *Sufletul preotului în luptă cu ispitele*, Ed. Tipografia Cărților Bisericești, București, 1943, pp. 10-12.

rugăciunii, un oficiant în exercițiul celei mai nobile și mai sfinte dintre laturile misiunii lui sacerdotale: *aceea de a fi mijlocitor între Dumnezeu și oameni*, misiune la care trebuie să participe cu toate fibrele ființei lui lăuntrice! De aceea, chiar dacă n-are – ca actorul – talent sau geniu artistic, el are în schimb prerogativa harului dumnezeiesc.

2. După ce am văzut lipsurile cu caracter general, care afectează exercițiul funcțiunii sacerdotale a preotului în însăși esența și întregimea lui să trecem acum la cele în legătură cu *nerespectarea tipicului*.

a) Cele mai frecvente abateri de la dreptarul oficial al tipicului sunt *omisiunile* și *prescurtările*. La adăpostul principiului „după cum va vrea cel mai mare”, înscris în cărțile noastre de slujbă, principiu care acordă protosului dreptul și libertatea de a dispune în unele cazuri, unii preoți comit regretabile excese și abuzuri, permițându-și adevărate masacre ale tipicului și rânduielilor consacrate, sub pretextul grabei, al presiunii diferitelor interese momentane, sau invocând cine știe ce scuze și motive. Așa se face, de exemplu, că unii scurtează Liturghia în timp de iarnă din cauza frigului, iar vara din cauza căldurii, omițând sau suprimând părți mari din ea (ca de exemplu ectenia de după Axion, care e privită ca o repetare inutilă a ecteniei de după vohodul mare), scurtând sau ciuntind alte părți, mai ales ectenia mare de la început (din care nu rostesc decât câteva aliniate sau cereri) și neexecutând multe din actele rituale obligatorii, prescrise formal de Liturghier, ca de exemplu închinarea pe la icoane la intrarea în biserică sau înainte de îmbrăcarea pentru Liturghie, spălarea rituală a mâinilor de la începutul Liturghiei sau din cursul ei (la Axion, înainte de împărtășire), cădirile sau tămâierile (ca cea din timpul cântării a noua de la canonul Utreniei sau cea din timpul Binecuvântărilor Învierii), ori cădesc fără tămâie (cu cădelnița goală) ș.a.

Suprimarea, de către majoritatea liturghisitorilor de la oraș, a *ecteniei pentru cei chemați*, ca un lucru învechit și fără rost astăzi, este iarăși de discutat. Această ectenie face, într-adevăr, parte din acele formule și texte păstrate în cultul ortodox în virtutea așa numitei legi de succesiune ereditară liturgică, adică fără să mai corespundă nevoii religioase sau motivelor de disciplină cultuală care le-au dat naștere și care azi nu mai există. Trebuie ea înlăturată, pentru acest motiv, așa cum se și face de fapt în multe biserici?

Credem că nu, atâta vreme cât Liturghierele o mențin și până când o dispoziție formală a autorității competente nu va hotărî contrariul. De altfel, ea trebuie menținută și numai pentru simplul fapt că reprezintă, alături de atâtea altele, resturi și mărturii venerabile care păstrează peste veacuri amintirea unui trecut glorios al Bisericii și credinței creștine, cu condițiile de viață și cu împrejurările care i-au fost proprii[11]. Ectenia pentru cei chemați este o mică, dar nu neînsemnată parte integrantă din acel mare tezaur de viață creștină scursă până acum, pe care îl numim tradiție și la care noi ortodocșii ținem cu atâta tărie, pentru că este piatra de temelie pe care se ridică și se susține edificiul actual al credinței noastre.

Unii preoți ignoră, uită sau neglijează să binecuvânteze anafura în timpul Axionului, așa cum prevede Liturghierului; ei oferă astfel, poporului, bucăți de prescuri nebinecuvântate sau din care nu s-au scos agnețul și miridele.

Ce să mai vorbim apoi de parastasele și cununiile „pe scurt”, oficiate de unii preoți urbani aglomerați de mulțimea slujbelor din parohiile mărginașe ale Capitalei, de exemplu? Se omit sau se sar, în asemenea cazuri, părți întregi din slujbele respective, comprimându-se sau reducându-se totul la minimul posibil.

---

[11] Cf. Pr. Petre VINTILESCU, *Curs (litografiat) de Liturgică generală*, pp. 260 și urm.

b) Din cauza neștiinței, a neglijenței sau a pierderii bunei tradiții, se comit uneori abateri de la tipic în aparență mărunte și fără însemnătate, dar în fond de toată importanța. Așa, de exemplu, în multe biserici de la orașe, Litia se săvârșește în naos, în mijlocul bisericii, deși vechile Liturghiere spun răspicat că, cel puțin prima ei parte (până la binecuvântarea pâinilor) trebuie oficiată în pronaosul sau tinda bisericii, pentru motive de disciplină și de adâncă semnificație simbolică[12]. La fel e cazul cu slujba botezului.

Un alt amănunt: în contradicție cu prescripția expresă a tuturor edițiilor de Liturghiere, care precizează că diaconul iese pentru ectenii prin ușa de miazănoapte a altarului[13], am văzut diaconi ieșind prin ușile împărătești, când acestea se află deschise (ca la începutul Liturghiei). Unul din ei invoca, în sprijinul acestei practici greșite, nu știu ce interpretare simbolică auzită de la un bătrân și, pe vremea lui, vestit slujitor al altarului: „că diaconul iese, ca îngerul, să vestească...". Dar dacă la vohodul cel mic, când diaconul are în mâini Sfânta Evanghelie, și la vohodul cel mare, când el poartă Cinstitele Daruri, iese totuși pe ușa de miazănoapte a altarului, atunci după care logică își ia el dreptul de a ieși prin ușile împărătești la ectenia de la începutul Liturghiei, când nu poartă nimic sfânt în mâini?

c) Abaterile de la tipic iau uneori forma și mai gravă a unor inovațiuni liturgice. Dacă până aici a fost vorba de tendințe de prescurtare și condensare sau suprimare a unor forme vechi de cult care par să înceapă a jena psihologia, acum aducem în discuție unele manifestări – nu totdeauna îndreptățite – care reprezintă tendința contrarie, de dezvoltare sau lărgire a unor acte rituale. Vom enumera, dintre

---

[12] Cf. Diac. Ene BRANIȘTE, *Observațiuni și propuneri pentru o nouă ediție a liturghierului românesc*, București, 1945/1946, pp. 40-41.

[13] *Liturghier*, București, 1937, pp. 16, 66.

acestea, pe cea mai cunoscută și mai frecventă: excesul pe care îl fac mulți dintre confrații preoți cu pomenirile nominale de la ieșirea cu Cinstitele Daruri (vohodul mare). Fie din interese materiale, fie presați de mentalitatea greșită a unor credincioși simpli, care-și vor măgulit orgoliul prin auzirea propriilor nume pomenite în chip public într-unul din cele mai solemne momente ale Liturghiei, acești confrați citesc, mai ales la sărbători mari, pomelnice enorme cu sute de nume de vii și de morți, ținând în loc slujba, adesea câte o jumătate de oră, spre plictiseala și disperarea celorlalți credincioși prezenți, care n-au dat asemenea pomelnice[14].

De altfel, abuzul acesta a început să se extindă, în unele biserici, și la alte părți din sfânta slujbă, unde pomenirea nominală e permisă principial în Liturghier, dar unde mulțimea numelor pomenite și felurimea „intențiilor" sau dorințelor și cererilor celor pomeniți, exprimate cu glas tare de către preot, strică echilibrul și întrerupe cursivitatea tradițională a serviciului divin. Ne gândim la ectenia întreită de după Evanghelie, în cadrul căreia unii preoți se roagă aproape în fiecare Duminică „pentru sănătatea cutăruia sau cutăruia…", pentru „succesul și izbânda unei persoane sau alteia...", pomenindu-se aici o sumedenie de nume, ca la acatiste. La fel se întâmplă cu rugăciunea pentru binecuvântarea colivei sau a prinoaselor, care se citește după rugăciunea Amvonului („*Doamne, Cela ce ai plinit toate cu cuvântul Tău*"), la sfârșitul căreia unii preoți intercalează pomelnice întregi cu numele celor care s-au adus prinoasele și ale celor pentru care s-au adus (morți), suplinind astfel trisaghionul sau parastasul pentru cei răposați.

Tot aici s-ar putea vorbi despre excesul și abuzul ce se face în unele biserici de orașe cu acatistele, săvârșite cu timp și fără timp și în oficierea cărora se observă o mare lipsă de uniformitate și o mare doză de improvizație verbală. Dar unii

---

[14] Cf. Pr. Petre VINTILESCU, *Diptice sau pomelnice*, Ed. Artistică, Pitești, 1926, pp. 28-29.

îndrăznesc să improvizeze nu numai aici, unde rânduiala e ceva mai fluidă și mai neconsistentă, ci chiar în textul Liturghiei: mi-a fost dat să aud preoți din Capitală care intercalează în ecteniile mari (mai ales în cea întreită, de după Evanghelie) formule de aliniate noi și cereri improvizate, cu totul străine de litera și spiritul Liturghierului. Precizez că nu ne referim la „rugăciunile pentru multe trebuințe", prevăzute în Liturghier pentru a fi încadrate în anumite momente ale Liturghiei și în anumite împrejurări sau nevoi publice ori particulare. E vorba de formule noi, personale, în locul sau alături de cele fixe și tradiționale, prevăzute în Liturghier. Improvizația aceasta atinge, de altfel, uneori și alte texte liturgice, care, prin firea lor, sunt și mai puțin susceptibile de modificări, întrucât ele au intrat de mult în conștiința credincioșilor, repetându-se prea adesea în auzul lor. E vorba de ecfonise. Am auzit pe un preot serios și cu reputație de „bun bisericaș", amplificând ecfonisul „Cu îndurările Unuia Născut Fiului Tău", de dinaintea Simbolului Credinței, prin intercalarea adaosului „Doamne, fii cu noi!", sau excluderea din textele molitfelor (mai ales la rânduiala cununiei) a numelor de personaje biblice din istoria sfântă a Vechiului Testament și înlocuirea lor cu altele din epoca creștină ș.a.

Tot ca inovații fără rost mai amintim și alte abateri de mai puțină importanță, ca de exemplu cădirea în alte momente ale Liturghiei decât cele prescrise de tipic (cădirea de la doxologie sau lungirea cădirii de la Axion, ieșind și cădind și poporul, dintre ușile împărătești, sau cel puțin icoana Sfintei Fecioare), ținerea ușilor împărătești deschise în tot timpul Liturghiei, ca la Liturghia arhierească (cum se întâmplă la unele biserici de oraș)[15], sau deprinderea poporului de a îngenunchea în momente nepotrivite, sau în alte momente decât cele păstrate prin tradiție (de exemplu unii nu îngenunchează la

---

[15] Cf. Pr. Petre VINTILESCU, *Însemnări pentru o nouă ediție a liturghierului*, Ed. Tipografia Cărților Bisericești, București, 1947, p. 11.

ieșirea cu Cinstitele Daruri dar s-au obișnuit să îngenuncheze în timpul rostirii *Crezului* sau la *Tatăl Nostru*).

d) *Manifestări profane și neortodoxe în muzica liturgică*

Vrednic de amintit e și cazul acelor clerici care, din necunoașterea sau din nerespectarea adevăratului caracter al muzicii noastre religioase, încearcă să introducă în uzul liturgic un mod de cântare și execuție cu totul străin de tradiția și spiritul ortodox. De pildă, accentele dramatice, plângătoare și patetice, cu care unii preoți citesc rugăciunile, sunt specifice psihologiei religioase protestante și sectare, după cum excesul de retorism și de exhibiție artistică, melodramatice, cu care unii slujitori „cu voce" rostesc ecteniile sau vosglasurile, sunt proprii catolicismului. De altfel, se observă mai ales la unii preoți tineri, tendința generală de a executa formulele liturgice nu pentru valoarea lor intrinsecă și pentru semnificația lor religioasă, ci mai mult pentru evidențierea liturghisitorului și pentru etalarea anumitor calități vocale sau artistice cu care el e înzestrat. Această cultivare a eului personal dovedește o lipsă de înțelegere despre adevăratul rost al liturghisitorului și constituie și un păcat: acela al mândriei deșarte și al iubirii de sine[16].

Acești clerici, care confundă sfântul locaș cu opera, trebuie să știe că Biserica nu cultivă muzica pentru ea însăși, pentru valoarea ei estetică. Biserica ortodoxă, îndeosebi, nu îngăduie acestei forme de artă să se erijeze singură în interpret al spiritului, ca în Apus, unde muzica instrumentală s-a substituit cuvântului cântat. În ortodoxie, muzica nu urmărește efecte sonore, adică scopul de a plăcea unor anumite urechi estetic educate, ci țintește numai să însoțească și să sublinieze cuvântul sau textul imnelor și rugăciunilor[17]. În cult, imnul trebuie

---

[16] Pr. C. PLATON, „Formele cultului în ortodoxie", pp. 380-384.

[17] Cf. Pr. Gheorghe CHIRIAC, „Muzica în biserică", în: *Cronica Romanului*, XVII (1940), 11-12, pp. 368-371.

să rămână totdeauna o rugăciune cântată. Cântarea noastră trebuie să izvorască întâi din inimă, iar nu numai din coardele vocale. *„la seama ca ceea ce cânți cu gura, să crezi cu inima, iar ceea ce crezi cu inima să o probezi (adeverești) cu faptele”*[18]. În cântarea bisericească să se reliefeze nu vocea noastră cantabilă sau măiestria noastră, de executanți ai melodiei muzicale care încântă și desfată urechea, ci simțirea și trăirea noastră religioasă, sufletul nostru de oameni ai rugăciunii.

De aceea, trebuie să ne ferim de excesul de muzică sau abuzul de artă care transformă unele slujbe (mai ales la orașe) în ședințe frivole de muzică pioasă, și biserica în sală de concerte, iar liturghia într-o simplă audiție muzicală[19]. Se și recomandă, de altfel, mai ales slujitorilor lipsiți de calități vocale sau de talente muzicale, mai bine să rostească sau să citească lecturile biblice, decât să le cânte; căci mai mult și mai profund impresionează, de exemplu, citirea sau dicțiunea clară și solemnă, a Evangheliei, decât cântarea ei, chiar cu voce aleasă, dar lipsită de evlavie[20].

3. Semnalăm, cu acest prilej, și unele nepotriviri sau diferențe, confuzii și imprecizii ce se observă uneori la noi, în oficierea sfintelor slujbe. Ele sunt cauzate fie de insuficiența instrucțiunilor de tipic din cărțile de slujbă în unele puncte sau momente din rânduiala sfintelor slujbe, fie de lipsa de uniformitate a acestor cărți, ceea ce duce la lipsa unei uniformități chiar în executarea serviciilor divine. În uzul unor biserici sunt încă ediții destul de vechi ale cărților de slujbă – care în general se știe că erau mult mai sărace și mai laconice, în

---

[18] *Canonul 10* al Sinodului IV Cartagina.

[19] Cf. Pr. Gheorghe ŞOIMA, *Funcțiunile muzicii liturgice*, Ed. Arhidiecezană, Sibiu, 1945, pp. 100-101.

[20] Cf. Ion SIMIONESCU, *Scrisori către un preot*, Ed. Cartea Românească, Bucureşti, 1943, pp. 20 şi urm. O impresie profundă producea asupra noastră, pe vremuri, PS Episcop Iosif Gafton al Râmnicului şi Argeşului, care, pe când era preot la Biserica Sfânta „Ecaterina” din Capitală, nu cânta, ci totdeauna citea Sfânta Evanghelie.

ceea ce privește instrucțiile tipiconale – iar în alte biserici, slujitorii se servesc de ediții mai noi, revizuite, completate și îmbogățite cu indicații de tipic mai dezvoltate și mai precise (deși nu totdeauna acceptabile). De pildă, unii preoți, slujind după vechile Liturghiere, nu scot miridă pentru îngeri la proscomidie, pe când alții, care se servesc de Liturghiere mai noi[21] scot această miridă[22].

Unii preoți, atunci când au credincioși de împărtășit, toarnă miridele în potir odată cu părțile din Sfântul Trup, înainte de împărtășirea credincioșilor, fiindcă Liturghierele cele noi nu mai fac distincția necesară între Sfântul Trup și restul pâinii de pe disc în acest moment, pe când alții știu că miridele trebuiesc turnate în potir abia după împărtășiră credincioșilor, așa cum bine precizează vechile Liturghiere[23].

Unii liturghisitori zic însă, la ieșirea cu Sfânta Evanghelie „(Cu) înțelepciune dreaptă", fiindcă așa găsesc scris în unele ediții vechi de Liturghiere de care se servesc, pe când cei ce au la îndemână Liturghierul cel nou, îndreptat, sau sunt la curent cu discuțiile purtate în revistele bisericești cu privire la această chestiune, zic, așa cum e corect: „Înțelepciune, drepți!"[24].

Mulți se întreabă, de asemenea, dacă, înainte de ultimul „Sfinte Dumnezeule", trebuie să zică: Puternic, sau Puterilor, sau Putere, pentru că Liturghierele de până aici nu conțin nici o preciziune în acest sens. Abia cu Liturghierul din 1937, se prevede, așa cum și trebuie: „Puternic!"[25].

În ceea ce privește felul cum se pun troparele de la Litie (la înconjurarea și cădirea mesei), domnește încă o mare

---

[21] *Cf. Liturghier*, 1937, p. 99 [*Liturghier*, 2012, p. 120 – *n.r.*].

[22] Diac. Ene BRANIȘTE, *Observațiuni și propuneri pentru o nouă ediție...*, pp. 58-59.

[23] Diac. Ene BRANIȘTE, *Observațiuni și propuneri pentru o nouă ediție...*, pp. 5-15.

[24] *Cf.* Pr. Petre VINTILESCU, *Însemnări pentru o nouă ediție...*, pp. 42-46.

[25] Pr. Petre VINTILESCU, *Însemnări pentru o nouă ediție...*, pp. 22-25; cf. [*Liturghier*, 2012, p. 146 – *n.r.*].

varietate[26], cu toate că practica prevăzută în această privință în Liturghier (1937, p. 46) pare a fi cea mai fidelă regulilor de tipic din majoritatea cărților noastre liturgice vechi.

În legătură cu ecteniile de după doxologie și apolisul de la sfârșitul Utreniei, există iarăși deosebiri locale. Majoritatea preoților nu le mai rostesc, atunci când liturghia urmează imediat după utrenie (cum se întâmplă de obicei în bisericile de mir); numai preoții moldoveni fac excepție în această privință, respectând întru totul litera Liturghierului.

Dar chiar și Liturghierul din 1937 a lăsat încă multe amănunte nelămurite sau neprecizate, ceea ce dă naștere la procedee și feluri deosebite de a face. Astfel: se binecuvântează cu mâna, ori cu crucea, la ecfonisul „Și să fie milele marelui Dumnezeu”[27].

Ce să mai zicem de Liturghia Darurilor mai înainte sfințite, care se slujește și de mai puține ori pe an (sunt preoți la țară care n-o fac niciodată) și a cărei rânduială din Liturghier este foarte lipsită de multe precizări care ar fi necesare tocmai în punctele ei cele mai solemne, adică la ieșirea cu Sfintele Daruri și la împărtășirea liturghisitorilor[28].

Nedumeririle cu privire mai ales la aceasta din urmă au făcut necesare o serie de articole și controverse în revistele eparhiale de peste munți, acum câțiva ani în urmă[29].

La fel stă cazul cu slujbele în sobor. Se știe câtă dezordine și câtă confuzie domnește în slujbele ocazionale săvârșite de mai mulți preoți, dar mai ales la liturghiile cu ocazia cercurilor și conferințelor preoțești. Nedumerirea începe chiar cu fixarea

---

[26] Cf. Pr. D. GEORGESCU, *Observațiuni asupra serviciului divin*, Bucureşti, 1911, p. 5.

[27] Cf. Pr. Petre VINTILESCU, *Însemnări pentru o nouă ediție...*, pp. 10-11; Pr. D. GEORGESCU, *Observațiuni asupra serviciului divin*, p. 13.

[28] Diac. Ene BRANIȘTE, *Observațiuni şi propuneri pentru o nouă ediție...*, pp. 54-56.

[29] Cf. Pr. T. ROȘEA, „Împărtășirea preoților la Liturghia celor mai înainte sfințite”, în: *Altarul Banatului*, I (1944), p. 229; Pr. Petre VINTILESCU, „Într-o controversă asupra împărtășirii clericilor la Liturghia Darurilor mai înainte sfințite”, în: *Biserica și Școala*, Arad, LXVIII (1944), 11, pp. 83-84.

protiei (adică cine să fie cel mai mare sau să aibă întâietatea în sobor)[30] și continuă apoi cu determinarea atribuțiilor fiecăruia dintre clericii prezenți: care să facă proscomidia, care să zică vosglasurile sau să iasă la rugăciunea amvonului, în ce ordine să se împărtășească[31]. Cauza este că Liturghierele obișnuite nu dau niciun fel de indicație pentru astfel de cazuri, ci au în vedere rânduiala Liturghiei oficiate fie de preot singur, fie de preot numai cu diacon. Doar tipicul arhieresc prevede reguli pentru liturghia cu arhiereu[32].

4. Încheiem lista greșelilor și lipsurilor noastre ca liturghisitori, cu unele abateri mai grave, pe care le-am putea numi de-a dreptul impietăți de ordin liturgic, pentru că în asemenea cazuri este vorba de o nesocotire și încălcare, cu bună știință, a tipicului și a rânduielilor sacre. Așa se poate califica, de exemplu, fapta acelor confrați care, pentru menajarea intereselor sau pretențiilor anumitor credincioși sunt în stare să întrerupă sau să amestece slujbe diferite. Întâmplarea a făcut să văd odată cum un preot oarecare, într-o Duminică dimineața, a întrerupt Utrenia la „Miluiește-mă, Dumnezeule...", pentru a oficia o cununie care „nu putea aștepta" și pentru ca apoi să continue serviciul duminical intrând direct în Liturghie.

La fel am putea spune despre preoții care, la plinirea sfântului potir, întrebuințează apă rece în loc de „căldură", cu toate că Povățuirile din Liturghier glăsuiesc limpede și răspicat că, „*dacă preotul în loc de apă caldă, va turna apă rece, de moarte va greși, ca un călcător de așezămintele Bisericii*" (*Liturghierul* de la 1937, p. 360)[33].

---

[30] Cf. Pr. NICHIFOR, „Întâietatea la slujbe în sobor a clericilor de rang egal", în: *Altarul Banatului*, I (1944), 2-4, p. 118; Pr. Dr. Gheorghe COTOŞMAN, „Contribuții la întâietatea la slujbe în sobor a protopopilor", în: *Altarul Banatului*, I (1944), 11-12, pp. 478-481.

[31] Cf. C. VLADU, „Chestiunea împărtășirii preoților la slujbele în sobor", în: *Altarul Banatului*, I (1944), p. 229.

[32] Cf. *Arhieraticonul*, Ed. Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1993.

[33] Cf. *Liturghier*, 2012, pp. 499-500 [*n.r.*].

Neglijarea pregătirii fizice și sufletești duce pe unii liturghisitori la o mare impietate: aceea de a sluji Sfânta Liturghie fără să se împărtășească. E cazul unor preoți care vor să împace, printr-un compromis, slăbiciunile lor fizice cu scrupulul moral al obligațiilor sacerdotale: întârziind la vreo masă prelungită până peste miezul nopții, sau neputând să se abțină de la mâncare în dimineața zilei când trebuie să facă Liturghie, sau din diferite alte pricini care constituie tot atâtea impedimente pentru împărtășire, asemenea confrați speră că-și vor împăca și conștiința și vor salva și aparențele, făcând Liturghie, dar fără să se împărtășească[34]. În asemenea cazuri, mai ales dacă nu sunt nici credincioși de împărtășit, Sfânta Jertfa rămâne neconsumată. Hristosul euharistic, al Cărui Sfânt Trup și Sânge jertfit pe Golgota pentru mântuirea noastră îl avem pe Sfânta Masă, prin puterea Sfântului Duh, dar la chemarea și implorarea preotului, rămâne în Sfântul Potir, pentru că nici măcar preotul nu s-a pregătit din vreme spre a se apropia de Dânsul. Mare păcat și mare deficiență a vieții noastre creștine! Că este așa, amintim aici dispoziția canonului al optulea apostolic, care osândea nu numai pe clericii care, slujind Sfânta Liturghie, nu s-ar fi împărtășit (așa ceva era aproape de neînchipuit în creștinătatea veche), ci pe aceia care nu s-ar fi împărtășit chiar și în cazul când doar asistau la Liturghie. De aceea și Povățuirile din Liturghier accentuează că *„dacă un preot slujește Liturghia și nu se împărtășește cu dumnezeiestile Taine, foarte greu și de moarte greșește și sub canonul caterisiri va cădea”*[35].

---

[34] Pr. I.V. Pascu, „Liturghisire fără împărtășire”, în: *Cronica Romanului*, XVII (1940), 10, pp. 333-338.

[35] *Liturghier*, 1937, p. 365 [cf. *Liturghier*, 2012, p. 500 – n.r.].

Despre vorbirea preotului în viața de toate zilele*

(Câteva reguli de bună-cuviință în vorbire)

Una dintre prerogativele ființei umane, care ne deosebește de ființele necuvântătoare și ne situează deasupra lor, este facultatea vorbirii, cuvântul sau graiul. „*Puterea noastră asupra altora nu stă atât în ideile din noi, cât în putința de a le exprima*" (Channing). Cuvintele îmbracă gândul și dezvăluie sufletul. Nimic mai mult decât felul nostru de a vorbi nu caracterizează și nu trădează firea și personalitatea noastră, gradul nostru de cultură și de educație, gusturile și înclinațiile noastre. „*Vorbește, ca să te cunosc*", zicea Socrate, marele filosof al Greciei antice; iar naturalistul francez Buffon spunea că „*stilul este omul însuși*" (*le style est l'homme même*). Vorba noastră, vocabularul și felul nostru de a vorbi reprezintă ceva din noi înșine, o latură a felului nostru de a ne manifesta în afară și de a ne pune în relație cu oamenii, ceva care ne este absolut propriu și ne caracterizează. După o vorbă sau o frază poți cunoaște pe om.

Atunci când e sincer, cuvântul este expresia firii și a inimii noastre, o oglindă a sufletului, a gândurilor și a sentimentelor pe care le nutrim.

Înțelepciunea poporului spune că „*pe unde iese cuvântul, pe acolo iese și sufletul*". De la omul bun aștepți totdeauna cuvântul bun, cald și plăcut, care atrage, alină și mângâie; de

---

* Text publicat în *Mitropolia Olteniei*, X (1958), 3-4, pp. 165-175.

la omul rău te aștepți la ghimpele cuvântului răstit și răutăcios, care împunge, rănește sau jignește. De aceea, apostrofând pe iudeii cei răi și fățarnici, care căutau toată ziua să-L prindă în cuvânt, Mântuitorul le spunea: *„Pui de vipere, cum puteți să grăiți cele bune, odată ce sunteți răi? Căci din prisosul inimii grăiește gura. Omul cel bun din comoara lui cea bună scoate afară cele bune, pe când omul cel rău, din comoara lui cea rea scoate afară cele rele”* (*Matei* 12, 34-35; *Luca* 6, 45; cf. *Matei* 15, 18).

Iată pentru ce nu trebuie să ne fie indiferent felul cum vorbim în viața de toate zilele. Un om bine-crescut își supraveghează cu băgare de seamă nu numai ținuta și purtarea sa în societate în general, ci și vorbirea. Unul dintre obiectivele vrednice de urmărit în educația și formarea personalității noastre trebuie să fie și acela de a ne perfecționa în arta vorbirii. Să ne sârguim a ne însuși adică meșteșugul de a exprima ușor, limpede, corect și precis, ceea ce gândim și vrem să spunem; aceasta presupune un vocabular ales, un stil concis și curgător, dicțiune clară și plăcută, etc. Cine posedă această artă, acela are la îndemână unul din mijloacele de a se face plăcut, de a fermeca și a cuceri pe oameni, mai mult decât ar putea-o face prin frumusețea fizică. *„Cuvintele frumoase sunt un fagure de miere, dulceață pentru suflet și tămăduire pentru oase”*, spunea înțeleptul Solomon (*Pildele lui Solomon* 16, 24). Marea forță creatoare și transformatoare a cuvântului scris și vorbit a zugrăvit-o în chip magistral mai ales Alexandru Vlahuță, în poezia sa *Cuvântul*.

Evident, farmecul cuvântului presupune și un dar de la natură, cu care la noi se pare că sunt înzestrați mai ales moldovenii, care au dat literaturii românești pe cei mai mari povestitori ai noștri (Creangă și Sadoveanu); dar nu este mai puțin și roada unei munci îndelungate și a unei culturi solide, care se capătă prin lectură aleasă și asiduă, ca și prin conversația cu persoane de la care avem ce învăța din acest punct de vedere. Cât de departe poate ajunge omul în arta vorbirii

pe calea muncii, ne-o arată mai ales cazul lui Demostene, care, prin exerciții îndelungate, dintr-un bâlbâit ridicol a ajuns cel mai mare orator al Antichității clasice.

Vorba este însă cuțit cu două tăișuri. „*În puterea limbii este viața și moartea și cei ce o iubesc mănâncă din rodul ei*” zice înțeleptul Solomon (*Pildele lui Solomon* 18, 21); ea ne poate aduce adică și fericire, dar și nefericire, după cum știm să o întrebuințăm spre folosul sau spre paguba noastră. De aceea, pentru ca vorbirea noastră să fie un mijloc de cucerire și de zidire, ea trebuie să respecte mai multe reguli de bună-cuviință sau politețe, dintre care vom formula câteva mai de seamă, în cele ce urmează.

1. Astfel, cea dintâi regulă de bună-cuviință pe care trebuie să o respectăm în vorbire este *să nu vorbim prea mult*. „*Cuvântul vostru să fie: Ceea ce este da, da; și ceea ce este nu, nu; iar ce e mai mult decât acestea, de la cel rău este*”, spune Mântuitorul (*Matei* 5, 37). „*Dacă vorba e de argint, tăcerea e de aur*”, spune proverbul; sau: „*tăcerea e ca mierea*”. „*A ști să taci e o virtute mai mare decât a ști să vorbești*”, spunea Sfântul Ambrozie, episcopul Milanului († 397); căci, după Montesquieu, „*tăcerea spune adesea mai mult decât toate discursurile*”. În vechime pitagoreici nu primeau pe nimeni în tagma lor înainte de a fi făcut legământ că nu va vorbi nimic timp de trei ani de zile, știut fiind că e mare lucru să fii stăpân pe limba ta. Căci multe nenorociri au fost stârnite adesea de câte o limbă prea slobodă. De aceea, moralistul francez La Bruyére (sec. XVII) deplângea pe omul care nu are nici destulă pricepere pentru a vorbi, nici destulă cumințenie pentru a tăcea. Căci, spunea el, „*rareori ne căim că am vorbit puțin; dar foarte adesea ne pare rău că am vorbit prea mult*”.

Tăcerea nu este totdeauna un semn de ignoranță, cum s-ar putea crede, ci mai degrabă o dovadă a bunului simț și totodată o educație și o disciplină a gândirii, o dovadă că, înainte de a vorbi, vrem să ne gândim; de aceea, filosoful grec Pindar socotea tăcerea o culme a înțelepciunii. Cine nu s-a

deprins să tacă, nu va ști nici să gândească și să vorbească (cf. *Pildele lui Solomon* 17, 28). Vorbă multă, treabă puțină; sau „*vorbă lungă, sărăcia omului*”, zice proverbul popular. Și dimpotrivă, omul cuminte și serios se cunoaște după sobrietatea și cumpătarea lui în vorbire. Cuvântul lui e măsurat, cumpănit, chibzuit, și – tocmai de aceea – cu temei, cade cu greutate când e spus. Prudența și cumințenia în vorbire ne scutește de multe neplăceri: „*Cine își păzește gura își păzește sufletul său; cel ce deschide prea tare buzele o face spre pieirea lui*” (*Pildele lui Solomon* 13, 3; 21, 23).

„*Cuvântul e ca vântul*”, spune înțelepciunea populară. De aceea, când vorbești, pune-ți trei lacăte: la inimă, la gât și la gură. „*Gândește-te de două ori înainte de a vorbi odată*”, ne sfătuiește înțeleptul Plutarh; iar proverbul popular spune că „*înțeleptul învârte de șapte ori limba în gură înainte de a vorbi*”. Trebuie să ne formăm deci conștiința răspunderii cuvântului rostit sau așternut în scris, a urmărilor bune sau rele pe care le pot avea spusele noastre. Să cântărim bine fiecare cuvânt. Oamenii ne judecă nu numai după cele ce facem, ci și după cele ce spunem și ne cântăresc adesea nu numai pe noi înșine, ci și categoria socială, tagma sau profesia celor pe care îi reprezentăm. Gândiți-vă, de pildă, la impresia, favorabilă sau nefavorabilă, pe care o poate face un teolog sau un cleric într-un cerc de necredincioși, de indiferenți din punct de vedere religios, sau de necunoscători în cele religioase, după felul cum știe să discute și să-și susțină punctul său de vedere.

Cuvântul nu numai că te caracterizează, dar te și angajează, te înalță sau te coboară, îți creează răspunderi morale. „*Ești stăpân încă pe cuvintele pe care nu le-ai rostit, dar ești robul celor pe care le-ai spus*”, zice un proverb arab. Iar în Sfânta Scriptură se amintește că „*mulțimea cuvintelor nu scutește de păcătuire, iar cel ce-și ține buzele lui este un om înțelept*” (*Pildele lui Solomon* 10, 19). Tăria caracterului nostru se arată și în puterea cu care știm să ne stăpânim limba și să ne

controlăm vorba, în orice împrejurare. Omul înțelept își stăpânește, de pildă, dorința de a face glume sau spirite pe seama cuiva; pe când cel nechibzuit își dă drumul la gură pentru orice îi trece prin cap și e în stare să sacrifice oricând mai de grabă un prieten decât să renunțe la vanitatea de a trece drept un om de spirit. De aceea, înțeleptul Solomon spunea că neînțelepții au inima în gură, iar înțelepții au gura în inimă.

Sobrietatea și concizia, adică meșteșugul de a exprima mult în cuvinte puține, trebuie să caracterizeze deci vorbirea noastră. Aceste calități sunt nu numai semne ale prudenței noastre în vorbire, dar dau totodată și o notă de superioritate și distincție stilului nostru, dovedind o înaltă disciplină a spiritului și un just echilibru al gândirii noastre. În mulțimea cuvintelor este tot atâta deșertăciune cât și în mulțimea visurilor, zice Sfânta Scriptură (cf. *Ecclesiastul* 5, 6). *„Nu te grăbi să deschizi gura ta și inima ta să nu se pripească să scoată o vorbă înaintea lui Dumnezeu, că Dumnezeu este în ceruri, iar tu pe pământ; pentru aceasta să fie cuvintele tale puține”*, ne îndeamnă *Ecclesiastul* (5, 1). *„Trebuie să taci, sau să spui lucruri mai de preț decât tăcerea. Mai de grabă aruncați la întâmplare o piatră decât un cuvânt de prisos sau fără folos. Și nu spuneți puțin în cuvinte multe, ci spuneți mult în puține cuvinte”*, zicea filosoful grec Pitagora. Iar alt înțelept grec, Plutarh, comparând cuvintele cu banii, spunea că, după cum monedele pe care le prețuim mai mult sunt cele care cuprind valoarea cea mai mare în volumul cel mai mic, tot așa puterea și valoarea unei cuvântări stă în a exprima multe lucruri în puține cuvinte. *„Caracteristica spiritelor mari este de a spune mult în vorbe puține; pe când a spiritelor mici este de a vorbi mult, fără a spune nimic”*, spunea scriitorul francez La Rochefoucauld.

2. Cuviința și buna creștere în vorbire, precum și gradul de cultură al unui om se oglindește mai ales în vocabularul său. Un om de bun simț și cu o educație aleasă folosește

de regulă un vocabular select; nu unul bombastic și pretențios, care trădează de obicei pe semidocții și superficialii pedanți, de genul celor persiflați de Molière în *Les prècieuses ridicules*, ci unul decent, simplu, familiar și expresiv. Astfel de oameni știu să găsească totdeauna cuvântul cel mai potrivit, cuvântul care să exprime exact și precis ceea ce vrem să spunem, cuvântul înțeles de toată lumea și care merge drept la inimă, fiind țâșnit din inimă. Din vocabularul unui astfel de om sunt excluse, în primul rând, vorbele triviale, vulgare sau murdare, blestemele și înjurăturile[1]. Prima grijă când e vorba de vocabularul nostru, e să ne ferim de a rosti cuvinte de ocară, obscene, cu dublu înțeles, sau glume de gust îndoielnic.

Dar nu numai de înjurături și de cuvintele vulgare trebuie să ne ferim în vorbire, ci și de jargonul de mahala. Oricât ar fi el de pitoresc și de amuzant, acest jargon nu are ce căuta nici măcar incidental sau în glumă în vorbirea unui om serios; putem și trebuie să fim populari în vorbire, dar popularitatea nu înseamnă de loc trivializarea sau vulgarizarea vorbirii prin adoptarea jargonului de mahala.

Omul cuviincios și bine-crescut își supraveghează și controlează deci cu atenție vocabularul pe care îl întrebuințează. Din gura lui nu ies nici cuvinte murdare, nici înjurături sau blesteme, nici vorbe de prisos; ci numai cuvinte de zidire și la locul lor. *„Din gura voastră să nu iasă nici un cuvânt rău, ci numai ce este bun, spre zidirea cea de trebuință, ca să dea har celor ce ascultă”* (*Efeseni* 4, 29). Îndeosebi, misiunea preoțească cere ca preotul să-și păstreze în curăție nu numai ochii, ci și limba, precum recomanda Fericitul Ieronim (*Epistola XXIII*, Ad *Nepotiamum*). Cuvintele de ocară, de batjocură sau de rușine, cuvintele cu înțeles echivoc sau dubios, înjurăturile și blestemele, nu au ce căuta în gura și în vocabularul lui. Cum va rosti el cuvinte de ocară și de rușine cu gura cu care se roagă și cu care

[1] Cf. † ANTIM IVIREANUL, *Didahii*, Ed. P. Haneș, București, 1915, pp. 19-20.

sfințește Sfintele Daruri? Cum vor ieși sudălmi din gura care se cuvine numai să laude și să binecuvânteze pe Dumnezeu, să învețe, să mustre și să mângâie pe oameni? (cf. *Iacov* 3, 9-12). Gura preotului are menirea de a fi oracolul lui Dumnezeu pe pământ, iar nu al stricăciunii și al corupției. Precum spune un profesor al nostru, *„preotul nu poate umbla cu două dicționare: unul în cele bisericești și altul în relațiile sale de cetățean”*[2]. Mai ales pentru noi e valabil îndemnul pe care sfântul Apostol Pavel îl adresa tuturor creștinilor din vremea lui: *„Cuvântul lui Hristos să locuiască întru voi cu bogăție. Învățați-vă și povățuiți-vă între voi, cu toată înțelepciunea. Cântați în inimile voastre lui Dumnezeu, mulțumindu-I, în psalmi, în laude și în cântări duhovnicești”* (*Coloseni* 3, 16).

Dar vulgar e nu numai omul cu vocabular necontrolat, ci și cel care vorbește tare, care face mult zgomot în jurul lui. Un mare învățat al nostru (Nicolae Iorga) spunea că *„numai surdul vorbește mai tare decât cel ce aude și numai lipsitul de minte vorbește mai mult decât e nevoie pentru a fi înțeles”*. E o dovadă de vulgaritate lipsa de discreție în vorbire, mai ales când te adresezi unei singure persoane. Omul manierat e nu numai sobru ci și discret în vorbire, ca și în exprimarea sentimentelor: pe stradă, în tramvai, în magazine, în societate și oriunde, el vorbește încet, ferindu-se de a atrage atenția celor din jur și de a deveni ridicol, e reținut și stăpânit atât în bucurie cât și în durere, nu-și trâmbițează nici succesele, dar nici nu se lamentează ostentativ în necazuri. Mai ales durerea omului de echilibru e mută, tăcută, ca apele adânci: *„sufletele mari suferă în tăcere”*, precum zicea marele scriitor german Schiller.

3. O a treia regulă de aur de păzit în vorbire este aceea de *a ne feri cât mai mult de a jigni, a ofensa sau a supăra pe cineva prin vorba noastră.*

---

[2] Pr. Petre VINTILESCU, *Preotul în fața chemării sale de păstor al sufletelor*, Ed. Tipografia Caragiale, Bucureşti, 1934, pp. 175-176.

Trebuie să fim totdeauna amabili și politicoși în vorbire, ca și în atitudini. „*Vorba voastră să fie totdeauna plăcută, dreasă cu sare, ca să știți cum trebuie să răspundeți fiecăruia*” (*Coloseni* 4, 6). Cuvântul răstit, ofensator sau jignitor rănește mai dureros decât un pumnal. De aceea, mai mult doare satisfacerea unei cereri în silă sau fără bunăvoință decât un refuz formulat pe ton amabil. Sunt cuvinte care dor, care ustură mai rău decât o bătaie, care provoacă înstrăinări, vrăjmășii, certuri și discuții sau dorință de răzbunare. Cu un cuvânt necugetat sau răutăcios, cu o ironie de gust îndoielnic poți ucide o inimă de prieten, poți jigni sau ofensa iremediabil, după cum, dimpotrivă, cu un cuvânt bun, blajin și blând, poți lecui răni, poți câștiga prieteni și bunăvoință, succese și favoruri. Să excludem din vocabularul nostru toți acei termeni care exprimă dispreț, desconsiderare, răceală, indiferență, batjocură, ironie sau zeflemea, ură sau vrăjmășie față de semenii noștri, oricare are fi ei, ca și orice epitet ofensator. „*Oricine se mânie pe fratele său vrednic va fi de osândă; și cine va zice fratelui său: netrebnicule, vrednic va fi de judecata sinedriului; iar cine va zice: nebunule, vrednic va fi de gheena focului*”, spune Mântuitorul (*Matei* 5, 22).

Bârfirea, zeflemeaua, cleveteala, calomnia, vorbirea de rău – păcate din nefericire atât de răspândite la noi – n-au ce căuta în gura bunului creștin. „*Nu vă grăiți de rău unul pe altul, fraților*”, ne îndeamnă sfântul Apostol *Iacov* (4, 2). Să ne facem o regulă de viață din a nu vorbi sau răspândi nimic urât despre un om, oricare ar fi el. Fericitul Augustin admira între virtuțile mamei sale, Sfânta Monica, îndeosebi pe aceea că n-a auzit-o niciodată defăimând pe cineva; dimpotrivă, dacă vreo femeie critica în fața ei pe vreo dușmancă, ea începea să o vorbească de bine, căutând astfel sa împace pe cele două rivale. Vrei deci să-ți câștigi cât mai mulți prieteni și cât mai puțini dușmani? Atrage-i pe cei dintâi cu farmecul și amabilitatea cuvântului tău și dezarmează-i

pe cei de al doilea prin atitudinea și vorbirea ta politicoasă și prietenoasă față de ei.

E o dovadă de multă nechibzuință și lipsă de iubire să vrei a critica sau a îndrepta pe cineva mustrându-l pe ton disprețuitor sau umilitor și prin epitete înjositoare. Pentru ca o dojană să pătrundă în suflet e nevoie de conlucrarea binevoitoare a celui care o primește; si aceasta nu o poți face decât vorbindu-i cu iubire, cu omenie și înțelegere, făcând apel la respectul pentru sine însuși și străduindu-ne să trezim și să cultivăm ceea ce e sau a rămas nobil și bun în el. Căci cine e socotit și tratat ca om de esență inferioară, sfârșește prin a se și purta ca atare[3]. Graiul nostru trebuie să reflecteze deci totdeauna numai sentimentele superioare de bunătate, blândețe, amabilitate și dragoste, care caracterizează purtarea adevăratului creștin în societate.

4. Un al patrulea sfat bun de ținut în seamă e *să nu vorbim când suntem supărați, mâniați sau furioși.* Mai ales la mânie sau la supărare e nevoie să ne înfrânăm limba, căci mai ales atunci suntem dispuși să grăim cuvinte necugetate, nedrepte sau ofensatoare, care provoacă ceartă, scandal, ură și adversitate. E știut că mânia și furia ne întunecă mintea și ne pot împinge la vorbe, la acte sau atitudini necugetate și violente, care ne aduc proaste servicii și ne creează mari neplăceri. *„Dacă cineva socotește că e cucernic, dar nu își ține limba în frâu, ci își amăgește inima, cucernicia acestuia este zadarnică”*, zice sfântul Apostol *Iacov* (1, 26). De aceea, adaugă el, *„orice om să fie grabnic la ascultare, zăbavnic la vorbire, zăbavnic la mânie”* (1, 19). Și numai acela poate fi socotit bărbat desăvârșit, care nu greșește în cuvânt, dând astfel dovadă că e în stare să-și înfrâneze și tot trupul. Pentru că limba omului organ mic este, dar cu mari lucruri se fălește. Înfrânarea ei e tot atât

---

[3] Cf. Fr. FÖRSTER, *Cartea vieții*, trad. N. Pandelea, București, 1930, pp. 253-256.

de necesară ca și zăbala pusă cailor neînvățați sau cârma care dă corăbiilor direcția pe mare. *„Pentru că orice fel de fiare și de păsări, de târâtoare și de vietăți din mare se domolește și s-a domolit de firea omenească, dar limba, nimeni dintre oameni nu poate s-o domolească! Ea este un rău fără astâmpăr; ea este plină de venin aducător de moarte. Cu ea binecuvântăm pe Dumnezeu și Tatăl, și cu ea blestemăm pe oameni, care sunt făcuți după asemănarea lui Dumnezeu”* (*Iacov* 3, 7-9).

Cât rău nu ne putem face singuri prin cuvintele nesăbuite, rostite la mânie sau la supărare! *„De ești așa de nebun ca să te lași mânat de mânie, bate-te cu mâna peste gură”* (*Pildele lui Solomon* 30, 32). Tăcând, evităm multe neplăceri, necazuri și nenorociri. *„Cel ce-și păzește gura și limba lui își păzește sufletul lui de primejdie”* (*Pildele lui Solomon* 21, 23). Știți ce făcea Iuliu Cezar, spre a se feri de cuvinte necugetate sau pripite? Când era mânios, număra totdeauna până la douăzeci înainte de a răspunde. Să nu vorbim deci decât după ce sufletul nostru s-a limpezit de noroiul adus la suprafață de patima furiei oarbe și după ce mintea a redevenit stăpână pe limba noastră. Când suntem furioși să ne aducem aminte că *„în puterea limbii este viața și moartea și cei ce o iubesc mănâncă din rodul ei”* (*Pildele lui Solomon* 18, 21).

Efortul nostru de a fi amabili și politicoși în vorbire și în ton trebuie să se îndoiască mai ales față de oamenii supărăcioși, nervoși, susceptibili și iritabili. Aceștia trebuiesc tratați ca niște oameni cu sufletul bolnav, căci ei într-adevăr suferă de un deranjament al nervilor și trebuie să-i compătimim. Dacă le-am răspunde cu un ton răstit, dacă i-am contrazice sau i-am provoca, le-am îndoi furia. Dojana și morala în asemenea cazuri n-ar avea decât efectul gazului turnat peste foc. De aceea trebuie să ne sporim calmul și stăpânirea de sine, să-i liniștim, să le dăm impresia că le împărtășim gândurile și ideile, făcându-ni-i prieteni, fără ca

ei să bage de seamă[4]. Unor astfel de oameni trebuie să le arătăm multă atenție, dragoste și gingășie mai ales atunci când îi apucă furiile. De câtă răbdare au nevoie infirmierele și surorile de caritate față de bolnavii pe care îi îngrijesc, mai ales în spitalele de boli nervoase! „*Doctori de casă sunt nu numai medicii care vin la bolnavi. Adevărații doctori de casă sunt acei oameni care în casa lor nu sunt certăreți și furioși, ci blajini și cuminți făuritori de pace, care se pricep cum să ia pe încăpățânați și cum să-i ajute când îi apucă furia și care știu să rostească cuvinte răcoritoare când frigurile sufletului au ajuns la patruzeci de grade. Cinste unor astfel de doctori de casă!*”[5].

Să zicem, deci, ca Psalmistul: „*Păzi-voi căile mele, ca să nu păcătuiesc eu cu limba mea; pus-am gurii mele pază, când a stat păcătosul împotriva mea*” (*Psalmul* 38, 1-2).

5. *Câteva reguli pentru conversație* – De cele mai multe ori convorbim, cu unul sau mai mulți; vorbirea obișnuită e deci un *colloquium*, o conversație. Conversația este de altfel nu numai o necesitate firească a vieții sociale, ci și una dintre puținele plăceri necostisitoare și un mijloc de recreație în societate. Căci, după cuvântul înțelept al cronicarului moldovean Miron Costin, „*încă nu s-a născut până astăzi om ca acela să nu-i trebuiască voroavă [cuvânt] cu sfat*”.

Să ne ocupăm deci, puțin, și de *conversație* și regulile ei.

Conversația e mijlocul cel mai direct de a comunica, prin viu grai, cunoștințe, vești, impresii, gânduri și sentimente. Nivelul și conținutul ei trădează gradul de cultură și educație, gusturile și preocupările interlocutorilor. O conversație poate fi și instructivă și fermecătoare, dar și anostă și plictisitoare, iar aceasta depinde de cei care conversează. Într-un singur ceas de conversație cu persoane instruite și

---

[4] Cf. Fr. FÖRSTER, *Cartea vieții*, p. 321.
[5] Cf. Fr. FÖRSTER, *Cartea vieții*, p. 322.

inteligente poți învăța mai mult decât din lectura unei cărți întregi; după cum, dimpotrivă, conversația cu persoane de la care n-ai ce învăța e timp pierdut zadarnic. Dar pentru ca o conversație să fie și folositoare, adică instructivă, și plăcută, cei ce conversează trebuie să posede în chip egal și arta de a vorbi dar și pe aceea de a asculta.

E o mare artă să știi ce și cum să vorbești; și mai mare artă e să vorbești numai cât și exact când trebuie, dar mai ales de a tăcea atunci când trebuie. Căci *„a vorbi este a semăna, a asculta este a culege"*, zicea Confucius, marele reformator religios al Asiei. *„Vreme este să rupi și vreme să coși; vreme este să taci și vreme să grăiești"*, spune *Ecclesiastul* (3, 7).

Mai ales cât ești tânăr și neînvățat, caută mai mult să asculți decât să vorbești. *„Căci cine vorbește vinde, iar cine ascultă cumpără"*, spune proverbul popular. Vei folosi mai mult așa, căci ascultând pe cei mai înțelepți, mai în vârstă și mai cu experiență decât tine, vei învăța și te vei instrui. Vei avea deci despre ce să vorbești atunci când îți va veni timpul. *„Cel ce răspunde la vorbă înainte de a fi ascultat-o este nebun și încurcat la minte"* spune înțeleptul Solomon (*Pildele lui Solomon* 18, 13). Pittacus din Mitilene, unul din cei șapte înțelepți ai Greciei antice, zicea că *„cel care nu știe să tacă, nu va ști nici să vorbească"*; iar un poet persan (Nabi Effendi) spunea că *„natura ne-a dat un singur organ pentru vorbit și două pentru auz, ca să ne învețe că trebuie mai mult să ascultăm, decât să vorbim"*.

Regula de seamă a oricărei conversații este de a nu te pune pe tine însuți în lumină și în centrul conversației sau de a vorbi numai despre tine însuți. Cel mai neplăcut lucru pentru interlocutorul tău e să-ți asculte mai ales văicărelile. Cel mai antipatic și plictisitor interlocutor și musafir e acela care vorbește tot timpul numai despre sine și mai ales despre calitățile și meritele sau realizările lui; acela dă o dovadă de cras egoism, iar egoismul displace totdeauna. Când suntem poftiți într-o adunare sau ne aflăm într-un

cerc de prieteni, trebuie să căutăm și să abordăm subiecte de discuție și de conversație care să intereseze și să angajeze pe toți cei de față, din domeniul cunoștințelor și al preocupărilor lor. Nu trebuie să vorbim singuri și să nu monopolizăm convorbirea, ținând discursuri interminabile. Să lăsăm și pe alții să vorbească, să-și exprime părerea, să pună întrebări, provocându-i chiar să ia parte la discuție, în măsura în care îi interesează sau se pricep. Să ascultăm cu răbdare, cu luare aminte și interes sincer pe interlocutorii noștri. E cu totul nepoliticos să-ți exprimi plictiseala, nerăbdarea, nemulțumirea sau dezaprobarea în timp ce vorbesc ceilalți.

În conversație, vorbirea nu trebuie niciodată însoțită de gesturi exagerate, necontrolate, dizgrațioase sau prea teatrale.

În conversație se discută „*sine ira et studio*" [expresie latină introdusă de istoricul roman Tacit, care se traduce: *fără ură și fără părtinire – n.r*]. Când conversația ajunge la un punct mort sau dificil, ori atinge chestiuni neplăcute, schimbați cu abilitate subiectul, în așa fel ca ceilalți să nici nu-și dea seama.

Să nu răspundem neîntrebați; să nu ne amestecăm în teme sau chestiuni pe care nu le cunoaștem. Chiar dacă suntem solicitați sau provocați să participăm la asemenea discuții, să ne cerem scuze și să mărturisim fără ezitare necompetența, decât să spunem lucruri în necunoștință de cauză și să ne facem de râs.

Să nu întrerupem pe cel ce vorbește, înainte de a fi terminat complet ce avea de spus și mai ales să nu ne amestecăm în conversația altora, intrând în vorbă din senin. Când ne apropiem de un grup de persoane, cu intenția de a ne integra în el, să ne cerem mai întâi permisiunea de a o face, să ascultăm despre ce se vorbește acolo și abia după aceea să vorbim, dacă e cazul. Iar atunci când suntem nevoiți să tăiem cuiva vorba, sau să intervenim pentru a abate discuția, să ne cerem mai întâi scuze.

Să evităm glumele și spiritele nepotrivite și să vorbim numai când trebuie și cât trebuie. Să nu dăm niciodată ordine directe, ci numai sfaturi și sugestii, sub formă de întrebări. Să evităm întotdeauna certurile, discuțiile aprinse. Cel mai bun mijloc de a triumfa într-o ceartă este de a o evita.

E nepoliticos să te apleci și să vorbești cu cineva în șoaptă, într-o societate unde toată lumea discută același lucru. E nesuferit și plicticos de asemenea indiscretul care descoase pe cineva (mai ales persoane pe care le cunoaște pentru prima dată), punându-i întrebări asupra vieții particulare, familiare sau intime, care nu se dezvăluiesc decât prietenilor intimi („*Pe om să-l judeci mai mult după întrebări decât după răspunsuri*", zicea Voltaire). Mulțumiți pentru orice lămurire pe care o solicitați si o primiți în cursul conversației, precum, și pentru serviciile aduse sau făgăduite, cereți scuze pentru eventualele greșeli comise în timpul conversației.

Să respectăm părerile interlocutorilor noștri, chiar dacă ele nu concordă întru totul cu ale noastre. Este un semn de bunăcreștere să știi să respecți părerea și sentimentele altuia. Poți să-ți susții principiile și opiniile cu o desăvârșită simplitate, fără vorbe tari sau expresii arogante, căci, precum am văzut, cuvintele sunt adevărate lovituri care provoacă răni greu de vindecat. Sunt oameni culți, cinstiți și înzestrați, dar care dintr-un exagerat spirit de frondă, de combativitate sau de contrazicere, sunt totdeauna împotriva altora. Se găsesc, cum s-ar zice, în eternă opoziție și divergență de păreri cu toată lumea. Dacă, un lucru este pentru toți alb, ei se silesc să demonstreze că e negru. Dacă toată lumea grăiește de bine pe un om distins, ei vor trebui să-i găsească îndată cusururi. Dacă toți comesenii găsesc că supa servită la masă e delicioasă, ei fac opinie separată, numai ca să nu fie de părerea celorlalți. Din pricina aceasta, asemenea oameni rar reușesc să facă ceva de seamă în viață și rămân niște nefericiți, pentru că firea lor impulsivă nu le atrage peste tot decât antipatii.

Mai ales conversația cu persoane de sex feminin sau cu persoane pe care le cunoaștem pentru prima dată trebuie să fie și mai atentă, mai supravegheată, mai prevenitoare.

Conversația nu înseamnă însă nici dizertație, nici conferință și nici perorație. Să nu păcătuim prin exces de argumentație în susținerea ideilor, a părerilor sau a atitudinilor noastre. Chestiunile discutate în conversație nu se expun până la epuizare, ci mai mult se punctează, se schițează, se ating tangențial. „*Secretul de a plăcea într-o conversație* – zice scriitorul francez La Rochefoucauld – *este de a nu căuta să explici lucrurile prea mult. A spune lucrurile pe jumătate și a le lăsa să fie întru câtva ghicite, este un semn al bunei păreri ce ai despre alții; nimic nu gâdilă atâta amorul lor propriu*”[6].

În conversații, ca și în orice împrejurare, de mare importanță este nu numai să vorbim, ci și tonul cu care vorbim: „*c'est le ton qui fait la musique*”, spune un proverb francez. „*Tonul e plăzmuirea sufletului, iar dacă sufletul e împietrit și rece, atunci și tonul rămâne fără acea blândețe dulce care mișcă inima [...]. Tonul cu care vorbim este și el o lucrare de artă, din care izvorăște un simțământ atât de adânc, un dor de ajutorare așa de sfios, încât ceilalți sunt mișcați până la inimă [...]. Darul acesta al tonului e poate cel mai greu meșteșug din lume, deoarece îți cere să-ți formezi și să-ți îndrumi inima și gândurile, întocmai ca glasul. Și pentru aceasta foarte puțini oameni au destulă putere si iubire*”[7].

În general, în orice conversație tonul discuției trebuie să rămână tot timpul plăcut, liniștit, irenic și plin de bunăvoință; iar intensitatea vocii să fie potrivită nici prea tare, ca să spargem urechile ascultătorilor, dar nici să vorbim prea încet sau pe șoptite, ca să fim auziți cu efort. Evitați totdeauna în conversații tonul poruncitor, arogant, didactic sau pedant și nu vă

---

[6] Citat din vol. *Cugetări și maxime pentru viață*, culese de Arhim. Nifon Criveanu, Râmnicul Vâlcea, 1931, p. 58.

[7] Fr. FÖRSTER, *Cartea vieții*, p. 250.

erijați în mari savanți care vor să uimească pe ceilalți cu știința sau erudiția lor. Nu putem conversa cu aerul rece și distant sau cu tonul grav și doct, cu care vorbim de pe catedră sau de la amvon. Tonul și stilul conversațiilor e cel familiar, apropiat, cald și intim. Nu strică să presărăm uneori și câte puțin umor în vorbirea noastră, cu condiția ca el să fie de bună calitate, instructiv și amuzant, să creeze o atmosferă de recreație și destindere, dar fără să degenereze în glume piperate sau în anecdote indecente.

Să nu discutăm niciodată pe ton ridicat, să nu vociferăm și să nu țipăm, lăsându-ne antrenați de furie, pasiune sau violență în discuțiile contradictorii. Să căutăm să convingem prin forța argumentelor, iar nu prin intensitatea vocii. Să ne păstrăm calmul și stăpânirea de sine până în cele mai mărunte și neînsemnate cuvinte și gesturi. Dulceața și blândețea vocii calmează și nivelează asperități și diferențe sufletești, potolește inima adversarului, stinge și temperează deosebirile de păreri, îmblânzește și câștigă sufletește, chiar dacă nu convinge. Doar nu degeaba spune înțelepciunea populară: *„Vorba dulce mult aduce”*. Iar cunoscutul filozof german Herder spunea că *„vorba dulce farmecă mai mult decât frumusețea; aceasta din urmă împodobește trupul, dar cea dintâi e stăpâna și podoaba sufletului”*[8].

Regulile fundamentale ale conversației le-a sintetizat în chip admirabil marele pedagog francez Jean Jacques Rousseau: *„Tonul unei bune conversațiuni este curgător și firesc; nu e greoi, nici ușuratic. E savant, fără a fi încrezut (pedant), vesel fără a fi zgomotos, politicos fără a fi exagerat, galant fără a fi searbăd, glumeț fără să fie cu două înțelesuri.*

Conversația nu e nici dizertație și nici epigramă. Într-o conversație raționăm fără să argumentăm, glumim, fără jocuri de cuvinte; unim în chip armonios spiritul și judecata, cugetările și vorbele de duh, glumele inteligente cu morala severă. Vorbim

[8] Citat din vol. *Cugetări și maxime*, p. 57.

de toate, ca fiecare să aibă câte ceva de spus; nu aprofundăm chestiunile, ca să nu plictisim; le propunem în trecere, le tratăm repede. Precizia duce la eleganță. Fiecare își dă părerea și o susține în puține cuvinte. Nimeni nu atacă cu aprindere părerea celuilalt. Nimeni nu-și apără părerea cu îndărătnicie. Discutăm ca să ne luminăm. Ne oprim când o să înceapă gâlceava. Fiecare se instruiește, fiecare se desfată, toți pleacă mulțumiți.

Chiar și cel înțelept poate să ducă cu sine, din aceste convorbiri, subiecte care să merite a fi meditate în singurătate"[9].

Precum am spus, farmecul cuvântului este în parte o înzestrare naturală, dar în cea mai mare parte rezultatul unei munci, al străduaniei noastre de a ne desăvârși în arta vorbirii. Lectura cărților alese și îngrijite mai ales din punctul de vedere al exprimării stilistice și lexicale, este unul din mijloacele cele mai ușoare care ne stau la îndemână pentru aceasta. Vrem o vorbire care să ne slujească drept model sau exemplu de imitat în ceea ce privește nu numai calitățile literare ci și aplicarea normelor de politețe și bunăvoință? – O găsim în popor. Politețea este o trăsătură caracteristică în vorbirea țăranului român, mai ales a celui moldovean, așa cum l-a descris marele Sadoveanu în scrierile sale. *„Oamenii lui Sadoveanu se exprimă cu mare politețe, cu o alegere și o cumpănire a cuvintelor, care exclude orice expresie tare, orice aluzie necuviincioasă, orice explozie necugetată a sentimentului. Simțim lămurit ascultându-i, că între oameni și cuvintele lor stă de veghe o conștiință"*[10].

Vorbirea personajelor din opera lui Sadoveanu se caracterizează prin umor fin și de calitate, moderație plină de cuviință și discreție, care trădează exemplare umane pline de cultură și omenie. *„Mai întâi oamenii nu-și vorbesc decât numindu-se printr-o apelație, așa cum cere buna creștere și*

---

[9] Citat din vol. *Cugetări și maxime*, p. 59.

[10] Tudor VIANU, *Înțelepciune și politețe*, în vol. *Literatură universală și literatură națională*, Ed. de Stat pentru Literatură și Artă, București, 1956, p. 239.

cuviința. Iar aceste apelații consună minunat cu felul vorbitorului și al celor cărora el li se adresează (prietene, domnilor și fraților, prea cinstite), sau alți termeni care exprimă și relațiile sociale dintre convorbitori, relații controlate de o politețe în care inima caldă a vorbitorilor strecoară accentul simpatiei umane"[11]. Citiți, bunăoară, un capitol (ca cel final) din romanul istoric *Nicoară Potcoavă* sau din ciclul de povestiri *La hanul Ancuței*, pentru a vă convinge de aceasta.

Suntem deci datori să ne cultivăm cu îngrijire și să ne supraveghem cu atenție vorbirea, pentru că orice cuvânt al nostru poate, după caz, să zidească sau să dărâme sufletește, să rănească și să îndurereze sau, dimpotrivă, să mângâie și să vindece răni adânci, poate să înstrăineze sau, dimpotrivă, să câștige inimi. Un singur cuvânt al preotului, spus la vreme de cumpănă sau la momentul potrivit, poate avea ecouri și consecințe incalculabile și cu totul neașteptate în inimile și în restul vieții credincioșilor noștri. *„Fericit bărbatul care n-a alunecat cu gura sa și nu se rănește cu amărăciunea păcatului"* (*Înțelepciunea lui Iisus Sirah* 14, 8).

Să ne străduim a ne însuși arta minunată a cuvântului cuceritor de suflete, punând-o în slujba adevărului, iar nu a minciunii, a falsității și a ipocriziei (cf. *Efeseni* 4, 25; *Coloseni* 3, 9; *Psalmul* 33, 12-13; *Pildele lui Solomon* 4, 24). Să facem adică din cuvântul nostru scris sau vorbit, nu un instrument al răului, nu mijloc de a ne ascunde după el ca după un paravan și a stimula gânduri și simțiminte pe care nu le avem, ci mijloc de zidire, de instruire, de întărire reciprocă și de promovare a binelui, a frumosului și a adevărului. *„Domnul Dumnezeu Mi-a dat Mie limbă de ucenic, ca să știu să grăiesc celor deznădăjduiți"*, zicea prorocul *Isaia* (50, 4). Să slujim, prin limba și cuvântul nostru, pe Dumnezeu și pe oameni, promovând buna-înțelegere și pacea între oameni și popoare, bunăstarea si progresul material și spiritual al omenirii.

---

[11] Tudor VIANU, *Înțelepciune și politețe*, p. 243.

Legăturile preotului cu credincioșii*

Legătura sufletească dintre preot și credincioșii săi constituie fundamentul moral al pastorației și, totodată, o condiție esențială a succesului activității preotului în parohie. În cele ce urmează vom arăta, pe scurt, cum se înfiripează, cum se pot menține și consolida aceste legături, care sunt temeiurile și care este natura lor, precum și importanța lor în activitatea pastorală.

Este îndeobște cunoscut că în Biserică, preotul are în mijlocul credincioșilor săi, pe plan religios, o situație deosebită, o misiune și o autoritate spirituală care se întemeiază pe harul special al preoției, primit la hirotonie. Preotul este în parohia sa un slujitor al lui Dumnezeu, un reprezentant sau delegat al Mântuitorului pentru continuarea lucrării Sale de mântuire a sufletelor, un organ al Sfântului Duh pentru sfințirea și conducerea credincioșilor pe căile mântuirii. Datorită acestei misiuni de origine divină, primită de la Biserică prin episcop și întărită canonic de acesta, preotul este în parohia pe care o păstorește un învățător al credincioșilor săi, un povățuitor sau conducător sufletesc și totodată sfințitor al lor. El îi învață cuvântul Evangheliei, îndeosebi prin predică și catehează, îi călăuzește pe cărările mântuirii, împărtășindu-le învățătura creștină de credință și de viață creștină, sfătuindu-i, încurajându-i pe calea virtuților morale, mustrându-i sau certându-i la nevoie, și totodată sfințește viața lor,

---

* Text publicat în *Biserica Ortodoxă Română*, XC (1972), 3-4, pp. 349-357.

punându-le la îndemână harul, binecuvântarea și ajutorul lui Dumnezeu, prin sfintele slujbe săvârșite de el.

1. *Legăturile de ordin religios dintre preot și credincioși*

Această calitate a preotului este cea dintâi sursă a legăturilor care se creează între el și credincioșii săi. Relația firească dintre păstor și turmă este temelia pe care se înalță, încetul cu încetul, legăturile de ordin religios dintre preot și credincioși, care sunt cele dintâi și cele mai trainice și care derivă din însăși misiunea preotului, care este aceea de a mijloci legătura credincioșilor cu Dumnezeu și de a lucra pentru mântuirea sufletelor lor. Misiunea aceasta îl situează pe preot într-o poziție superioară față de credincioșii săi, în calitatea sa de „*om al lui Dumnezeu*" cum îl numea Sfântul Apostol Pavel pe Timotei (*1 Timotei* 6, 11), el devine părintele sufletesc (spiritual) al parohiei sale, iar credincioșii sunt fiii săi spirituali. Datorită harului special al preoției, dobândit prin hirotonie, preotul este acela care naște sau renaște pe credincioșii săi pentru viața spirituală, supranaturală, „*viața în Hristos*" cum o numea marele teolog bizantin [Sf.] Nicolae Cabasila, într-o celebră carte a sa cu acest titlu. El poate spune, ca SfântulApostol Pavel corintenilor: „*eu v-am născut, prin Evanghelie, în Iisus Hristos*" (*1 Corinteni* 4, 15). Preotul botează pe credincioșii săi, introducându-i astfel, prin Botez și Mirungere în Biserică, prin el aceștia se integrează deci în Biserică, în această mare familie duhovnicească, închegată prin unitatea de credință, de cult și de organizare (conducere). El binecuvântează nu numai leagănul, ci și căminul vieții familiale prin Taina Cununiei, care sfințește cu binecuvântarea lui Dumnezeu și a Bisericii legătura dintre bărbat și femeie spre nașterea de fii și creșterea lor ca viitori membri utili ai organismului social. Tot prin preot, cu ajutorul Tainei Pocăinței se reface legătura credincioșilor cu Biserica, atunci când aceasta a fost slăbită ori întreruptă prin păcat. Și tot

preotul este acela care binecuvântează pe credincioșii săi pe ultimul lor drum, acela către mormânt, și întreține printre cei vii amintirea celor decedați, prin slujbele făcute pentru iertarea, pomenirea și veșnica lor odihnă.

Iată deci atâtea ocazii, situații, momente și împrejurări din viața religioasă a credincioșilor, care îl aduc pe preot în contact cu păstoriții săi și în care el își exercită misiunea sa de *părinte spiritual* al parohiei sale, menținând legătura lor cu cerul. Credincioșii înșiși recunosc și onorează în preotul lor această calitate, atunci când i se adresează cu apelativul cinstitor de *părinte*. El are, față de fiii săi duhovnicești, tot atâtea drepturi, datorii și răspunderi în ordinea religioasă cât și părinții lor după trup, pe plan material și social. El are dreptul să-i învețe, să-i binecuvânteze și să-i sfințească, să-i îndrume, să-i certe și să-i mustre, să-i pedepsească chiar, la nevoie, cu mijloacele care îi stau la dispoziție spre folosul lor spiritual. Toți laolaltă, fără nici o deosebire, alcătuiesc marea familie duhovnicească a preotului, toți îi sunt datori cu ascultare, datorată preotului nu ca om, ci ca reprezentant al lui Dumnezeu, și pentru toți el e îndatorat cu aceeași grijă și cu aceeași răspundere față de Dumnezeu.

Iată deci o primă categorie de legături care se înfiripă între preot și credincioșii săi și care rezultă din însăși funcția sau misiunea religioasă a preotului: aceea de a satisface nevoile de ordin spiritual-moral ale credincioșilor săi. Mulțimea, varietatea, frecvența și trăinicia acestor legături depinde, fără îndoială, de bogăția și nivelul vieții religioase a preotului și a parohiei sale. Cu cât viața religioasă a păstorului și a credincioșilor unei parohii va fi mai bogată, cu atât și legăturile de ordin spiritual dintre ei și păstorul lor vor fi mai numeroase, mai dese și mai trainice. Slujbele religioase pe care preotul le oficiază în biserică și la care credincioșii participă (Sfânta Liturghie, Laudele bisericești și Sfintele Taine), ori cele săvârșite în afară de biserică, la cererea credincioșilor (Ierurgii, ca de exemplu sfeștaniile sau sfințirile de ape,

parastasele și alte slujbe pentru morți, „botezul" caselor la anumite date din cursul anului, Taina Sfântului Maslu), sunt tot atâtea ocazii care îl aduc pe preot în legătură cu credincioșii săi și care îl ajută să-i cunoască pe fiecare în parte și să-și cunoască astfel parohia în general, mai ales la începutul activității sale.

În toate aceste ocazii, relațiile dintre păstor și credincioși se bazează pe caracterul sacramental al preoției, pe misiunea preotului de deținător și împărțitor al harului divin, de sfințitor al principalelor momente și împrejurări din viața fiecăruia și al lucrurilor de care are nevoie pentru viața sa religioasă. În această calitate, preotul se află în inima misiunii sale, el exercită latura cea mai sfântă a sacerdoțiului cu care este învestit din partea lui Dumnezeu și a Bisericii. De aici, mai ales, rezultă și aureola de sfințenie, de prestigiu și de autoritate care s-a acordat întotdeauna preoției, în care credincioșii înșiși îl situează pe preotul lor și care în Biserica veche mergea uneori până la venerație, mai ales atunci când harul hirotoniei pecetluia personalități distinse, adăugându-se la vrednicia omului, ca și cazul Sfântului Ioan Gură de Aur, al Sfântului Vasile cel Mare.

Depinde deci de preot ca, în relațiile sale de această natură cu păstoriții săi, să-și păstreze neștirbite prestigiul, autoritatea și stima pe care credincioșii sunt din fire dispuși să i le acorde. Cu cât preotul va ști și se va strădui să-și îndeplinească mai bine, mai conștiincios și mai dezinteresat latura sacramentală a misiunii sale și să satisfacă nevoile religioase ale credincioșilor săi, cu atât va crește și numărul contactelor lui cu credincioșii, precum și respectul, încrederea și dragostea acestora față de el. Îndeplinindu-și cu competență, cu bunăvoință și cu râvnă datoria sa de liturghisitor, slujind cu credință, cu respectul cuvenit rânduielilor tradiționale de cult, cu pătrundere și sinceritate, stând necontenit și binevoitor la dispoziția tuturor credincioșilor săi pentru satisfacerea nevoilor lor religioase, preotul își va asigura nu numai

stima și dragostea enoriașilor săi, ci și temelia cea mai durabilă a autorității și succesului său în activitatea pastorală.

Două primejdii mai mari îl pândesc pe preot și îl abat de la îndeplinirea ideală a acestei laturi a misiunii sale: *rutina* sau îndeplinirea mecanică și fără convingere a datoriei sale de liturghisitor și *arghirofilia*. Aceste două mari păcate, de care se fac vinovați unii dintre preoți, nu numai că pun o pată pe aureola preoției în general, dar primejduiesc și legăturile sufletești dintre preot și păstoriții lui. Credincioșii nu aleargă bucuroși la preoții care își fac slujba „de mântuială", care slujesc fără convingere și fără pătrundere, care se grăbesc să termine mai repede slujba. Cu atât mai mult se vor răci legăturile dintre preot și credincioși atunci când preotul va da dovadă de păcatul arghirofiliei, când va lăsa să se vadă că slujește pentru bani sau când va pretinde de la credincioși mai mult decât aceștia obișnuiesc sau pot să-i ofere ca recompensă pentru munca lui. Nici nu mai este nevoie să stăruim asupra gravității acestui din urmă păcat și a urmărilor lui nefaste atât pentru raportul dintre preoții în cauză și păstoriții lor cât și pentru prestigiul și reputația preoțimii în general. El constituie unul dintre cauzele de căpetenie care sapă la temelia legăturilor dintre păstor și turmă, care fac ca aceste legături să slăbească treptat și să ducă la răceală sau chiar la conflicte între slujitorii Bisericii și credincioșii laici, soldate uneori, din nefericire, chiar cu părăsirea de către aceștia a Bisericii.

2. *Legăturile de ordin social dintre preot și credincioși*

Dar în afară de această primă categorie de relații dintre preot și credincioși, preotul își poate crea și relații de altă natură cu credincioșii săi: cele impuse de viața socială. Preotul ortodox este și el un membru al societății în care trăiește și în care a fost angrenat întotdeauna cu fibre puternice, care îl obligă să vină în contact cu membrii parohiei sale în calitatea lor comună de cetățeni. El ia deci parte la viața

socială, gospodărească și cetățenească a parohiei sale, participă la toate momentele ei solemne, la bucuriile, durerile, necazurile și păsurile ei. Chiar în timpul exercitării misiunii sale strict preoțești i se oferă preotului numeroase ocazii de a lega cu credincioșii săi și altfel de relații decât cele pur religioase sau profesionale. Ierurgiile săvârșite în casele credincioșilor ca de exemplu botezul caselor la Bobotează sau la alte zile îndătinate din cursul anului bisericesc reprezintă prilejuri potrivite ca preotul să cunoască îndeaproape viața familială și gospodărească a credincioșilor lui, să afle nevoile, lipsurile și trebuințele lor, să intervină astfel cu sfatul, ajutorul sau autoritatea sa acolo unde este nevoie și astfel să se apropie de enoriașii săi nu numai ca preot, ci și ca simplu om.

El se leagă de parohia sa mai ales prin casa și familia sa. Spre deosebire de alte confesiuni, unde preotul e celibatar, preotul ortodox este cum a fost pretutindeni în Biserica veche un om căsătorit, un părinte de familie. Prin familie el se integrează în viața socială a parohiei. De altfel, însăși concepția eclesiologică a Ortodoxiei îl situează pe preot nu deasupra Bisericii sau a credincioșilor, ci în Biserică, alături de credincioși. Păstorii și credincioșii alcătuiesc o familie duhovnicească, în care distincția se face nu ca între conducător și conduși, ci ca între părinți și fii, care sunt toți laolaltă „frați", ca fii ai aceluiași Dumnezeu. De aceea și Sfântul Apostol Pavel, ca și toți Sfinții Părinți, se adresează nu numai clerului, ci și credincioșilor cu apelativul de „frați (prea) iubiți", care s-a păstrat până astăzi ca mod consacrat de adresare la începutul pericopelor din Apostol, citite la sfintele slujbe, precum și în predicile sau în sfaturile și îndemnurile adresate de preot credincioșilor în biserici.

Membrii familiei preotului sunt de obicei factori care, prin legăturile lor personale, îl țin și pe preot legat mai strâns de parohie, oferindu-i adesea prilejuri de contact, utile mai ales când e vorba de aceia dintre membrii parohiei sale care nu frecventează biserica sau care nu-l solicită pe preot

pentru servicii religioase. Relațiile de rudenie, de vecinătate, de comunitate de interese sau de preocupări cu intelectualii din parohie, participarea preotului la evenimentele importante din viața familială a credincioșilor lui (botezuri, nunți, înmormântări, aniversări) sau la cele din viața lor socială și națională (sărbători naționale, ședințe ale organismelor colective la care este invitat, serbări sau festivități culturale și artistice), iată atâtea prilejuri care îl ajută pe preot să cunoască mai bine viața enoriașilor lui sub toate aspectele ei și să se integreze și mai trainic în viața obștească a acestora.

Fără îndoială că toate aceste legături, multiple și variate, pe care preotul și le creează cu credincioșii săi, sunt de o importanță covârșitoare pentru îndeplinirea misiunii lui, cu condiția ca el să folosească toate aceste legături nu în interesul său personal, ci în interesul Bisericii, punând în toate relațiile sale cu credincioșii pecetea specifică a misiunii preoțești și păstrându-se întotdeauna la înălțimea și demnitatea cerută de această misiune. Legăturile acestea trebuie să rămână totdeauna întemeiate pe dragostea adevărată a păstorului pentru obștea sa, pe respect reciproc, pe sinceritate și atitudine dezinteresată din partea preotului. În toate raporturile sale cu credincioșii preotul trebuie să păstreze acea ținută demnă și serioasă care poate să-i mențină autoritatea spirituală față de credincioși și respectul pe care aceștia i-l datorează.

3. *Importanța legăturilor dintre preot și credincioși*

E aproape inutil să mai vorbim de importanța legăturilor dintre preot și credincioși în pastorație și în viața Bisericii. Biserică sau parohie, unitatea cea mai mică a trupului ecumenic al Bisericii, înseamnă de fapt o comunitate de credincioși strâns uniți în jurul păstorului lor sufletesc. Cu cât această legătură dintre păstor și turmă este mai vie, mai reală și mai puternică, cu atât ecourile ei în viața religioasă și socială a credincioșilor vor fi mai puternice și cu urmări mai fericite.

Legătura credinciosului cu preotul este de fapt expresia și semnul legăturii lui cu Biserica, al apartenenței lui la o parohie. Și dimpotrivă, întreruperea legăturii cu preotul înseamnă de fapt ruperea legăturilor cu Biserica, ieșirea din comunitatea bisericească și situarea în afara parohiei, adică la periferia Bisericii sau în afara ei. Iată de ce este atât de important pentru destinul Bisericii însăși ca preotul să se străduiască pe de o parte a-și crea, menține și întări cât mai mult legăturile sale sufletești cu credincioșii, pentru a ține strâns uniți în jurul său, iar pe de alta să se ferească de tot ceea ce ar putea contribui la slăbirea, întreruperea și compromiterea acestor legături, care reprezintă fundamentul și condiția de căpetenie a succesului activității pastorale.

Aceasta presupune însă din partea preotului un atașament sincer și profund pentru parohia sa, iar din partea credincioșilor încredere desăvârșită în preot. Precum știm, legătura dintre Hristos și Biserica Sa este asemănată de Sfântul Apostol Pavel cu legătura pe care o stabilește Taina Cununiei între soți (cf. *Efeseni* 5). De fapt, preotul este reprezentantul și slujitorul lui Hristos într-o parte componentă a Bisericii Sale, între el și Biserică sau parohia respectivă se stabilesc deci pe plan religios, aceleași raporturi ca între Hristos și Biserică. Hirotonia leagă pe păstor de enoriașii săi, ca printr-o căsătorie tainică, cu aceeași legătură indestructibilă, de dragoste, de solidaritate și de fidelitate, ca între soț și soție. Această legătură de dragoste, de solidaritate și de comuniune spirituală, care trebuie să unească pe preot și păstoriți, constituie fundamentul și condiția de căpetenie a trăiniciei, a vitalității și a progresului parohiei pe căile vieții creștine. De aceea, vechile canoane și rânduielile bisericești interziceau atât episcopului cât și preotului să ocupe două parohii (eparhii) în același timp, sau să se mute succesiv de la o eparhie (parohie) la alta[1].

[1] Vezi, de exemplu, *Canoanele* 14 și 15 apostolice, *Canonul* 15 al Sinodului I Ecumenic, *Canonul* 21 Antiohia, *Canonul* 5 al Sinodului V Ecumenic; cf. Nicodim

Fără îndoială, situațiile sunt astăzi mult deosebite față de cele din trecut, fără să justifice însă întru totul transferarea neîncetată a preoților dintr-o parohie într-alta, căci nestabilitatea păstorului în parohie este spre paguba Bisericii. Legătura strânsă a preotului cu păstoriții și permanenta lui prezență în parohie reprezintă și un mijloc pentru întărirea ideii și a conștiinței de parohie în sufletele credincioșilor, un mijloc pentru apărarea unității de credință, o stavilă împotriva propagandei sectare și o măsură practică pentru preîntâmpinarea ruperii enoriașilor de preot și de parohie, care echivalează, precum am văzut, cu ieșirea lor din Biserică, dincolo de care nu există mântuire, cum zice Sfântul Ciprian („Extra Ecclesiam nulla salus”).

La iubirea preotului față de păstoriții săi, aceștia răspund tot cu iubire și vin în jurul păstorului lor, la apelul acestuia. Sfântul Ioan Gură de Aur era atât de iubit de popor la Antiohia încât atunci când urma să fie promovat pe scaunul patriarhal din Constantinopol a trebuit să fie răpit, pur și simplu, dintre ei, printr-un vicleșug al guvernatorului Asterie din Antiohia, din ordinul împăratului Arcadie și al lui Eutropiu. Și tot el exprima, într-un chip magistral, în cuvântarea ținută credincioșilor săi din Constantinopol, înainte de a pleca în exil, strânsa legătură sufletească ce se creează între păstorul cel bun și credincioși: „*Vă îndemn azi să vă mângâiați, pentru că nimeni nu mă poate despărți de voi: «Ceea ce Dumnezeu, a unit, omul nu poate să despartă»* (cf. *Matei* 19, 6). *Mâine voi fi cu voi la ceasul rugăciunii, pentru că unde sunt eu, sunteți și voi, și unde sunteți voi, sunt și eu. Noi suntem un singur corp și corpul nu se va lăsa despărțit de cap, nici capul de corp. Chiar dacă suntem despărțiți prin spații, suntem uniți prin dragoste. Nici moartea nu ne poate despărți. Dacă trupul meu va muri, sufletul va trăi și va păstra amintirea credincioșilor săi. Sunt*

Milaș, *Dreptul bisericesc oriental*, trad. I. Mihălcescu și D. Cornilescu, Tipografia „Gutemberg”, București, 1915, pp. 300-301.

gata să-mi dau de o mie de ori viața pentru voi și nu trebuie să-mi mulțumiți pentru aceasta. Nu-mi fac decât datoria, pentru că un bun păstor își da viața pentru oile sale"[2].

4. *Tactul în pastorație și importanța lui*

Dar închegarea, menținerea și consolidarea legăturilor sufletești dintre păstoriți și păstor atârnă în mare parte și de tactul și înțelepciunea preotului, despre care vom adăuga acum câteva cuvinte.

Tactul, adică priceperea de a ne purta înțelept cu oamenii, este de obicei roada unei maturități de cugetare sau a unei îndelungate experiențe, care vine odată cu înaintarea în vârstă, această calitate ne este însă necesară chiar de la începutul activității noastre și o putem dobândi ca pe o învățătură din experiența înaintașilor noștri sau a celor mai în vârstă ca noi, ori din simțul de prevedere și de justă cântărire a realităților, care nu trebuie să ne părăsească niciodată. Tactul constituie o calitate, o virtute am putea să o numim, dintre cele mai necesare preotului, care în activitatea sa are de-a face cu oameni de cele mai diverse caractere și temperamente sau firi. Mântuitorul Însuși sfătuiește pe Sfinții Săi Apostoli: *„Fiți înțelepți ca șerpii și blânzi ca porumbeii"* (*Matei* 10, 16).

Această însușire este menită să corecteze, să atenueze și să contrabalanseze excesul de idealism care l-ar putea împinge pe preot la greșeli de tactică sau la acte necugetate și costisitoare, ce ar putea compromite sau zădărnici definitiv misiunea și activitatea lui. Suișul spre împlinirea misiunii preoțești este, de cele mai multe ori, presărat cu spini, cu arșițe și furtuni și nu se poate parcurge fără poticniri, căderi și sângerări. Preotul înzestrat cu înțelepciune, cu tact și prudență, nu exagerează obstacolele și greutățile ivite în cale,

---

[2] Citat la Teodor M. POPESCU, „Sfinții Trei Ierarhi în slujba Bisericii", în: *Biserica Ortodoxă Română*, LXX (1952), 1-3, p. 72.

nu le supraevaluează și nici nu se sperie de ele, el le prevede, le recunoaște și nu le sfidează, ci le cântărește just, e conștient dar nu înfricoșat și nici nu disperă în lupta cu greutățile drumului și cu toate sacrificiile care i se cer până la capăt. El știe să păstreze întotdeauna echilibrul just dintre ceea ce i se cere ca preot pe de o parte și dintre realitățile existente în care îi este dat să lucreze, de altă parte. Fără să sacrifice idealul evanghelic sau să renunțe la el, îl urmărește cu răbdare, fără să neglijeze sau să braveze realitățile. Căci dacă lipsa de zel și de idealism face preoția neroditoare, excesul de zel poate fi adesea păgubitor, atunci când compromite succesul întrebuințând mijloace neadecvate. Mântuitorul condamnă, de exemplu, excesul de zel al Sfântul Apostol Petru, când acesta scoate sabia în grădina Ghetsimani, ca să-și apere pe învățătorul iubit, gestul, oricât de spectaculos și eroic în aparență, în fond era zadarnic.

Înțelepciunea și simțul realității ne ajută să prevedem în programul nostru de activitate pastorală tot ceea ce poate contribui la atingerea scopurilor indicate de misiunea noastră, ne indică măsurile, mijloacele și metodele cele mai potrivite pentru împlinirea datoriilor noastre sacerdotale și ne ajută totodată să ne alegem momentul cel mai nimerit pentru a acționa. Tactul și prudența ne învață că, în lupta cu realitățile, trebuie să ne mulțumim uneori cu mai puțin dar sigur, cu biruințe, câștiguri și succese mai mici, dar din a căror sumă se fac lucrurile mari.

Înțelepciunea, tactul și prudența îi sunt necesare preotului în relațiile sale de toate zilele cu oamenii. El vine în contact cu fel de fel de oameni, de temperamente, firi și caractere dintre cele mai diverse. Sufletul fiecărui om în parte reprezintă o lume proprie, deosebită de a altora. Preotul trebuie să fie deci un bun psiholog, un cunoscător de suflete, el e dator să cunoască pe oameni în toate manifestările și cutele lor sufletești, să prevadă, să evite și să îndrepte înclinările rele ale credincioșilor săi sau atitudinile lor determinate

de neștiință, de pasiuni sau de interese meschine. Preotul înzestrat cu tact, înțelepciune și simț psihologic nu tratează pe toți credincioșii la fel, ci procedează ca grădinarul care știe că unei plante îi trebuie mai mult soare, alta are nevoie de umbră, alta se dezvoltă la umiditate, alteia îi prieste un teren mai uscat. După cuvântul Sfântul Apostol Pavel, preotul destoinic și cu râvnă pentru mântuirea credincioșilor se face tuturor toate, ca măcar pe unii să-i mântuiască (cf. *1 Corinteni* 9, 19-20).

Tactul preoțesc în sensul bun al cuvântului nu înseamnă însă abilitate, prefăcătorie ori șiretenie, care cochetează cu imoralitatea și urmăresc salvarea sau satisfacerea intereselor personale sau pământești, tactul și înțelepciunea de care vorbim este cumințenia creștină.

Tact personal înseamnă, de asemenea, stăruință în urmărirea împlinirii datoriei noastre. Viața este un șir necurmat de căderi și de ridicări, iar în împlinirea datoriei nu trebuie să ne așteptăm numai la biruințe și succese, ci câteodată și la înfrângeri, stagnări ori poticniri. *„Cine a pus mâna pe plug și se uită înapoi, acela nu e vrednic de împărăția lui Dumnezeu”*, a spus Mântuitorul (*Luca* 9, 62). În această privință Sfântul Ioan Gură de Aur dă ca pildă pe pescari, care, spune el, *„chiar dacă și-au aruncat de mai multe ori mrejele și n-au prins nimic, nu-și părăsesc îndeletnicirea lor, cu atât mai mult trebuie să facem noi aceasta”*[3].

Tactul, înțelepciunea, prudența, răbdarea și statornicia dau preotului acea calitate complexă sau îmbinare de virtuți căreia i se spune de obicei echilibru sufletesc și care caracterizează în general pe oamenii de bun simț și de caracter. „Echilibrul sufletesc îl ajută (pe preot) să fie egal cu sine în toate împrejurările, să fie consecvent în acțiuni și la înălțimea misiunii lui sfinte. Un astfel de preot nu este o dată plin de zel, altădată descurajat și apatic. Nu este uneori prea sever

[3] *Comentarii la II Timotei*, în *PG*, LXII, 632.

cu credincioșii, iar alteori prea îngăduitor cu greșelile lor. Linia activității lui nu se compune din frânturi, ci urmărește o țintă înaltă și lucrează pentru realizarea ei cu stăruință. El nu face nimic superficial, ori din ambiții deșarte. Nu se predică pe sine, ci pe Hristos. Nu vorbește despre presupusele sale „taumaturgii", ci despre minunile Mântuitorului. Nu face teatru în săvârșirea serviciului divin și nici nu-l săvârșește în grabă sau de mântuială"[4].

Când însă lipsește acest echilibru, slujitori buni și plini de zel își „pierd busola", se cred mai mult decât sunt, devin plini de sine și de un orgoliu, încep să propovăduiască învățături personale, să întrebuințeze metode pastorale excepționale, curioase și bizare, cu pretenții de a înlocui practica și metoda de două ori milenară a Bisericii.

În general, e necesar pentru preot să-și controleze întotdeauna cu atenție ținuta și comportarea în relațiile sale cu credincioșii, păstrând în permanență o atitudine de seriozitate și demnitate, care să le impună respect, căci nici un act al preotului nu poate fi indiferent în ceea ce privește efectele lui asupra credincioșilor. Seriozitatea și demnitatea preotului în ținută, purtare și vorbire nu exclud însă simplitatea și naturalețea, buna dispoziție, amabilitatea, bunăvoința și delicatețea la maniere, ori familiaritatea. Fată de enoriașii săi preotul nu trebuie să fie niciodată distant și rece, indiferent sau străin, ci apropiat și familiar, ca un adevărat părinte față de copiii săi. Bineînțeles că familiaritatea nu înseamnă sacrificarea demnității sacerdotale ori căderea în vulgaritate. Preotul nu trebuie să caute neapărat o popularitate, familiaritate sau intimitate exagerată sau rău înțeleasă cu oricine, numai pentru a fi pe placul tuturor. Se cere sfinților slujitori o oarecare discreție și rezervă față de tot ceea ce le-ar putea micșora sau compromite prestigiul în ochii lumii,

---

[4] Pr. Vasile Coman, „Echilibrul sufletesc al preotului", în: *Mitropolia Banatului*, VIII (1958), 1-3, p. 53.

se recomandă îndeosebi mai puțină familiaritate și intimitate cu cei ce nu știu să respecte preoția, precum și evitarea prezenței preotului în locuri sau situații care i-ar putea compromite autoritatea și prestigiul.

O deosebită importanță are din punctul de vedere al tactului pastoral, și al legăturilor preotului cu credincioșii, Taina Pocăinței, în care preotul își exercită calitatea sa de duhovnic, de îndrumător spiritual al sufletelor. Este cel mai frecvent mijloc de pastorație individuală, care stă la îndemâna oricărui preot și în care acesta vine în contact direct cu fiecare dintre credincioșii săi în parte, care vin la scaunul de spovedanie ca să-și descarce sufletul și conștiința de povara păcatelor și să dobândească de la preotul duhovnic iertarea lui Dumnezeu și a Bisericii.

Dacă preotul va ști să-și îndeplinească misiunea sa de confident al penitentului, să-i administreze sfaturile și îndrumările necesare spre a-l smulge din păcat și a-l readuce pe cărările virtuții, să aplice canonul sau epitimia cea mai potrivită fiecăruia, să urmărească ulterior îndreptarea lui morală, va reuși să facă din această Sfântă Taină un adevărat mijloc de redresare morală a enoriașilor săi și de menținere a lor pe calea virtuților creștine.

Mai ales în scaunul de spovedanie trebuie să facă preotul uz de tactul său pastoral, procedând cu foarte multă grijă, cu înțelepciune, măsură și echilibru, pentru ca nici să nu încurajeze sau să promoveze păcatul printr-o blândețe sau îngăduință excesivă, dar nici să nu descurajeze pe penitent sau să-l depărteze de Biserică printr-o prea mare asprime și severitate, ci să aibă în vedere numai și numai îndreptarea penitentului și desăvârșirea lui progresivă în virtute. Această grea sarcină a preotului duhovnic este minunat de bine formulată în *canonul 102* al Sinodului Trulan: „*Cei ce au primit de la Dumnezeu puterea de a lega și a dezlega trebuie să țină seama de calitatea păcatului și de aplecarea spre întoarcere a celui ce a păcătuit și astfel să dea bolii tratament potrivit, ca nu*

cumva aplicând (tratamentul) în chip disproporționat pentru fiecare din cele două, să greșească în privința mântuirii celui bolnav. Căci boala păcatului nu este simplă, ci de multe feluri și deosebiri și odrăslește multe vlăstare ale pierzaniei, din care răul mult se revarsă și se lățește mai departe, până când se oprește prin puterea medicului. Drept aceea, cel ce dovedește pricepere medicală în privința sufletului, mai întâi trebuie să cerceteze dispoziția celui ce a păcătuit și dacă (acela) înclină spre sănătate, sau dimpotrivă (dacă) prin moravurile sale provoacă asupra-și boala, să supravegheze în ce chip se îngrijește el între timp de întoarcerea sa, și de nu se împotrivește medicului și de nu crește rana sufletului prin întrebuințarea doctoriilor puse asupra ei, și așa se măsoară milostivirea după vrednicie. Căci toată grija lui Dumnezeu și a celui ce i s-a încredințat puterea pastorală este de a întoarce oaia cea rătăcită și de a tămădui pe cea rănită de șarpe, și nici spre prăpastia deznădejdii a o împinge, nici frânele a le slăbi spre renunțarea la viață și spre disprețuirea ei, ci la orice caz să stea într-un chip împotriva patimii, ori prin doctoriile cele mai amare și astringente, ori prin cele mai delicate și blânde, și să se nevoiască spre cicatrizarea rănii, cercetând roadele pocăinței și îndreptând înțelepțește pe omul cel chemat către strălucirea cea de sus. Deci se cuvine nouă să le știm pe amândouă, și pe cele ale strictețeii, și pe ale obiceiului, și la cei ce nu primesc pe cele extreme, să urmăm felul cel predanisit, precum ne învață Sfântul Vasile"[5].

[5] Nicodim Milaș, *Canoanele Bisericii Ortodoxe*, vol. I, Tipografia Diecezană, Arad, 1931, p. 488.

Cuvântul unui preot către fraţii săi de preoţie

(Despre pregătirea pentru săvârşirea Sfintei Liturghii)

Ştiut este, frate preot, că dumnezeiasca Liturghie, slujba jertfei Legii celei noi, este cea mai înfricoşătoare şi mai de seamă dintre toate lucrările sfinte pe care ne-am învrednicit a le săvârşi noi preoţii, în calitatea noastră de chivernisitori ai harului dumnezeiesc şi de sfinţitori ai vieţii credincioşilor noştri. De aceea, având noi a sfinţi şi a mânui Sfântul Trup şi Sânge al Domnului, se cuvine să ne înfăţişăm înaintea dumnezeiescului jertfelnic şi să slujim Domnului „*cu frică şi cu cutremur*" (*Psalmul* 2, 9), cu vrednicie, cu dreptate şi cu sfinţenie. La masa euharistică, pe care ne-o oferă dumnezeiasca Liturghie şi din care noi preoţii gustăm ori de câte ori slujim, nu ne putem înfăţişa oricum, ci numai având cuvenita „haină de nuntă", pe care trebuie să o îmbrace tot cel ce e chemat la ospăţul duhovnicesc al Stăpânului (cf. *Matei* 22, 11-12). Adu-ţi aminte cum, în Vechiul Testament, Dumnezeu poruncea preoţilor „*să fie sfinţi ai Dumnezeului lor [...], că ei aduc jertfă Domnului şi pâine Dumnezeului lor şi de aceea să fie sfinţi*" (*Leviticul* 21, 6); iar prin glasul prorocesc al lui Isaia poruncea slujitorilor de la templu: „*curăţiţi-vă, voi, cei ce purtaţi vasele Domnului!*" (*Isaia* 52, 11).

Sfânta Liturghie este pentru noi prilej de sfântă şi tainică întâlnire şi convorbire cu Dumnezeu, Căruia îi slujim,

---

* Text publicat în *Biserica Ortodoxă Română*, XCII (1974), 7-8, pp 970-974.

aducându-i, prin glasurile și prin mâinile noastre, prinosul de închinare, de rugăciune, de laudă și de mulțumire al Bisericii, adică al credincioșilor noștri; căci „*sfânt este Domnul Dumnezeul nostru!*” (*Psalmul* 98, 10). El este întruchiparea desăvârșită a curăției și a sfințeniei și de El nu ne putem apropia decât în stare de neprihană și de sfințenie. „*Cine se va sui în muntele Domnului, și cine va sta în locul cel sfânt al Lui?*”, se întrebă psalmistul și tot el răspunde: „*Cel nevinovat cu mâinile și curat cu inima, care nu a luat în deșert sufletul său și nu s-a jurat cu vicleșug vecinului său*” (*Psalmul* 23, 3-4; cf. *Psalmul* 14, 1-3). Cine ar îndrăzni să pipăie cu mâini murdare un mărgăritar de mare preț? Dar noi, preoții, care atingem cu mâinile noastre mărgăritarul cel neprețuit al Trupului și Sângelui lui Hristos Mântuitorul, cuteza-vom, oare, să ne apropiem de El cu sufletul întinat de necurăția păcatelor?

Știm, frații mei de preoție, că „*nu este om care să fie viu și să nu greșească*”, dar tocmai pentru aceea suntem datori să luptăm necurmat împotriva păcatelor de tot felul, care întinează sufletul nostru, pentru ca măcar în cele câteva ceasuri pe care le trăim în preajma Sfintei Mese, când slujim Dumnezeiasca Liturghie și când înșiși Sfinții Îngeri în chip nevăzut „*slujesc împreună cu noi și împreună slăvesc bunătatea lui Dumnezeu*”, să ne împlinim slujba cu vrednicie și fără osândă, pregătindu-ne cu grijă și din vreme pentru aceasta. Căci poruncă avem în Scriptura Veche, care zice: „*Iar preoții care se apropie de Domnul Dumnezeu, să se sfințească, ca nu cumva să-i lovească Domnul!*” (*Ieșirea* 19, 22).

De aceea, frate preot și împreună-slujitorule al lui Hristos, grija cea dintâi și de totdeauna, pe care se cuvine să o purtăm este să ne ferim de tot păcatul care ne-ar putea împiedica de la slujirea cu vrednicie a acestei dumnezeiești slujbe. Căci și pravilele cele vechi opresc pe preoții desfrânați și păcătoși de a mai sluji[1]. Toate păcatele, oricât de mici,

---

[1] Cf. *Pravila de la Govora*, cap. 15 și *Pravila cea mare (Îndreptarea Legii)*, Târgoviște, 1652, cap. 79.

și cu atât mai mult păcatele mai grele (furtul, desfrânarea, uciderea, beția, sperjurul, trădarea secretului spovedaniei, îndoiala în credință, ierosilia, arghirofilia, oprirea plății lucrătorilor, batjocorirea celor sfinte) ne pun în stare de necurăție, fiind piedici în calea slujirii cu vrednicie și totodată motive de grea osândă dacă vom cuteza să slujim având cugetul împovărat de ele.

Așadar, ori de câte ori îți vei simți cugetul încărcat de povara unor păcate mai grele, care te-ar putea opri de la slujire, aleargă, frate preot, la duhovnic și spală necurăția ta prin baia lacrimilor, a părerii de rău pentru păcatele săvârșite și a mărturisirii lor în fața duhovnicului, de la care să iei iertare, îndemn și tărie de a nu mai păcătui pe viitor. Și numai așa să slujești, împlinind și certarea (canonul) ce ți se va da pentru aceasta. Altfel, slujind cu sufletul întinat de păcat, nu vom dobândi nici un merit în fața lui Dumnezeu, ci, dimpotrivă, ne vom agonisi osândă, vinovați vom fi față de trupul și de sângele Domnului (cf. *1 Corinteni* 11, 29), căci harul dumnezeiesc care ni s-a dat la hirotonie este ca flacăra unui foc curățitor (cf. *Evrei* 12, 29), care lămurește și întărește pe cei curați și vrednici, ca pe aur în focul din cuptor, dar arde și mistuie, ca pe niște paie și pleavă, pe cei necurați și nevrednici. De aceea scrie pentru noi, în cartea slujbei noastre preoțești: *„Iar preotul, dacă-l va vădi pe el cugetul pentru păcate de moarte, să nu îndrăznească a sluji Dumnezeiasca Liturghie, până când nu se va curăți pe sine de păcatul în care se află, cu căință și prin mărturisire cu gura înaintea părintelui său duhovnicesc, făgăduind că nu se va mai întoarce la păcat. Că, dacă va îndrăzni a sluji, în păcat de moarte fiind, și nu se va mărturisi și nu se va curăța, mai înainte, prin pocăință, alt păcat de moarte mai greu își agonisește și împărtășirea de Dumnezeieștile Taine, din pricina nevredniciei lui, îi va fi spre judecată și spre osândă”*[2].

---

[2] *Liturghier*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2012, p. 486; Cf. SF. SIMEON AL TESALONICULUI, *Despre preoție*, trad. T. Teodorescu,

De mare trebuință și de mult preț este, frate preot, pentru buna slujire, pacea inimii, a sufletului și a cugetului nostru, despre care ne-a vorbit Domnul Însuși: „*Deci, dacă îți vei aduce darul tău la altar și acolo îți aduci aminte că fratele tău are ceva împotriva ta, lasă darul tău acolo, înaintea altarului, și mergi întâi și împacă-te cu fratele tău și apoi, venind, adu darul tău*” (*Matei* 5, 23). Nu este de ajuns să cerem lui Dumnezeu îndurare și iertarea păcatelor noastre, prin mărturisire, ci se cuvine să iertăm și noi celor ce ne-au greșit pentru ca rugăciunea noastră să fie bine primită și ascultată de Dumnezeu. „*Când stați de vă rugați, iertați orice aveți împotriva cuiva, ca și Tatăl vostru Cel din ceruri să vă ierte vouă greșelile voastre*” (*Marcu* 11, 25). Când ne pregătim, deci, să ne înfățișăm înaintea lui Dumnezeu, pentru a-l aduce rugăciune și jertfă pentru păcatele noastre și ale poporului, se cuvine să fim împăcați cu toată lumea, să nu avem nimic împotriva cuiva și să nu intrăm în slujbă purtând ură, mânie sau gânduri de răzbunare împotriva cuiva. Căci „*Dumnezeu este iubire*” (*1 Ioan* 4, 16) și cei ce caută să se apropie de El nu o pot face decât tot prin iubire de Dumnezeu și de oameni, iar nu cu sufletul întunecat de pizmă, răutate și vrăjmășie. Iertarea și iubirea ne vor da și pacea inimii, despre care vorbeam mai înainte și fără de care nu ne putem concentra în timpul sfintei slujbe, când întreg cugetul nostru trebuie să fie ațintit numai spre Dumnezeu, cu care grăim.

De aceea, este de mult folos pentru noi, cei ce slujim Domnului, să ne ferim, încă de cu seară, și cu atât mai mult în dimineața zilei în care vom săvârși dumnezeiasca Liturghie, de tot ceea ce ne-ar putea risipi sau tulbura pacea, liniștea și seninătatea cu care se cuvine să intrăm în Sfânta Biserică. În clipa când am pășit pragul sfântului locaș, se cuvine să lăsăm

---

București, 1865, cu titlul *Tratat asupra tuturor dogmelor credinței noastre ortodoxe*, p. 354: „Cel ce va fi vinovat de greșeli pe care Părinții le-au arătat că opresc de la Sfânta Liturghie, să se păzească de a sluji. Că cel ce nu face Liturghie după așezământul Părinților, împotriva sa lucrează și vinovat va fi Tainelor lui Hristos; că de este vinovat cel ce se împărtășește cu nevrednicie, cu cât mai vârtos va fi cel ce slujește (cu nevrednicie)”.

afară toate gândurile cele de multe feluri, toate grijile și preocupările de fiecare zi, care ne țin legați de lume. Căci *„nimeni din cei legați cu pofte și cu desfătări trupești nu este vrednic să vină, sau să se apropie, sau să slujească Ție, împărate al slavei”*. Când intrăm în casa lui Dumnezeu, *„toată grija cea lumească să o lepădăm!”*. Pentru a ne desprinde din legăturile grijilor lumii și a ne apropia în aceeași măsură de Dumnezeu, este bine ca toate treburile, grijile și nevoile gospodărești din zilele de sărbătoare să fie împlinite din ajun sau să fie lăsate pe seama maicii preotese ori a celorlalți membri ai familiei.

Dar dezbrăcarea aceasta a noastră, treptată, de legăturile firii și zborul duhovnicesc spre zările de taină ale înălțimilor de pe care putem scruta abisul cel neapropiat al Dumnezeirii ni-l înlesnesc mai ales aripile rugăciunii, care este convorbire cu Dumnezeu. Sfânta noastră Biserică ne-a pus la îndemână pentru aceasta, pravila de rugăciuni, a cărei împlinire ne pregătește, treptat, pentru întâlnirea noastră cu Dumnezeu, cea din timpul slujirii. Datori suntem să săvârșim, de cu seară, măcar slujba Vecerniei, iar dimineața pe aceea a Utreniei, iar celelalte slujbe ale serviciului dumnezeiesc prin care Sfânta noastră Biserică aduce Lui Dumnezeu prinosul ei zilnic de închinare, de laudă și de mulțumire (Pavecernița, Miezonoptica și Ceasurile) măcar să le citești singur în chilia ta, la vremea rânduită pentru fiecare, rugându-te pentru tine și pentru credincioșii tăi. De poți, citește acasă ori în biserică, și Acatistul sau Canonul de rugăciune al zilei din săptămâna în care te afli, adică: Duminică Acatistul Mântuitorului, ori al Sfintei Învieri, luni al Sfinților Îngeri, marți al Sfântului Ioan Botezătorul, miercuri și vineri al Sfintei Cruci, joi al Sfinților Apostoli ori al Sfântului Nicolae și sâmbătă al Născătoarei de Dumnezeu (al Bunei Vestiri), ori al tuturor Sfinților. Dar, mai presus de toate, nu uita să citești Rânduiala Sfintei Împărtășiri, pe care o afli atât în Ceaslov cât și în cartea slujbei noastre preoțești. Bine este să citești de acolo, de cu seara, Canonul Împărtășirii și rugăciunile Pavecerniței din Ceaslov (*„Neînfruntată, neîntinată,*

fără prihană, curată Fecioară"; „*Și ne dă nouă, Stăpâne, celor ce mergem spre somn*"), iar dimineața, înainte de slujbă, cele doi-sprezece rugăciuni pregătitoare pentru împărtășire. Citirea rugăciunilor acestora are îndeosebi darul de a ne aduce aminte cât de sfântă, de înfricoșătoare și plină de răspundere este slujba pe care ne pregătim să o săvârșim, iar necitirea sau nesocotirea lor este pricină de osândă pentru noi.

Având a te împărtăși cu dumnezeiescul Trup și Sânge, se cade să te păzești a te atinge de soția ta, de este cu putință câteva zile înainte de a sluji Sfânta Liturghie, precum citim în povățuirile din Liturghier[3], ori cel puțin o zi înainte și una după sfânta slujbă, cum îngăduie pravilele mai vechi[4].

Ferește-te, de asemenea, de mâncare și de băutură fără măsură, în ziua și mai ales în seara dinaintea slujirii. Știut este că Sfânta Împărtășanie se ia pe nemâncate. Nu numai că nu trebuie să punem nimic în gură în dimineața zilei în care slujim, nici mâncare, nici băutură (și nici țigară, dacă ai urâtul obicei de a fuma) dar se cuvine, încă din ajun, să nu ne îngreuiem pântecele cu prea multă mâncare și băutură, căci aceasta pleacă trupul spre moleșeală și desfrâu și tulbură somnul de noaptea cu vise păcătoase, primejduind odihna trupului și a minții, de care avem atâta nevoie în lucrarea noastră. Bine ar fi chiar să nu mâncăm nimic în seara dinainte de slujire, așa cum prevedeau vechile canoane, întemeiate pe faptul că, potrivit tradiției moștenite din cultul Vechiului Testament, ziua liturgică începe seara, cu slujba Vecerniei[5], pentru slăbiciunea firii, rânduielile

---

[3] *Liturghier*, p. 487: „Preoții și diaconii, care au soții, sunt datori a trăi în curăție trupească câteva zile mai înainte de a sluji Dumnezeiasca Liturghie, precum și în ziua în care o săvârșesc, căci cel ce nu se va înfrâna și va sluji, greșește foarte".

[4] Sf. Simeon al Tesalonicului, *Răspuns la întrebările 14 și 15*, pp. 314-315: „Dacă nu mai mult, cel puțin în ziua și în noaptea cea dinaintea Liturghiei și cea de după Liturghie, trebuie neapărat a se feri".

[5] Vezi *Canonul 41* Cartagina: „Sfintele altarului să nu se săvârșească decât de persoane care au ajunat"; cf. și *Canonul 47* Cartagina și *Canonul 29* Trulan (la Nicodim Milaș, *Canoanele Bisericii Ortodoxe*, Tipografia Diecezană, Arad, 1931, vol. I, pp. 391-392, 1934, vol. II, pp. 197, 203).

slujbei noastre preoțești îngăduie să gustăm ceva seara, dar în nici un caz după miezul nopții, când începe cursul zilei[6].

Nu mai puțin să te îngrijești de curățenia corporală, spălându-ți trupul mai ales sâmbătă seara, pentru Sfânta Liturghie de a doua zi, așa cum făceau cu sfințenie preoții de odinioară, potrivit poruncii biblice: *„Având îndrăzneală, să intrăm în Sfânta Sfintelor prin sângele lui Iisus [...], să ne apropiem cu inimă curată, întru plinătatea credinței, curățindu-ne prin stropire inimile de orice cuget rău, și spălându-ne trupul cu apă curată”* (*Evrei* 10, 19-22).

Iar pe lângă aceasta, să nu neglijăm nimic din cele ce privesc înfățișarea noastră dinafară, adică îmbrăcămintea obișnuită și învești mântarea cu odăjdiile sfinte în timpul slujirii, pentru ca înfățișarea aceasta să fie cât mai cuviincioasă, plăcută privirii și vrednică de respect din partea credincioșilor noștri. la aminte ce scrie și pentru aceasta în cartea slujbei noastre preoțești: *„Pentru slujirea Dumnezeiești Liturghii, preotul și diaconul sunt datori a fi curați, atât cu sufletul cât și cu trupul, și, precum trebuie să aibă trupul curat, tot așa și veșmintele cele de pe dânșii se cuvine să le aibă curate și întregi; iar dacă vor fi pătate foarte și rupte și va îndrăzni preotul a sluji cu ele, va greși de moarte, deoarece se va arăta cu nebăgare de seama înaintea lui Hristos Dumnezeu, Cel ce este cu adevărat în Sfintele Taine. De aceea, slujitorii celor sfinte sunt datori să stăruie, în tot chipul, ca veșmintele cele sfințite, chiar de vor fi din material simplu, să fie cuviincioase și curate. Pe lângă aceasta, capul să fie pieptănat, fața și gura spălate, unghiile tăiate și curate. Toate acestea pentru respectul și cinstea Dumnezeieștilor Taine și pentru ca poporul care-l privește și-i sărută mâna, să nu se*

---

[6] *Liturghier*, p. 487: „Spre a fi vrednic de o slujire atât de înaltă și de împărtășirea cu Sfintele Taine, este necesară abținerea de la multa mâncare și băutură de cu seară. Pentru aceea, se cuvine ca preotul să se înfrâneze de la mâncare și băutură și, chiar de va gusta ceva, să guste puțin și numai înainte de miezul nopții. Iar dacă va gusta preotul cât de puțină mâncare sau băutură după miezul nopții, să nu îndrăznească a sluji Dumnezeiasca Liturghie, deoarece de la miezul nopții începe cursul zilei în care va avea să slujească Dumnezeiasca Liturghie”.

amărască de ceva. Deci, oricine va dori să se împărtășească trebuie să-și curețe dinții și să-și spele gura sa de cu seară, ca, nu cumva, făcând acestea a doua zi, să înghită cumva apă și, astfel să fie împiedicat de a sluji sau de a se împărtăși. Iar dacă-și va spăla gura și dimineața, negreșit că nu va fi rău, numai să facă aceasta cu luare-aminte, ca să nu înghită apă și așa, fără îndoială, să slujească sau să se împărtășească"[7].

Îngrijește-te din vreme ca să ai în ziua slujirii toate cele de trebuință pentru sfânta slujbă, precum s-au scris mai înainte, și îndeosebi să nu-ți lipsească prescurile și vinul pentru materia Sfintei jertfe, rânduind, de este nevoie, dinainte, pe cei îndatorați a le aduce, cu rândul, la biserică. Nu uita, de asemenea, cele de trebuință pentru curățenia și podoaba sfântului locaș, pentru ca Sfânta Biserică, fiind curată, împodobită și încălzită iarna, credincioșii să intre și să stea cu plăcere și cu cuviință în ea, ca în casa lui Dumnezeu, și să poată spune: *„în biserica slavei tale stând, în cer ni se pare că stăm, Născătoare de Dumnezeu"*[8].

Și în sfârșit, nu uita nici datoria de a propovădui cuvântul lui Dumnezeu. Pregătește-ți cu grijă și din vreme predica, meditația sau cuvântul de învățătură, care nu trebuie să lipsească de la niciuna dintre sfintele slujbe pe care le săvârșim, și mai cu seamă de la Sfânta Liturghie. Îndeplinind toate acestea la vreme și cu grijă, când ai a săvârși Sfânta Jertfa, poți spune, pe bună dreptate că ai urcat cele dintâi trepte care te vor duce cu vrednicie către *„muntele Domnului"* și vei putea păși cu inima împăcată *„în locul cel sfânt al Său"*, cum zice Psalmistul (*Psalmul* 14, 1-3).

---

[7] *Liturghier*, pp. 494-495.
[8] *Troparele* de la sfârșitul Utreniei în zilele de rând din Postul Mare.

Din înțelepciunea și experiența duhovnicilor de odinioară*

Într-un număr mai vechi al revistei *Mitropolia Olteniei*, am prezentat câteva *Sfaturi și îndrumări pentru duhovnici*[1], cuprinse în *vechile cărți românești de învățătură pentru preoți*, tipărite la noi în secolele al XVIII-lea și al XIX-lea, ca de exemplu: *Învățătură pre scurt pentru taina pocăinții* și *Învățătură besericească [la cele mai trebuincioase și mai de folos pentru învățătura preoților]*, ambele tipărite de [Sf.] Antim Ivireanul (Râmnic, 1705; Târgoviște, 1710), *Preoția [cu datoriile clerului mirean]*, de episcopul Grigorie al Râmnicului (Râmnic, 1749), *Sinopsis* de Mitropolitul Iacov Putneanul al Moldovei (Iași, 1757), *Îndreptarea păcătosului cu duhul blândețelor...*, de episcopul Vichentie Ioanovici Vidac al Timișoarei și Lipovei (Iași, 1765), *Scurtă învățătură părinților duhovnicești...* (anonimă, tipărită la Beciu, 1787), *Datoriile preoților de parohie* (mult folosita carte a episcopului rus Partenie Soncovschi, de mai multe ori tradusă și prelucrată în românește, în diverse locuri și sub diverse titluri) și altele de acest fel. Acele sfaturi și îndrumări constituiau mai mult un ghid introductiv la problema duhovniciei, privind unele aspecte exterioare ale Tainei Spovedaniei, ca de exemplu: calitățile cerute bunului duhovnic, timpul sau termenele pentru spovedanie, pregătirea credincioșilor pentru Spovedanie și altele.

---

* Text publicat în *Biserica Ortodoxă Română*, LXXVIII (1960), 1-2, pp. 141-161.

[1] În: *Mitropolia Olteniei*, VIII (1956), 10-12, pp. 616-627.

În articolul de față vom continua, prezentând, într-o ordine sistematică, o altă serie de vechi povățuiri și îndrumări pentru duhovnici, extrase din aceleași cărți de învățătură și privitoare, de această dată, la actul Spovedaniei însăși și mai ales la metoda ei. Urmărind cursul firesc al Spovedaniei, din clipa când penitentul pășește în fața duhovnicului și până când se ridică de sub epitrahilul acestuia, vom arăta sfaturile și îndrumările care se dădeau duhovnicilor de odinioară și care sunt valabile și pentru cei de astăzi, cu privire la felul în care trebuie să se comporte ei în fiecare din momentele succesive sau treptele spovedaniei și ce metode trebuie să folosească pentru îndeplinirea cu folos a acestei sfinte taine.

I. *Indicațiile pe care le dau vechile cărți de învățătură cu privire la poziția duhovnicului și a penitentului în timpul Spovedaniei*

E de la sine înțeles că atitudinea penitentului în fața scaunului de Spovedanie nu poate fi decât una de smerenie. Când se înfățișează înaintea duhovnicului, penitentul știe că vine în fața unui reprezentant sau mijlocitor autorizat al Mântuitorului, pentru a primi de la el ușurarea sufletului împovărat de greutatea păcatelor, sfat și iertare de păcate. Atitudinea lui nu poate fi deci alta decât aceea a unui vinovat, care vine la judecată, deci una de desăvârșită smerenie. Iată ce spun în această privință unele din vechile cărți românești de învățătură pentru duhovnici, care reflectă probabil practica din vremurile de demult: „Când va veni înaintea lui (a duhovnicului) cel ce va să se spoveduiască, să stea amândoi în picioare înaintea icoanei lui Hristos. Și să facă duhovnicul *Blagosloven Bog naș* (*Binecuvântat este Dumnezeul nostru...*) și să zică: *Împărate ceresc*, *Sfinte Dumnezeule*, *Tatăl nostru* și *Psalmul 50*. Apoi duhovnicul să șază cu cinste, ca cum aduce închipuire lui Hristos. Iară cel ce să ispoveduiaște să stea cu

capul gol, cu mâinile legate[2] la piept, plecându-și capul în jos cu cucerie și cu frica lui Dumnezeu"[3].

II. În general, duhovnicii de odinioară erau sfătuiți să nu primească la Spovedanie oameni străini, care fugeau de la păstorii lor legiuiți și care alergau din duhovnic în duhovnic, căutând epitimisire mai ușoară pentru păcate grele[4]. În astfel de cazuri, primul contact al penitentului cu duhovnicul, mai ales atunci când e vorba de penitenți cu totul necunoscuți sau care vin pentru prima oară la Spovedanie, va fi consacrat, firește, identificării penitentului. Primele întrebări vor ținti deci la conturarea, oricât de aproximativă, a personalității civile, religioase și morale a penitentului, pentru ca duhovnicul să știe cu cine stă de vorbă.

Iată, de exemplu, cam ce obiective trebuie să atingă această „ispitire" de început a penitentului, după [Sf.] Antim Ivireanul: „*Duhovnicul să-l întrebe întâi (pe penitent) când s-au ispovedit și s-au cumenecat și de-au păzit acele ce i-au zis duhovnicul lui și de au făcut canonul ce i-au dat. Și după aceea să-l întrebe de iaste însurat, au neînsurat. Și ce meșteșug știe, au ce boierie are, pentru ca să înțăleagă dentr-aceste cum îi va întreba și la celelalte, și cum să-l îndirepteze*"[5].

De ce este necesară această investigație preliminară? (Căci la prima privire ea ar părea o scormonire indiscretă în viața particulară și socială a penitentului, mai ales dacă o considerăm în contrast cu practica romano-catolică a

---

[2] Adică „împreunate".

[3] [Sf.] ANTIM IVIREANUL, *Învățătură pre scurt pentru taina pocăinții*, Râmnic, 1705, f. 18; cf. [Sf.] ANTIM IVIREANUL, *Învățătură besericească*, București, 1774, f. 28; † GRIGORIE [al III-lea], Mitropolitul Țării Românești, *Prăvilioară cu învățătură besericească de taina ispovedaniei*, București, 1781, f. 16.

[4] Cf. † Partenie SONCOVSCHI (episcop), *Datoriile preoților [compuse din cuvântul lui Dumnezeu, din canoanele soboarelor și de la învățătorii Bisericii]*, trad. C. Mavrula, Râmnic, 1861, p. 142 [retipărită la Ed. Bizantină, 2011 – n.r.].

[5] [Sf.] ANTIM IVIREANUL, *Învățătură pre scurt pentru taina pocăinții*, f. 18.

Spovedaniei, în care duhovnicul nici nu vede pe penitent). Pentru că ea va indica duhovnicului și *metoda de urmat* în Spovedania penitentului respectiv. Atât scopul pedagogic al Spovedaniei însăși, cât și principiile generale ale psihologiei și ale pedagogiei ne arată că Spovedania nu se poate face după același șablon la toți credincioșii care vin înaintea duhovnicului, deoarece nu toți sunt la fel. Sunt penitenți și penitenți, deosebindu-se unul de altul în atâtea privințe: ca vârstă, ca situație socială, ca nivel religios-moral, ca temperament și caracter, ca nivel cultural, și așa mai departe. Duhovnicul va trebui deci să țină seama, atât în metoda Spovedaniei, cât și în tratarea penitenților, de personalitatea sau caracterele individuale ale fiecărui penitent, adică de acele însușiri specifice care fac din el o individualitate umană aparte, cu eul propriu și unic, deosebit de al celorlalți oameni[6]. Cu cât duhovnicul știe să intuiască mai bine, mai repede și mai exact aceste trăsături particulare externe ale omului îngenunchiat în fața sa, cu atât el va pătrunde mai ușor, cu ochii și antenele sufletului, în adâncul neîncercat al ființei acestuia, găsind totodată și metoda cea mai potrivită de urmat în Spovedanie, cât și leacul cel mai eficace pe care urmează să-l recomande penitentului.

„Toată știința lui (a duhovnicului), ca a unui doftor, întru aceasta să cuprinde, ca cu ochii cei binevăzători să caute și oarecum tocmai în taina cugetului aceluia ce să ispoveduiaște la dânsul să vază. Iară aceasta poate el lesne ajunge, de va socoti cinul, dregătoria, slujba, meșteșugul, vârsta și alte împrejurări, a păcătosului care stă înaintea lui. Căci, în câte feluri sunt împrejurările vieții omenești, într-atâtea feluri fieștecăruia să întâmplează a păcătui. Drept aceasta datoriu este el a ispiti și a lecui cugetele într-alt feliu pre episcopul,

---

[6] Vezi mai pe larg despre acestea, la Pr. Petre VINTILESCU, *Spovedania şi duhovnicia*, Ed. Librăriei Teologice, Bucureşti, 1939, p. 192 şi urm; 311 şi urm; republicată la Ed. Reîntregirea, Alba-Iulia, 1995.

într-alt feliu pre preotul, într-alt feliu pre călugărul, într-alt feliu pre mireanul, într-alt feliu pre bătrânul și într-alt feliu pre tânărul, într-alt feliu pre domnul și într-altfel sluga, într-altfel pre cel învățat și într-altfel pre cel cu meșteșugul, într-altfel pre bărbatul și într-altfel pre muierea. Încă și întru aceasta să cuprinde meșteșugul lui cel doftoricesc, ca pre tot insul el singur bine ispitind, flașterul cel cuvios[7]*, după cum va socoti starea vremii, locului și a feții, pre rane să pună, ca nu cumva pre cel neputincios să arunce mult, și cu aceasta însărcinându-l să-l aducă întru slăbire, sau pre cel puternic să arunce puțin și întru aceasta să-l aducă întru nebăgare de seamă și să-i dea prilej către mai mari păcate. Cade-să dară lui a lua seama, ca nici acela să vină întru deznădăjduire, nici acesta întru nepurtare de grijă, ci pre amândoi să-i aducă spre tămăduire"*[8].

III. În ceea ce privește *modul în care să se facă mărturisirea păcatelor de către penitent*, iată ce ne spune, de pildă, [Sf.] Antim Ivireanul, vorbind despre penitenții maturi și conștienți, capabili de a face singuri Spovedania, neajutorați de întrebările duhovnicului: *„Și să zică înaintea duhovnicului cu evlavie și smerenie păcatele lui, să nu pricinuiască*[9] *pre un om și pre altul, au pre diavolul că au fost vina, ci pre sine să se facă vinovat. Să spue toate păcatele lui neascunzând niciunul, că numai unul de ascunde, toate sunt neiertate; și de va uita vreun păcat și își va aduce aminte pre urmă, să meargă să-l spue"*[10].

Așadar, două condiții principale trebuie să îndeplinească penitentul la spovedanie, după sfaturile [Sf.] Antim Ivireanul:

---

[7] Adică „leacul cuvenit" (de la germ. *pflaster*, „plasture, balsam, leac").

[8] *Scurtă învățătură părinților duhovnicești...* (anonimă), Beciu (Viena), 1787, pp. 6-8.

[9] Adică „să nu învinovățească" (acuze).

[10] [Sf.] ANTIM IVIREANUL, *Învățătură pre scurt pentru taina pocăinții*, f. 14.

(a) Mărturisirea lui trebuie să fie completă;

(b) Să nu dea vina pe alții, pentru a se scuza pe sine sau pentru a-și ușura propria vinovăție.

Se înțelege de la sine că acest fel de Spovedanie va fi folosit de către penitenții bine cunoscuți duhovnicului, de către fiii lui duhovnicești, care n-au să-și înșire decât păcatele făcute în intervalul de timp de la o mărturisire la alta. Când însă este vorba de penitenți necunoscuți, duhovnicul nu se va mulțumi numai cu simpla relatare expozitivă a penitentului, ci va întreprinde o cercetare mai amănunțită și mai profundă a fizionomiei religioase-morale a penitentului, după o anumită metodă. Cercetarea aceasta va viza mai întâi integritatea, ortodoxia și tăria credinței penitentului, începând adică prin întrebări menite să ne informeze în ce măsură acesta cunoaște adevărurile principale și fundamentale ale credinței ortodoxe și în ce măsură le acceptă sau e convins de adevărul lor. *„Apoi să-l întrebe (duhovnicul pe penitent) de crede fără de prepus dogmele sfintei Besericii noastre a Răsăritului. Și cele 12 alcătuiri (articole) ce cuprinde în sine Sfântul Simbol, adecă Veruiu... (Cred într-unul Dumnezeu...). Și de-au păzit acele 10 porunci ale lui Dumnezeu, au de-au greșit într-însele”*[11].

Mai departe, [Sf.] Antim Ivireanul înșiră pe larg cele 10 porunci ale Bisericii, cu scurte explicări asupra fiecăreia din ele (ff. 19-21). Această informație asupra credinței penitentului este necesară pentru duhovnic, deoarece credința este temelia vieții religioase a credinciosului, iar corectitudinea, profunzimea și soliditatea sau temeinicia ei determină în mare parte și religiozitatea, evlavia și moralitatea penitentului respectiv. Înainte de a cerceta deci calitatea morală a faptelor, care sunt rezultatul dragostei creștine, e firesc să ispitim mai întâi tăria credinței, pe care se întemeiază și din care izvorăște această dragoste. În lumina aceluiași dreptar,

---

[11] [Sf.] Antim Ivireanul, *Învățătură pre scurt pentru taina pocăinții*, f. 19.

al credinței, se recomandă, și în alte cărți vechi de învățătură pentru duhovnici, să se facă cercetarea vieții morale a penitentului, la care duhovnicul va purcede după verificarea credinței acestuia[12].

Pentru cercetarea vieții morale a penitentului, *Molitfelnicul* ortodox a pus la îndemâna duhovnicilor un vast chestionar menit să descoase, în chipul cel mai amănunțit, cele mai ascunse cute ale cugetului și inimii penitentului. Acest chestionar, integrat în însăși rânduiala Mărturisirii și menținut încă în edițiile actuale ale *Molitfelnicului*[13], în practică este inaplicabil astăzi, atât pentru că este prea amănunțit și dezvoltat, cât și pentru că autorii lui au avut în vedere oameni și situații de altădată, care nu mai corespund cu cele de astăzi, iar lista păcatelor înșirate de ei aici cuprinde și unele păcate grave și oribile, care, dacă altădată și altundeva vor fi fost posibile, în etapa actuală a evoluției morale a credincioșilor noștri nu sunt de conceput și ne-ar fi „și rușine a le grăi", după cuvântul Sfintei Scripturi; ar fi, deci, imprudent chiar și numai să le pomenim, riscând prin aceasta să le sugerăm unor credincioși care nici nu s-au gândit măcar la ele. De aceea, acest chestionar e păstrat în scris mai mult ca un ghid aproximativ pentru preot, dar în practică a fost înlocuit și rezumat, încă de secole, prin îndrumări date duhovnicilor de odinioară de către autorii unor vechi cărți de învățătură.

Iată, de exemplu, cam ce ar trebui să cuprindă un asemenea chestionar, recomandat de [Sf.] Antim Ivireanul, pentru cercetarea vieții morale a marii majorități a credincioșilor maturi: *„Afară dintr-aceste porunci (vezi mai nainte) să*

---

[12] Vezi, de exemplu, † VICHENTIE IOANOVICI VIDAC, Episcop al Timișoarei și Lipovei, *Îndreptarea păcătosului cu duhul blândețelor*, Iași, 1765, p. 22

[13] Vezi, de exemplu, *Molitfelnicul românesc*, Tipografia Cărților Bisericești, București, 1950, pp. 60-68 [ultima ediție a *Molitfelnicului*, tipărită cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Ed. Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2012, pp. 66-73]; *Trebnicul slavo-rus*, Moscova, 1956, pp. 41 și urm.

întrebe duhovnicul pre cel ce să ispoveduiaște și alte ale lui păcate, sau de moarte, sau mai ușoare, adecă de va fi hulit la Dumnezeu, sau la Sfinți, sau la taine, sau altă hulă, sau de va fi dat dracului pre cineva, sau au anatemisit pre cineva au viu au mort. Sau de au făcut farmece, sau au pus pre alții să le facă, sau crede farmecile, sau de poartă pre sine advàre (báere) sau face legături și alte lucruri diavolești, carele i să cade foarte greu să să canonească, pentru că să leapădă de Dumnezău cu farmecile și crede pre dracul. Sau de iubește paguba și stricăciunea și necinstea altuia. Sau vreo greșală ascunsă a vreunui om au scos la iveală pentru ca să-l rușineze. Sau de nu ș-au păzit jurământul, sau de au făgăduit vreo milostenie și nu o au dat. Sau au clevetit oamenii [...] nu-ș face la casa sa rugăciunea ce i s-ar cuveni sara și dimineața [...]. Sau de s-au sfădit și are vrajbă cu cineva. Sau de va fi scos taina ce-i va fi spus cineva. Sau de gândește cu dulceață la lucruri grozave și patimi trupești. Sau de s-au mândrit și s-au lăudat. Sau de batjocorește pre cei săraci, sau de au hulit la boala lui, sau la sărăcia lui, sau la altă nevoie și n-au mulțumit lui Dumnezău. Sau de crede visele. Sau de au fost putincios ca să ajute vreunuia ce au fost la nevoie să-l mântuiască și n-au vrut. Și altele asemenea cu acestea să cade să întrebe duhovnicul pre cel ce să ispoveduiaște. Și cel ce să ispoveduiaște să zică cu evlavie și cu frica lui Dumnezău toate câte au făcut deplin fără nicio pricină"[14].

Cercetarea conștiinței penitentului de către duhovnic trebuie făcută însă cu discreție, delicatețe și prudență. Ea nu este o anchetă judiciară și nu se face cu spirit de iscodire, pentru aflarea unor lucruri și amănunte periferice, menite să satisfacă doar o curiozitate bolnavă. Întrebările puse de duhovnic penitentului trebuie să urmărească doar fixarea gradului de gravitate a păcatului și de vinovăție a penitentului. De aceea, o veche carte de învățătură pentru preoți,

[14] [Sf.] Antim Ivireanul, *Învățătură pre scurt pentru taina pocăinții*, ff. 21-23.

de origine rusească[15], recomandă duhovnicului pe de o parte să nu enumere penitentului „felurile și osebirile păcatelor", pentru ca nu cumva să învețe pe penitent păcate pe care acesta nu le-a săvârșit, iar pe de alta să nu fie iscoditor la cercetarea împrejurărilor păcatului, care n-au nicio însemnătate, ci mai degrabă să afle pricinile de unde s-a născut păcatul, adică obârșia și cauza lui, pentru ca să știe să învețe pe păcătos a omorî păcatul în chiar rădăcina sa.

Firește că metoda interogativă folosită de duhovnic, indispensabilă în cercetarea penitenților nevârstnici, a celor neinstruiți sau a celor care vin pentru prima oară la Spovedanie, va fi înlocuită, după caz, cu cea expozitivă, după care penitentul e lăsat să-și spună singur păcatele, sau cu una mixtă, în care adică duhovnicul intervine numai din când în când, atunci când e nevoie, pentru a ajuta, a corecta sau a dirija cursul expunerii făcute de penitent. Așa, de exemplu, se recomandă ca, după pregătitoarele povățuiri (avertismente), duhovnicul să asculte cu luare aminte mărturisirea celui ce se pocăiește, fără a-l întrerupe prin întrebări, ci numai adăugind, după fiecare păcat mărturisit, urmările lui sau osândirea lui în Sfânta Scriptură. De pildă, la desfrânare: „*Sau nu știți că trupul vostru este templu al Duhului Sfânt, Care este (locuiește) în voi?[...]. De va strica cineva templul lui Dumnezeu, îl va strica Dumnezeu pe el, pentru că sfânt este templul lui Dumnezeu, care sunteți voi*" (*1 Corinteni* 3, 17; 6, 19)[16].

IV. După ascultarea mărturisirii păcatelor făcute de penitent – sau chiar concomitent cu ea –, intervine faza *judecării critice* a păcatelor. Până aici duhovnicul a fost *confidentul* penitentului; de acum încolo devine *judecătorul* lui, apreciind gravitatea păcatelor mărturisite, căci în

---

[15] † PARTENIE SONCOVSCHI, *Datoriile preoților*, pp. 142 *sqq*.

[16] Alexandru STURDZA, *Epistolii sau scrisori despre datoriile sfințitei diregătorii preuțăști...*, vol. I, trad. din rusește de Arhim. Filaret Scriban, Iași, 1843, pp. 122 și urm.

funcție de aceasta se va stabili canonul sau epitimia cuvenită. Duhovnicul să judece între păcat și păcat – recomandă cartea despre *Datoriile preoților*[17] – și să vadă: Cât de primejdios este? Cât de adânc a pătruns în adâncul sufletului? L-a cuprins de tot? A pierdut harul Sfântului Duh? Căci sunt păcate mici (făcute din neștiință și fără voie) și păcate mari (făcute cu voie și cu știință). Unele sunt predominante, adică îl stăpânesc pe om, altele incidentale, adică provocate sau favorizate de împrejurări vremelnice. Duhovnicul să nu dezlege până la o vreme pe cei cu păcate mai mari, a căror pocăință e îndoielnică, sau, dacă-l dezleagă, să-l oprească neapărat de la împărtășire.

Cât privește criteriile după care trebuie să ne conducem pentru judecarea penitentului sau pentru aprecierea gravității faptelor lui, alcătuitorii vechilor cărți de învățătură pentru preoți ne previn însă să nu judecăm pe penitenți numai după vârstă, ci si după inteligența, cultura și puterea de pricepere a fiecărui penitent, care nu sunt totdeauna în raport cu vârsta. *„Pentru ispovedanie, să iai seama, preote, că după priceperea și înțelegerea ce are fieștecarele așa să judecă, iar nu într-alt feliu; și pricina iaste că de vei cerca, vei afla copii de 12 ani care pot să aibă minte mai multă decât bărbatul cel de 50 ani. Și iarăși vei afla om de 25 ani, de 30 și de mai mulți, care poate să aibă minte și pricepere mai puțină decât copilul acela. Socotește dară că Dumnezeu nu judecă după vârstă, ci după mintea și priceperea lor, precum s-au zis”*[18].

În judecarea gravității păcatelor și a vinovăției penitentului se recomanda duhovnicilor de odinioară nu asprimea judecătorului implacabil, care de multe ori îndârjește pe păcătos și îl face și mai rău în loc să-l îndrepte, ci compătimirea, blândețea și iubirea, adică atitudinea părintelui care

---

[17] † PARTENIE SONCOVSCHI, *Datoriile preoților*, pp. 148 şi urm.

[18] † IACOV PUTNEANUL, Mitropolitul Moldovei, *Sinopsis*, Iaşi, 1751, ff. 21-22; [Sf.] ANTIM IVIREANUL, *Învățătură besericească*, f. 23; † GRIGORIE [al III-lea], *Prăvilioară cu învățătură besericească de taina ispovedaniei*, f. 13.

se întristează amar pentru păcatele fiilor săi, dar care nu voiește osândirea și moartea, ci îndreptarea și mântuirea lor.

„Datoriu este el (duhovnicul) ca un tată fiilor și fiicelor sale celor duhovnicești milă și bună primire să le arate, cu bune și adulcite cuvinte să plece și să umilească inimile lor, iară nu să-i întărite cu iuțimea, și cu cuvinte înfruntătoare, ci mai vârtos să urmeze tatălui celui iubitoriu de oameni din Sfânta Evanghelie, carele pre fiul său cel curvar și mult păcătos nu numai nu l-au lăpădat, nici l-au ocărit pentru cele ce au făcut, ci încă numai cât l-au văzut de departe mergând, i s-au făcut milă, și singur au alergat către dânsul și căzând pre grumajii lui l-au sărutat, și toate bunătățile care mai nainte el ca un fiu au avut, iarăși i-au dăruit, ca un îndurat și milostiv. Căci cuvântul cel iute turbură spre mânie, iară limba celui înțelept toate câte sunt bune le știe răspunde[19] *și cuvântul bun iaste mai mult decât darul cel bun (Înțelepciunea lui Iisus Sirah 18, 16-17)”*[20].

V. După cântărirea gravității păcatelor mărturisite, începe *cea de-a treia fază în desfășurarea procesului Spovedaniei* și totodată cea mai grea și mai gingașă dintre laturile duhovniciei: aceea de *îndrumător* sau *învățător*. După ce a fost mai întâi *confident* al penitentului, primind mărturisirea lui secretă, și apoi *judecător* al faptelor acestuia după dreptarul învățăturii morale creștine, duhovnicul devine acum *învățătorul*, călăuza sau îndrumătorul acestuia pe calea virtuții. I-a ascultat destăinuirea, a înțeles în ce măsură penitentul s-a depărtat de calea cea dreaptă și s-a făcut vinovat de osândă sau cât de greu este el atins de microbul păcatului; acum, ca un pedagog și doctor iscusit în cele ale sufletului, trebuie să-l ia pe penitent de mână și să-l readucă pe drumul cel drept, să-l tămăduiască de rănile pricinuite de păcat, indicându-i

---

[19] *Pildele lui Solomon* 15, 1-2.

[20] *Scurtă învățătură părinților duhovnicești* (anonimă), p. 5

leacul și calea cea mai potrivită pentru a-și recăpăta sănătatea morală pierdută sau compromisă, liniștea cugetului și împăcarea cu Dumnezeu. Din tribunal de judecată, scaunul de duhovnicie se transformă acum în școală a virtuții creștine și sacră instituție de medicină pastorală, spital pentru vindecarea și regenerarea sufletelor pustiite de furtunile păcatului și ale viciilor. Acum e momentul ca duhovnicul să combată păcatul, arătând păcătosului imensele pagube și nenorociri sufletești și trupești pricinuite de păcat și nefastele sale urmări asupra ființei umane, să inspire penitentului teama, dezgustul și ura față de păcat și totodată dorința și voința neînfrântă de a se rupe de păcat, de a se desprinde din mrejele lui, să-l învețe cum poate ajunge la aceasta, ce trebuie să facă pentru a evita păcatul, pentru a nu mai păcătui.

De altfel, noi socotim că tocmai în acest punct constă în primul rând valoarea pedagogică și salvatoare a misiunii duhovnicului și că acesta constituie momentul cel mai hotărâtor din cursul Spovedaniei, pentru însănătoșirea vieții religios-morale a enoriașilor noștri. Numai în măsura în care duhovnicul știe să-și îndeplinească cu succes acest delicat și important rol de învățător în scaunul de Spovedanie vorbește despre iscusința și înțelepciunea, râvna și tactul său de îndrumător spiritual al sufletelor ce i se destăinuie. Dacă el uită, neglijează sau bagatelizează această latură esențială a misiunii sale, compromite tocmai scopul fundamental al acestei Sfinte Taine: smulgerea sufletelor din ghearele păcatelor și ale viciilor și reîntoarcerea lor pe cărările virtuților și ale adevăratei viețuiri creștine, fără de care nu se poate nădăjdui la mântuire. Fără aceasta, Spovedania nu mai este decât o simplă formalitate rituală, goală de conținut real și lipsită de orice efect asupra sufletului, ca atâtea altele, pe care le îndeplinim în chip mecanic, în virtutea tradiției sau a obișnuinței.

Așa se explică de ce alcătuitorii vechilor cărți românești de învățătură pentru preoți și duhovnici, conștienți de

importanța psihologică, pedagogică și soteriologică a acestui moment din cursul Spovedaniei, stăruiesc atât de mult asupra lui. Spicuim ce spune, de exemplu, [Sf.] Mitropolit Antim Ivireanul în legătură cu aceasta: *„Apoi, după ce (penitentul) le va spune toate (păcatele), duhovnicul trebuie să-l învețe binișor ca să nu mai păcătuiască, ci să urască păcatele lui și să le lase și să alerge către Domnul nostru Iisus Hristos să-L roage noaptea și ziua, cu umilințe și cu lacrimi fierbinți, să-i iarte păcatele lui și să-l păzască să nu mai greșească deaciia înainte. Și să-l învrednicească împărăției ceriului, pentru ca să nu-l urgisească milostivul și direpț-Judecătoriul Dumnezău, și îi va veni moartea degrabă, și va merge neîndireptat, și să va osândi ticălosul”*[21].

Tot așa, autorul unei cărți bănățene de învățătură pentru duhovnici, din secolul al XVIII-lea, după ce recomandă duhovnicului *„să cerce și să ispitească cugetul științii celui ce să ispovedueiește, după cele 10 porunci ale Legii, ca să vadă pe care o au călcat”*, continuă astfel: *„După destulă cercare a cugetului celui ce să pocăiaște, să arate puterea și răutatea păcatului, întărind cu Sfintele Scripturi, spre a păcatului mai bună defăimare și să-i arate următoare zdrobire a inimii cu pocăință”*[22].

Cum își va exercita duhovnicul menirea lui de învățător în scaunul de Spovedanie? Cu alte cuvinte, cum va proceda el, în practică, sau ce metode și mijloace va folosi pentru a face pe penitent să urască păcatul și să urmeze virtutea? Acum este momentul ca duhovnicul să-și dovedească și să pună în aplicare toată arta, iscusința și experiența lui de învățător al virtuții, de îndrumător spiritual al sufletelor, de pedagog creștin și părinte duhovnicesc, conștient de menirea și de răspunderea lui și, totodată, cu durere de inimă pentru

---

[21] [Sf.] ANTIM IVIREANUL, *Învățătură pre scurt pentru taina pocăinții...*, f. 23.

[22] † VICHENTIE IOANOVICI VIDAC, *Îndreptarea păcătosului cu duhul blândețelor*, p. 22.

pagubele pricinuite de păcat fiilor săi duhovnicești. Mai ales în acest punct este el obligat să se ferească de metode și formule-șablon și să aplice rețeta și leacul cel mai potrivit, cerut de natura bolii și de situația specială a bolnavului. În fața lui se perindă credincioși de cele mai variate grade de păcătoșenie sau de curăție morală; variate vor fi deci și mijloacele pe care le va întrebuința el pentru folosul sufletesc al fiecăruia.

Unii suferă de boala neștiinței, dovedind o desăvârșită ignoranță în cele sufletești și morale și au deci nevoie în primul rând de luminarea minții, de învățătură religioasă; alții suferă de slăbiciunea voinței și caută sprijinul necesar pentru fortificarea ei și pentru stăpânirea instinctelor telurice, a poftelor și a patimilor; alții, cu inima prea mult lipsită de lumeștile griji și de bunurile trecătoare ale pământului, au nevoie de leacuri mai dure, de mustrare sau dojană, și așa mai departe.

De aceea, îndrumătorii duhovnicilor de odinioară accentuează că atârnă de „înțeleapta socotință și de iscusința" duhovnicului, care e și doctor, să procedeze de la caz la caz: celor cu inimă moale, nefățarnică, și care de la sine se zdrobesc cu inima pentru păcatele săvârșite, să le vestească iertarea păcatelor; pe cei cu inima împietrită să-i înfricoșeze cu amenințările pedepsei Legii. Să nu se mire când aude păcate mari și neobișnuite și să nu alunge pe păcătos, ci să-i insufle încrederea în marea bunătate și îndelunga milostivire a lui Dumnezeu, ungând cu untdelemnul Evangheliei rănile sufletului lui, aducându-i aminte că Dumnezeu nu voiește moartea păcătosului, ci îndreptarea și mântuirea lui, și că acolo unde s-a înmulțit păcatul, a prisosit și darul lui Dumnezeu (*Romani* 5, 20), că Hristos a venit pe pământ ca să cheme pe cei păcătoși la pocăință, iar nu pe cei drepți (*Matei* 9, 13; *Marcu* 2, 17), că mare bucurie se face în cer pentru un păcătos ce se pocăiește (*Luca* 15, 10). În asemenea cazuri, duhovnicul să aducă din Scriptură pilde de păcătoși care s-au pocăit, ca David, tâlharul de pe cruce, samarineanca, chiar pe Petru, care s-a lepădat de Hristos, dar s-a îndreptat, pe Pavel cel

care înainte era prigonitorul creștinilor, pe fiul risipitor, căci poate chiar și Iuda vânzătorul s-ar fi putut mântui, dacă s-ar fi căit de fapta lui. Peste toate, duhovnicul să insufle păcătosului deznădăjduit de starea sa credința în puterea și bunătatea lui Dumnezeu; iar la credință penitentul să adauge dragoste, vădită prin fapte[23].

Părintele duhovnic să-l învețe pe păcătos cum să se roage, ca Dumnezeu să-i dea pocăință și inimă zdrobită. În cartea citată mai sus[24] găsim și un formular de rugăciune recomandată păcătosului spre rostire: „Doamne Dumnezeul meu, nu mă lăsa pre mine în piericiunea păcatului, ci mă întoarce către tine și-mi dăruiește adevărată pocăință și mă învață să fac voia Ta. Și toate milele Tale dă-le mie. Pentru sângele și moartea Unuia-Născut, Hristos, Mântuitorul meu". Dar de va fi cărturar cel ce să pocăiește, duhovnicul să-i dea lui și alte rugăciuni potrivite pentru pocăință, pe lângă *Rugăciunea domnească* și psalmii pocăinței – recomandă autorul aceleiași cărți[25].

Pentru a deștepta în penitent conștiința gravității păcatelor săvârșite, duhovnicul îi va aduce aminte de vremelnicia vieții, de sfârșitul neprevăzut al vieții, de judecata de după moarte[26]. Poate adăuga și neajunsurile vremelnice pricinuite de păcat: pagubele materiale (trupești), judecata și disprețul oamenilor, necinstea și ocara și altele[27]. Așa, de exemplu, dacă e vorba de păcatul curviei, duhovnicul va descrie groaznicele lui urmări, combătându-l cu argumente scripturistice

---

[23] † VICHENTIE IOANOVICI VIDAC, *Îndreptarea păcătosului cu duhul blândeților*, pp. 75 și urm.

[24] † VICHENTIE IOANOVICI VIDAC, *Îndreptarea păcătosului cu duhul blândeților*, p. 105.

[25] † VICHENTIE IOANOVICI VIDAC, *Îndreptarea păcătosului cu duhul blândeților*, p. 105.

[26] † VICHENTIE IOANOVICI VIDAC, *Îndreptarea păcătosului cu duhul blândeților*, p. 27.

[27] † VICHENTIE IOANOVICI VIDAC, *Îndreptarea păcătosului cu duhul blândeților*, pp. 30-31.

(ca de exemplu: *Romani* 2, 6; *1 Corinteni* 6, 18) și logice sau raționale: desfrânarea strică puterile sufletului și ale trupului, tulbură liniștea sufletului, spurcă trupul, pricinuiește boli, ocară, ruinează sănătatea, ne lipsește de Împărăția lui Dumnezeu și așa mai departe[28].

Duhovnicul va învăța pe păcătoși că adevărata pocăință nu stă în simpla mărturisire, ci e formată din următoarele patru lucruri: *(a)* cercarea cugetului; *(b)* zdrobirea inimii; *(c)* mărturisirea cu gura; *(d)* îndreptarea vieții prin fapte. Fără aceste însușiri, pocăința este nedeplină și ineficace[29].

Dator este, de asemenea, duhovnicul să instruiască pe penitent asupra învățăturilor elementare ale moralei creștine-ortodoxe, atunci când acestea sunt călcate pentru că sunt ignorate: *„Nu te lenevi a arăta în scurt penitentului datoriile sale creștinești: către Dumnezeu, către aproapele și către sine însuși”*[30].

VI. După administrarea învățăturii, a sfaturilor și a îndrumărilor necesare pentru îndreptarea penitentului, urmează un ultim moment din procesul psihologic al Spovedaniei, înainte de acordarea dezlegării sacramentale: *fixarea tradiționalei epitimii sau a canonului de pocăință*. Nu stăruim aici asupra a ceea ce este canonul de pocăință, cum trebuie înțeles și aplicat, care este rolul lui pedagogic și importanța lui în procesul îndreptării morale a penitentului[31]. Socotim necesar să reproducem numai câteva din cele ce spun în această privință vechii îndrumători ai duhovnicilor noștri de odinioară.

Marele învățător și practicant al virtuții, care a fost [Sf.] Mitropolit Antim Ivireanul, citat de atâtea ori până acum,

---

[28] † VICHENTIE IOANOVICI VIDAC, *Îndreptarea păcătosului cu duhul blândeților*, pp. 37 şi urm.

[29] A. STURDZA, *Epistolii sau scrisori...*, vol. I, p. 125.

[30] A. STURDZA, *Epistolii sau scrisori...*, vol. I, p. 127.

[31] Pr. Petre VINTILESCU, *Spovedania și duhovnicia*, p. 289.

consacră acestui moment final din cursul Spovedaniei un paragraf special din cartea sa pentru duhovnici, intitulat „Pentru facerea canonisirii", în care el fixează pe scurt ce este canonul și care este utilitatea sau rostul lui: *„Facerea dară a canonisirei iaste a face neștine fapte vrea din cele ale pocăinței, precum zice Sfântul Ioan Botezătoriul proorocul și Înainte-Mergătoriul: Faceți voao roduri vrednice ale pocăinței. Au și cu alt mijloc facerea canonisirei iaste să facă canonul ce-i dă duhovnicul pentru păcatele lui. Care canon de nu-l va face cel ce să ispoveduiaște, își pierde plata ispovedanii și precum un bolnav nu-i folosește de-și va arăta numai boala lui la dohtor, ce să mănânce și iarbă de-i va da, așa și păcătosul nu să iartă numai cu ispovedaniia, ce să facă și canonul ce-i va da duhovnicul lui, carele iaste pierzătoriu păcatului și mijlocitor al îndreptării"*[32].

Combătând doctrina catolică, după care epitimiile sunt socotite pedepse pentru păcat și mijloace de ispășire sau de satisfacție a dreptății dumnezeiești ofensate prin păcat, unii îndrumători ai duhovnicilor români de odinioară accentuează punctul de vedere ortodox asupra adevăratului rost al epitimiilor, privite ca expresii concrete ale pocăinței și îndreptării penitentului, ca mijloace pedagogice și auxiliare în procesul regenerării sufletești, ca exerciții și forme de practicare a virtuții etc.

„Aceasta este tocmai pricina canonului care să dă celui ce să ispoveduiaște. Ca nu doară cu acel canon să răscumpere sufletul din păcatele cele făcute (pentru că ce va da omul în schimb pentru sufletul său?), ci pentru ca să iscusească[33] *printr-aceia ca să fie pocăința adevărată și dinlăuntru părere de rău și ură față de păcat"*[34].

---

[32] [Sf.] ANTIM IVIREANUL, *Învățătură pre scurt pentru taina pocăinții*, f. 15.

[33] Adică „să lucreze cu înțelepciune" (de la slav. *iskusiti* = „a cerca, a ispiti, a se înțelepți").

[34] † VICHENTIE IOANOVICI VIDAC, *Îndreptarea păcătosului cu duhul blândețelor*, p. 113.

Același lucru îl găsim și într-altă carte similară, de largă circulație în Biserica noastră din secolul al XIX-lea: „*Nu pentru îndestularea lui Dumnezeu pentru păcate..., ci ca să arătăm prin acele epitimii (fapte bune, rugăciune, post, milostenie) roduri vrednice de pocăință și să punem începuturi de o viață virtuoasă și mai cu seamă să dezrădăcinăm cu toată puterea rămășițele păcatului cel mărturisit, adică pricinile care nasc păcatul și mai presus de toate obiceiul de va fi fost încă*”[35]. Ele se dau tocmai într-acest scop: se propune virtutea opusă păcatului săvârșit. De exemplu, „*iubitoriului de argint i să dă milostenie, curvarului înfrânare, celui cu credință slabă rugăciune*” etc.[36]

Fixarea epitimiei de pocăință, oricât de mică și de ușoară ar fi aceasta, constituie pentru vechii duhovnici un element indispensabil chiar când e vorba de Spovedania credincioșilor înaintați în virtute și curăție morală. La întrebarea: „Poate fi Spovedanie fără canon?”, iată ce răspuns găsim în *Prăvilioara* tipărită de mitropolitul Grigorie [al III-lea] al Ungrovlahiei, din secolul al XVIII-lea: „*Pre nimeni să nu lași să să ducă fără canon, măcar de i-ar fi păcatele lui cât de mici, căci pocăința cea desăvârșită întru aceste trei părți să săvârșește: întru zdrobirea inimii, întru ispovedaniia păcatelor înaintea duhovnicului și întru facerea canonului. Iară lipsind una dintru acestea trei, nu poate fi taina pocăinței desăvârșită, și pentru aceia nici iertare păcatelor va fi. Drept aceia și pentru păcatele cele mici ce să fac preste zi, cu cuvântul și cu gândul, în loc de canon îi dă să citească pre zi: Tatăl nostru de cinci sau de zece ori, sau Crez (într-unul Dumnezeu...), sau Psalmul 50 sau de 100 ori rugăciunea Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluiește-mă pre mine, păcătosul*”[37].

---

[35] † PARTENIE SONCOVSCHI, *Datoriile preoților...*, pp. 154 și urm.

[36] † PARTENIE SONCOVSCHI, *Datoriile preoților...*, pp. 154 și urm.

[37] † GRIGORIE [al III-lea], *Prăvilioară cu învățătură besericească de taina ispovedaniei*, ff. 24-25.

Cu atât este mai necesară fixarea epitimiei când e vorba de penitenți cu păcate mai mari. În astfel de cazuri, duhovnicii trebuie să țină calea de mijloc, ferindu-se deopotrivă de ambele extreme, adică să evite atât asprimea prea mare în acordarea epitimiei, cât și indulgența dusă la extrem. Nici canon prea mare, dar nici să lăsăm pe vreun păcătos fără niciun canon, *„pentru că nepedepsit să va sălbătici și nu va purta de grijă nici pentru păcatul ce l-au făcut, nici pentru pocăință și se va întoarce la păcatul său ca cânele la borâtura sa și ca porcul în noroiul tinii”*[38].

Variind canonul sau epitimia de la caz la caz, după natura și gravitatea păcatelor, duhovnicul va aplica mai întâi vechiul principiu educativ: *Contraria contrariis curantur*, adică vindecarea de patimi și de vicii prin recomandarea virtuților opuse păcatelor respective: *„După cum dohtorul cel iscusit nu aplică același leac tuturor bolilor, tot așa duhovnicul înțelept nu poate da același canon sau același sfat tuturor păcătoșilor. Cine va tămădui pe bețiv cu vin? Sau pe iubitoriul de arginți cu camătă? Ci, dimpotrivă, pe cel dintâi cu înfrânarea, pe al doilea cu îndurarea către cei streini și bolnavi și săraci și cu milostenii către frații cei lipsiți. Cel mândru va sfărâma coarnele înălțării minții sale cu smerenia, zavistia se stinge și se usucă la flacăra dragostei vecinului, lenea cu rucodelia (lucru manual) și rugăciunea, și așa mai departe”*[39].

VII. Care sunt *criteriile, normele sau regulile după care se fixează canonul?* Epitimiile sau canoanele de pocăință se fixează, în primul rând, în raport direct cu gravitatea păcatelor săvârșite: pentru păcatele mari se dau epitimii mai grele, pentru cele mai mici și mai ușoare se dau epitimii

---

[38] † VICHENTIE IOANOVICI VIDAC, *Îndreptarea păcătosului cu duhul blândeților*, pp. 163-165.

[39] † VICHENTIE IOANOVICI VIDAC, *Îndreptarea păcătosului cu duhul blândeților*, pp. 107 și urm.

mai ușoare. Pe lângă acest principiu fundamental, duhovnicul însă să mai țină seama de încă alte multe elemente, care agravează sau ușurează vina sau gravitatea păcatului, după caz, ca de pildă: vârsta penitentului, nivelul lui de cultură și de pricepere, situația lui socială, posibilitățile fizice și materiale de care dispune pentru împlinirea canonului, împrejurările în care a fost săvârșit păcatul, gradul de pocăință a păcătosului, de notorietate a păcatului săvârșit și ecourile lui în obștea creștină etc. E de la sine înțeles că, de exemplu, pentru același păcat, mai greu va fi certat un păcătos în vârstă decât unul nevârstnic, unul învățat decât unul neînvățat, unul cu răspundere în viața socială decât unul fără nici o dregătorie sau cu o răspundere mai mică. De asemenea, nu se va da penitentului sărac sau bolnav un canon care necesită cheltuială de energie fizică sau de resurse materiale. Pe un păcătos care se pocăiește sincer de păcatul lui îl vom epitimisi mai ușor decât pe unul care nu dă dovadă de pocăință; când păcatul săvârșit a ajuns de notorietate publică (scandal, tulburare etc.), sau când are implicații sociale grave (adulter cunoscut de toți, bârfire sau clevetire în public, învinuiri pe nedrept și altele), el va fi pedepsit mai aspru decât atunci când a rămas tăinuit sau nu a păgubit pe nimeni, și așa mai departe.

Cu o deosebită limpezime vorbește despre toate acestea mai ales mitropolitul Antim Ivireanul, în finalul cărții sale adresată duhovnicilor din vremea lui: *„Și după ce-l va învăța (duhovnicul pe penitent), să socotească să-i dea și canon după cum să va cuveni, nice foarte greu, nice foarte ușor, ci să socotească vârsta lui, tânără iaste au bătrână, însurat iaste, au neînsurat, bogat sau sărac, preot au mirean, au monah, cărturar au necărturar. Și să-l întrebe de câte ori au făcut păcatul, sau câtă vreme au păcătuit și în ce vreme: în post, au zile slobode; în ce loc: fățiș, au în ascuns, cu vro față a vrunei rudenii, au cu striin, și altele ca acestea. Căci cu*

aceste mijloace să fac păcatele mai ușoare au mai grele, și așa urmează și canonul. Și încă să socotească păcatele celui ce s-au ispoveduit, și carele va fi mai mare, pentru acel păcat să-i dea canonul. Adecă să zicem: un om au făcut curvie și ucidere; uciderea este mai mare păcat. Și să-i dea canonul uciderii pentru toate. Și să-i dea învățătură (ca) făcându-și canonul, în toată viața lui să-și aducă aminte de păcatele lui, și să să întristeze cu suspinare și cu lacrimi, și să să roage lui Dumnezău să-l iarte. Precum au făcut și proorocul David, și în toate nopțile își uda așternutul cu lacrime de pocăință; și de șapte ori în zi și în noapte să ruga"[40].

Despre diversele considerații de care trebuie să țină seama duhovnicii în fixarea epitimiilor vorbesc și alți îndrumători spirituali de după [Sf.] Antim Ivireanul, accentuând când pe unele, când pe altele. „*Datoriu iaste el (duhovnicul) a lua păcatele cele arătate pre cumpăna bunei socotințe și pre acelea ca cum ar fi cu o cumpănă a le măsura și a osăbi cele de moarte de cele iertătoare și după a lor greutate să arunce canonul. Iară osăbit este datoriu a socoti și a judeca înfrângerea celuia ce să căiaște, sau negrijirea, și lenevirea iui, și după acelea a rândui vremea și sarcina canonului [...] încă mai iaste datoriu părintele duhovnicesc foarte bine să socotească de poate împlini cel ce să căiaște canonul care i să va da; deci cele ce sunt cu putință să-i dea. Și de nu va putea împlini ceva, sau pentru slăbiciunea sănătății, sau pentru bătrânețe, sau pentru alte oarecare pricini, atunci nici să cade să arunce acestea. De pildă: [...] cum va îndemna pre bolnavul și neputinciosul ca să mănânce uscat și să facă ades metanii? Într-acest chip cel ce să căiaște, neputând împlini canonul, ar putea veni întru îndoială, de-i sunt iertate păcatele, încă poate fi că s-ar și deznădăjdui. Deci fieștecăruia cel*

---

[40] [Sf.] Antim Ivireanul, *Învățătură pre scurt pentru taina pocăinții*, ff. 24-25; cf. [Sf.] Antim Ivireanul, *Învățătură besericească*, f. 40; † Grigorie [al III-lea], *Prăvilioară cu învățătură besericească de taina ispovedaniei*, f. 20.

mai bun canon poate fără grijă arunca, ca de aci nainte să să oprească de păcatul care l-au obișnuit a face și ce iaste păcatului aceluia împotrivă, aceia să facă"[41].

Canonul se dă mai ușor sau mai aspru, după măsura păcatului, a pricinilor și a împrejurărilor în care a fost făptuit, după vârsta celui ce „să ispoveduiaște" și după gradul de pocăință. De pildă, „*cel pocăit se poate slobozi și fără certare, dacă el din inimă se făgăduiește cu lacrămi de a nu se întoarce niciodată la păcat*"[42]. Canonul dat celor ce au greșit în taină, trebuie să fie de așa fel încât să poată fi împlinit în taină, ca să nu se vădească păcatul prin certare publică (vezi *Canonul 34* al Sfântului Vasile cel Mare). Dar păcătoșilor învederați, ale căror păcate sunt notorii (curvarii, fermecătorii, cămătarii, bețivii și alții) să le dea certare în public spre satisfacția obștei scandalizate[43].

În general, toți autorii vechilor pravile penitențiale recomandă duhovnicilor multă înțelepciune, măsură și echilibru în fixarea epitimiilor. „*Întru pedepsirea și întru îndreptarea cea duhovnicească a omului ce să pocăiește, părintele cel duhovnicesc să fie blând și la toate cu măsură, iar nu cum este obiceiul unora: gâlcevitor, aspru și iute [...]. Întru acest chip, miluind cu certare și certând cu milă, va închipui întru sine pe doftorul cel milostiv, pre Hristos Mântuitorul. Și va împlini această învățătură apostolicească: Fraților, de va și cădea vreun om în vreo greșală, voi cei duhovnicești îndreptați pre unul ca acela cu duhul blândeților, păzindu-te pre tine, ca să nu cazi și tu întru ispită*

---

[41] *Scurtă învățătură părinților duhovnicești* (anonimă), p. 8; cf. † VICHENTIE IOANOVICI VIDAC, *Îndreptarea păcătosului cu duhul blândeților*, pp. 107 şi urm; † Partenie SONCOVSCHI, *Datoriile preoților*..., pp. 155-156. Vezi și: *Canonicele îndatoriri ale preoților*, trad. din limba slavă de Arhim. Visarion, Bucureşti, 1866, p. 8: „Pre fiii duhovnicești îi învață și-i îndreptează după pravilile Sfinților Părinți. Și după măsura păcatelor îi opreşte cu băgare de seamă şi canonul să-i dai dupe puterea celui ce se pocăieşte".

[42] † PARTENIE SONCOVSCHI, *Datoriile preoților*..., p. 158.

[43] † PARTENIE SONCOVSCHI, *Datoriile preoților*..., pp. 156-157.

(Galateni 6, 1). Și cu aceasta și cel ce tămăduiește, și cel ce să tămăduiește, mântuire veșnică va câștiga, întru Hristos Iisus Domnul nostru"[44].

VIII. *Ce canoane sau epitimii găsim recomandate duhovnicilor de odinioară*, în cărțile citate până acum? În această privință, să vedem ce spune, de exemplu, [Sf.] Mitropolit Antim Ivireanul, care combate unele epitimii nepotrivite, bizare și absurde, pe care unii dintre duhovnicii timpului le dădeau penitenților lor și care nu contribuiau cu nimic la îndreptarea morală a acestora: *„Canonul să-l facă (penitentul) cu mijlocul ce au rânduit Părinții Bisericii noastre, adecă cu post, cu rugăciune și cu milostenie și cu alte fapte plăcute lui Dumnezeu. Nu să îndemneze pe creștini să mănânce pământ, și cărbuni, și oarecare mojicești învățături, ca nește neînvățați îi învață"*[45].

Mai toți autorii vechilor povățuiri pentru duhovnici accentuează că atât postul și omorârea trupului, cât și metaniile sau orice alte epitimii obișnuite în trecut, nu sunt de niciun folos dacă nu sunt împreunate cu adevărată pocăință, adică cu părere de rău și sfărâmarea inimii pentru păcate. Așa, de exemplu, cartea *Îndreptarea păcătosului* (Iași, 1765) povățuiește pe duhovnici să nu dea păcătoșilor notorii asceză aspră, adică omorârea trupului cu mâncare uscată în toată viața, pentru că e ceva care „pare a fi nesuferit firii omenești". Și fără credință și adevărată pocăință, ea nu valorează nimic; ci la pocăința adevărată duc *„credința cu nădejdea cea tare în Dumnezeu, cu postul și cu rugăciunea înfrumusețată și cu viața îmbunătățită"*[46].

---

[44] † VICHENTIE IOANOVICI VIDAC, *Îndreptarea păcătosului cu duhul blândețelor*, pp. 165-167.

[45] [Sf.] ANTIM IVIREANUL, *Învățătură pre scurt pentru taina pocăinții*, f. 25; cf. [Sf.] ANTIM IVIREANUL, *Învățătură besericească*, f. 41; † GRIGORIE [al III-lea], *Prăvilioară cu învățătură besericească de taina ispovedaniei*, f. 23.

[46] † VICHENTIE IOANOVICI VIDAC, *Îndreptarea păcătosului cu duhul blândețelor*, pp. 159-161.

Pentru păcătoșii al căror păcat a pricinuit pagube materiale sau morale altora, canonul constă de fapt, în primul rând, în restituirea lucrului furat, în repararea greșelii sau recompensarea celui păgubit sau lezat. *„Canon să-i dați (penitentului) după măsura păcatelor, însă nu îngreuindu-l: sau milostenie să facă, sau post, sau alte rugăciuni, după socoteala voastră. Iară de au făcut cuiva vreo strâmbătate, să o întoarcă. Că alt canon nu să dă pentru strâmbătate, fără numai întoarcerea”*[47].

În cărțile de învățătură pentru preoți găsim și soluții pentru unele cazuri speciale, mai grele, care vin la duhovnic. Așa, de pildă, pentru cumul de păcate de grade diferite se dă pentru toate canonul cuvenit pentru păcatul cel mai mare[48]. Penitenților recidiviști li se dă canonul de la început, adică pe cel pe care duhovnicul l-a fixat pentru prima dată penitentului pentru păcatul repetat. Dacă în timpul împlinirii canonului penitentul cade în alt păcat, i se dă canonul cuvenit pentru păcatul cel mai mare[49]. În cazuri mai neobișnuite, în care duhovnicul nu știe cum să procedeze sau ce canon să dea, poate întreba pe arhiereul său, fie personal, fie prin scrisoare, descriindu-i păcatul, dar „fără arătarea feții”, adică fără divulgarea penitentului[50]; dar dacă acela e pe moarte, să nu mai aștepte dezlegarea arhiereului, ci să-l pricestuiască cu Sfintele Taine, iar în caz că se face bine, să-i dea canonul cuvenit.

Oricare ar fi însă natura sau felul epitimiilor pe care le dăm credincioșilor veniți la spovedanie, ele trebuie să ajute

---

[47] *Învățătură preoților pe scurt [de șapte taine ale Besearicii, cu dreapte dovediri din Pravila sfinților Părinți... în zilele prea luminnatului și înălțatului Domn și oblăduitoriu a toată Țara Rumânească Iō Constantin B.B. Voevodul, cu porunca și toată cheltuiala a Preasfințitului Mitropolit Kyr Theodosie...]*, Tipografia Domnească, Buzău, 1702, f. 15.

[48] Cf. [Sf.] ANTIM IVIREANUL, *Învățătură besericească*, f. 41; † GRIGORIE [al III-lea], *Prăvilioară cu învățătură besericească de taina ispovedaniei*, f. 20.

[49] Cf. † IACOV PUTNEANUL, *Sinopsis*, f. 35.

[50] Cf. † VICHENTIE IOANOVICI VIDAC, *Îndreptarea păcătosului cu duhul blândețelor*, p. 137.

pe aceștia să se descătușeze din lanțurile păcatului, să le înlesnească evitarea păcatului. Prin epitimiile date, să urmărim a înlătura prilejurile sau împrejurările care îl îndeamnă pe penitent la păcat sau care favorizează săvârșirea păcatului; să-l facem să le ocolească, să se ferească de ele. Căci cum să nu te arzi, dacă pui foc în sân? Cum nu va preacurvi păcătosul, dacă se întâlnește zilnic cu femeie? Să îndreptăm căile sale cele strâmbe și să i le facem netede[51].

În ceea ce privește oprirea de la Sfânta Împărtășanie, care e privită în general ca cea mai grea epitimie, aceeași carte[52] recomandă nici prea mare îngăduință, nici prea mare asprime, ci calea de mijloc: să nu împărtășim pe păcătos nici îndată, dar nici să nu-l oprim prea mulți ani, ca să nu-l îndepărtăm, ci să-i dăm un răstimp mai scurt, de câteva luni sau de un an, în care penitentul să petreacă în învățătură neîncetată, certare duhovnicească, post și rugăciune, supravegheat îndeaproape de duhovnic. Când acesta va observa la penitent adevărate roade de pocăință, să-l împărtășească, legându-l însă să-și facă și mai departe canonul și să trăiască în pocăință și în curăție, pentru a se vindeca și ierta desăvârșit de păcatul făcut. *„Dar ca necurmat să săvârșească el o pocăință ca aceea, părintele cel duhovnicesc dator iaste a avea grije și des a-l cerceta și a-l mângâia cu învățătură, ca nu cândva să cadă el întru trândăvire sau să slăbească în roadele pocăinței”*[53]. În acest sens, autorul cărții dă pildă din istoria Bisericii creștine pe Sfântul Ambrozie și pe împăratul Teodosie I; acesta din urmă, după masacrul poruncit de el la Tesalonic, opt luni în casa sa a plinit canonul, ceea ce văzând Sfântul Ambrozie, l-a miluit și l-a cuminecat cu Sfintele Taine.

---

[51] † VICHENTIE IOANOVICI VIDAC, *Îndreptarea păcătosului cu duhul blândeţelor*, p. 121.

[52] † VICHENTIE IOANOVICI VIDAC, *Îndreptarea păcătosului cu duhul blândeţelor*, pp. 155-157.

[53] † VICHENTIE IOANOVICI VIDAC, *Îndreptarea păcătosului cu duhul blândeţelor*, pp. 157-159.

Canoanele prevăzute pentru păcate în diferitele cărți de învățătură sunt în general destul de aspre, deoarece autorii acestor cărți se ghidează de obicei după normele disciplinare și canonice fixate în vechile pravile sau legiuiri bisericești (ca *Pravila cea mare sau îndreptarea Legii*, tipărită la Târgoviște în 1652), care au la temelie canoanele marilor canoniști din epoca patristică și în primul rând ale Sfântului Vasile cel Mare[54] și ale Sfântului Ioan Ajunătorul (Postitorul), Patriarhul Constantinopolului[55], canoane colecționate și sistematizate mai târziu în unele cărți penitențiale ortodoxe sau *Călăuze pentru duhovnici* (*Exomologhitarii*), cum este cunoscuta *Carte foarte folositoare de suflet* a Sfântului Nicodim Aghioritul[56]; o mică parte din ele sunt tipărite, de altfel, până azi, în edițiile românești ale *Molitfelnicului*, ca anexă la *Rânduiala Mărturisirii*[57]. O listă destul de mare a epitimiilor ce se dădeau odinioară pentru diverse păcate găsim în acea *Învățătură pentru canoane, cum să cade a da pentru fiștecare păcat, din canoanele Sfintei Pravili*, adăugată ca urmare la *Învățătura pentru ispovedanie*, care alcătuiește partea a doua a cărții *Sinopsis*, tipărită de mitropolitul Iacov Putneanul al Moldovei, la Iași, în 1751 (ff. 37-47). Dăm, cu titlu de curiozitate, câteva exemple de epitimii, prevăzute pentru unele păcate mai curente, din veacurile trecute, de

---

[54] Vezi canoanele Sfântului Vasile cel Mare traduse în: Nicodim MILAŞ, *Canoanele Bisericii Ortodoxe însoțite de comentarii*, vol. II, partea a II-a, trad. rom. de Nicolae Popovici şi Uroş Kovincici, Tipografia Diecezană, Arad, 1936, pp. 39-149 [cf. Arhid. Ioan N. FLOCA, *Canoanele Bisericii Ortodoxe. Note și comentarii*, Ed. Arhidiecezană, Sibiu, ³2005, pp. 375-440].

[55] Vezi canoanele Sfântului Ioan Postitorul în: Nicodim MILAŞ, *Canoanele Bisericii Ortodoxe însoțite de comentarii*, vol. II, part. II, pp. 205-226 [cf. Arhid. I.N. FLOCA, *Canoanele Bisericii Ortodoxe*, pp. 478-497].

[56] SF. NICODIM AGHIORITUL, *Carte foarte folositoare de suflet*, partea I, cap. 9, Bucureşti, 1799, ff. 45 *sqq*. (prima ediție a traducerii românești) [ediție mai recentă îngrijită de Pr. Constantin Coman, Ed. Bizantină, București, ⁷2005, pp. 65-78].

[57] Vezi, de exemplu, *Molitfelnicul românesc*, 1950, pp. 72-73 [ed. 2012, pp. 76-78].

exemplu, în *Învățătura besericească* a [Sf.] Antim Ivireanul (ff. 47 și urm) și în *Prăvilioară* (f. 28): pentru mărturie mincinoasă, oprire de la împărtășire 6 ani; pentru jurământ strâmb, oprire de la împărtășire 10 ani; pentru credința în strigoi, caterisire pentru clerici și oprire de la împărtășire 20 de ani pentru laici; pentru bârfirea aproapelui, câte 100 de metanii zilnic, timp de 6 luni, și așa mai departe. *„De va avea cineva vrajbă asupra cuiva și să va tâmpla de va muri unul dintru aceia, să va canonisi cel viu pentru cel mort un an și osebit de plinirea canonului, 40 de zile să meargă la mormântul celui mort, zicând întru sineși: «Iartă-mă, frate!» și «Dumnezeu să te ierte!»”*[58].

Se prevăd și ușurări sau scăderi ale epitimiilor mai grele, în unele cazuri, și anume: celor cucernici, care își iau obligația să facă în fiecare zi metanii după putință, li se scade un an din termenul opririi de la împărtășanie; celor ce se angajează să facă milostenii după putere, să le mai ierți încă un an; de va posti în toate miercurile și vinerile, potrivit canoanelor, să-i reduci încă un an, iar de va posti lunea de carne, încă un an; dacă are mai puțin de 30 de ani de vârstă, încă un an să-i ierți, iar dacă are mai puțin de 20 de ani, să-l canonisești mai ușor; de va vrea să se facă călugăr și să se pocăiască de păcate, să-i ierți o treime din pedeapsă; de merge în mânăstire să-i ierți pe jumătate, iar de cade din nou după ce s-a călugărit, să-și facă tot canonul[59]. Din canonul care trebuie dat penitentului i se scad anii de când s-a lăsat de păcatul canonisit. De pildă, pentru ucidere sau pentru preacurvie se dă 10 ani oprire de la Sfânta Împărtășanie, dar dacă penitentul s-a lăsat de acest păcat de doi ani, i se scad și i se dau numai 8 ani oprire, și așa mai departe[60].

---

[58] [Sf.] ANTIM IVIREANUL, *Învățătură besericească*, f. 54.

[59] [Sf.] ANTIM IVIREANUL, *Învățătură besericească*, ff. 46 *sqq.*; † IACOV PUTNEANUL, *Sinopsis*, f. 36; *Prăvilioară cu învățătură besericească de taina ispovedanii*, f. 24.

[60] † IACOV PUTNEANUL, *Sinopsis*, f. 35

IX. Găsim în vechile cărți românești de învățătură și *sfaturi prețioase pentru îndrumarea duhovnicilor în unele cazuri mai dificile de duhovnicie*, pentru care se cere duhovnicilor o știință și o atenție deosebită: e vorba de tratarea specială, în scaunul de Spovedanie, a penitenților bolnavi, a celor scrupuloși și deznădăjduiți de mântuirea lor, a celor slabi în credință, a vizionarilor etc.

(a) Iată, de exemplu, ce recomandă îndrumătorii vechilor duhovnici în legătură cu *Spovedania bolnavilor:* de vreme ce mulți bolnavi nu cheamă pe preot decât aproape de moarte, când nu se mai pot spovedi ca lumea, *„să căutați dară să vă fie grijă de aceasta, și când vor bolnăvi vreunul din noriiașii*[61] *voștri, să nu așteptați, nici să-l lăsați pe unul ca acela până la cea de apoi slăbiciune, și pierirea limbii lui, ci să sârguiți apucând vreame și să-l îndreptați sufletește după toată rânduiala sfintei noastre Bisearici și întărindu-l în credință, să-i aduceți aminte de nădejdea ce avem, să-l ispoveduiți, să-l îndreptați și așa să-l priceștuiți cu Sfintele Taine, dându-i aminte a avea, precum am zis, nădejdea vieții de veci”*[62].

Îndrumări bogate și amănunțite privitoare la Spovedania bolnavilor găsim mai ales în cartea cu titlul *Epistolii sau scrisori despre datoriile sfințitei diregătorii preuțăști*[63], din care spicuim cele ce urmează: *„Dacă se cade ca preotul să fie mijlocitor la Cel ce vede inimile, apoi fără îndoială aceasta să cuvine a să arăta atunce când trebuie a întovărăși pe cei ce zac, în calea purcederei lor din această viață”*[64].

Atâta importanță dă Biserica îngrijirii duhovnicești a bolnavilor, încât pentru împlinirea acestei datorii îl scutește pe preot și de a merge la biserică, ba îl obligă chiar

---

[61] Adică „enoriașii” (arhaism).

[62] † IACOV PUTNEANUL, *Sinopsis*, f. 22 ; *Învățătură besericească*, ed. 1774, ff. 23-24; *Prăvilioară cu învățătură besericească de taina ispovedaniei*, ff. 13-14.

[63] A. STURDZA, *Epistolii sau scrisori...*, vol. I, pp. 181 şi urm.

[64] A. STURDZA, *Epistolii sau scrisori...*, vol. I, pp. 182-183.

să întrerupă Liturghia pentru a merge să pricestuiască [împărtășească] pe cel ce să gătește de moarte[65]. Și *„dacă e vorba de un păcătos care s-a înstreinat de Biserică, dar se pocăiește, atunci râvna ta, preote, – continuă autorul aceleiași cărți – poate să întoarcă rătăcitului clironomia[66] acelor neputrezitoare bunuri, pe care ochiul nu le-a văzut, urechea nu le-a auzit și la inima omului nu s-au suit (1 Corinteni 2, 9). Iar dacă e vorba de un virtuos, prezența ta lângă el în ceasul suprem îi va ușura durerile morții, îl vom întări în răbdare și-i vom înălța gândurile către cer. Tu ești sprijinul de pe urmă al celui ce călătorește spre veșnicie, mijlocitorul Harului și al fericirii lui după moarte”*[67]. Autorul cărții citate mai sus împarte acțiunea de cercetare sufletească a celor suferinzi, de către preot, în trei părți sau momente :

- pregătirea lor către pocăință;
- curățirea cugetului prin Spovedanie;
- împărtășirea cu Sfintele Taine[68].

Îndată ce auzi că unul din poporeni e grav bolnav, nu aștepta poftire, ci cercetează-l ca un părinte sufletesc. Căci spovedania bolnavilor trebuie făcută atâta timp cât cel bolnav se află în întregimea minții. Mai greu e cu pătimașii, al căror cuget e împietrit de molipsirea păcatelor. De la aceștia trebuie să te aștepți chiar la defăimări împotriva dregătoriei preoțești. Dar nu te depărta nici de aceștia, ci biruiește răul cu binele, învață-i, roagă-te pentru ei, vorbește-le despre mângâierile pe care ni le dă credința pentru viața de dincolo. Lasă-le timp de gândire. Nu o dată Duhul Sfânt a plinit ceea ce începuse strădania duhovnicilor.

---

[65] A. STURDZA, *Epistolii sau scrisori...*, vol. I, p. 179; cf. *Povățuirile* din *Liturghier* [„Cum trebuie păstrate dumnezeieștile Taine pentru cei bolnavi”, în: *Liturghier*, tipărit cu aprobarea Sf. Sinod şi cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Ed. Institutului Biblic şi de Misiune Ortodoxă, București, 2012, pp. 514-517].

[66] Adică „moştenirea”, „dobândirea” (grecism).

[67] A. STURDZA, *Epistolii sau scrisori...*, vol. I, p. 179; cf. *Povățuirile* din *Liturghier*.

[68] A. STURDZA, *Epistolii sau scrisori...*, vol. I, pp. 181 şi urm.

Dacă ai ajuns la mărturisirea unuia dintre aceștia, ia seama la următoarele: ajută-l să facă o mărturisire deplină, cu întrebări: Nu cumva a făcut odinioară vreun păcat greu, încă nemărturisit? Nu stăpânește vreun lucru ce nu e al lui? A răsplătit pe cei nedreptățiți de el? Nu poartă ură în suflet împotriva cuiva? Este gata a trăi și a muri ca un adevărat fiu al Bisericii? Dar nu pretinde prea multe amănunte. Nu-l forța să vorbească de prisos. Ferește-te de a-i spori greutatea durerilor, ci mai degrabă sârguiește-te să aprinzi în el zdrobirea inimii prin pocăință și nădejdea iertării în Hristos. Dacă a pierdut graiul, mulțumește-te cu semne care arată simțirea și gândurile lui. La fel dacă a pierdut auzul, dar poate vorbi.

Cei care, în ceasul morții, înainte de sosirea preotului au arătat celor din jur pocăința lor, pot fi dezlegați, dar e mai bine să te sfătuiești cu cei mai mari și mai bătrâni decât tine[69]. Dacă însă muribundul a trăit în păcate vădite, nu-i dai dezlegare și cuminecare decât dacă dă învederate semne de pocăință.

Dacă păcătosul muribund e lipsit de minte, nu poți să-l mai dezlegi, dar nici să nu-l părăsești, căci poate să-și vină în fire și să se pocăiască. La fel dacă e vorba de vreun apoplectic sau accidentat mortal.

Când păcătosul bolnav se îndărătnicește a nu renunța la păcatul său (însoțire nelegiuită, vrăjmășie asupra cuiva), după ce ai sfârșit toate mijloacele posibile pentru a-l îndupleca, lasă-l nedezlegat și neîmpărtășit.

Celui bolnav ușor, care își recunoaște singur păcatele, dă-i epitimie ușoară, după pocăința lui: câteva rugăciuni, fapte de milostenie etc., iar dacă se face sănătos, îi mai adaugi un canon pe măsura păcatelor mărturisite.

Dacă muribundul mărturisește că a luat ceva cu nedrept, înduplecă-l să întoarcă lucrul străin, cât e încă în viață, sau să o facă rudele lui, care supraviețuiesc. „*Adesea să*

[69] A. STURDZA, *Epistolii sau scrisori...*, vol. I, p. 188.

te afli lângă patul celor ce zac; căpătâiul celui ce moare îți va descoperi multe ascunsuri ale inimii, dezvăluite de către mâna morții"[70].

E îngăduit preotului să spovedească și să împărtășească, la nevoie, chiar pe bolnavii străini de parohia lui, cu condiția ca, dacă aceștia se însănătoșesc, să-și facă canonul dat de duhovnicul lor legiuit[71]. Pentru cazuri cu totul excepționale, când preotul, pentru motive binecuvântate, nu se poate deplasa la căpătâiul celor bolnavi de moarte, Mitropolitul Teodosie al Țării Românești [sfetnic al domnitorului martir Constantin Brâncoveanu, *n.r.*] recomandă chiar Spovedania indirectă, prin mijlocitor, al duhovnicului, în felul următor: *„Când iaste temere ca să nu moară bolnavul neispoveduit și preotul nu poate să meargă, pentru că iaste bolnav, sau iaste în Liturghie, poate să trimită și pe diacon iscusit, sau de nu iaste diacon, și pre alt om iscusit, ca să asculte ispovedania lui; și de va vedea că nu va trăi până va veni preotul, poate să-l și cuminece, precum învață la Pravilă (cap. 153)*[72]*. Și apoi acel diacon, sau mireanul, datoriu iaste să spuie preotului tainele mortului. Și preotul, după buna socoteala sa, să dea învățătură celora cu mortul, să facă pentru dânsul ce va socoti; și molitva de iertăciune îi va ceti la pogrebanie după obiceiu"*[73].

Firește, azi, când preotul-duhovnic legiuit al unui muribund poate fi înlocuit de altul, recomandarea de mai sus nu mai e aplicabilă; un asemenea procedeu, utilizat odinioară *in extremis*, valorează pentru noi mai mult ca o dovadă

---

[70] A. STURDZA, *Epistolii sau scrisori...*, vol. I, p. 200.

[71] † PARTENIE SONCOVSCHI, *Datoriile preoților*, pp. 161-163.

[72] E vorba de *Pravila cea Mare* sau *Îndreptarea Legii* (Târgoviște, 1652), publicată în: Ioan M. BUJOREANU (ed.), *Collecțiune de Legiuirile României vechi și cele noui [câte s'au promulgat de la 1 ianuarie 1875 și până la finele anului 1885]*, vol. III, partea I, Tipografia Academiei Române, București, 1885, p. 191 [ediție mai recentă: *Îndreptarea Legii (1652)*, Ed. Academiei, București, 1962, p. 295].

[73] *Învățătură preoților pe scurt*, f. 15.

pentru marea grijă pe care vechii duhovnici erau obligați să o poarte asistenței religioase a enoriașilor lor în ceasul ultim al vieții.

(b) *Sfaturi privitoare la tratarea specială, în scaunul de spovedanie, a celor deznădăjduiți de mântuirea lor găsim în Epistolii sau scrisori despre datoriile sfințitei diregătorii preuțăști*[74] și în *Datoriile preoților*[75]. „*În asemenea cazuri, tu, duhovnice* – spun autorii acestor cărți –, *întrebuințează toate mijloacele posibile ca penitentul să mărturisească cu de-amănuntul toate fărădelegile care îl fac să se îndoiască de îndurarea lui Dumnezeu. Dacă un astfel de păcătos a venit la tine, înseamnă că în el nu s-a stins ultima scânteie a nădejdii, n-a atins încă starea de disperare a lui Iuda, care a aruncat arginții în biserică și apoi s-a dus de s-a spânzurat. Adu-i aminte că Dumnezeu nu voiește moartea păcătosului, ci îndreptarea lui* (*Iezechiel* 33, 11)".

Cunoscând pricinile stării lui, caută să-i insufli credință din credința ta, arătându-i că Iisus a venit în lume să caute și să mântuiască pe cel pierdut (*Matei* 18, 11). Amintește-i de cazul lui David, al lui Manase, al tâlharului celui drept, al Sfintei Maria Egipteanca sau al Fericitului Augustin. Întreabă-l apoi: „Voiești să te faci sănătos?". Căci harul lui Dumnezeu nu lucrează împotriva voinței omului, ci așteaptă voia și consimțământul lui. Apoi arată-i chipul pocăinței, potrivit cu persoana, timpul și locul. Pătrunde toate puterile pătimașului suflet; gătește hrană pentru inima, mintea, închipuirea și faptele celui rătăcit. Apoi privegheză necontenit asupra lui, urmărește-l, roagă-te pentru el și vei răpi din ghearele iadului un suflet pentru care a murit Hristos. Veghează mai ales ca el să nu cadă în împietrire și defăimare a Sfântului Duh.

---

[74] A. STURDZA, *Epistolii sau scrisori...*, vol. I, pp. 138 şi urm.
[75] † PARTENIE SONCOVSCHI, *Datoriile preoților*, pp. 147 şi urm.

(c) Privitor *la tratarea celor ce se îndoiesc în credință*, autorul cărții *Epistolii sau scrisori...*[76] recomandă duhovnicului să cerceteze mai întâi pricinile îndoielilor penitentului respectiv: Provin ele din lectura unor cărți potrivnice religiei sau din molipsirea inimii cu păcate și vicii? Nu cumva prin păcat a alunecat și mintea, căutând dovezi împotriva dogmelor și a legilor morale, spre a justifica păcatul (aceasta se întâmplă mai des)?

Duhovnicul va îndupleca pe penitent să-și plece voia și mintea sub jugul ușor al credinței și al legilor morale; ea îl va duce spre pătrunderea și înțelegerea adevărului, ea va lumina ochii minții, în măsura în care se va curăți inima și cugetul. Apoi îi va lăsa un răstimp de gândire și frământare înainte de mărturisirea propriu-zisă. Dar să nu-l lase în voia sorții, ci să aibă grijă de el, ca să nu se întărească vrăjmașul asupra lui. Îndeamnă pe păcătos la deplina mărturisire a faptelor și a împrejurărilor, înfățișează-i ceasul înfricoșat al luptei cu moartea, neputința tuturor științelor lumești de a-i ajuta în ceasul acela, mângâierea pe care o dă atunci puterea credinței în Mântuitorul. Îndeamnă-l să citească acele cărți ziditoare de suflet, potrivite cu nivelul, gustul și posibilitățile lui. În cele din urmă, înduplecă-l la rugăciune și la citirea Sfintei Scripturi; numai atunci vei stoarce deplin veninul îndoielilor din sufletul încredințat ție. Abia atunci va dori el vindecare și va alerga singur către tine, căutându-te.

La nevoie, cere și sfatul celor mai învățați și mai cercați decât tine[77]. Nu deznădăjdui și nu te grăbi. Căci și faptele Harului cu timpul se măsoară; ele nu învinge dintr-o dată împietrirea inimilor, nu prefac în clipeală pe omul dinlăuntru, ci puțin câte puțin sfărâmă în noi idolii minții, ai inimii și ai închipuirii.

---

[76] A. STURDZA, *Epistolii sau scrisori...*, vol. I, pp. 143 și urm.
[77] A. STURDZA, *Epistolii sau scrisori...*, vol. I, p. 155.

X. Ultima obligație, pe care duhovnicul trebuie să o respecte cu strășnicie după terminarea Spovedaniei, este *păstrarea secretului Spovedaniei*. În această privință, autorul cărții *Îndreptarea păcătosului cu duhul blândețelor*[78] amintește că, chiar pentru păcatele mari, pasibile de pedepse din partea justiției civile (uciderea, tâlhăria, sodomia etc.) – și cu atât mai mult când e vorba de cele mai mici –, duhovnicul este dator să păstreze „pecetea Spovedaniei", care este tăcerea, ca pe lumina ochilor sau pe mântuirea sa. Și chiar dacă ar fi silit de stăpânire să dezvăluie păcatul, mai bine să sufere moarte mucenicească decât să trădeze secretul Mărturisirii. Nici părintelui său duhovnicesc nu-i poate dezvălui duhovnicul păcatele mărturisite lui și nici chiar arhiereului.

În plus, autorul cărții *Datoriile preoților*[79] precizează că nu este îngăduit duhovnicului nici să însemneze sau să scrie undeva păcatele mărturisite.

XI. Încheiem cu câteva *sfaturi diverse* în legătură cu duhovnicia, spicuite din vechile cărți de învățătură pentru preoți. Astfel, *Scurtă învățătură părinților duhovnicești*[80], sfătuiește pe duhovnici să țină evidența celor ce se spovedesc, înscriindu-le numele într-un „protocol" (adică registru sau tabel) deosebit, pe care, la vremea vizitei protopopului sau a episcopului, poate să-l arate[81]. Iar autorul cărții *Epistolii sau scrisori...*[82] recomandă ca, spre vindecarea durerilor sufletești ale unor penitenți, duhovnicul să propună câteodată celor ce suferă și un mijloc adesea recomandat de doctorii

---

[78] † VICHENTIE IOANOVICI VIDAC, *Îndreptarea păcătosului cu duhul blândețelor*, pp. 125 şi urm.

[79] † PARTENIE SONCOVSCHI, *Datoriile preoților*, p. 159.

[80] *Scurtă învățătură părinților duhovnicești* (anonimă), p. 16.

[81] Asemenea liste vechi, cu numele celor spovediți la diferite date, am găsit în arhiva fostei Mănăstiri Apostolache (azi biserică de enorie), din comuna cu acelaşi nume, Raionul Cricov, Regiunea Ploieşti [azi în comuna Apostolache, jud. Prahova, la 41 km. de Ploieşti, *n.r.*].

[82] A. STURDZA, *Epistolii sau scrisori...*, vol. I, p. 200.

cei trupești: o singurătate de câteva zile. *„Căci nimica nu ne poate dezlega mai ușor din lanțurile lumii, decât depărtarea din mijlocul scandalurilor și a amărăciunilor ei”*. Iar în altă parte, povățuiește: *„Se cade dintâi a făptui asupra tuturor, a învăța îndeobște, a înțelepți, a se ruga pentru cei păcătoși și împreună cu ei, ca să se coboare asupra lor duhul umilirii și al zdrobirii de inimi, prin care odinioară s-a mântuit de la pierzare și David și Manase și ninivitenii... Punând în așa fel temelia mărturisirii, rugăciunea cu o inimă și cu o gură și o iubire din ambele părți, începe deci a vindeca sufletele”*[83].

[83] A. STURDZA, *Epistolii sau scrisori...*, vol. I, pp. 120-121.

Cuprins

Notă editorială 5

Preoția și chipul preotului după Sfânta Scriptură 15

Vocația (chemarea) pentru preoție 45

Viața interioară și trăirea religioasă a preotului pe drumul desăvârșirii 76

Preotul de azi ca liturghisitor 106

Despre vorbirea preotului în viața de toate zilele 130

Legăturile preotului cu credincioșii 148

Cuvântul unui preot către frații săi de preoție 163

Din înțelepciunea și experiența duhovnicilor de odinioară 171

Editurile Patriarhiei Române

Apariții recente

Mormântul Sfântului Constantin Brâncoveanu, Pr. dr. Emil Nedelea CĂRĂMIZARU, Editura *BASILICA*

Catedralele eparhiale din România, coord. Pr. Mihai HAU, Editura *BASILICA*

Istoria Așezămintelor Brâncovenești în imagini și cuvinte, Editura *BASILICA*

Cuvântări și predici, Pr. Prof. Dr. Ene BRANIȘTE, Editura *BASILICA*

Ghidul legislației în vigoare privind exercițiul libertății religioase în România – cu privire specială la Biserica Ortodoxă Română – prezentare cronologică și tematică (1990-2014), Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă

În curs de apariție

Predici, Pr. Dr. Grigore CRISTESCU, Editura *BASILICA*

Imnografia ortodoxă la început și astăzi. Dicționar de termeni liturgici și imnologici, Prof. dr. Konstantin NIKOLAKOPOULOS, Editura *BASILICA*

Realitatea și semnificația spațiului. Abordare teologică, filosofică și științifică, coord. Adrian LEMENI, Diac. Sorin MIHALACHE, Editura *BASILICA*

Slujirea episcopului în Biserică, † DANIIL de Kesariani, Vyronas și Ymittos, Editura *BASILICA*

Lumina Celui Nevăzut. O introducere în rațională Creației și teoriile științifice recente despre Univers, Diac. Sorin MIHALACHE, Editura *BASILICA*

1913 – 1984

„Părintele Ene Branişte a fost un profesor erudit şi un bun liturg, slujind la Sfântul Altar cu evlavie şi solemnitate, trăind prezenţa misterului divin în mijlocul poporului dreptcredincios. Nu a avut copii, dar a format mulţi ucenici care au devenit ierarhi, profesori sau buni preoţi de parohie, ştiind să pună în evidenţă profunzimea teologică şi frumuseţea spirituală pe care le conţine viaţa liturgică ortodoxă”.

† DANIEL
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

ISBN 978-606-8495-88-0
www.editurapatriarhiei.ro